

RI NAB'E KIWIJ E'AJAWINEL

Keb' oxib' tzij puwi' ri Kiwuj ri Eajawinel (I Re e II Re)

Pa ri 1 Reyes 1-2 ri Natan e ri ixoq Betsab'e kakib'an ajawinel chrech ri Salomon cho ri utem ri David e man are ta kikoj ri Adoni'as. Pa ri 1 Reyes 3-11 ri Salomon kokik ajawinel puwi' ri Israel. Ri Salomon kuyak ri Nim Rachoch ri Dyos (kapitulo 6-8) e kukoja ri arka rech ri Yahweh pa ri Rachoch ri Dyos. Ri e'ajchakib' pa ri Nim Rachoch ri Dyos e'uwiñaq ri Tiro, 1 Reyes 7,13-14: ¹³*Ri Salomon kutaq uk'amik uloq ri Jiram ri ajtiro; ¹⁴ri are' ral jun malka'n chichu' rech ri ujuq'at ri Neftali; ri utat ajtiro, ri are' ajch'ayil saq ch'ich'. Ri are' sib'alaj kano'jinik, sib'alaj kana'wik e qas kuch'ob'o ri uchak che uchakuxik ri saq ch'ich'. Kopan ruk' ri ajawinel Salomon e kub'an ronojel ri jetaq chak k'o ruk' ri are'.* Ri Salomon k'o sib'alaj uno'jib'al, sib'alaj uq'inomal (kapitulo 10) e sib'alaj erixoqilal ek'olik che jun wi chik kidyos.

Aretaq chi xkamik ri Salomon, ri uk'ojol Rob'oam xokik rajawinel ri Jerusalem (1 Reyes 11,43). Tek'ut, ri e'uwiñaq ri Israel man xkaj taj ri Rob'oam e are xki'okisaj ri Jerob'oam rajawinel ri Israel (kapitulo 12). Ri Jerob'oam xuyak keb' tyoxlaj taq k'olb'al pa ri B'etel e pa ri Dan, xoquje' xuyak chi nik'aj tyoxlaj taq k'olb'al pa nik'aj taq k'olb'al chik. K'o jun k'ax ucholaj tzij puwi' ri tyoxlaj uk'olb'al ri B'etel pa ri kapitulo 13.

Pa ri 1 Reyes 14 kopan pa ri 2 Reyes 17 are ketzijoxik ri eajawinel rech ri Juda e rech ri Israel chi k'ate' na pa ri uk'isb'al ri Israel (732). Xoquje' k'o keb' oxib' tzij puwi' ri Eli'as (1 Reyes 17-19, ri Eli'as kach'o'jinik pa ri utoq'ob' ri Yahweh chuwach ri B'aal; 21,17-29), k'o keb' oxib' tzij puwi' ri Eliseo (2 Reyes 2-8; 13,14-21). K'o nik'aj taq umayib'al ri Jesus che junam ruk' ri umayib'al ri Eli'as e ri Eliseo. Xoquje' junam ri ub'inem ri Jesus pa ri rulew ri Tiro e ri Sidon kuk' we ekeb' q'axal utzij ri Dyox ri'.

Ri wuj 1 e 2 Reyes, man utz taj kakilo konojel ri eajawinel pa ri Rikyaq'ab' Q'ij, rumal ri tyoxlaj k'olb'al rech ri B'etel, e weri' man junam ta ri uchomanik jacha ri chomanik k'o pa ri De'uteronomio, che xa jun tyoxlaj k'olb'al kraj, e we k'olb'al ri' are ri Nim Rachoch ri Dyos pa ri Jerusalem. Ek'o wajxaqib' e'ajawinel rech ri Juda che utz ke'il rumal ri xtz'ib'an ri Wuj, xa ekeb' ri e'ajawinel che e'utz: Eseki'as e Josi'as, aretaq chi' man k'o ta chik ri ajawib'al rech ri Israel. Puwi' ri Akab' e Nab'ot, chiwila' ri 1 Reyes 21. Puwi' ri Atali'a, chiwila' ri 2 Reyes 11.

Chiwial' ri 2 Reyes 17, 5-6, chila' k'o wi ri uk'isik ri Israel pa ri junab' 721, ri ajawib'al rech ri Rikyaq'ab' ri Q'ij: ⁵*Ri rajawinel ri Asiri'a kok pa ronojel ri jetaq tinimit e kopan pa ri Samari'a e oxib'junab' xusutij rij we tinimit ri'. ⁶B'elej junab' ajawaninaq chik ri Ose'as, aretaq chi' ri rajawinel ri Asiri'a xokik pa ri Samanri'a e xe'uk'am ub'ik ri e'ajisrael pa ri Asiri'a. Xe'ujeqeb'a' pa ri Jalaj, pa ri Jab'or che jun nimaja' rech ri Gosan e pa taq ri kitinimit ri e'ajmedos.*

Pa 2 Reyes 18-20 are kub'ij ri uch'ojinik ri Senakerib' puwi' ri Jerusalem, e ri q'axel utzij ri Dyos Isa'i'as kach'aw puwi' ri Jerusalem.

Chuwach chi apanoq are ketzijox ri keb' ajawinel pa ri Juda, jun are ri Manases (687-642; 2 Reyes 21) e ri jun chik are ri Amon (642-640); chkiwach we ekeb' ri', ri Josi'as (640-609) kub'an jun k'exenik pa ri uchomab'al ri De'uteronomi'o (2 Reyes 22,1-23,30), chiwila' 2 Reyes 23,1-2: *"23¹Ri ajawinel ke'usik'ij ruk' ri are' konojel ri enim taq winaq ek'o pa ri Juda e pa ri Jerusalem, ²e ri ajawinel kapaqi' ub'ik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh kuk' konojel ri achijab' rech ri Juda e konojel ri esiwantinimit rech ri Jerusalem; ri echuchqajawib', ri eq'axel utzij ri Dyos, e konojel ri siwantinimit chi e'alaj e chi enima'q. Kusik'ij chkiwach ri siwantinimit ronojel ri wuj rech ri chapab'alq'ab' che xriqitaj pa ri Nim Rachoch ri Yahweh."*

Pa ri 2 Reyes 23,31 - 25,30 are katzijoxik ri uk'isik ri Jerusalem. Arechi' ri Nab'ukodonosor kok pa ri Jerusalem pa ri Junab' 587 chuxe' kan ri ri Kristo.

RI NAB'E KIWIJ E'AJAWINEL

Pa ri uri'job'ik ri David

¹Ri ajawinel David ri'j winaq chik e k'i chi ri ujunab'; kkikoj k'i taq ratz'yaq, k'atek'ut, man kmiq'ir taj ri are'. ²K'atek'uri', ri e'upataninel kkib'ij chrech: «Chtzukux b'a' chrech ri Wajaw ri ajawinel jun q'apoj ali arech krilij ri ajawinel e arech kupatanij ri are'; kktotz'i' ri' cho uwa ak'u'x e xa jenak'uri' kumiq'irisaj ri Wajaw ri ajawinel». ³Ktzukuxik jun je'likalaj ali pa ronojel ri rulew ri Isra'el e kriqitajik ri Ab'isag jun ajsunamita, k'atek'uri' xk'am ub'ik chrech ri ajawinel.

Ri retzelal ri Adoni'as

⁴We ali ri' jun je'likalaj ali; krilij ri ajawinel e kupatanij ri are', k'atek'ut, man k'o ta xreta'maj uwach ri are'. ⁵K'atek'uri', ri Adoni'as, uk'ojol ri Jagguut, kurayij ri utem ri ajawinel e kub'ij: «iRi in kinuxik wa' in ajawinel!». Uloq'om jun uch'ich' ruk' taq ukej e k'o kawinaq lajuj (50) achijab' che kenab'ejik chuwach ri are'. ⁶Pa ri uk'aslemal, ri utat are' man k'o ta jun tzij ub'im chrech, che k'ax kub'an chrech ri are': «iJasche kab'an weri'?). Ri are' je'likalaj kka'yik e xa'laxik chuwach chi aq'anoq ri Ab'salom. ⁷Kruk'aj rib' kiwach ruk' ri Jo'ab' uk'ojol ri Seruya xoquje' ruk' ri chuchqajaw Ab'i'atar, ri e'are' che kkito' uwach ri Adoni'as; ⁸k'atek'ut, ri chuchqajaw Sadok, ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada, ri Natan q'axel utzij ri Dyos, ri Sime'i e ri erachi'l, ri achijab' e'utz chrech ri ch'o'j che erech ri David, man kiya'om ta kiwach ruk' ri Adoni'as.

⁹Pa jun q'ij, ri Adoni'as xe'uch'ol nik'aj taq chij, eb'oyix e e'ama' alaj taq chom wakax cho ri Ab'aj-che-Kjililik, chunaqaj ri b'ulb'ux Ch'ajb'al, ke'usik'ij konojel ri erachalal, ri enim taq winaq che eriji'al ri ajawinel, e konojel ri e'ajjuda che e'upataninel ri ajawinel, ¹⁰k'atek'ut, man xe'usik'ij ta ri Natan ri q'axel utzij ri Dyos, ri B'enayahu, ri achijab' e'utz chrech ch'o'j e ri rachalal Salomon.

Ri mayoj kkib'an ri Natan e ri B'etsab'e

¹¹Ri Natan kub'ij chrech ri B'etsab'e, unan ri Salomon: «iLa man aweta'm taj che ri Adoni'as uk'ojol ri Jaggit kukoj rib' ajawinel, k'atek'uri', ri qajaw David man k'o ta reta'm weri'? ¹²iUtz b'a ri! Chaya' b'a' alaj chwech arech kinya' jun pixb'anik chawech, arech kak'ol ri ak'aslemal ri at e ri uk'aslemal ri awal Salomon. ¹³Jat b'a', chatok ub'ik pa ri rachoch ri ajawinel David e ja'b'ij chrech: "Ri at wajaw ajawinel iLa man xujikib'a' ta ri utzij ri ajawinel chrech ri umokom: Ri awal ri Salomon are kajawinik ri' chnuwach chi aq'anoq ri in e kt'uyi' ri' cho ri nutem? iJas k'uche ri Adoni'as, kamik ri' krokisaj ri'b' ajawinel?". ¹⁴Aretaq chi' ri at, tajin katch'aw ruk' ri ajawinel chila', kinok ub'ik in ri' e kintz'aqatisaj ri' ub'ixik ri' atzij».

¹⁵Ri B'etsab'e kopanik jawi' k'o wi ri ajawinel. Ri ajawinel sib'alaj ri'j winaq chik e ri Ab'isag ri ajsunamita kupatanij ri are'. ¹⁶Kumej rib' e kxuki' chuwach ri ajawinel e ri ajawinel kub'ij chrech: «iJas xab'ano'?). ¹⁷Kub'ij ri are': «Wajaw, ri at xajikib'a' ub'ixik ri

nimalaj tzij chrech ri amokom pub'i' ri Yahweh Adyos: "iRi awal Salomon kokik ajawinel chuwach chi aq'anoq ri in e kt'uyi' ri' ri are' cho ri nutem". ¹⁸K'atek'ut, kamik ri', ri Adoni'as kub'an rib' ajawinel, e ri at Wajaw che at ri at ajawinel, man aweta'm ta weri'!
¹⁹Ri are' xu'kamisaj k'i b'oyix, ama' alaj taq chom wakax e chom taq chij, k'atek'uri', xe'usik'ij konojel ri enim winaq ri erija'lil ri ajawinel, ri chuchqajaw Ab'i'atar, ri Jo'ab' kinimal ri achijab' erech ch'o'j, k'atek'ut, ri apataninel Salomon man xusik'ij taj ri are'!
²⁰iK'atek'ut, Wajaw at ajawinel, konojel ri Isra'el tajin katkika'yej arech kaya ub'ixik jachin ri kt'uyi' cho ri utem ri Wajaw ri ajawinel chuwach chi aq'anoq ri are'. ²¹Xa jek'uri', aretaq chi' ri Wajaw ri ajawinel kkotzi' kuk' ri e'utat, ri in e ri wal Salomon k'o qamak ri' chkiwach ri winaq!».

²²Tajin kch'aw ri are' ruk' ri ajawinel aretaq chi' kopanik ri Natan q'axel utzij ri Dyos.
²³Kya ub'ixik chrech ri ajawinel: «Ri Natan q'axel utzij ri Dyos k'o waral». Kok ub'ik jawi' k'o wi ri ajawinel, kumej rib' chuwach ri are' e kuya ri uwach cho ri ulew. ²⁴Ri Natan kub'ij: «Wajaw ri ajawinel, iLa xattaqan at che ub'ixik we tzij ri': "Ri Adoni'as kokik ajawinel chnuwach chi aq'anoq ri in e ktuyi' ri' cho ri nute". ²⁵Rumal rech che kamik ri' xqaj ub'ik che kich'olik ek'i ama' taq wakax, ama' alaj taq chom wakax e echom taq chij, k'atek'uri', xe'usik'ij konojel ri enim taq winaq erija'al ri ajawinel, ri ekinimal ri achijab' erech ch'o'j e ri chuchqajaw Ab'i'atar; chanim ri' tajin kkitij kiwa e tajin kequmunik chuwach are' e tajin kkiriq kichi': "iChk'asi' b'a' ri ajawinel Adoni'as!" ²⁶K'atek'ut, ri in che inapataninel, ri chuchqajaw Sadok, ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada e ri apataninel Salomon man xujusik'ij taj. ²⁷iLa are ri Wajaw ri ajawinel xtaqan chrech weri' e la are are' man kraj taj kub'ij chkech ri e'uwinaq jachin ktuyi' cho ri utem ri Wajaw ri ajawinel chuwach chi aq'anoq ri are'?»

Ri David kuya ub'ixik che are ri Salomon kuxik ajawinel

²⁸Ri ajawinel David kutzalij uwach ri tzij e kub'ij: «Chisik'ij b'a' ri B'etsab'e». Ri are' kok ub'ik jawi' k'o wi ri ajawinel e ktak'i' koq chuwach ri are'. ²⁹K'atek'uri', ri ajawinel kujikib'a' ub'ixik we nimalaj tzij ri': «Rumal ri Yahweh che k'aslik, ri are' che xuto' nuwach pa ronojel ri k'ax nuriqom, ³⁰jeri' jacha xinb'ij in chawech puwi' ri ub'i' ri Yahweh, Udyos ri Isra'el, che ri awal Salomon kajawinik ri' chinwach chi aq'anoq ri in e ktuyi' na ri' pa nuk'exwach cho ri nutem, weri' xas kamik wa' kinb'ano». ³¹Ri B'etsab'e kumej rib' e kxuki'k e kuya ri upalaj cho ri ulew e kub'ij chrech ri ajawinel: «iPa junalik b'a' kk'o'ji' ri uk'aslemal ri Wajaw ri ajawinel David!». ³²K'atek'uri', ri David kub'ij: «Chisik'ij b'a' ri chuchqajaw Sadok, ri Natan q'axel utzij ri Dyos e ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada». Ke'ok ub'ik jawi' k'o wi ri ajawinel ³³k'atek'uri' ri are' kub'ij: «Che'ik'ama' ub'ik ri achijab' erajch'o'jab' ri ajawinel, chi'aq'anisaj ri nuk'ojol Salomon chrij ri nub'urix e chixulib'a' ub'ik xas pa ri Guijon. ³⁴Ri chuchqajaw Sadok e ri Natan q'axel utzij ri Dyos kki'ji'konaj na ri' jela' arech kuxik rajawinel ri Isra'el, kich'awisaj ri' ri ruk'a' wakax e kiraqaqej ichi' ri': "Chk'asi' b'a' ri ajawinel Salomon". ³⁵K'atek'uri', junam ri' kixpaqi' uloq ruk' ri are', e ke'tuyul ri' cho ri nutem e are are' ri' ri kajawinik pa nuk'exwach ri in, rumal rech che ri in kinkojo k'amalb'e' chrech ri Isra'el e chrech ri Juda». ³⁶Ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada kub'ij chrech ri ajawinel: «Amen, kcha. Jewa' ri kch'aw ri Yahweh, ri Udyos ri Wajaw ri ajawinel! ³⁷Jeru' jacha ri Yahweh xk'o'ji' ruk' ri Wajaw ri ajawinel, xoquje' jewa' chk'o'ji' b'a' ruk' ri Salomon e nimalaj uq'ijil chub'ana' b'a' chrech ri utem chuwach ri utem ri Wajaw ri ajawinel David!».

³⁸Ri chuchqajaw Sadok, ri Natan q'axel utzij ri Dyos, ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada, ri e'ajkerete'o, ri e'ajpelete'o, kexuli' ub'ik, kki'aq'anisaj ri Salomon chrij ri ub'urix ri ajawinel David e kki'k'am ub'ik xas pa ri Guijon. ³⁹Ri chuchqajaw Sadok kuk'am ukoq pa ri Tz'um taq Ja ri ruk'a' wakax e ri ole'o e kukoj ri ole'o puwi' ri Salomon, kch'awisaj ri ruk'a' wakax e konojel ri winaq kkiraqaqej kichi': «;Chk'oji' b'a' uk'aslemal ri ajawinel Salomon!». ⁴⁰K'atek'uri', konojel ri winaq kepaqi'k e keteri' chrij ri are'; kb'an ri jetaq su' e kq'alajanik che nimalaj keki'kotik e ruk' ri raqo'j chi'aj kb'iririk ri ulew.

Ri uxib'rikil ri Adoni'as

⁴¹Ri Adoni'as e konojel ri erula' xe'usik'ij, aretaq chi' xkiwa'lej xkito ri uxojlanik ri raqoj chi'aj. Ri Jo'ab' xuto ri roq'ib'al ri ruk'a' wakax e kub'ij: «;Jasche wa' nimalaj ki'kotemal ek'olik ri siwantinimit?». ⁴²Aretaq chi' tajin kch'aw na, kopanik ri Yonatan uk'ojol ri chuchqajaw Ab'i'atar; e ri Adoni'as kub'ij: «;Chatesa'j uloq! ri at, at jun suk'alaj winaq e ri at ak'amom uloq wa' chqech jun utzalaj tzij». ⁴³Ri Jonatan kub'ij: «;Man je taj, ri ajawinel David xrokisaj ajawinel ri Salomon! ⁴⁴Ri ajawinel xutaq ub'ik ruk' ri chuchqajaw Sadok, ri Natan q'axel utzij ri Dyos, ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada, ri e'ajkerete'o e ri e'ajpelete'o e ri e'are' xki'aq'insaj chrij ri ub'urix ri ajawinel, ⁴⁵ri chuchqajaw Sadok e ri Natan q'axel utzij ri Dyos, xkiji'jonsaj ruk' ri ole'o pa ri Guijon arech kuxik ajawinel, xe'paqi'i uloq qas jela' uloq e ruk' nimalaj ki'kotemal xkiraqaqej kichi' e ri siwantinimit kkiyatzya' kib' rumal ri xita'o ri'. ⁴⁶E nim chi na chuwach weri': Ri Salomon t'uyul chik cho ri utem ri ajawinel, ⁴⁷e ri winaq enim taq upataninel ri ajawinel xepe che ub'ixik jun tzij chrech ri qajaw ajawinel David, jewa' kkib'ij chrech: “;Chub'ana' b'a' ri Adyos nimalaj chi na ri uq'ijil e ri ub'i' ri Salomon chuwach ri ab'i' at e nimalaj chi na chuwa'lisaj ri utem chuwach ri atem at!”, k'atek'uri', ri ajawinel xqaj uloq cho ri uch'at e xxuki'k, ⁴⁸e jewa' kub'ij ri': “Tewchi'nik chrech ri Yahweh, Udyos ri Isra'el, che xuya' alaj chwech arech ri jetaq nuwoq'och xril na pa we jun q'ij ri' jun chkech ri wija'al t'uyul cho ri nutem!”».

⁴⁹K'atek'uri', konojel ri winaq che xe'usik'ij ri Adoni'as sib'alaj xkixib'ij kib', kewa'laj ub'ik e chkijujunal xkijub'uj ub'ik kib'. ⁵⁰Ri Adoni'as xuxib'ij rib' chrech ri Salomon, xwa'lij ub'ik e xuchapa' rib' cho taq ri ruk'a' wakax k'o pa ri taq ujutz' ri tab'al toq'ob'. ⁵¹Kya ub'ixik weri' chrech ri Salomon: «Ri Adoni'as kuxib'ij rib' chuwach ri ajawinel Salomon e rumal k'uri' xuchapa' rib' cho taq ri ruk'a' wakax k'o pa ri taq ujutz' ri tab'al toq'ob' e kub'ij: Chujikib'a' b'a' ub'ixik ri ajawinel Salomon qas pa we q'ij ub'ik ri', che man kukamisaj ta ri' ri upataninel ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j». ⁵²Ri Salomon kub'ij: «We utz ri uchak kub'ano jacha jun utz winaq, man ktzaq ta ri' cho ri ulew jun chrech ri uwi', k'atek'ut, we k'o jun itzel uchak kkiriqitajik, kkam ri' ri are'». ⁵³Ri Salomon ktaqanik arech kqasax uloq cho ri ab'aj rech tab'al toq'ob'; ri are' kopanik e kumej rib' chuwach ri Salomon e ri are' kub'ij chrech: «Jat ub'ik pa ri awachoch».

Ri k'isb'al taq utzij ri David e ri ukamikal

²Aretaq chi' xopanik ri k'isb'al taq uq'ij ri David, kuya' we jetaq pixab' ri' chrech ri uk'ojol Salomon: ²«Ri in tajin kinb'ek jawi' kib'e wi konojel chi winaq. ;Chk'oji' b'a' achuq'ab' e chak'utu' b'a' che qastzij achi ri ab'antajik! ³Chaterne'b'ej b'a' ri jetaq upixab' ri Yahweh Adyos, chatb'in b'a' pa ronojel ri jetaq ub'e, chak'olo' b'a' pa ri awanima' ri jetaq upixab', ri jetaq utzij, ri jetaq tz'ib'atalik e ri jetaq ktaqan chrech, jacha ri tz'ib'atalik pa ri upixab' ri Mo'ises, arech utz kelik ronojel ri achak kab'ano e ronojel ri jetaq achak kachomaj kab'an

na, ⁴arech ri Yahweh qas kb'antajik rumal ri xuya ub'ixik chwech che kub'ano: "We ri e'ak'ojol kkilij ri kichak e qas keb'in chnuwach pa ri saqalajtziy ruk' ronojel kanima' e ruk' ronojel kuxlab'al, man k'o ta jun ri' chkech ri e'awinaq at kesax cho ri utem ri Isra'el".

⁵Xoquje', aweta'm ri xub'an ri Jo'ab' chwech ri uk'ojol ri Seruya, ri xub'an chkech ri ekeb' kinimal ri e'ajch'ojab' rech ri Isra'el: ri Ab'ner uk'ojol ri Ner e ri Amasa uk'ojol ri Yeter, rumal che xe'ukamisaj ri e'are', xutoxej ukik'el pa ri ch'o'j xas puwi' ri utzil, xukoj suk'laj kik'el pa ri ximb'al upam e cho taq ri uxajab'; ⁶qas chab'ana' b'a' jeri jacha ri no'jib'al, maya b'a' alaj che ri saq' uwi' kqaj putzil pa ri Se'ol. ⁷Utz kab'an chkech ri e'uk'ojol ri B'arzil-la'i ri ajgala'ad, kkitij kiwa ri' awuk' cho ri amexa chkixo'l ri kiwa' awuk' at, rumal rech che e'are' xinkikol in aretaq chi' tajin kinanimaj chuwach ri awachalal Ab'salom. ⁸K'o chanaqaj ri at ri Sime'i uk'ojol ri Guera, ri ajb'enjamin rech ri B'ajurim, ri are' che xub'ij sib'alaj itzel taq tzij chwech ri jun q'ij che ri in b'enam kinb'ano pa ri Majanayim, k'atek'ut, xqaj ub'ik chnuk'ulaxik pa ri Jordan e ri in xinjikib'a' ub'ixik chrech pa ri ub'i ri Yahweh che ri in man kinkamisaj ta ri are' ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j. ⁹Kamik, man kaya' ta alaj we ri are' man kutoj ta uk'axel ri k'ax xub'ano, ri at, at achi che k'o ano'j, aweta'm jas rajawaxik kab'ano, arech ri saq uwi' kqaj pa ri se'ol ruk' kik'».

¹⁰Ri David xkotz'i' kuk' ri e'utat e kmuqik pa ri tinimit rech ri David. ¹¹Ri David xajawinik kawinaq (40) junab' pa Isra'el; xajawinik pa ri Heb'ron wuqub' (7) junab', pa ri Jerusalem xajawinik juwinaq lajux oxib' (33) junab'.

Ri ukamikal ri Adoni'as

¹²Ri Salomon xt'uyi' cho ri utem ri David, ri utat e ri rajawib'al xk'o'ji' sib'alaj uchuq'ab'. ¹³Ri Adoni'as uk'ojol ri Jagguit kopanik pa ri rachoch ri B'etsab'e, ri unan ri Salomon. Ri B'etsab'e kuta chrech: «¿La awuk'am uloq ri utzil?». Kub'ij: «Je' wuk'am uloq ri utzil». ¹⁴Kutz'aqatisaj ub'ixik: «Ri in kwaj kintzizon awuk'». Kub'ij ri are': «Chab'ij b'a'». ¹⁵Kub'ij: «Ri at aweta'm che ri ajawib'al wech in e che konojel ri Isra'el xkeye'j che in kinajawanik, k'atek'ut, ri ajawib'al xb'e ub'ik chnuwach e are xb'e ruk' ri wachalal, rumal rech che are ri Yahweh xya'ow chrech. ¹⁶Kamik ri', ri in kwaj k'o jun kinta chaweche e mab'ij b'a' che man kaya ta chwech». Kub'ij chrech: «Chab'ij b'a'». ¹⁷Kub'ij ri are': «Chab'ana' jun toq'ob' chwech, chattzizon ruk' ri ajawinel Salomon, man karetselaj ta awach ri', arech kuya' ri Ab'isag ri ajsunem chwech, arech kuxik wixoqil». ¹⁸Kub'ij: «Utz b'a' ri', kinch'aw na paw'i ruk' ri ajawinel». ¹⁹Ri B'etsab'e kopanik pa ri rachoch ri ajawinel Salomon arech kch'aw puwi' ri Adoni'as e ri ajawinel kwa'lajik che uk'ulik e kxuki' chuwach ri are', k'atek'uri' xt'uyi' chi cho ri utem, kya jun utem ri unan ri ajawinel e ri unan kt'uyi' pa ri rikyaq'ab'. ²⁰Kub'ij: «Ri in k'o jun alaj kinta chaweche, mab'ij b'a' chwech che man kaya taj». Ri ajawinel kub'ij: «Chata' b'a' nunan, man kinb'ij ta chaweche che man kinya taj». ²¹Kub'ij: «Chaya' b'a' ri Ab'isag ri ajsunem chech rixoqil ri awachalal Adoni'as». ²²Ri ajawinel Salomon kub'ij chrech ri unan: «¿Jasche kata' ri at ri Ab'ishag ri ajshunem chrech ri Adoni'as? Chata' b'a' ri ajawib'al chrech ri are' rumal rech che are nab'e'al chnuwach – Kiya'om ne' kiwach ruk' ri are' ri chuchqajaw Ab'i'atar e ri Jo'ab' uk'ojol ri Seruya». ²³K'atek'uri', ri ajawinel Salomon kujikib'a' ub'ixik we tzij ri' chuwach ri Yahweh: «¿Chub'ana' ri Dyos chwech we itzel ri' e chutz'aqatisaj chi na uwach, we ri Adoni'as man kutoj ta ruk' ri uk'aslemal we tzij xub'ij ri'! ²⁴Utz b'a', rumal k'aslik ri Yahweh, che xinukojo ajawinel e che xinut'uyib'a' cho ri utem ri nutat David e che xuya' chwech jun wachoch jeri' jacha ri xub'ij, xas kamik ri' kkamisaxik wa' ri Adoni'as». ²⁵Katek'uri', ri ajawinel

Salomon kuchilb'ej weri' chrech ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada, che are ri are' xusoko e ri are' xkamik.

Ri xkik'isb'ej ri Ab'i'atar e ri Jo'ab'

²⁶K'atek'uri', kub'ij ri ajawinel chrech ri chuchqajaw Ab'i'atar: «Jat pa ri Anatot pa ri awulew rumal rech che ri at kamisaxik awij, ri in man katinkamisaj ta pa we jun q'ij ri', rumal rech che ri at xak'am ub'i ri arka chuwach ri nutat David e xpax ak'u'x chrech ronojel ri k'ax xuriq ri nutat». ²⁷Ri Salomon xresaj ri Ab'i'atar chrech ri chuchqajawinik rech ri Yahweh. Qastzij kb'antaj rumal ri tzij xub'ij ri Yahweh puwi' ri rachoch ri Eli pa ri Silo.

²⁸Xopan utzijol weri' ruk' ri Jo'ab' –rumal rech che ri Jo'ab' xuya uwach ruk' ri Adoni'as kneb'a' man xuya ta uwach ruk' ri Ab'salom-, kanimaj ub'ik e kuto' rib' pa ri Tz'um Rachoch ri Yahweh e kuchap ri taq ruk'a' wakax k'o cho ri ab'aj tab'al toq'ob'. ²⁹Kya ub'ixik chrech ri ajawinel Salomon: «Ri Jo'ab' xuto' rib' pa ri tz'um rachoch ri Yahweh e k'o chutzal ri ab'aj rech tab'al toq'ob'». Ri Salomon kutaq ub'ixik chrech ri Jo'ab': «¿Jasche ri at xatanimajik e xato' awib' cho ri ab'aj rech tab'al toq'ob'». Ri Jo'ab' kub'ij: «Xinxib'ij wib' chawech e xinto'o wib' ruk' ri Yahweh». K'atek'uri', ri Salomon kutaq ub'ik ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada e kub'ij chrech: «¡Jat, ja'kamisaj ri are'!». ³⁰Ri B'enayahu kb'ek qas pa ri Tz'um Rachoch ri Yahweh e kub'ij chrech: «Jewa' xtaqan uloq ri ajawinel: ¡Chatel uloq!». Kub'ij: «Man kinel ta ub'ik, ri in waral wa' kinkam wi». Ri B'enayahu kruk'aj ub'ik ri tzij chrech ri ajawinel: «Ri Jo'ab' jewa' xub'ij, e jewa' utzalejixik ri tizj xub'ano». ³¹Ri ajawinel kub'ij chrech: «Chab'ana' jeri' jacha xub'ij ri are'; chakamisaj e chamuqu' ri are'. E ruk' weri', kamik ri' katas apan ri' chwech e chkech ri ewachalal ri suk'alaj kik'el che xutixej ri Jo'ab'. ³²Ri Yahweh kub'an na ri' arech ktzaq ri ukik'el puwi' ri are' rumal rech che xe'ukamisaj ekeb' achijab' che esuk' chi na chuwach ri are' e pa k'u'talik xe'ukamisaj ri e'are' chuwach ri nutat David: ri Ab'ner uk'ojol ri Ner, kinimal ri achijab' erech ch'o'j pa ri Isra'el, e ri Amasa uk'ojol ri Yeter, kinimal ri achijab' erech ch'o'j pa ri Juda. ³³Pa junalik chqaj b'a' ri kikik'el puwi' ri Jo'ab' e pakiwi' ri rija'al, k'atek'ut ri David e ri erija'al, ri rachoch e ri rajawib'al pa junalik chk'o'ji' b'a' ri utzil pakiwi' rumal ri Yahweh!». ³⁴Ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada kb'e ub'ik, kusok ri Jo'ab' e kukamisaj ri are' e kumuq pa ri rachoch k'o pa ri tz'inalik ulew. ³⁵Ri ajawinel kukoj pa uk'exwach arech k'amal b'e chkech ri achijab' erech ch'o'j, ri B'enayahu che uk'ojol ri Yehoyada; e ri ajawinel kukoj ri chuchqajaw Sadok pa uk'exwach ri Ab'i'atar.

Ri Sime'i man kniman taj e ri ukamikal xuriqo

³⁶Ri ajawinel kusik'ij ri Sime'i e kub'ij chrech: «Chayaka' jun awachoch pa ri Jerusalem; e chatkanaj kan chila' e man loq' taj katel ub'ik xaq jawije' kawaj. ³⁷Ri jun q'ij che katel uloq e katb'e ch'aqap chrech ri Sedron, chaweta'maj che xas katkam wi. Ri akik'el kqaj ri' paw'i». ³⁸Ri Sime'i kub'ij chrech ri ajawinel: «Utz b'a' ri'. Jeri' jacha xub'ij ri Wajaw ajawinel, jeri' kub'an na k'uri' ri apataninel», e ri Sime'i sib'alaj naj xkanaj kanoq pa ri Jerusalem.

³⁹Katek'ut, oxib' junab' chi apanoq, ekeb' chkech ri e'upataninel ri Sime'i ke'animaj ub'ik e keb'e pa ri rachoch ri Akis, ri uk'ojol ri Ma'aka, rajawinel ri Gat. Kaya ub'ixik chrech ri Sime'i: «Ri e'apataninel ek'o pa ri Gat». ⁴⁰K'ate'kuri', ri Sime'i kwa'lij kusuk'umaj ub'ik ri

ub'urix e jusuk' ub'ik pa ri Gat pa ri rachoch ri Akis arech ke'utzukuj uloq ri e'upataninel; ri Sime'i kb'e ub'ik e ktzalij uloq chi pa ri Gat kuk' ri e'upataninel. ⁴¹Kya ub'ixik chrech ri Salomon che ri Sime'i xb'e ub'ik pa ri Gat e xtzalij uloq.

⁴²Ri ajawinel kusik'ij ri Sime'i e kub'ij chrech: «¿La man xinb'an taj arech kajikib'a' ub'ixik chuwach ri Yahweh e la man xinb'ij ta chawech: “Pa ri jun q'ij che ri at katel ub'ik, utz reta'maxik awumal che qastzij katkam ri?” K'atek'uri', ri at xab'ij chwech: “Utz ri tzij xinto”. ⁴³¿Jask'uche man xab'an taj ri utzij ri Yahweh e ri xatintaq in chrech?». ⁴⁴K'atek'uri', ri ajawinel kub'ij chrech ri Sime'i: «Ri at aweta'm ronojel ri k'ax xab'an at chrech ri nutat David; ri Yahweh kuk'yaq na ri awetzelal paw'i. ⁴⁵K'atek'ut, ¿tewchi'talik wa' ri ajawinel Salomon e ri utem ri David chi pa junalik wa' kkanajik chuwach ri Yahweh!». ⁴⁶Ri ajawinel kutaq ri B'enayahu uk'ojol ri Yehoyada; kel ub'ik ri are', kusok ri Sime'i e kkamik ri are'.

E ri ajawib'al sib'alaj xk'oji' uchuq'ab' puq'ab' ri Salomon.

Ujaqib'al ri rajawaremal ri Salomon

Ri uno'jib'al ri Salomon

³Ri Salomon xuxik uji' ri Fara'on, ri rajawinel ri Egipto, xk'uli' ruk' ri umi'al ri Fara'on e xuk'am ub'ik pa ri Utinimit ri David e jeri' kreye'j che kuk'is uyakik ri rachoch ri are', ri Rachoch ri Yahweh e ri utapya ri Jerusalem. ²Ri winaq kkichi'j jetaq tab'al toq'ob' pa ri k'olb'al chikaj, rumal rech che pa taq we q'ij ri' maja' kyakitajik jun rachoch rech ri Ub'i' ri Yahweh. ³Ri Salomon kuloq'oq'ej ri Yahweh: Kb'inik pa ri taq ri upixab' ri utat David; k'atek'ut kuchi'j jujun taq tab'al toq'ob' e ri k'ok' q'ol pa ri k'olb'al chikaj.

Ri richik' ri Gab'a'on

⁴Ri ajawinel kb'e chi xas pa ri Gab'a'on che ub'anik jetaq tab'al toq'ob', rumal rech che ri nimalaj k'olb'al k'o chikaj, chila' k'o wi –ri Salomon xuchi'j kaq'o lajuj k'al (1.000) holokosto cho we ab'aj rech tab'al toq'ob' ri'. ⁵Pa ri Gab'a'on, ri Yahweh xuk'ut rib' pa jun richik' ri Salomon. Ri Dyos kub'ij: «Chata b'a' chwech ri jastaq che kawaj at e kinya' chawech». ⁶Ri Salomon kub'ij: «Ri at xak'utu jun nimalaj loq'oq'eb'al ak'u'x chrech ri apataninel David, ri nutat, rumal rech che ri are' xb'inik chawach pa ri saqalajtzij, pa ri suk'il e jikom ri ranima' chawach. Ri at ak'olom ri nimalaj loq'oq'eb'al ak'u'x, xa jek'uri' aya'om chrech che kamik ri' t'uyul pa ri utem jun uk'ojol ri are'. ⁷Kamik k'ut ri', Yahweh Nudyos, ri at xakoj ri apataninel pa ri uk'olb'al ri nutat David, k'atek'uri' ri in, in jun alaj ala che man weta'm taj kinb'an ri chak jacha jun kinimal winaq. ⁸Ri apataninel k'o chuxo'l ri siwantinimit che xacha' ri at, jun siwantinimt che sib'alaj ek'i, man kb'an ta kowinem chrejalaxik rumal rech che kekichiwik. ⁹Chaya' b'a' chrech ri apataninel jun anima' che kno'jinik che ub'anik ri q'ataltzij pakiwi' ri siwan atinimit, arech ri in kinkowinik che uch'ob'ik jachike ri utzil e jachike ri itzel, rumal ¿jachin kkowin wa' che ub'anik ri q'ataltzij pakiwi' we asiwntinimit, che nimalaj tinimit?». ¹⁰Ri Ajawaxel utz krilo che ri Salomon are xuta' weri'; ¹¹e ri Dyos kub'ij chrech: «Rumal rech che ri at are xata' weri', man are xata' sib'alaj katk'asi'k, aq'inomal on ri kikamiklal ri e'ak'ulel, xane are xata'o ri no'jib'al arech katkowinik kab'an ri q'ataltzij, ¹²ri in kinya ri' ri jastaq chawech che xato: kinya' ri' chawech jun awanima' che kno'jinik e ri aweta'mab'al je nak'uri' che mawi jeri' xkoji'k chuxe' e chawach chi aq'anoq ri at. ¹³K'atek'uri', xoquje' kinya chawech ri jastaq che man xata taj: aq'inomal e nimalaj aq'ijil che man k'o ta jun chkech ri ajawinel eq'axinaq chik xk'oji' kech jeri' jacha ri at. ¹⁴We katb'inik pa ri nub'e e kak'ol ri jetaq nupixab' e ri nutzij

je' jacha xub'an ri atat David, kinya' na ri' chawech jun nimalaj ak'aslemal». ¹⁵Ri Salomon xk'astajik e weri' xa jun richik'. Ktzalezik pa ri Jerusalem e xtak'i' ukoq chuwach ri arka rech ri chapb'alq'ab' rech ri Ajawaxel; kuchi'j jetaq holokosto e jetaq tab'al toq'ob' rech utzil e kuya' jun nimaq'ijalaj wa'im chkech konojel ri e'upataninel.

Ri q'atb'al tzij xub'an ri Salomon

¹⁶K'atek'uri', ekeb' ixoq ekech nim ch'uti'n, kepe uloq chi ruk' ri ajawinel e xetak'i' chuwach ri are'. ¹⁷Jun chkech ri ixoqib' kub'ij: «iWe kawaj, Wajaw chinatatab'ej b'a'! Ri in e we ixoq ri', junam uj k'o pa jun ja, k'atek'uri', ri in xinutzirik ruk' ri wal aretaq chi' k'o ri are' wuk' pa ri ja. ¹⁸Oxib' q'ij chi apanoq che xinutzir in, we ixoq ri' xoquje' xutzir ruk' ri ral; ri uj junam uj k'olik, man k'o ta jun chi winaq quk' uj, xuwi ri uj, uj keb' uj k'o pa ri qachoch. ¹⁹K'atek'uri', ri ral we ixoq ri' xkam chaq'ab' rumal rech che xkotz'i' puwi' ri are'. ²⁰Xwa'lajik panik'aj aq'ab', kukam ukoq ri wal wuk' in aretaq chi' ri amokom warinaq; xukotz'ob'a' ruk' are' e ri ral che kaminaq chik xukotz'ob'a' kan wuk' in. ²¹Ri in xinwa'lajik aq'ab'il arech kinya utu' ri wal e xinwilo che kaminaq chik. Katek'ut, aq'ab' xinwilo che kaminaq chik e che man are ta ri wall!». ²²Ri jun chik ixoq kub'ij: «Man tzij taj, are ri wal in ri k'aslik e ri awal at are ri xkamik!» e ri jun chik kub'ij: «iMan tzij taj, ri awal at are ri xkamik e ri wal in are ri k'aslik kanoq!». Kech'ojinik chuwach ri ajawinel. ²³Kub'ij ri ajawinel: «We jun ri' kub'ij: "Are wal in ri k'aslik e are ri awal at ri xkamik!" e we jun chik ri' kub'ij: "iMan tzij taj! Are ri awal at ri xkamik e are ri wal in ri k'aslik!" ²⁴Chik'ama' uloq chwech jun ch'ich' rech ch'o'j»; xk'am uloq ri ch'ich' rech ch'o'j chrech, ²⁵e kub'ij: «Chiq'ata' panik'aj ri ak'al, keb' ch'aqap chib'ana' chrech e chiya' jun panik'aj chrech ri jun e ri panik'aj chik chrech ri jun chik». ²⁶Ri ixoq che are unan ri ak'al k'aslik, kub'ij chrech ri ajawinel, rumal rech che xpax uk'u'x chrech ri ral: «iWe ri at kawaj, Wajaw! Chaya'a' b'a' ri ak'al che k'aslik chrech ri are', makamisaxik b'a'!». K'atek'ut, ri jun chik kub'ij: «iMan awech ta at wa' xoquje' man wech ta in, chkamisaxoq!». ²⁷Ri ajawinel kub'ij: «Chiya'a' ri ak'al chrech ri nab'e ixoq, mikamisaj b'a'. Are are' ri unan ri ak'al». ²⁸Konojel ri Isra'el xreta'maj ri q'atb'altzij xub'an ri ajawinel e nimalaj xkil wi ri ajawinel rumal rech che xq'alajinik che k'o ri uno'jib'al ri Dyos ruk' ri are' che ub'anik ri suk'il.

Ri kinimal winaq xek'oji' pa ri rajawib'al ri Salomon

⁴Ri ajawinel Salomon, ajawinel puwi' ronojel ri Isra'el, ²e e'are wa' ekinimal winaq xek'oji' ruk':

Ri Asari'as uk'ojol ri chuchqajaw Sadok.

³Ri Elihoref e ri Aji'as, e'uk'ojol ri Sisa,
e'ajtz'ib'ab'.

Ri Yejosafat uk'ojol ri Ajilud,
ajk'amal ub'ik ri tzij.

⁴B'enayahu, uk'ojol ri Yehoyada,
kinimal ri achijab' erech ch'o'j.
ri Sadok e ri Ab'i'atar, echuchqajawib'.

⁵Asari'as uk'ojol ri Natan,
kinimal ri eq'atal taq tzij.

Ri Sab'ud uk'ojol ri chuchqajaw Natan, rachi'l ri ajawinel chkixo'l ri ajawab'.

⁶Ri Ajisar, k'amalb'e
 pa ri rachoch ri ajawinel.
 Ri Adoram uk'ojol ri Ab'da,
 k'amal b'e chrech ri jetaq chak.

Ri eq'ataltzij rech ri Salomon

⁷Ri Salomon ukojom kab'lajuj eq'atal- tzij puwi' ronojel ri Isra'el, che kkik'am uloq ri rajawaxik chrech ri ajawinel e ri rajawaxik pa ri rachoch; chkijujunal kkiya'o ri rajawaxik, jun ik' pa ri jun junab'.

⁸Are wa' ri kib'i':

Ri uk'ojol ri Jur, pa ri ujuyub'al ri Efra'im.

⁹Ri uk'ojol ri Deker, pa ri Makas, pa ri Sa'alb'im, pa B'et-Semes, pa ri Elyon-B'et-Hanan.

¹⁰Ri uk'ojol ri Jesed, pa ri Arub'b'ot; ri are' ruk'am ri Soko, e ronojel ri rulew ri Jefer.

¹¹Ri uk'ojol ri Ab'inadab': ronojel ri ujuyub'al ri Dor. Ri Tapat, ri umi'al ri Salomon are ri rixoqil ri are'.

¹²Ri B'a'ana, uk'ojol ri Ajilud, pa ri Tanak e pa ri Meguiddo, e ronojel ri B'et-Se'an che k'o chutzal ri Sartan chuxe' ri Yisre'el, kmajtaj ub'ik e kopan pa ri B'et Se'an e kopan pa ri Ab'el-Mehola, e kb'e chi na apan jub'iq' chutzaltmal ri Yokmo'am.

¹³Ri Uk'ojol ri Gueb'er, pa ri Ramot rech Gala'ad; k'o pa ri Do'u'ars rech Ya'ir, uk'ojol ri Manasses, che k'o pa ri Gala'ad; ri are' k'o pa ri rulew ri Argob' che k'o pa ri B'asan, oxk'al lajuj (70) kowlaj taq tinimit k'olik, kojom utapya e saq ch'ich' ri tz'apib'al ri tinimit.

¹⁴Ri Ajinadab' uk'ojol ri Iddo, k'o pa ri Majanayim.

¹⁵Ri Ajima'as pa ri Neftali; xoquje' ri are' xk'uli' ruk' jun umi'al ri Salomon ub'i B'asmat.

¹⁶Ri B'a'ana, uk'ojol ri Jusa'i, k'o pa ri Aser e pa ri B'e'alot.

¹⁷Ri Yejosafat, uk'ojol ri Paru'aj, k'o pa ri Isakar.

¹⁸Ri Sime'i, uk'ojol ri Ela, k'o pa ri B'enjamin.

¹⁹Ri Gueb'er, uk'ojol ri Uri, k'o pa ri rulew ri Gala'ad, che ramaq' ri Sijon kajawinel ri e'ajammon e pa ri rulew ri Og che ajawinel pa ri B'asan.

K'atek'uri', xoquje' k'o jun q'ataltzij che k'o pa ri amaq'.

²⁰Ri Juda e Isra'el sib'alaj ek'i, ejeri' jacha ri sanyeb' che k'o chuchi' ri polow; kewa'ik kequmunik e keki'kotik.

⁵¹Ri Salomon, ulik'em ri ukowinem pakiwi' konojel ri jetaq ajawib'al, kmajtajik xas pa ri nimaja' E'ufrates e kopan pa ri kamaq' ri e'ajfiliste'o, xoquje' kopan pa ri retal rulew ri Egipto. Ketojon chrech ri alkab'al e kkipatanij ri Salomon pa ronojel ri uk'aslemal. ²Ri uwa ri Salomon ronojel q'ij are wa ri': juwinaq lajuj (30) almul utzalaj k'aj e oxk'al (60) almul k'aj, ³lajuj chom taq b'oyix, juwinaq ama' wakax che q'ayes kkitijo, ok'al chij, e man kejalax taj ri jetaq si'ervos, ri gaselas, ri antilopes e ri chom taq chikop ajuwokaj. ⁴Rumal rech che ri are' k'o ri ukowinem pa ronojel ri ch'aqap chrech ri E'ufrates –kmaj taj pa ri Tapsake e kopan pa ri Gasa, pakiwi' konojel ri e'ajawinel ch'aqap chrech ri E'ufrates– xk'oji' ri nimalaj utzil pa ronojel ri jetaq retal ulew che naqaj k'o wi chrech. ⁵Ri Juda e ri Isra'el chkijujunal xejeqi' pa ri utzil chuxe' ri uche'al ri uva e chuxe' ri uche'al ri wikox, kmajtaj ub'ik pa ri Dan e kopan pa ri B'erseb'a, xek'oji'k pa ri utzil xas ronojel aretaq chi' xk'asi' ri Salomon. ⁶Ri Salomon k'o 4.000 ukab'al jawi' ke'uya wi ri ukej e ek'o 12.000 ukej.

⁷Ri eq'atb'altzij, xa jun ik' kkik'am uloq ri rajawaxik chrech ri Salomon e chkech konojel ri kewa' ruk' cho ri umexa ri ajawinel; xa jek'uri' man k'o ta jun jas uwach mata k'o ruk' ri

are'. ⁸Kkik'am ub'ik kech ri kej e kech ri jetaq awaj erech chak, ri salwa't e ri q'ayes, chkijunal kkik'am ub'ik pa ri kik'olb'al, aretaq chi' kuriqa' kkik'am ub'ik.

Ri nimalaj uq'ijil ri ub'i' ri Salomon

⁹Ri Dyos xuya' chrech ri Salomon jun nimalaj no'jinik e jun nimalaj no'jib'al e jun nimalaj ranima' jacha ri sanyeb' k'o chuchi' ri polow. ¹⁰Ri kno'jinik ri Salomon sib'alaj nim chi na chuwach ri kino'jinik konojel ri e'ralk'uwa'l ri Relb'alq'ij e chuwach ri kino'jinik ri Egipo. ¹¹Ri are' nimalaj kno'jinik chkiwach konojel winaq, chuwach ri Etan ri ajezrajita, chkiwach ri e'uk'ojol ri Majol ri Heman, ri Kalkol e ri Darda; ri uq'ijil ri ub'i' ktatajik utzijol pa ronojel ri jetaq tinimit ek'o naqaj. ¹²Xuya ub'ixik 3000 k'amab'altzij e no'jib'al taq tzij, e ri jetaq ub'ix 1005. ¹³Xub'ij jun tzij puwi' ri jetaq che', qas puwi' ri tak'ar k'o pa ri Lib'ano, e kopan ruk' ri q'ux che kk'iy cho taq ri tapya; xoquje' xub'ij jun tzij pakiwi' ri echikop echakal ruk' kijeb' qan, pakiwi' echikop ajuwokaj; pakiwi' ri kumatz e pakiwi' ri kar. ¹⁴Pa ronojel amaq' kepe wi ri winaq arech kkita' ri kno'jinik ri Salomon, xoquje' kepe uloq che utayik ri kno'jinik konojel ri e'ajawinel erech ri uwachulew.

Ri usuk'umxik ri uyakik ri Nim Rachoch ri Dyos

¹⁵Ri Jiram, rajawinel ri Tiro, ke'utaq ub'ik ri e'upataninel ruk' ri Salomon, rumal rech che xuta utzijol che xuxik ajawinel pa uk'exwach ri utat, e ri Jiram amaq'el kanoq, junam kiwach ruk' ri David. ¹⁶K'atek'uri', ri Salomon kutaq ub'ixik chrech ri Jiram: ¹⁷«Ri at, saq chawach che ri nutat David man xkowin taj xuyak jun Nim Rachoch ri Ub'i' ri Yahweh, ri Udyos, rumal rech che ri e'uk'ulel xkisutij rij chrech ri jetaq ch'o'j, chi k'ate' na ri Yahweh xe'ukoj ri e'are' chuxe' ri raqan. ¹⁸Kamik ri', ri Yahweh Nudyos, uya'om ri utzil chwech kuk' konojel ri enuk'ulja. Man k'o ta nuk'ulel e man k'o ta k'ax kinriqo. ¹⁹K'atek'uri', ri in kinchomaj uyakik jun Nim Rachoch ri Ub'i' ri Yahweh Nudyos, jeri jacha xub'ij ri Yahweh chrech ri nutat David: "Ri ak'ojol che kinkoj na in pa ak'exwach at cho ri adem, are are' ri' kyakowik ri Rachoch ri Nub'i'". ²⁰Xa jek'uri', kamik ri', chattaqan b'a' arech kjikaxik nik'aj taq tak'ar pa ri Lib'ano; ri enupataninel kek'o'ji' ri' kuk' ri e'apatanel e ri in kintoj na ri' chawech ri tojb'al kiq'ij ri e'apatanel jacha ri kata na at chwech. Rumal rech che ri at aweta'm che chqaxo'l ri uj man k'o ta jun winaq jeri' kno'jnik chujikaxik ri jetaq che' jacha keno'jinik ri e'ajsidon». ²¹Aretaq chi' ri Jiram xuta' ri taq utzij ri Salomon, sib'alaj xki'kotik e kub'ij: «;Tewchi'talik ri Yahweh pa we jun q'ij ri', ri are' che xuya' chrech ri David jun uk'ojol che sib'alaj kno'jinik arech k'amalb'e chkech we siwantinimit ri' che nimalaj rejalb'alil!». ²²K'atek'uri', ri Jiram kutaq ub'ixik weri' chrech ri Salomon: «Ri in xopan wuk' ri atzij xataq uloq ub'ixik wuk'. Ri in kinb'an na ronojel ri jetaq utz'alam tak'ar e utz'alam k'asis chi are ajtzij ne' joropa' kawaj. ²³Ri enupataninel kjikaj ri' qas pa ri Lib'ano ub'ik e kopan ri' chi k'ate' ri polow, e ri in kintaq ub'ik ri' pa jetaq jukub' e kk'am ub'ik ri' pa ri k'olb'al jawi' ri kab'ij wi ri at che kk'am ub'ik, chila' ri' kinkir wi e ri at kak'ama' ub'ik ri'. K'atek'uri', ri at kaya' ri' ri jastaq che rajawaxik pa ri wachoch, jeri' jacha ri kwaj in». ²⁴Ri Jiram kuya' chrech ri Salomon nik'aj taq tz'alam che takar e enik'aj chik che k'asis, jeri' jacha ri kraj ri are', ²⁵k'atek'uri' ri Salomon kuya' chrech ri Jiram 20.000 almul triko rech kiwa ri e'ajuparachoch, e 20.000 pajb'al ch'ajch'ojalaj ase'ite. Weru', chjunab' kuya ri Salomon chrech ri Jiram. ²⁶Ri Yahweh xuya' ri uno'j ri Salomon, jeri' jacha xujikib'a' ub'ixik

utzij chrech; junam ri chomanik k'o chkixo'l ri Jiram e ri Salomon e chi ekeb' junam ri kkitzij kkitab'ano.

²⁷Ri ajawinel Salomon xe'umol ajchakib' pa ronojel Isra'el; ek'o 30.000 ajachakib' rech ri chak. ²⁸Ke'utaq ub'ik 10.000 achijab' pa ri Lib'ano ronojel taq ik', ke'utaq ub'ik pa taq jupuq; ri e'ajchakib' ri', junn ik' kek'oji' pa ri Lib'ano e keb' ik' kek'oji' cho ri kachoch; are ri Adoram k'amal b'e chkech ri ajchakib'. ²⁹Xoquje', ek'o ruk' ri Salomon, 70.000 achijab' che kik'am ub'ik ri eqa'n e ek'o 80.000 e'ajpaq'al ab'aj pa ri juyub', ³⁰k'atek'uri', man e'okinaq ta pa ejalab'al ri echajinel che e'ukojom ri Salomon etaqanel chrech ri jetaq chak ri'; ri e'are' e 3.300, e ri e'are' ke'kitaq uloq ri e'ajchakib' chrech we chak ri'. ³¹Ri ajawinel ktaqanik arech kk'otik nima'q taq ab'aj, tzeqtzik taq ab'aj, arech kokisaxik uchakalb'al ri Nim Rachoch ri Dyos, ³²k'atek'uri', ri erajchakib' ri Salomon e ri erajchakib' ri Jiram e ri e'ajguib'lita kkiqupij ri tz'alam, e xkikoj pa ri uk'olb'al, xoquje' ri jetaq ab'aj, arech kyakik ri Nim Rachoch ri Dyos.

Ri uyakik ri Rachoch ri Dyos

⁶Kaq'o' jumuch' (480) junab' chik e'elenaq chi uloq ri e'ajisra'el pa ri Egipto, kijeb' junab' chik aretaq chi kajawinik chik ri Salomon puwi' ri Isra'el, pa ri ik' Siv, che are ukab' ik', xumajij uyakik ri Nim Rachoch ri Yahweh. ²Ri Nim Rachoch ri Dyos che ri ajawinel Salomon xuyak chrech ri Yahweh k'o oxk'al xk'ab' ri urab'arik, juwinaq xk'ab' ri uwach, e juwinaq lajuy ri unimal raqan. ³Ri Ulam chuwach ri Hekal rech ri Ja, kretaj juwinaq xk'ab' ri raqan ktzale'ik che kusuk' ub'ik pa ri uwach ri Nim Rachoch ri Dyos e kretaj lajuy xk'ab' ri uwach che ktzale'i'k ub'ik pa ri raqan ri Nim Rachoch ri Dyos. ⁴Kub'an taq wantana chrech ri Nim Rachoch ri Dyos, e kub'an jetaq ch'ich' to'b'al uwach ri jetaq wantana. ⁵Kukoj chrij ri utapya ri Nim Ja jun uparaqanja chrij ri Hekal e chrij ri Deb'ir, k'atek'uri' xusutej nik'aj taq nimja putzal. ⁶Ri ukab' uparaqanja k'o ikim, kretaj job' xk'ab' ri uwach, ri uparaqanja k'o panik'aj, waqib' xk'ab' uwach e ri urox uparaqanja wuqub' xk'ab', rumal rech che xjik'itajik ri unimal ri Nim Rachoch chrij uloq, xa jek'uri' man kuriq ta rib' ruk' ri taq utapya ri Nim Ja. ⁷Ruk' jetaq ab'aj xyakik ri Nim Ja, ri jetaq ab'aj che xpaq' uloq pa ri paq'b'al ab'aj; aretaq chi' xyakik ri Nim Ja, man xtataj ta jun q'osb'al klawux, man xtataj ta jun qupib'al che' on jun chukb'al ch'ich'. ⁸Ri rokib'al ub'ik ri ja k'o ikim tzalanik ukok pa ri Nim Ja, e pa jun q'am ub'ik kb'an aq'anem pa ri ukab' ja e pa ri ukab' ja ub'ik kb'an aq'anem pa ri urox ja. ⁹Xuyak ri Nim Ja; xukis uyakik e tak'ar tz'alam xukoj chuxe' ri uxotal. ¹⁰Qi'b'inaq ukoq ri uparaqanja ruk' ronojel ri Nim Ja ; job' xk'ab' ri raqan e uriqom rib' ruk' ri Nim Ja ruk' tak'ar taq kuch. ¹¹Ri utzij ri Yahweh xpe ruk' ri Salomon: ¹²«Rumal we ja ri' che tajin kayak ri at, we katb'in pa ri nutzij, we kak'ol ri nupixab' pa ri awanima' e we katerne'b'ej ri intaqaninaq chrech, ri in, qastzij kinb'an na ri' ri nutzij awuk' at, ri nutzij che xinya ub'ixik chrech ri atat David, ¹³kinjeqi' wa' chkixo'l ri e'ajisra'el e man kinwonab'a' ta kanoq ri nusiwan tinimit Isra'el». Ri Salomon xuyak ri Nim Ja e xuk'is uyakik.

Ri upaja ri Nim Ja. Ri Tyoxlaj ub'antajik kech ri etyoxlaj kib'antajik

¹⁵Kukoj tak'ar taq tz'alam cho ri utapya chupam uloq ri Nim Ja – kmajtaj ub'ik pulew chrech ri Ja e kopan chuxe' taq ri kuch, kuch'uqej ri chupam uloq ruk' tak'ar taq tz'alam, xoquje' kukoj k'asis tz'alam pulew chrech ri upaja. ¹⁶Kuch'uq ri juwinaq xk'ab', ri xan che k'o uloq chupan ri Ja, kmajtaj ub'ik pulew ikim e kopan ruk' ri kuch, xa jek'uri' xwoktajik ri

upam ri Deb'ir, ri Tyoxlaj ub'antajik kech ri etyoxlaj kib'antajik. ¹⁷Ri Ja kawinaq xk'ab' kretaj –weri' kub'ij che ri Hekal k'o chuwach ri Deb'ir–. ¹⁸Ri tāk'ar tz'alam k'o chupam ri Ja, k'otom uwach ruk' je'lik taq uwachb'al mukun e ruk' uxu'm ronxox; ronojel tāk'ar tz'alam, man k'o ta kilitaj uloq ri ab'aj. ¹⁹Xub'an jun Deb'ir qas chupam uloq ri Ja, arech chila' kukoj uloq ri arka rech ri chapb'al uq'ab' ri Yahweh. ²⁰Chuwach ri Deb'ir – kretaj juwinaq xk'ab' ktzale'ik, juwinaq xk'ab' ri uwach e juwinaq xk'ab' ri raqan, e kuch'uq rij ruk' q'an pwaq–, kuch'uq rij ruk' q'an pwaq ri tab'al toq'ob' b'anom ruk' uche'al tāk'ar. ²¹Ri Salomon xuch'uq' rij ruk' je'likalaj q'an pwaq ri upam ri Ja, e xkukoj tiqom taq ch'ich' b'anom ruk' q'an pwaq chuwach ri Deb'ir, ri Deb'ir ri' xuch'uq' rij ruk' q'an pwaq. ²²Ronojel ri Ja, kuch'uq' ruk' q'an pwaq.

Ri ekerub'im

²³Pa ri Deb'ir xb'an keb' kerub'im ruk' che' rech olivo, lajuz xk'ab' ri raqan. ²⁴Jun uxik' ri kerub'im job' xk'ab' kretaj e ri ukab' uxik' ri kerub'im xoquje' job' xk'ab', chi ekeb' uxik' kub'an lajuz xk'ab'. ²⁵Ri ukab' kerub'im xoquje' kretaj lajuz xk'ab', junam ketaj chi ekeb' kerub'im e chi ekeb' junam keka'yik. ²⁶Ri raqan jun chkech ri kerub'im lajuz xk'ab', xoquje' jeri' ri jun chik. ²⁷Ri ekerub'im, panik'aj ke'ukoj uloq chupam; ri kixik' ri ekerub'im ulik'em rib', ri uxik' jun, ku'riqa' ri tapya e ri uxik' ri jun chik kuriqa' ri jun chik tapya e ku'riqa' rib' ri kixik' panik'aj chrech ri k'olb'al, kuriq' rib' jun xik' ruk' ri jun chik xik'. ²⁸Xuch'uq' rij ri jetaq kerub'im ruk' q'an pwaq. ²⁹Chuwach ronojel ri jetaq tapya rech ri Ja, kuk'ot je'likalaj taq uwachb'al kerub'im, uwachb'al palmeras e uwachb'al ronxox. ³⁰Kukoj q'an pwaq pa ri upaja ri Ja, chupam e chrij uloq.

Ri jetaq uchi'ja. Ri uwaja

³¹Xub'an ri rokb'al ri Deb'ir ruk' uche'al olivo che k'o pa juyub'; ri che' jawi' kchaptaj wi ri uchi'ja e ri raqan ri uchi'ja kruk'aj job' uch'aqapil chech ri uchi'ja. ³²Ri keb' uxaq uchi'ja rech olivo, k'otom je'likalaj taq uwachb'al kerub'im, uwachb'al palmeras e uwachb'al ronxox e xukoj q'an pwaq puwi'; kulemej ri q'an pwaq puwi' ri kerub'im e puwi' ri palmeras. ³³Xoquje' jewa' xub'an chrech ri uchi'ja, xub'an ruk' uche'al olivos che k'o pa juyub', ri raqan kjik'itajik kijeb' mul aretaq chi' kqaj uloq; ³⁴keb' uxaq tz'alam rech olivo; jun chkech ri uxaq che keb' ch'aqap ub'anom e kjililik, xoquje' kjililik keb' ch'aqap chrech ri jun chik ch'aqap chrech ri uchi'ja. ³⁵Xuk'ot jetaq uwachb'al kerub'im, uwachb'al palmeras e uwachb'al ronxox e kukoj utzalaj q'an pwaq.

³⁶Xuyak ri tapya rech ri uwaja che k'o chupam; xchalexik oxib' cholaj paq'om ab'aj e xchalexik jun cholaj raqanja uche'al tāk'ar.

Ri rejalb'alil taq ri junab'

³⁷Pa ri ukaj junab', pa ri rik'ilal ri Siv, xokisaxik ri uchakalib'al ri Rachoch ri Dyos; ³⁸e pa ri ju'lajuz junab' pa ri rik'ilal ri B'ul –che are uwajxaq ik'– xkikis uyakik ri Nim Ja pa ronojel utz'aqatil jeri' jacha ri uchomaxik xb'anik. Xuk'am ub'ik wuqub' junab' ri uyakik.

Ri Nimalaj Rachoch ri Salomon

⁷K'atek'uri', ri nimalaj rachoch ri Salomon, oxlajuj junab' uchakuxik xya chrech, qas k'ate' xk'is uyakik. ²Xuyak ri ja ub'i' «Uk'ache'laj ri Lib'ano», ok'al xk'ab' ri raqan ktzale'ik, kawinaq lajuj xk'ab' ri uwach e juwinaq lajuj ri raqan, puwi' kijeb' raqan taq ja ucholem rib' che tāk'ar taq che', k'o wiqib'al jetaq tāk'ar che' puwi' ri raqan taq ja. ³K'o jun chakumlaj chak che b'anom ruk' uche'al tāk'ar, chi puwi' uloq ri raqanja – kawinaq job' ronojel, chjujunal cholaj ruk'am ju'lajuj. ⁴K'o oxib' cholaj wantana ruk' taq kijeb' utzaltmal, ri jun k'o chuwach ri jun chik, oxmul weri'. ⁵Ronojel ri jetaq tel xoquje' kijeb' utzaltmal, chjujunal chuwach ri jun chik k'o wi, xoquje' oxmul weri'.

⁶Xub'an jun q'axeb'al pa jun chik uchi'ja che k'o jetaq raqanja chrech, kawinaq lajuj xk'ab' ri uwach, k'o jun uchi'ja chuwach apanoq. ⁷Kub'an ri q'axeb'al jun uchi'ja chik jawi' kb'an okib'al ub'ik jawi' k'o wi ri tem jawi' kub'an ri q'atb'altzij ri are'; are wa' ri q'axeb'al jun chik uchi'ja jawi' kb'an wi ri q'atb'altzij; ch'uqtalik rij chrech tāk'ar che', kmajtaj ub'ik pulew e kopan pa taq ri tem k'o puwi' ri upaja. ⁸Ri ja jawi' jeqel wi ri are', pa ri jun chik uwaja chrij apan ri q'axeb'al jun uchi'ja chik, junam uchakuxik xb'anik; xoquje' xub'an jun ja, jeri' jacha we jun q'axeb'al jun uchi'ja chik ri', rech ri umi'al ri Fara'on che are rixoqil ri are'.

⁹Ronojel weri' b'anom ruk' cha'om taq ab'aj che chakum jeri' jacha ri unimal rajawaxik, we jetaq ab'aj ri' tz'apatalik ruk' ri qupib'al, qas chupam uloq e chrij uloq, weri' kmajtajik ub'ik pulew e kopan qas puwi' uloq. ¹⁰Ri uchakalb'al xb'an ruk' utzalaj taq ab'aj, nima'q taq ab'aj, nik'aj lajuj xk'ab' e nik'aj chik wajxaqib' xk'ab', ¹¹puwi' k'o uloq utzalaj taq ab'aj, chakum ri unimal jeri' jacha ri rajawaxik, xoquje' k'o tāk'ar taq che'. ¹²Ri nimalaj uwaja sututem rij chrech oxib' ucholajil taq ab'aj che chakum, xoquje' jun cholaj raqan taq ja che choma'q e b'anom ruk' tāk'ar che', jeri' jacha ri uwaja rech ri Nim Rachoch ri Yahweh e ri q'axeb'al jun chik uchija' rech ri Nim Ja.

Ri ajch'ayil saq ch'ich', ri ajchak Jiram

¹³Ri Salomon kutaq uk'amik uloq ri Jiram ri ajtiro; ¹⁴ri are' ral jun malka'n chichu' rech ri ujuq'at ri Neftali; ri utat ajtiro, ri are' ajch'ayil saq ch'ich'. Ri are' sib'alaj kno'jinik, sib'alaj kna'wik e qas kuch'ob'o ri uchak che uchakuxik ri saq ch'ich'. Kopan ruk' ri ajawinel Salomon e kub'an ronojel ri jetaq chak k'o ruk' ri are'.

Ri jetaq raqanja

¹⁵Kuja'risaj ri keb' saq ch'ich' raqan taq ja; jun chkech ri raqan ja wajxaqlajuj xk'ab', ri uchomal jun b'atz' kretaj kab'lajuj xk'ab'; xoquje' jeri' ri jun ukab' raqanja chik. ¹⁶Kuja'risaj keb' wiqib'al, rech kokisax puwi' ri raqan taq ja; ri raqan jun wiqib'al job' xk'ab', xoquje' job' xk'ab' ri jun chik. ¹⁷Kub'an keb' wiqib'al e keb' pach'um jacha ch'ich' utiqem rib' arech kokisax puwi' ri jetaq raqanja, ri wiqomb'al k'o wuqub' chrech jun raqanja e wuqub' chrech ri jun raqanja chik. ^{18a}Kub'an nik'aj taq granadas: keb' cholaj kusutej rij chjujunal pach'um, ^{19b}ronojel k'olik juq'o' (400), ²⁰xokisaxik chrij ri wiqomb'al; lajuj k'al granadas chrij jun wiqomb'al ^{18b}e xoquje' jeri' xokisaxik puwi' ri jun chik wiqomb'al. ^{19a}Ri wiqomb'al k'o puwi' ri raqan taq ja jeri' kka'yik jacha jun saqakotz'i'j. ²¹Kuwa'lisaj ri jetaq raqanja chuwach ri q'axeb'al jun uchi'ja chik rech ri Tyoxlaj K'olb'al; kuyak ri nab'e pa raqanja pa ri rikyaq'ab' e kukoj ub'i': Yakin (K'o k'olik); kuyak chi ri jun raqanja pa ri umox e kukoj

ub'i': B'o'az (Kowlaj ub'antajik). ²²Ri ajsik puwi' ri jetaq raqanja jeri' jacha saqakotz'i'j. Ruk' weri' xk'is ub'anik ri jetaq chak rech ri jetaq raqanja.

Ri jun saq ch'ich' uk'olb'al ri polow

²³Kub'an ri polow, ruk' ch'ich' che xja'risaxik, lajuj xk'ab' ri se't upam, ri raqan job' xk'ab'; jun b'atz' che kretaj juwinaq lajuj xk'ab' are ri' ri unimal ri usetesik. ²⁴K'o jetaq mukun chuxe' ukoq ri uchi', setelik chuchi' ronojel, kusututej ri polow ruk' lajuj xk'ab'; keb' cholaj b'anom chrech ri jetaq k'um, junam uja'risaxik ri ch'ich'. ²⁵Ri polow toq'em kumal kab'lajuj b'oyix, oxib' keka'y apanoq pa ri urox uxkut kaj, oxib' keka'y apanoq pa ri uqajib'alq'ij, oxib' keka'y apanoq pa ri ukaj uxkut ulew e oxib' keka'y apanoq pa ri relb'alq'ij; ri kachaq ri b'oyix kkanaj kanoq chupam. ²⁶Ri upimal uwach jun q'ab' uwach e chuchi' jeri' jacha ri uchi' jun saqakotz'i'j. Ri upam kretaj kaq'o' juwinaqk'al (2.000) etab'al.

Ri raqan b'insal rech ri uk'olb'al ri polow

²⁷Xoquje' kub'an lajuj raqan ruk' saq ch'ich'; chjunal kretaj kijeb' xk'ab' ri raqan ktzale'ik, kijeb' xk'ab' ri uwach e oxib' xk'ab' ri raqan. ²⁸Jewa' ub'anik ri jetaq raqan ri': k'o jun utikb'alil chuxe' uloq e k'o jujun taq che' kuriq rib' pa ri ujutz' puwi' ri utikb'alil uloq. ²⁹Puwi' ri jetaq che' kuriq rib' pa taq ri ujutz' ri utikb'alil chuxe' uloq, ek'o nik'aj taq koj, e'ama' taq wakax, enik'aj taq kerub'im, e puwi' ri utikb'alil k'o jun toq'b'al jastaq; chuxe' taq ri enik'aj koj e chuxe' ri taq b'oyix, ek'o taq sutz' che chujala ub'ik jetaq uwi'xikin.

³⁰Chjunal utikb'alil chuxe' uloq k'o kijeb' setesik raqan che saq ch'ich', e ri raqan ri' chjunal k'o ri sutb'al rech che xoquje' saq ch'ich'; ri kijeb' raqan taq ja k'o jun uwach chrij che kka'y ikim ub'ik chrech ri polow, e ri uwach chrij we raqan taq ja ri' tz'aqom chkijunal chutzal apan ri jetaq sutz'. ³¹Ri uchi', ajsik jawi' kuriq rib' ri jun uwach chrij ri raqan taq ja, ri unimal jun xk'ab'; setesik ri uchi' jacha jun uwaja, ri unimal jun xk'ab' ruk' nik'aj; e chuchi' xoquje' k'o je'likalaj taq wiqomb'al; k'atek'uri' ri jetaq che' kuriq rib' pa taq ujutz' jun kijeb' utzaltmal, man setesik taj.

³²Ri kijeb' setesik raqan ek'o uloq chuxe' ri jetaq che' che kuriq rib' pa taq ri ujutz'. Ri sutb'al rech ri setesik raqan chuxe' ri utikb'al uloq ek'o wi; ri unimal ri setesik taq raqan jun xk'ab' ruk' nik'aj.

³³Ri kekayik ri setesik taq raqan, jeri' jacha ri ub'insib'al ri jun ch'ich' che kub'insaj jun kej; ri b'insab'al rech ri setesik raqan, ri unimal ri jetaq rab'arik k'o panik'aj chrech ri setesik ub'insab'al, ri nik'aj jastaq chik, ronojel ch'ich' xja'risaxik. ³⁴Chjunal chrech ri ujutz' ri utikb'alil k'o kijeb' chapab'al: ri utikb'alil uloq kuchap rib' ruk' ri jetaq chapab'al. ³⁵Puwi' ri utikb'alil k'o jun utoq'b'alil, ri raqan nik'aj xk'ab', jun setesik; puwi' ri utikb'alil k'o jetaq t'ist'a'q; ri jetaq che' che kuriq rib' pa ri jetaq ujutz' xa jun kub'an ruk' ri utikb'alil.

³⁶Puwi' ri jetaq tz'alam, puwi' ri t'ist'a'q e puwi' ri che' kuriq rib' pa ri jetaq ujutz', xut'iq jetaq kerub'im, jetaq koj e jetaq ramux, chila' jawi' jamal kanoq, xoquje' kut'iqej jetaq sutz' chrij ronojel ³⁷Jeri' kub'an chrech ri lajuj utikb'alil chuxe' uloq: xoquje' ruk' ri ja'risam ch'ich', xoquje' junam ri unimal, xoquje' junam kka'yik ronojel.

³⁸Xub'an lajuj uk'olb'al joron ruk' saq ch'ich', ri upam chjunal k'olb'al kuq'i' kawinaq pajb'al joron e chjunal uk'olb'al joron kijeb' xk'ab' ri unimal, jun uk'olb'al joron puwi' jun utikb'alil chuxe' uloq, e jewa' kb'an chkech ri lajuj utikb'alil.

³⁹Ri jetaq utikb'alil, job' kukoj chunaqaj ri rikyaq'ab' ri Nim Ja e job' chik kukoj chunaqaj ri umox ri Nim Ja; k'atek'uri' ri Polow, xukoj uloq naj pa ri rikyaq'ab' ri Nim Rachoch, panik'aj apan chrech ri relb'alq'ij e ri ukaj uxkut ulew.

Ri ko'lik taq tem

⁴⁰Ri Jiram, xoquje' xub'an ri ch'ich' k'olb'al ri chaj, ri jetaq pak'b'al e ri jetaq laq arech kchikexik ri ja'. Kuk'is ronojel ri chak rech ri Nim Rachoch ri Yahweh che xuta ri Salomon chrech ri are':

⁴¹Ri keb' raqan taq ja; ri keb' ama' wakax k'o puwi' ri raqan taq ja; ri keb' pach'um ch'ich' k'o puwi' ri keb' ama' wakax wiqomb'al ri uwi' ri raqan taq ja; ⁴²ri juq'o' (400) granadas rech ri keb' pach'um taq ch'ich'; ri keb' cholaj granadas wiqomb'al rech ri keb' pach'um ch'ich';

⁴³ri lajuj raqan taq ja e ri lajuj uk'olb'al ja' k'o puwi' ri taq raqanja;

⁴⁴ri Polow e ri kab'lajuj ama' taq wakax che ek'o chuxe' ri Polow;

⁴⁵ri ch'ich' k'olb'al chaj, ri jetaq pak'b'al, ri jetaq laq arech kchikexik ri ja'.

Ronojel we jastaq ri', ri xub'an ri Jiram rech ri Rachoch ri Yahweh che xuta ri ajawinel Salomon chrech ri are', ronojel tz'uurem saq ch'ich' xub'an chrech.

⁴⁶Ri ajawinel, xtaqanik arech kja'risaxik weri' pa ri taq'aj rech ri Jordan, pa ri ulew, pa ri b'e k'o chuxo'l ri Sukkot e ri Sartan; ⁴⁷rumal rech che k'i uwach ri jastaq, ri Salomon man xkowin taj xupaj ri ra'lal we saq ch'ich' ri'.

⁴⁸Ri Salomon xukoj ronojel ri jastaq xb'anik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri q'an pwaq tab'al toq'ob' e ri mexa jawi' kya wi ri jetaq kaxlanwa ksipaxik; ⁴⁹ri q'an pwaq taq chajb'al, job' pa ri rikyaq'ab' e job' pa ri umox chuwach ri Deb'ir; ri jetaq kotz'ij, ri q'an pwaq taq ya'b'al ri chaj; ⁵⁰ri uk'olb'al ja', ri jetaq kuchilo, ri jetaq laq arech kq'e'exik ri ja', ri jetaq pajb'al amaja' e ri q'an pwaq porob'al ri k'ok' q'ol; ri jetaq chapb'al rech ri okib'al pa ri nimaja k'o uloq chupam -ri Tyoxlaj Ub'antajik kech ri konojel etyoxlaj kib'antajik- e ri rech ri q'an pwaq taq uchi'ja rech ri Hekal.

⁵¹K'atek'uri', xk'is ub'anik ronojel ri chak rech ri Nim Rachoch ri Yahweh che xub'an ri Salomon, e ri Salomon xutaq uk'amik uloq ronojel ri jastaq xutyoxrisaj ri utat David, ri saq pwaq, ri q'an pwaq e ri jetaq uk'yab'al e kukoj pa ri uk'olb'al ri uq'inomal ri Nim Rachoch ri Yahweh.

Ri uq'axexik ri arka rech ri chapb'al q'ab'

⁸¹K'atek'uri', ri Salomon ke'usik'ij chuwach pa ri Jerusalem ri enim taq winaq rech ri Isra'el, ke'usik'ij konojel ri ekinimal ri ekijuq'at e ri ekinimal ri e'achalaxik e'ajupaja kech ri e'ajisra'el, arech kkipaqab'a' ub'ik ri arka rech ri chapb'al qab' rech ri Yahweh, pa ri Utinimit ub'ik ri David che are ri Si'on. ²Konojel ri achijab' rech ri Isra'el xkimulij kib' chuwach ri ajawinel Salomon, pa ri ik' Etanim, ri uwuq ik', aretaq chi' nimaq'ij. ³Konojel ri enim taq winaq rech ri Isra'el xepetik, e'are ri echuchqajawib' xkitele'j ub'ik ri arka. ⁴Xkik'am ub'ik ri Tz'um Rachoch ri Yahweh rech ri Riqoj Ib' ruk' ronojel ri tyoxlaj taq jastaq k'o chupam. E'are ri echuchqajawib' e ri ajlevita xek'amow ub'ik weri'. ⁵Ri ajawinel Salomon e konojel ri Isra'el ek'o ub'i ruk' ri are', konojel ri mulin ib' rech ri Isra'el xkimulij kib' ruk' ri are' e kekich'ol chuwach ri arka ek'i taq chij, ek'i taq wakax. ⁶Ri echuchqajawib' xkik'am ub'ik ri arka rech ri chapb'alq'ab' rech ri Yahweh pa ri uk'olb'al, pa ri Deb'ir rech ri Nim Ja, ri Tyoxlaj Ub'antajik kech ri etyoxlaj Kib'antajik, chuxe' ri kixik' ri ekerub'im.

⁷Rumal rech che ri ekerub'im kilik'em ri kixik' puwi' ri uk'olb'al ri arka e xkich'uq uwi' ri arka e ri taq ukuch che'.

⁸Ri ukuch sib'alaj nima'q raqan rumal k'uwa' kilitajik ri utza'm taq che' qas pa ri Tyoxlaj Ub'antajik uloq, chuwach ri Deb'ir, k'atek'ut, man kilitaj taj pa jun chik k'olb'al. Xkanaj waral ri' xas pa we jun q'ij na kamik ri'. ⁹Man k'o ta jun jas uwach chik pa ri arka, xuwi ri keb' tz'alam taq ab'aj che xukoj ri Mo'ises chupam pa ri Horeb', ri keb' ab'aj chapb'alq'ab', chapb'al uq'ab' ri Yahweh kuk' ri e'ajisra'el aretaq chi' xe'el uloq pa ri rulew ri Egipto.

Ri Dyos kok pa ri Nim Rachoch

¹⁰Aretaq chi' ri echuchqajawib' ke'el pa ri tyoxlaj ub'antajik, knojik ri Nim Ja ruk' ri usutz'al ri Yahweh, ¹¹k'atek'uri' ri echuchqajawib' man xekowin ta chik xkitaqej ri kichak kipatan rumal we sutz' ri': ri uq'ijil ri Yahweh unojisam ri Nim Rachoch ri Yahweh.

¹²K'atek'uri', ri Salomon kub'ij:

«Ri Yahweh, kraj kujeqeb'a' kan rib' pa ri q'equ'malaj sutz'.

¹³Je' nak'ut, ri in xwaj xinyak jun awachoch rech jun winaq che nim ub'antajik jun ak'olb'al jawi' pa junalik katjeqi' wi kanoq».

Ri utzij ri Salomon kucholej chkiwach ri winaq

¹⁴K'atek'uri', ri ajawinel kusutej apan rib' chkiwach ri mulin ib' e ke'utewchi'j konojel ri Isra'el, e konojel ri mulin ib' etak'atoj. ¹⁵Kub'ij: «Tewchi't'alik ri Yahweh, Udyos ri Isra'el, che ruk' ri uchi' are' xch'aw ruk' ri nutat David, e ruk' ri uq'ab' xb'antaj rumal ri jetaq tzij xub'ij: ¹⁶“Qas pa ri jun q'ij che ri in xixinwesaj uloq pa ri Egipto ix nuwinaq Isra'el, ri in man nucha'om ta jun tinimit chkixo'l konojel ri ujuq'at ri Isra'el, arech kinyak jun ja jawi' kk'oji' wi ri Nub'i', k'atek'ut, ri in xinha' ri David arech kuk'am kib'e ri enuwinaq Isra'el”. ¹⁷Ri nutat David xuchomaj kuyak jun ja rech ri Ub'i' ri Yahweh, Udyos ri Isra'el, ¹⁸k'atek'ut, ri Yahweh kub'ij chrech ri nutat David: “Ri at k'o pa ri achomanik che kayak jun ja rech ri Nub'i', e ri at xawaj xab'an weri'. ¹⁹K'atek'ut, ri at man kayak ta ri' we ja ri', jun ak'ojol ri' che kel na uloq cho ri uwo ak'u'x kyakow na ri' ri ja rech ri Nub'i'”. ²⁰Xb'antaj rumal ri Yahweh ri tzij che xuya ub'ixik: in ri xinkanaj kan pa uk'exwach ri nutat David e in ri xint'uyi' cho ri utem ri Isra'el jacha xub'ij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el, ²¹e ri in xink'utu jun uk'olb'al ri arka, jawi' k'o wi ri chapb'alq'ab' xub'an ri Yahweh kuk' ri eqanan qatat aretaq chi' xe'el uloq pa ri Egipto».

Ri uch'awem ri Salomon ruk' ri Dyos

²²K'atek'uri', ri Salomon tak'alik chuwach ri ab'aj rech ri tab'al toq'ob' chuwach ri Yahweh chkiwach konojel ri mulin ib' rech ri Isra'el; kulik' ri uq'ab' cho ri kaj ²³e kub'ij: «Yahweh, Udyos ri Isra'el! man k'o ta jun Dyos jeri' at jacha ri at, ajsik chikaj e ikim cho ri uwachulew, ri at che qastzij kak'ol ri chap'alq'ab' e ri utzil chkech ri e'apataninel che eb'enaq pa ri ab'e chawach ruk' ronojel kanima' jacha ri kawaj ri at. ²⁴Ri at che qatzij xak'olej ri atzij xaya ub'ixik chech ri apataninel David ri nutat, xajikib'a' ub'ixik chech ruk' ri achi' e xab'ano ruk' ri aq'ab' pa we jun q'ij kamik ri'. ²⁵K'atek'uri', kamik k'ut ri', Yahweh, Udyos ri Isra'el, chab'ana' b'a' chrech ri apataninel David ri nutat in, ri atzij xajikib'a' ub'ixik chrech are', aretaq chi' xab'ij chrech: “Mawi ri' kesaxik chnuwach in jun chkech ri

awi'ja'al che xt'uyi' cho ri utem ri Isra'el, we ri e'ak'ojol keb'in chnuwach pa ri b'e jeri' jacha ab'anom at che atb'ininaq chnuwach". ²⁶;Kamik ri', Udyos ri Isra'el, chb'antajoq b'a' ri tzij xaya ub'ixik at chrech ri apataninel David, ri nutat! ²⁷;La qastzij k'uri' che kjeqi' ri Dyos cho ri uwachulew? Xane ri kaj e ri kaj rech ronojel kaj man kutzaqa ta ri' katk'oji' chupam, ;la katuq'i' k'uri' we jun Ja che xinyak in chawech? ²⁸Chatka'y uloq chrech ri uch'awem e chrech ri roq'ej ri apataninel ri', Yahweh, Nudyos e chatatab'e'j ri kuk'omij chawech e ri uch'awem ri apataninel kub'an chawach pa we jun q'ij kamik ri'. ²⁹Jaqalik b'a' che k'oloq ri jetaq awoq'och chi paq'ij e chi chaq'ab' puwi' we k'olb'al ri', che ri at xab'ij puwi': "Chupam kk'oji' wi ri Nub'i'", chatatab'ej ri uch'ab'al ri apataninel kub'an chawach pa we k'olb'al ri'.

Ri kk'omixik puwi' ri siwantinimit

³⁰«Chatatab'ej b'a' ri kuk'omij ri apataninel chawech e ri kkik'omij ri siwan atinimit Isra'el chawech aretaq chi' kech'aw na ri' awuk' pa we jun k'olb'al ri'. Chatatab'ej b'a' uloq ri at qas pa ri ak'olb'al uloq jawi' at kanajinaq kan ri at, qas chikaj uloq, chatatab'ej uloq e chasacha' uloq ri qamak.

³¹Aretaq chi' jun winaq kmakun puwi' jun rajil utz'aqat e kub'ij jun k'axalaj tzij puwi' ri are' e kub'ano arech kujikib'a' ri utzij chuwach we ab'aj rech tab'al toq'ob' ri' pa we Nim Ja ri', ³²chatatab'ej b'a' ri at qas chikaj uloq e qas chab'ana' b'a' ri achak; chab'ana' b'a' q'atb'altzij pakiwi' ri e'apataninel: chaya' b'a' ub'ixik che are ajmak ri itzelalaj winaq arech kqaj chrij ri umak xub'ano, e chaya' b'a' ub'ixik che suk' winaq ri jachin man k'o ta umak, arech kaya chrech ri suk'il taqal chrij.

³³Aretaq chi' ri awinaq Isra'el kch'akatajik kumal ri e'uk'ulel rumal rech che xmakun chawach ri at, we ri e'are' ketzalij chawach at, nim kkil wi ri Ab'i', kech'aw awuk' e kkik'omij chawech pa we Nim Ja ri', ³⁴chatatab'ej b'a' ri at qas chikaj uloq e chasacha' b'a' ri kimak ri siwan atinimit Isra'el e che'atzalijisaj b'a' uloq pa ri ulew che xaya' chkech ri e'kitat e'are'.

³⁵Aretaq chi' ktz'apitajik ri kaj e man k'o ta jab' kpetik rumal rech che xemakun chawach, we ri e'are' keb'ech'awoq awuk' pa we k'olb'al ri', nim kkil wi ri ab'i' e kkik'ex ri kik'ux chuwach ri kimak rumal rech che xe'awetzalaj ri e'are', ³⁶chatatab'ej b'a' qas chikaj uloq e chasacha' b'a' ri umak ri apataninel e ri kimak ri siwan atinimit Isra'el –kak'ut na ri' chkiwach ri b'e che rajawaxik che kkiterne'b'ej– e chataqa' b'a uloq ri jab' cho ri ulew, ri ulew che jun echb'al xaya chkech siwan atinimit.

³⁷Aretaq chi' k'o ri wi'jal pa ri amaq', ri b'innelyab'il, ri kchakparik ri triko on kepe ri sita'l, aretaq chi' kepe ri eko'lik e ri enima'q taq sak', aretaq chi' ri kik'ulel kkisutij rij ri rolkib'al we tinimit arech kech'ojinik kuk', pa ronojel ri amaq' aretaq chi' kkik'ulmaj jun k'ax on jun nimalaj yab'il, ³⁸ronojel ch'ab'al kb'an chawach on ronojel k'isb'al k'u'x kub'an jun winaq chawach, we k'o jun winaq kuk'omij chawech e kulik'ej uloq ri uq'ab' chuwach we Nim Ja ri', ³⁹chatatab'ej b'a' uloq chi chikaj uloq jawi' at jeqel wi ri at, chasacha' b'a' ri makaj e chaya' b'a' chkech chkijunal jacha ri taqal chkij; rumal rech che ri at aweta'm ri k'o pa ri ranima' –xuwi ri at aweta'm ri k'o pa ri kanima' nimalaj konojel–, ⁴⁰arech ri e'are' kkixib'ij kib' chawach pa ronojel ri kik'aslemal waral chuwach we ulew ri', ri ulew che xaya chkech ri eqanan qatat.

Jujun taq tzij chik

⁴¹Xoquje', ri kaxlan winaq che man k'o ta chkixo'l ri siwan atinimit Isra'el, ri jun che kpe uloq pa jun naj amaq' rumal ri ab'i' –⁴²rumal rech che kuta utzijol ri' ri nimalaj Ab'i', ri kowlaj aq'ab' e ri aq'ab' che kalik'ej-, e we kpetik che ub'anik ri uch'ab'al awuk' pa we Nim Awachoch ri', ⁴³chatab'ej b'a' uloq chikaj, jawi' at jeqel wi, chaya' b'a' chrech ronojel ri kuk'omij chawech, arech konojel ri siwantinimit ek'o chuwachulew kketa'maj uwach ri Ab'i' e kkixib'ij kib' chawach jeri' jacha kkixib'ij kib' chawech ri siwan atinimit Isra'el, kketa'maj usik'ixik ri Ab'i' pa we Nim Ja ri' che in xinyakowik.

⁴⁴We ri siwan atinimit ke'el ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chkij ri kik'ulel xas pa ri b'e che ke'ataq ub'ik ri at e we keka'yik chuwach apanoq ri tinimit che xacha' at e chuwach apanoq ri Nim Ja che xinyak in e kkik'omij chrech ri Yahweh, ⁴⁵chatab'ej b'a' xas chikaj uloq ri kich'ab'al e ri k'isb'al kik'u'x e chab'ana' suk' q'atb'altzij pakiwi' ri e'are'.

⁴⁶Aretaq chi' kemakun chawach at –man k'o ta jun winaq wa' che mata kmakunik–, e ri at yakatajinaq ri uq'aq'al awoyowal pakiwi' ri e'are' ke'ajach pa uq'ab' ri kik'ulel, e ri kech'akan pakiwi' eximitalik ke'kik'am ub'ik pa jun k'ulel amaq' chik, naj on naqaj ne', ⁴⁷we kkik'ex ri kik'u'x pa ri amaq' jawi' kek'am ub'ik e kkik'omij chila' chawech, pa ri kulew ri xech'akan pakiwi' e kkib'ij: "Ri uj xujmakunik, ri uj xqab'an ri itzel, ri uj k'o ri qamak", ⁴⁸we ketzalij chawach ruk' ronojel kanima' e ruk' ronojel kuxlab'al pa ri kulew ri ekik'ulel che naj xe'kik'am ub'ik ri e'are', k'atek'uri', we keka'y uloq chuwach ri ulew che xaya at chkech ri ekinan kitat, chuwach ri tinimit che xacha' at e chuwach ri Nim Ja che in xinyakowik chrech ri Ab'i', ⁴⁹chatab'ej b'a' uloq chikaj jawi' ri at jeqel wi, ri kich'ab'al e ri kik'omij e chab'ana' ri suk'laj q'atb'altzij pakiwi', ⁵⁰chasacha' b'a' ri kimak ri siwan atinimit che xemakun chawach e chasacha' ronojel ri jetaq k'ax xkib'ano, chtoq'ob'isaj b'a' kiwach chkiwach ri xech'akan pakiwi' ri e'are', arech kpax ri kik'u'x chkech; ⁵¹rumal rech che esiwan atinimit e e'awechb'al ri at, ri e'are' che xe'awesaj uloq chi pa ri Egipto uloq, ri jun tinimit che rech ri tuj ja'risab'al ri ch'ich'.

Ri uk'isb'al ch'ab'al

e ri tewchi'nik puwi' ri siwantinimit

⁵²«Chajaqa' b'a' ri awoq'och puwi' ri kuk'omij ri apataninel e puwi' ri kuk'omij ri siwan atinimit Isra'el, arech katatab'ej ronojel ri k'isb'alk'u'x kub'an chawach, ⁵³rumal rech che ri at ri xe'atas apanoq ri e'are', e'awechb'al chkixo'l konojel ri siwan taq tinimit ek'o chuwachulew, jeri' jacha xab'ij rumal ri uchi' ri Mo'ises ri apataninel, aretaq chi' xe'awesaj uloq ri eqatat chi pa ri Egipto uloq, ri at Ajawxel Yahweh».

⁵⁴Aretaq chi' ri Salomon xuk'is ri uch'ab'al e ri xuk'omij chuwach ri Yahweh, kwa'lij chuwach ri tab'al toq'ob' chuwach ri Yahweh, kwa'lajik pa ri k'olb'al jawi' xxuki' wi e jawi' xulik'ej wi ri uq'ab' chuwach ri Yahweh, ⁵⁵xtak'i'k. E ke'utewchi'j ri mulin ib' rech ri Isra'el e ruk' kowlaj uch'ab'al kub'ij: ⁵⁶«Tewchi'talik ri Yahweh, che xruxla'nisaj ri siwan utinimit Isra'el, jeri' jacha xujkib'a ub'ixik pa ronojel ri jetaq utzij; man k'o ta jun chrech ri jetaq utzij xuya ub'ixik chrech ri upataninel Mo'ises che mata xb'antajik. ⁵⁷Ri Yahweh ri Qadyos chk'o'ji' b'a' quk' uj, jeri' jacha xk'o'ji' kuk' ri eqanan qatat, mujuwonb'a' kanoq e mujuk'yaq kanoq. ⁵⁸Chuya' b'a' koq ri qanima' ruk' ri are', arech ri uj kqaterne'b'ej ronojel ri jetaq ub'e e arech kqak'ol ri jetaq pixab', ri jetaq tzij e ri jetaq taqanik xuya' chkech ri eqanan qatat.

⁵⁹Utz na k'uwa', we chi paq'ij e we chi ch'aq'ab' kkanaj kanoq chuwach ri Yahweh we tzij xinb'ij in ruk' k'isb'al k'u'x chuwach ri Yahweh ri Qadyos, arech kuya' ri suk' q'atb'altzij

chrech ri upataninel e ri suk' q'atb'altzij chkech ri siwantinimit Isra'el, je' nak'ut jacha ri rajawaxik chkech ronojel taq q'ij: ⁶⁰arech konojel ri siwan taq tinimit ek'o chuwachulew keta'maj che are ri Yahweh jun chi Dyos, man k'o ta chi jun, ⁶¹xa jek'uri' nimalaj kk'o'iji'k ri iwanima' ruk' ri Yahweh ri Qadyos; e pa junalik kiwilij na k'uri' ri jetaq upixab' e kik'ol na ri' pa ri iwanima' ri jetaq utaqanik».

**Ri nimaq'ij e ri jetaq tab'al toq'ob' rech
umajib'al ukojik ri Nim Rachoch ri Dyos**

⁶²Ri ajawinel e konojel ri Isra'el xkichi'ij tab'al taq toq'ob' chuwach ri Yahweh. ⁶³Ri Salomon xe'uch'ol 22.000 ama' taq wakax e 120.000 chij, arech kuchi'j tab'al toq'ob' rech riqoj ib' chuwach ri Yahweh, jeri' umajib'al ukojik kkib'ano ri ajawinel e ri e'ajisra'el, ri Rachoch ri Yahweh. ⁶⁴Pa we jun q'ij ri' ri ajawinel xutyoxrisaj ri upanik'ajal ri uwaja che k'o apan chuwach ri Nim Rachoch ri Yahweh, chila' xuchi'j wi ri holokosto, ri sipanik e ri jetaq uxepo ri jetaq tab'al toq'ob' rech riqoj ib', rumal rech che ri jun tab'al toq'ob' b'anom ruk' saq ch'ich' ri k'o chuwach ri Yahweh jun alaj ko'lik chrech ri holokosto, chrech ri sipanik e chrech ri taq uxepo ri tab'al toq'ob' rech ri riqoj ib'. ⁶⁵Pa taq we q'ij ri', ri Salomon krok'owisaj ri nimaq'ij pa jun nimalaj mulin ib' kuk' konojel ri e'ajisra'el, kmajtajik ub'ik pa ri rokb'al ri Hamat e kopan pa ri turnikja' rech ri Egipto, chuwach ri Yahweh ri Qadyos; ri nimaq'ij kuq'i' wuqub' q'ij, e nik'aj wuqub' q'ij chik, kajlajuj q'ij xuq'i ronojel ri nimaq'ij. ⁶⁶Pa ri uwajxaq q'ij, ke'uch'ab'ej ub'ik ri siwantinimit; xkitewchi'j ri ajawinel e ruk' ki'kotemal e ruk' utzil pa kanima' keb'e ub'ik konojel pa taq ri kachoch, rumal rech ri utzil xub'an ri Yahweh chrech ri upataninel David e chkech usiwantinimit Isra'el.

**Ri Dyos pa ukamul chik kuk'ut rib'
chuwach ri Salomon**

⁹¹Aretaq chi' ri Salomon xuk'is uyakik ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri nim rachoch ri ajawinel e ronojel ri kraj ri Salomon kub'ano, ²pa ukamul chik, ri Yahweh xuk'ut rib' chuwach ri Salomon, jeri' jacha uk'utik rib' xub'an chuwach pa ri Gab'a'on. ³Ri Yahweh kub'ij chrech: «Ri in xintatab'ej ri ach'ab'al e ri xak'omij at chnuwach in. Ri in xintyoxrisaj we jun Ja che xayak at chwech e che pa junalik xakoj ri Nub'i' chupam; ri nuwoq'och e ri wanima' pa junalik ri' kjeqi' kan chupam. ⁴K'atek'uri', we ri at katb'in chnuwach jeri' jacha xb'in ri atat David chnuwach, ruk' jun ch'ajch'ojalaj awanima' e ruk' ri suk'il, we kab'an ronojel ri achak katintaq in chrech e we kawilij ri jetaq nupixab' e ri nutaqanik, ⁵ri in, pa junalik ri' ko kintak'ab'a' ri atem rech ri awajawib'al puwi' ri Isra'el, jeri' jacha xinya ub'ixik chrech ri atat David aretaq chi' xinb'ij chrech: "Man k'o ta jun chkech ri e'awija'al che ket'uyi' na cho ri utem ri Isra'el kesax ub'ik cho ri tem"; ⁶k'atek'ut, we ri ix, ri e'iwalk'uwa'l e ri kalk'uwa'l ri e'iwalk'uwa'l, we kinik'yaq kanoq ri in e man kiwilij taj ri pixab' e ri jetaq tzij che xintaqan in chiwech rajawaxik kib'ano, we kixb'e che kipatanaxik e'esal uwach dyos chik e kixxuki' chkiwach, ⁷ri in kinwesaj ub'i ri' ri Isra'el chuwach ri ulew che xinya' in chkech; e we Nim Ja che xintyorsisaj chrech ri Nub'i', kinky'aq ub'i wa' e ri Isra'el jun k'ajisab'al wach ri' kkanajik e tze'b'al uwach ri' chkiwach konojel ri siwan taq tinimit. ⁸Konojel ri winaq che keq'ax ukoq chuwach we je'likalaj Nim Ja ri', nimalaj sachib'al k'u'x ri' kekanajik, kexulq'ab'an ri' e kkib'ij ri': "¿Jasche che jewa' xub'an ri Yahweh chrech we ulew ri' e chrech we Nim Ja ri'? ⁹k'atek'uri' ktzalex uwach ri' ri kitzij:

“Rumal rech che xkiya’ kanoq ri Yahweh ri Kidyos, ri are’ che xe’resaj uloq ri ekinan ekitat chi pa ri Egipto uloq e xe’kiterna’b’ej enik’aj e’esal uwach dyos chik, xekiq’ijilaj e xekipatanij, rumal k’uwa’ weri’, ri Yahweh xutaq uloq pakiwi’ ronojel we k’ax ri’”».

Ri uya’ik ri tzij chrech ri Jiram

¹⁰Pa ri juwinaq junab’ che ri Salomon xuyak ri keb’ ja, ri Nim Rachoch ri Yahweh e ri nim rachoch ri ajawinel, ¹¹are ri Jiram rajawinel ri Tiro xya’ow chrech ri utz’alam ri tak’ar che’ e utz’alam ri tyox che’, e ronojel ri q’an pwaq xraj ri are’, xa jek’uri’ ri ajawinel Salomon kuya’ chrech ri Jiram juwinaq tinimit pa ri rulew ri Galile’a. ¹²Ri Jiram kpetik chi pa ri Tiro uloq che rilik ri jetaq tinimit che xuya ri Salomon chrech e man xeqaj ta chwach; ¹³kub’ij: «¿Jas taq wa’ we tinimit ri’ che xaya’ at chwech wachalal?» k’atek’uri’, xukoj kib’i’ e jeri’ na kb’ix chkech chi pa we q’ij na kamik ri’: «Rulew ri Kab’ul», ¹⁴Jiram kutaq ub’ik chrech ri ajawinel o’k’al juwinaq (120) talentos q’an pwaq.

Ri kimolik ri winaq arech kyak ri jetaq ja rech ri Salomon

¹⁵Are wa’ ri chak xutoq’ij ri ajawinel Salomon chkech ri winaq arech kkiyak ri Nim Rachoch ri Yahweh e ri nim rachoch ri are’, ri Mil-lo, e ri utapya ri Jerusalem, ri Jasor, ri Meguido, ri Gueser, ¹⁶(xane ri Fara’on, rajawinel ri Egipto, xpaqi’ uloq che ub’anik jun ch’o’j, xokik pa ri Gueser e xuporoj ub’ik, e xe’ukamisaj ri e’ajkana’an che ejeqel pa ri tinimit, katek’uri’, xujach ri tinimit chech ri umi’al aretaq chi’ xk’uli’k ruk’ ri Salomon, ¹⁷xa jek’uri’ ri Salomon xuyak chi jumul ri Geser), ri B’et-Joron-ri-Ikim, ¹⁸ri B’a’alat e ri Tamar che k’o pa ri tz’inalik rulew ri amaq’, ¹⁹ronojel ri jetaq tinimit rech ri Salomon jawi’ uk’olom wi ri rajawaxik chech, tinimit kech taq ch’ich’ kuk’aj ri kej, ri tinimit kech ri kej e ri jastaq che rajawaxik chrech ri Salomon arech xuyako ri kraj are’ pa ri Jerusalem, pa ri Lib’ano e pa ronojel ri ulew che k’o chuxe’ ri ukowinem ri are’. ²⁰Konojel ri winaq che xeto’taj kanoq chkech ri e’ajamorre’o, ri e’ajhitita, ri e’ajperesita, ri e’ajhivita, e ri e’ajjeb’use’o, che man e’ajisra’el taj, ²¹ri ekija’al che xeto’taj kanoq pa ri kamaq’, ri winaq che ri e’ajisra’el man xekowin taj xe’kikamisaj chuwach ri anatema, ri Salomon xe’umulij ri e’are’ arech ke’okik e’ajchakib’ pa ri k’ax chak chi k’ate’ na pa we q’ij kamik ri’. ²²K’atek’ut, man k’o ta jun chkech ri e’ajisra’el xukoj pa ri k’axalaj chak, xane xe’ukojo e’uwinaq pa ri ch’o’j; e’are ek’amal b’e pa ri ch’o’j, e’are ek’amal taq b’e chkech ri kkikejb’ej ri kej pa ri ch’o’j, e’are ek’amal b’e chkechh ri eto’l rech pa ri ch’o’j. ²³E’are e’are’ ek’amal b’e chkech ri ketaqanik pa ri chak tajin kub’an ri Salomon: juq’o’ wuqk’al lajuj (550), ri ketaqan chkech ri winaq pa taq ri chak. ²⁴Aretaq chi’ ri umi’al ri Fara’on xpaqi’ uloq pa ri utinimit ri David pa ri ja rech ri ixoq xuyako, xa jek’uri’ xuyak ri Mil-lo.

Ri chak patan pa ri Nim Rachoch ri Dyos

²⁵Ri Salomon, pa jun junab’, oxmul kuchi’j ri jetaq holokosto e ri jetaq tab’al toq’ob’ rech riqoj ib’ cho ri tab’al toq’ob’ che are ri are’ xyakowik rech ri Yahweh, xoquje’ xuporoj ri k’ok’ q’ol chuwach ri Are’, aretaq chi’ xto’taj che ri uyakik ri Nim Ja.

Ri jetaq ujukub' ri Salomon

²⁶Ri ajawinel Salomon xub'an nik'aj taq ujukub' pa ri Esyon-Gueb'er, che k'o ukoq chunaqaj ri Elat chuchi' ri polow ub'i Suf (Kyaqiq'), pa ri rulew ri Edom. ²⁷Ri Jiram xe'utaq ub'ik ri e'upataninel kuk' ri e'upataninel ri Salomon, che ewinaq e'ajb'isanel taq jukub', che xas kkich'ob' ub'e'al ri polow, arech keb'eto'b'oq. ²⁸Ke'opan pa ri Ofir e aretaq chi' ketzalij uloq xkik'am uloq chila' juq'o' juwinaq (420) talentos q'an pwaq, xkik'am uloq chrech ri ajawinel Salomon.

Ri ixoq rajawinel ri tinimit Sab'a, ke'solinoq

10¹Ri ixoq rajawinel ri tinimit Sab'a utom utzijol ri nimalaj ub'antajik ri ub'i' ri Salomon rumal ri Ub'i' ri Yahweh, e kpe uloq che ukajmaxik arech kukoj pa ri k'ax ruk' ku'talik taq tzij. ²Kopanik pa ri Jerusalem, erachi'l uloq ek'i winaq, epetinaq jetaq kameyos che keqam uloq k'ok'alaj taq kunab'al, sib'alaj q'an pwaq e je'likalaj taq ab'aj. Aretaq chi' xopan ruk' ri Salomon, xuya chuwach ronojel ri jastaq k'o pa ri ranima', ³k'atek'ut, ri Salomon xusaqarisaj chuwach ronojel ri jastaq xuta chrech e man k'o ta jun jas uwach che mata xkowinik ri ajawinel che usaqarisaxik on che mata kuch'ob' ri are'. ⁴Aretaq chi' ri ixoq rajawinel ri Sab'a krilo ri nimalaj kno'jinik ri Salomon, ri nim rachoch xuyako, ⁵ri wa cho taq ri umexa, ri kiwarib'al ri e'upataninel, ri kqan ri epataninel rech, ri katz'yaq kkikojo ri e'are', ri e'upataninel chrech ri ch'ajb'al q'ab', ri jetaq holokosto kuchi'j pa ri Nim Rachoch ri Yahweh; ri ixoq sachib'al k'u'x xkanajik e man kposow ta chik ri ranima' ⁶k'atek'uri', kub'ij chrech ri ajawinel: «;Ri atzij e ri katno'jinik, ri xinta utzijol paw'i' at pa ri wulew, qastzij nak'ut! ⁷Ri in man k'o ta xinkoj ri tzij kb'ixik, chi k'ate' xinpetik e xinwil weri' ruk' taq ri nuwoq'och, k'ate'ut, qastzij man panik'aj taj b'im chwech ri xinwil ub'ik: ri katno'jinik e ri aq'inomal sib'alaj k'o chi na uwi' chuwach ri tzij nutom in. ⁸Utz kech ri e'awinaq, utz kech ri e'apataninel che ek'o awuk' waral ri', che pa junalik ek'o chawach che utayik ri katno'jinik! ⁹Tewchi't'alik ri Yahweh ri Adyos che xutoq'ob'isaj awach aretaq chi' pa junalik xatukoj cho ri utem ri Isra'el; rumal rech che ri Yahweh pa junalikk kuloq'oq'ej ri Isra'el, xub'an ajawinel chawech, arech kab'an ri jikomal ub'antajik e ri suk'il!». ¹⁰Kuya' chrech ri ajawinel ok'al juwinaq (120) talentos q'an pwaq, xoquje' k'ok'alaj taq kunab'al e nik'aj je'likalaj taq ab'aj; ri ixoq rajawinel ri Sab'a xuk'am uloq chrech ri Salomon k'ok'alaj taq kunab'al che man k'o ta jumul jeri' k'amom uloq chrech. ¹¹Xoquje' ri jetaq ujukub' ri Jiram jawi' xk'am uloq ri q'an pwaq rech ri Ofir, xoquje' xreqaj chi uloq je'likalaj taq uche'al ri sandalo. ¹²Ri ajawinel kub'an ruk' ri uche'al ri sandalo nik'aj taq utoq'b'al ri Nim Rachoch ri Yahweh e jujun taq liras e arpas pa ri rachoch ri ajawinel kech ri e'ajq'ojomab'. Man xpe ta chi nik'aj taq uche'al ri sandalo e man xilitaj ta chi jumul chi k'ate' pa we jun q'ij kamik ri'. ¹³K'atek'uri', ri ajawinel Salomon kuchi'j chrech ri ixoq rajawinel ri Sab'a ronojel ri jastaq kuta chrech, e xuya nik'aj taq sipanik chrech ri are' ruk' nimalaj loq'eb'al k'u'x, jun loq'oq'eb'al uk'u'x jun ajawinel jacha ri Salomon. K'atek'uri', ri ixoq kb'e ub'ik e ktzalij pa ri utinimit kuk' ri e'upataninel.

Ri uq'inomal ri Salomon

¹⁴Ri ra'lal ri q'an pwaq kopan ruk' ri Salomon pa jun junab', kpajanik juq'o' oxlajuj k'al waqib' (666) talentos q'an pwaq, ¹⁵e ruk' weri' man ejalam taj ri kikuchuj ri e'ajk'ayib', ri

kich'akoj ri ajk'ayib' e ri kich'akoj konojel ri e'ajawinel ek'o pa ri uqajib'alq'ij e ri kech ri eq'atb'al taq tzij ek'o ap ri amaq'. ¹⁶Ri ajawinel Salomon xub'an lajujk'al (200) nima'q taq to'b'al ib' pa ch'o'j ruk' tukum q'an pwaq, chrech chjunal kukoju'q' lajuj k'al (600) siklos q'an pwaq, ¹⁷xoquje' xub'an chi ju'lajuj k'al (300) ko'lik to'b'al ib' pa ri ch'o'j ruk' tukum q'an pwaq, chrech chjunal kukoju' oxib' minas q'an pwaq e kukoju' weri' pa ri ja «Uk'ache'laj ri Lib'ano». ¹⁸Ri ajawinel, xoquje' xub'an jun nimalaj tem ruk' marfil (je'lik saq b'aq) e kuch'uq uwi' ruk' kok'alaj q'an pwaq. ¹⁹Ri tem ri' k'o waqib' ukmuk, ri uq'oyb'al rij jun ketekik, k'o uq'ab' pa taq ri utzal ri tem e k'o keb' koj etak'toj chunaqaj ri taq q'ab'aj ²⁰k'atek'uri' ekab'lajuj koj ek'olik, etak'toj ukoq chutzal ri waqib' kmuk, pa ri jun utzal e pa ri jun chik. Man k'o ta jeri' xb'anik pa jun chik ajawib'al.

²¹Ronojel ri jetaq pajb'al amaja' rech ri ajawinel Salomon q'an pwaq e ronojel ri jetaq tem k'o pa ri Ja Uk'achelaj ri Lib'ano b'anom ruk' je'likalaj q'an pwaq, rumal rech che man nim taj kil wi ri saq pwaq pa taq ri uq'ijil ri Salomon. ²²Rumal rech, che ri ajawinel, puwi' ri polow, k'o jujun taq ujukub' rech ri Tarsis ruk' ri taq ujukub' ri Jiram, k'atek'uri', chi' oxib' junab' ri jetaq jukub' rech ri Tarsis ketzalijik e kuk'am uloq q'an pwaq, saq pwaq, je'lik saq b'aq, nik'aj taq k'oy e ati't taq k'oy. ²³Ri ajawinel Salomon xq'ax uwi' ri uq'inomal e kno'jnik chkiwach ri e'ajawinel ek'o chuwachulew. ²⁴Konojel winaq kkaj ke'uk'am ri Salomon pa ri rachoch, arech kkisik' kina'oj ruk' ri are', ri uno'j che xuya ri Dyos pa ri ranima' ri are', ²⁵k'atek'uri', konojel kuk'am uloq ri kisipanik chrech are': saq pwaq taq chakub'al e q'an pwaq taq chakub'al, jetaq atz'yaq, jetaq ch'ich' rech ch'o'j, k'ok'alaj taq kunab'al, jetaq kej, jetaq b'urix e jewa' ronojel taq junab'.

Ri jetaq uch'ich' ri Salomon che kchorex kumal ri jetaq kej

²⁶Ri Salomon xe'umol jetaq uch'ich' e jetaq ukej; xek'o'ji' 1.400 uch'ich' e 12.000 ukej e ri jetaq kej xe'ujacho pa taq ri tinimit jawi' ek'o wi ri jetaq ch'ich', chunaqaj ri Jerusalem jawi' k'o wi ri ajawinel. ²⁷Ri ajawinel xub'ano arech k'o sib'alaj saq pwaq pa ri Jerusalem e xoquje' ri jetaq ab'aj e ri uche'al ri tak'ar e ri uche'al ri mulul che k'o pa ri Taq'aj-Ulew. ²⁸Ri jetaq ukej ri Salomon k'olik, epetinaq uloq pa ri Musur e pa ri Silisi'a; ri e'ajk'ayib' ri kuk' kloq'omik ri ajawinel, ke'kiloq' uloq pa ri Silisi'a e kekitojo ruk' saq pwaq. ²⁹Jun ch'ich' che petinaq uloq pa ri Musur rajil juq'o' lajuj k'al (600) siklos saq pwaq; jun kej rajil ok'al kawinaq lajuj (150). Xoquje' kekiyak uloq ri kej e kekik'ayij chkech ri kajawinel ri e'ajhitita, ri ekajawinel ri Aram.

Ri erixoqil ri Salomon

11¹Ri ajawinel Salomon xe'uloq'oq'ej sib'alaj ek'i ekalan taq ixoqib' –man xuwi ta ri umi'al ri Fara'on–: ejujun ixoqib' e'ajmo'ab', e'ajammon, e'ajedom, e'ajsidon, e'ajhitita, ²epetinaq pa taq ri tinimit che ri Yahweh xub'ij pakiwi' chkech ri e'ajisra'el: «Ri ix man kixb'e taj kuk' pa taq ri kik'olb'al e'are' e ri e'are' man kepe taj iwuk' pa taq ri ik'olb'al ix; rumal rech che qastzij nak'uri' kkik'am ub'ik ri iwanima' kuk' ri e'esal uwach dyos, ri ekidyos e'are'». K'atek'ut, ri Salomon tzuyul chkij ri e'are' rumal rech che ke'uloq'oq'ej ri uk'u'x; ³ri are' xek'o'ji'k juq'o' ju'lajuj k'al (700) rixoqil che e'ixoqib' nim kib'antajik e ju'lajujk'al (300) che xaq e'ukab' taq ixoqib' e xkich'ak ub'ik ri ranima'. ⁴Aremaq chi' ri Salomon ri'j winaq chik, ri erixoqil xb'e ri kanima' chkij enik'aj taq e'esal uwach dyos chik e xa jek'uri', ri ranima' man ronojel ta chik rech ri Yahweh ri Udyos, man jeri' ta chik jacha ri ranima' ri

utat David. ⁵Ri Salomon kuterne'b'ej ri Astarte, ri jun ixoq kidyos ri e'ajsidon e ri Milkom, jun itzelalaj ub'antajik kech ri e'ajammon. ⁶Ri Salomon xub'an ri jastaq che man kqaj ta chuwach ri Yahweh e man xniman ta chrech ronojel jacha ri utat David. ⁷Xa jek'uri', ri Salomon kuyak jun tyoxlaj k'olb'al chrech ri Kemos jun itzel ub'antajik kech ri Mo'ab', puwi' ri juyub' che k'o pa ri relb'aq'ij chrech ri Jerusalem, xoquje' kuyak jun chrech ri Molek, jun itzel ub'antajik kech ri e'ajammon. ⁸E jeri' kub'an kuk' konojel ri erixoqil che ekaxlan taq winaq, ri kkichi'j ri k'ok' q'ol e ri tab'al toq'ob' chkech ri e'esal uwach dyos.

⁹Ri Yahweh xyakataj ri uq'aq'al royowal puwi' ri Salomon, rumal rech che xel pa ri ranima' ri Yahweh ri Udyos ri Isra'el, ri are' che kamul uk'utum chi rib' chuwach ri are' ¹⁰e xuq'ilo che man ke'uterne'b'ej ta enik'aj e'esal taq uwach dyos chik, k'atek'ut, man xrawasij taj ri taqanik xuya ri Yahweh chrech. ¹¹Ri Yahweh kub'ij chrech ri Salomon: «Rumal rech che xab'an weri' ri at e rumal che man xawilij taj ri nuchapb'alq'ab', ri jetaq nupixab' che xinb'ij chawech, ri in, qastzij na k'ut che kintoqij wa' ri ajawib'al chawech e kinya' wa' chrech jun chkech ri apataninel. ¹²K'ate'ut, man kinb'an ta wa' weri' pa ri ak'aslemal na, xa rumal che kintoq'ob'isaj uwach ri atat David; k'ate' kintoqij ri' puq'ab' ri ak'ojol ri at. ¹³Xoquje' man kintoqij ta ri' chrech ronojel ri ajawib'al: kinya' na kanoq jun juq'at chrech ri ak'ojol, xa rumal che kintoq'ob'isaj uwach ri nupataninel David e xa rumal che ri Jerusalem xas in ri xincha'owik».

Ri ekaxlan winaq che e'uk'ulel ri Salomon

¹⁴Ri Yahweh, xuwa'lisaj uloq jun k'ulel chrij ri Salomon: are ri Hadad ri ajedom, jun rija'al ri rajawib'al ri Edom. ¹⁵Aretaq chi' ri David xch'akan puwi' ri Edom e ri Jo'ab' che kinimal ri achijab' erech ch'o'j xb'e che kimuqik ri ekaminaqib', xe'ukamisaj konojel ri achijab' e'ajedom. ¹⁶Xane ri Jo'ab' e konojel ri Isra'el xejeqi' kanoq waqib' ik' chila' chi k'ate' na kekikamisaj kanoq ri achijab' e'ajedom. ¹⁷K'ate'uri', ri Hadad xkowinik xanimaj ub'ik chi pa ri Egipto kuk' enik'aj e'ajedom che e'upataninel ri utat. Ri Hadad jun alaj k'olik ala. ¹⁸Xe'el ub'ik chi pa ri Madi'an e xe'opan pa ri Paran, xe'kik'am ub'ik kuk' enik'aj taq achijab' e'ajparan e xe'opan pa ri Egipto ruk' ri Fara'on, rajawinel ri Egipto, ri Fara'on xuya' jun rachoch, xuya' ronojel ri rajawaxik chrech e xuya' rulew. ¹⁹Ri Fara'on sib'alaj xutoq'ob'isaj uwach ri Hadad, xajek'uri' xuk'ulb'a' ruk' ri rachalal ri rixoqil, ri rachalal che are ri Nimalaj Ixoq Tajfenes. ²⁰Ri rachalal ri Tajfenes ka'lax jun uk'ojol ri Hadad ruk', are ri Guenub'at, e pa ri Nim Rachoch ri Fara'on, ri Tajfenes kresaj ri utu' ri ak'al, e ri Guenub'at xjeqi' pa ri Nim rachoch ri Fara'on chkixo'l ri e'uk'ojol ri Fara'on. ²¹Aretaq chi' k'o ri Hadad pa ri Egipto xuta utzijol che ri David xkotz'i' kuk' ri e'utat e ri Jo'ab' ri kinimal ri achijab' erech ch'o'j, xkamik, kub'ij chrech ri Fara'on: «Chaya' b'e chwech arech kinb'e pa ri nutinimit». ²²Ri Fara'on kub'ij chrech: «Jas ri rajawaxik na chawech wuk' in che xas are kawaj katb'e na pa ri awulew?» kub'ij: «Man k'o ta rajawaxik chwech, xaq are kwaj kaya b'e chwech kinb'e ub'ik».

²³Ri Dyos kuwa'lisaj chi uloq jun k'ulel chik chrij ri Salomon, are ri Reson uk'ojol ri Elyada. Ri are' animajinaq uloq ruk' ri rajaw Hadadeser, ri rajawinel ri Sab'a; ²⁴xkriq kib' enik'aj achijab' ruk' ri are', xa jek'uri' k'amalb'e chkech ejumulaj winaq, arechi' nak'ut xe'ukamisaj ri David. Keb'e ub'ik pa ri Damasko e xejeqi' chila' e xmajtajik ri rajawinik puwi' ri Damas. ²⁵Ri are' xuk'ule'laj ri Isra'el chi pa ronojel uk'aslemal ri Salomon. Are wa' ri itzel xub'an ri Hadad; itzel ri Isra'el chuwach e kajawinik puwi' ri Edom.

Ri Jerob'o'am kuk'ule'laj ri Salomon

²⁶Ri Jerob'o'am, uk'ojol ri Neb'at, ri Neb'at ajefra'im rech ri Sereda, ri unan jun malka'n chichu' che Serb'a ri ub'i'; ri are' upataninel ri Salomon, xwa'laj uloq chrij ri ajawinel.

²⁷Are wa' ri ucholajil ri ch'o'j xb'antajik:

Ri Salomon tajin kuyak ri Mil-lo e tajin kutz'apij ri jun ch'aqap che kujach uwach ri Utinimit ri David, ri utat. ²⁸Ri Jerob'o'am, are' jun achi che k'o uq'ijil; ri Salomon xrilo che ri jun ala ri' utz ub'anik ri uchak xub'ano e xukoj ri are' chkiwach konojel ri ajchakib' erech ri rachoch ri Jose. ²⁹Pa taq ri q'ij ri' kel ub'ik ri Jerob'o'am pa ri Jerusalem, e ri Aji'as ri ajsilo che q'axel utzij ri Dyos, kuriq pa ri b'e; ri Aji'as ukojom jun k'ak' uq'u'b'al e xaq kitukel ri e'are' ek'o pa ri juyub'. ³⁰Ri Aji'as, kuk'am ukoq ri k'ak' uq'u' ukojom, xujisej pa kab'lajuj uch'aqapil. ³¹K'atek'uri', kub'ij chrech ri Jerob'o'am: «Chak'ama' ub'ik at lajuj ch'aqap, rumal rech che jewa' kraj ri Yahweh, Udyos ri Isra'el: Ri in, kinb'oq na wa' ri ajawib'al chi puq'ab' ri Salomon e kinya' na chawech lajuj chkech ri ujuq'at. ³²Kkanaj kan jun juq'at wa' ruk' ri are' rumal rech che kintoq'ob'isaj uwach ri nupataninel David e ri Jerusalem, ri tinimit che xincha'o wech in chkixo'l konojel ri jetaq ujuq'at ri Isra'el, ³³rumal rech che ri Salomon xinuya' kanoq e xxuki' chuwach ri Astarte, ri ixoq kidyos ri e'ajsidon, xxuki' chuwach ri Kemos ri kidyos ri Mo'ab', chuwach ri Milkom ri kidyos ri e'ajammon, e man k'o ta xutere'ne'b'ej ri jetaq nub'e, man k'o ta xub'an ri utz chnuwach in, xoquje' man k'o ta xuterne'b'ej ri nupixab' e ri xintaqan chrech, jacha xub'an ri utat David. ³⁴K'atek'ut, man kintoqij ta ri' ronojel rajawib'al puq'ab'; jun winaq che nim ub'antajik kinb'an nan ri' chrech pa ronojel ri uk'aslemal xa rumal che kintoq'ob'isaj uwach ri nupataninel David, ri are' che xincha' in e xuk'ol pa ri ranima' ri nupixab' e ri nutzij; ³⁵chi puq'ab' ri uk'ojol kintoqij na ri' ri rajawib'al e kinya' ri' chawech at lajuj chkech ri ujuq'at. ³⁶Kinya' na kanoq ri' chrech jun juq'at, arech pa junalik k'o ri usaqil ri nupataninel David chnuwach in pa ri Jerusalem, ri jun tinimit che in xincha'o arech xinkoj ri nub'i' chupam. ³⁷Ri in, kinb'an ri' chawech, arech kk'o'ji' awajawib'al puwi' ronojel ri kawaj e at ajawinel ri' puwi' ri Isra'el. ³⁸We ri at katniman chnuwach chrech ronojel ri katintaq chrech, we katerne'b'ej ri jetaq nub'e e we jikom ri kab'ano chnuwach ruk' che kak'ol ri nupixab' pa ri awanima' e kab'ano ri kintaqan chrech, jacha xub'an ri nupataninel David, ri in kink'o'ji' ri' awuk' e kinyak jun awachoch ri' che ko ktak'i'k kanoq jacha uyakik xinb'ano ri rachoch ri David. Kinjach ri' ri Isra'el chawech ³⁹Kinqasaj uwach ri' ri uq'ijil ri David umak rech weri', k'atek'ut man pa junalik ta wa' jeri' kkanaj kanoq».

⁴⁰Ri Salomon xutzukuj ukamisaxik ri Jerob'o'am; ri are' kb'e ub'ik e kanimajik chi pa ri Egipto ub'ik e kkanajik chunaqaj ri Sosak, rajawinel ri Egipto, chila' pa ri Egipto xkanaj kanoq chi k'ate' na xkam ri Salomon.

Ri uk'isb'al ri rajawib'al ri Salomon

⁴¹Ri nik'aj taq ucholaj chik ri xub'an ri Salomon, ronojel ri xub'ano e ri xno'jinik, ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri uwuj ri Salomon? ⁴²Ri Salomon xajawinik pa ri Jerusalem puwi' ronojel ri Isara'el, kawinaq (40) junab'. ⁴³K'atek'uri', ri Salomon xkotz'i' kuk' ri unan utat e kmuqik pa ri Utinimit ri David, ri utat. Are ri uk'ojol Rob'o'am xkanaj kan pa uk'exwach.

Ri mulin ib' pa ri Sikem

12¹Ri Rob'o'am kb'e ub'ik pa ri Sikem, rumal rech che pa ri Sikem xepe wi konojel ri Isra'el arech kkib'an ajawinel chrech ri are'. ²Aretaq chi' ri Jerob'o'am, uk'ojol ri Neb'at, xreta'maj weri' -ri are' k'o pa ri Egipto jawi' animajinaq ub'ik chuwach ri ajawinel Salomon-, k'atek'uri' ktzalij uloq. ³Ksik'ix ri Jerob'o'am e ri are' kpe uloq, kopanik jawi' kimulim wi kib' konojel ri Isra'el. Kkich'ab'ej ri Rob'o'am, jewa' kb'ij chrech: ⁴«iRi atat, k'ax ri yuku xukoj chrij ri qaqul, chawesaj b'a' ri k'axalaj chak xuya ri atat chqij ri uj, xoquje' chawesaj ri k'axalaj ra'lal ri che' yuku, xa jek'uri', ri uj katqapataniy wa'!». ⁵Kub'ij chkech: «Jix ub'ik, e pa oxib' q'ij, chixtzalij uloq wuk' in», e ri siwantinimit xeb'e ub'ik.

⁶Ri ajawinel Rob'o'am xuta uno'j chkech ri enim taq winaq che xkipataniy ri utat Salomon pa ri uk'aslemal e kuta' chkech: «¿Jas ri kib'ij ix chwech, jas kinb'ij chkech ri winaq?». ⁷Kkib'ij chrech: «We ri at katokik at pataninel kech ri winaq ri', we ri at kakoj awib' chuxe' weri' e kakub'a' kik'u'x ruk' utzalaj taq tzij, ri e'are' pa junalik ri' katkipataniy ri at». ⁸K'atek'ut, ri are' man xunimaj ta ri pixab' xkiya ri enim taq winaq chrech, are xuta chi uno'j chkech ri alab'om che kachi'l kib' xek'iyik. ⁹Kuta' chkech: «¿Jas ri nuno'j kiya'o arech kinb'ij chkech ri winaq che xkib'ij chwech: «Chawesaj ri k'axalaj ra'lal che' xukoj ri atat chrij ri qaqul?». ¹⁰Ri alab'om che kachi'l kib' ruk' aretaq chi' xek'iyik, kkib'ij chrech: «Are wa' ri kab'ij na chkech ri winaq ri' che xkib'ij chawech: “Ri atat k'axalaj yuku xukoj chrij qaqul, k'atek'uri', kamik ri', ri at chawesaj ri ra'lal chqij”, jewa' kab'ij chkech ri: “Ri chom uwi' nuq'ab' are chom chi na chuwach ri ub'ojal rij ri nutat ¹¹jE' nak'ut, ri nutat jun a'lalaj eqa'n xuya chiwij, ri in nimalaj ra'lal chi na ri eqa'n kinya chiwij; ri nutat xuk'ajisaj iwach ruk' taq asyar, ri in kink'ajisaj na iwach ruk' ch'ich' taq asyar!”».

¹²Pa ri uxox q'ij, ri Jerob'o'am xpetik pa ri Rob'o'am jawi' ek'o wi konojel ri siwantinimit, jeri' jacha ri xub'ij ri are' chkech: «Chixtzalij uloq pa oxib' q'ij». ¹³Ri ajawinel xutzalij uwach ri kitzij ri siwantinimit ruk' jun k'axalaj tzij, xuxutuj kanoq ri pixab' xkiya ri enim taq winaq chrech, ¹⁴ke'uch'ab'ej ri winaq e are kub'ij chkech ri uno'j xkiya ri alab'om: «Ri nutat sib'alaj k'o ra'lal wi iweqan xuya'o, ri in sib'alaj kinya chi na uwi' ri ra'lal ri iweqa'n ri'; ri nutat xuk'ajisaj iwach ruk' jetaq asyar, ri in kink'ajisaj na iwach ruk' ch'ich' taq asyar». ¹⁵Ri ajawinel man k'o ta xuta ri kitzij ri siwantinimit: xb'antaj weri' rumal che k'o rech ri Yahweh pa weri', arech qastzij kb'antajik ri tzij xub'ij chrech ri Jerob'o'am ri uk'ojol ri Neb'at, rumal ri tzij rech uchak upatan xub'ano ri Aji'as ri ajsilo. ¹⁶Aretaq chi' ri e'ajisra'el kkilo che ri ajawinel man k'o ta kutatab'ej ri kitzij, kkib'ij chrech:

«¿Jas qech uj chrech ri David? man k'o ta qech uj chrech ri are'.

¡Ri uj man k'o ta qechb'al ruk' ri uk'ojol ri Jese!

¡Jat b'a' pa taq ri tz'um awachoch Isra'el!

¡David, kamik ri', are chapataniy b'a' ri rajawaxik chrech ri awachoch!».

K'atek'uri', ri Isra'el xeb'e ub'ik pa ri tz'um taq kachoch. ¹⁷Ri Rob'o'am, xajawinik pakivi' ri e'ajisra'el che ek'o pa ri jetaq utinimit ri Juda. ¹⁸Ri ajawinel Rob'o'am chi chanim xutaq ub'ik ri Adoram, k'amalb'e che ktaqan pa ri k'axalaj chak, k'atek'ut konojel ri Isra'el xkikamisaj rumal rech che xkik'yaq cha'b'aj; k'atek'uri' ri ajawinel Rob'o'am chi rajawaxik aninaq kuk'am ub'ik ri uch'ich' ruk' ri ukej arech kanimaj ub'ik pa ri Jerusalem. ¹⁹Xa jek'uri', ri Isra'el chi pa taq we q'ij kamik ri' man k'o ta kraj ruk' ri rachoch ri David.

Xkijach kiwach ri jetaq juq'at

²⁰Aretaq chi' konojel ri Isra'el keta'm chik che ri Jerob'o'am xtzalij uloq, xkisik'ij arech kopan pa ri mulin ib' e kki'okisaj ajawinel pakiwi' konojel ri Isra'el; xuwi ri ujuq'at ri Juda xkanaj kanoq ruk' ri rachoch ri David.

²¹Ri Rob'o'am, aretaq chi' kopan pa ri Jerusalem; ke'usik'ij konojel ri rachoch ri Juda e ri ujuq'at ri B'enjamin, 180.000 achijab' che sib'alaj e'utz arech keb'ech'o'jinoq kuk' ri rachoch ri Isra'el e xa jek'uri' kkitzalijisaj ri ajawib'al chrech ri Rob'o'am, uk'ojol ri Salomon. ²²K'atek'uri', xpe ri utzij ri Dyos ruk' ri Semaya, jun achi che k'o ri Dyos ruk', jewa' ri tzij xb'ix chrech: ²³«Chab'ij we tzij ri' chrech ri Rob'o'am ri uk'ojol ri Salomon, rajawinel ri Juda, e chkech konojel ri rachoch ri Juda, chrech ri B'enjamin, e ri winaq che xeto'taj kanoq. ²⁴Jewa' ri kub'ij ri Yahweh: Mixe'ch'o'jinoq kuk' ri e'iwachalal e'ajisra'el; chixtzalijoq iwonojel pa taq ri iwachoch, rumal rech che k'o wech in chrech weri'». Ri e'are' xkita ri utzij ri Yahweh e ketzalijik jeri' jacha xub'ij ri Yahweh.

²⁵Ri Jerob'o'am xukoworisaj ri Sikem pa taq ri ujuyub' ri Efra'im e xujeqeb'a' rib' chila'. Kel ub'ik chila' e are xukoworisaj chik ri Penue'l.

Ri jachoj ib' puwi' ri q'ijlanik

²⁶Ri Jerob'o'am kuchomaj pa ri ranima' : «Jacha ri tajin kk'ulmatajik ri', wa' we ajawib'al ktzalij chi na wa' ruk' ri rachoch ri David. ²⁷We siwantinimit ri' we amaq'el kepaqi' pa ri Nim Rachoch ri Dyos pa ri Jerusalem chrech uchi'xik ri jetaq tab'al toq'ob', ri kanima' ri siwantinimit ktzalij na k'uwa' ruk' ri kajaw, ri Rob'o'am, rajawinel ri Juda e ke'inkikamisaj wa' ri in». ²⁸Aretaq chi' xchomatajik rumal weri', xok che ub'anik keb' alaj taq ama' wakax ruk' q'an pwaq e kuya ub'ixik chkech ri siwantinimit: «¡Isra'el, xub'an ri' chrech che ri ix k'i taq junab' chik kixpaqi' chi pa ri Jerusalem!, are wa' we jetaq edyos ri', ri xeb'anowik arech ri ix xixel uloqo chi pa ri rulew ri Egipto». ²⁹Xukoj jun pa ri B'etel e ri jun chik xukoj pa ri Dan, ³⁰are weri' xk'amow ub'ik pa ri makaj e ri siwantinimit keb'inik chi waral ub'ik junam xeb'e' chuwach ri jun chik tz'aq pa ri Dan. ³¹Xub'an jetaq ja che Tak'alik xb'e Chikaj e xe'ukoj nik'aj echuchqajawib' che xaq ewinaq chkixo'l ri siwantinimit, man e'uk'ojol taj ri Levi. ³²Ri Jerob'o'am krok'owisaj jun nimaq'ij pa ri uwajxaq ik', pa ri jo'lajuj q'ij chrech ri ik', we nimaq'ij ri' kjunamitaj ruk' ri nimaq'ij pa ri Juda, e ri are' kpaqi' ub'ik cho ri ab'aj rech tab'al toq'ob'. Jewa' xub'an pa ri B'etel, xub'an tab'al toq'ob' chkiwach ri alaj taq ama' wakax xutz'aqo, e xukoj enik'aj chuchqajawib' pa ri B'etel; arech kechakunik pa ri tak'alikalaj taq k'olb'al chikaj, che are are' xb'anowik. ³³Kpaqi' ub'ik cho ri tab'al toq'ob' xub'an pa ri B'etel, pa ri jo'lajuj q'ij rech ri uwajxaq ik', ri xukoj pa ri jun ik' che jeri' xuchomaj ri are'; xukoj jun nimaq'ij chkech ri e'ajisra'el e xpaqi' ub'ik cho ri tab'al toq'ob' arech ku'poroj ri k'ok' q'ol.

Ri k'ax q'atb'altzij puwi' ri tab'al toq'ob' k'o pa ri B'etel

¹³¹Rumal rech che are ri Yahweh xtaqan ub'ik, xopanik jun achi che rech ri Yahweh, petinaq uloq pa ri Juda xe'qaj pa ri B'etel aretaq chi' ri Jerob'o'am tak'al ukoq chuwach ri tab'al tajin che uporoxik ri k'ok' q'ol. ²Rumal rech che xtaqan ri Yahweh chrech, kuraqej uchi' che uk'ule'laxik we jun tab'al ri' ruk' we jetaq tzij ri': «¡Tab'al, Tab'al! jewa' kub'ij ri

Yahweh ri': Ka'lax na ri' pa ri rachoch ri David jun ak'al ub'i' Josi'as, ri are' ke'uch'ol na ri' paw' ri at ri echuchqajawib' xekojik pa ri Tak'alik taq K'olb'al Chikaj, ri e'are' che xkichi'j ri k'ok' q'ol chawach, e kuporoj kib'aqil winaq ri' chawach waral». ³Chi pa we jun q'ij ri' xuya' jun k'utb'al, jewa' kub'ij: «Are wa' ri jun k'utb'al che are ri Yahweh kch'awik: We jun ab'aj tab'al toq'ob' ri', kpaq'tajik wa' e ri chaj che k'o chuwach ktukun ub'i wa'». ⁴Aretaq chi' ri ajawinel Jerob'o'am kuta' ri tzij kub'ij ri jun achi rech ri Dyos puwi' ri tab'al toq'ob' k'o pa ri B'etel, kulik' ri uq'ab' e kub'ij: «Chichapa' ri are'!», k'atek'ut, ri jun uq'ab' che xulik' puwi' ri achi, xyuku'karik e man xkowin ta chik kujik'o, ⁵ri ab'aj tab'al toq'ob' kpaq'tajik e ri chaj xtukun ub'ik, jeri' jacha ri k'utb'al xuya' ri jun achi rech ri Dyos, chi rumal che jewa' xtaqan ri Yahweh. ⁶Ri ajawinel kub'ij chrech ri jun achi rech ri Dyos: «Kinta toq'ob' chawech, chab'o'chij b'a' ri Yahweh ri Adyos, arech kuya'o kinjik' chi na ri nuq'ab'». Ri achi rech ri Dyos kub'ochi'j ri Yahweh e ri uq'ab' ri ajawinel loq' xujik'o e ri are' xkanajik jacha ri ub'anom kanoq. ⁷Ri ajawinel kub'ij chrech ri achi rech ri Dyos: «Chatpet uloq wuk' pa ri wachoch arech kk'o'ji' chi ub'i ri achuq'ab' e k'o kinsipaj ub'i wa' chawech». ⁸K'atek'ut, ri achi rech ri Dyos kub'ij chrech ri ajawinel: «Kne'b'a' ri at kaya' panik'aj ri awachoch chwech, ri in man kinb'e ta awuk' pa ri awachoch. Ri in man kintij ta nuwa e man k'o ta nujoron kintij ub'ik pa we jun k'olb'al ri', ⁹rumal rech che jewa' ri tzij xinutaq ri Yahweh chrech: Man k'o ta awa katij chila', xoquje' man k'o ta joron kqumuj chila' e man kattzalij ta chik pa ri jun b'e xaka'm ub'ik arechi' xatb'e ub'ik». ¹⁰K'atek'uri', xb'e ub'ik pa jun chik b'e, man xtzalij ta chik pa ri jun b'e jawi' xpe wi uloq pa ri B'etel.

Ri jun achi rech ri Dyos e ri q'axel utzij ri Dyos

¹¹K'atek'uri', jun ri'j winaq che jeqel pa ri B'etel, q'axel utzij ri Dyos; e ri e'uk'ojol xepe che ub'ixik chrech ronojel ri jastaq xub'an ri jun achi rech ri Dyos pa ri B'etel pa we q'ij ri'; xoquje' xkib'ij chrech ri kitat ri jetaq tzij xub'ij ri ajawinel.

¹²Ri are' kuta' chkech: «Jawi' b'e xb'e wi ub'ik?». Ri e'uk'ojol xkilo e xkik'ut chuwach jachinchike b'e' xb'e wi ri jun achi rech ri Dyos che xpe uloq chi pa ri Juda. ¹³Kub'ij chkech ri e'uk'ojol: chikojo' ri uxalma ri nub'urix». Xkisuk'umaj ri ub'urix exukejb'ej ub'ik ri are'. ¹⁴Pa aninaqil xuterne'b'ej ub'ik ri achi rech ri Dyos e xuriqa' t'uyul chuxe' ri q'ol che', e kub'ij chrech: «JLa at ri jun achi rech ri Dyos che at petinaq uloq chi pa ri Juda?». Ri are' kub'ij: «Je', in anäk'ut». ¹⁵Ri q'axel utzij ri Dyos kub'ij chrech: «Jo' wuk' cho ja, ja'tija' uloq awa». ¹⁶K'atek'ut kub'ij ri are': «Man loq' taj kintzalijik awuk', rumal rech che man kuya' taj kinwa'ik on che kintij ne' wuk'ya' pa we jun k'olb'al ri', ¹⁷rumal rech che ri Yahweh xuya' we jun taqanik chwech ri' : Man k'o ta awa, man k'o ta awuk'ya' katij jela' e man kattzalij ta chik pa ri jun b'e jawi' ri xatb'e wi». ¹⁸K'atek'uri', ri nim winaq chik kub'ij chrech: «Xoquje' ri in, in q'axel utzij ri Dyos at jacha ri at, e rumal rech che are ri Dyos xtaqanik, jun utaqon xub'ij chwech ri in: Ja'k'ama' uloq ri are' arech ku'lutija' ub'ik uwa e ruk'ya' pa ri awachoch»; k'atek'uri', xachub'anik kub'an chrech. ¹⁹Ri jun achi rech ri Dyos ktzalij uloq ruk', ku'lutija' ub'ik uwa e ruk'ya' pa ri rachoch ri jun chik achi.

²⁰K'atek'uri', aretaq chi' ri are' t'uyul cho ri mexa, kpe jun utzij ri Yahweh ruk' ri q'axel utzij ri Dyos, ri are' che xutzalejisaj chi na uloq ri jun chik achi, ²¹kub'ij chrech ri jun achi rech ri Dyos che petinaq uloq chi pa ri Juda: «Jewa' kub'ij ri Yahweh: Rumal rech che ri at man xanimaj taj ri utzij ri Yahweh ri Adyos e rumal rech che man xab'an taj ri xatutaq chrech ²²e xane xattzalij uloq che utijik awa e awuk'ya' pa ri k'olb'al jawi' ri xub'ij chawech che man k'o ta awa e awuk'ya' katijo, xa rumal k'uri', ri ab'aqil aretaq chi' katkamik, man

kmuq ta ri jawi' emuqталik wi ri e'anan e'atat». ²³Aretaq chi' xtitajik ri uwa e ri ruk'ya', ri q'axel utzij ri Dyos ri rumal are' xtzalej chi na uloq, kusuk'umaj ri ub'urix; ²⁴ri are' xb'e ub'ik. E xriqitaj rumal jun koj pa ri b'e e xukamisaj ri are'; ri ub'aqil ponol kan pa ri b'e, ri ub'urix k'o ukoq ruk' ri are', xoquje' ri koj kanajinaq ukoq ruk' ri kaminaq ub'aqil. ²⁵Xeq'axik ejujun taq winaq e xkil ri jun kaminaq ponol pa ri b'e e che k'o ukoq chunaqaj ri jun koj, e ke'opanik e kkiya ub'ixik weri' pa ri tinimit jawi' jeqel wi ri ri'j winaq q'axel utzij ri Dyos. ²⁶Aretaq chi' xreta'maj weri' ri q'axel utzij ri Dyos, ri rumal che xtzalij uloq ri are' pa ri b'e, kub'ij: «;Are' ri jun achi rech ri Dyos ri man xunimaj taj ri xtaqan ri Yahweh chrech! Xa jek'uri', ri Yahweh xujach chrech ri jun koj, e ri koj xuch'aqapij e xukamisaj ri are', jeri' jacha xuya ub'ixik ri Yahweh chrech! ²⁷K'atek'uri', kub'ij chkech ri e'uk'ojol: «Chisuk'umaj b'a' ri nub'urix», e ri e'are' kkisuk'umaj ri ub'urix. ²⁸Kb'e ub'ik e kuriqa' ri kaminaq ponol pa ri b'e, e xoquje' ri ub'urix e ri koj che echakal ukoq ruk' ri ub'aqil; ri jun koj man k'o ta utijom ri jun kaminaq e man k'o ta xub'an chrech ri b'urix chuqul. ²⁹Kuyak ukoq ri jun kaminaq achi rech ri Dyos e kuk'yaq uloq chrij ri ub'urix, e kuk'am uloq pa ri tinimit jawi' jeqel wi ri are' arech kroq'ej uwach e k'atek'uri' kumuqu. ³⁰Kumuq ri kaminaq chi pa ri umuqub'al ri are' e kkib'an ri oq'ej puwi': «;Ayum, k'ax xariqo wachalal!». ³¹Aretaq chi' xmuqutajik rumal, xe'uch'ab'ej ri e'uk'ojol e jewa' kub'ij chkech ri: «Aretaq chi' kinkam in kinimuqu jawi' xmuqutajik ri jun achi rech ri Dyos ri'; kiya ukoq ri nub'aqil ruk' ri ub'aqil ri are'. ³²Rumal rech che qastzij ri' kb'antajik ri tzij xuya ub'ixik puwi' ri jetaq ab'aj rech ri B'etel e puwi' ri toyxlay taq tak'alik k'olb'al chikaj k'o pa ri tinimit Samari'a, che are ri Yahweh xtaqan chrech kulub'ij waral».

³³Chuwach chi aq'anoq we xk'ulmatajik ri', ri Jerob'o'am man xujal ta ri ub'e che ub'anik ri itzel, xutaqej na ke'ukoj chuchqajawib' arech kepatanajik pa ri tak'alik taq k'olb'al chikaj, ejujun che xaq ewinaq chkixo'l ri siwantinimit, xaq apachin winaq kraj, ri are' kuya' uchak chuchqajaw arech kpatanajik pa ri tak'alik taq k'olb'al chikaj. ³⁴Are weri' xb'anowik che ktzaq ri rachoch ri Jorob'o'am pa ri makaj e are wa' ri xb'anowik che xuchasaj rib' e xuk'is ub'i uwach cho ri uwachulew.

Ut'zaqat chi na ri rajawib'al ri Jerob'o'am I

(931-910)

¹⁴¹Pa taq we q'ij ri', ri uk'ojol ri Jerob'o'am, ri Ab'i'as, xyawajik, ²e ri Jerob'o'am kub'ij chrech ri rixoqil: «Chatwa'lijoq ub'ik, chapo'ysaj ub'ik awib' pa ri awetz'yaq arech man kilitaj taj che at ri at rixoqil ri Jerob'o'am e jat ub'ik chi pa ri Silo. Chila' ri' k'o wi ri Aji'as ri q'axel utzij ri Dyos, ri xb'inik che ri in kinajawinik na pakiwi' we siwantinimit ri'. ³Chak'ama' ub'ik lajuj kaxlanwa, jujun ki' taq kaxlanwa, e jun pajb'al uwa'lche'; katok ub'ik ruk' ri are', e kub'ij ri' chawech ri kk'ulmatajik na wa' ruk' ri ak'al». ⁴Jewa' xub'an ri rixoqil ri Jerob'o'am, kwa'lij ub'ik, kb'e ub'ik chi pa ri Silo e kopanik pa ri rachoch ri Aji'as. K'atek'uri', ri Aji'as man kka'y ta chik, ri uwoq'och man ksilo'b' ta chik ri uk'u'x rumal ri uri'job'ik, ⁵k'atek'ut, ri Yahweh xub'ij chrech: «K'o waral ri' ri rixoqil ri Jerob'o'am, xpe che utayik chawech jun tzij puwi' ri ral, rumal rech che yawab' ri are'; jewa' ri tzij kab'ij chrech. Ri are upo'ysam uloq rib'». ⁶Aretaq chi' ri Aji'as kuta ri uxaq'b'al raqan pa ri uchi'ja, kub'ij chrech: «Chatok uloq rixoqil ri Jerob'o'am. ;Jasche ri at apo'yasa'm uloq awib' arech jun chik winaq katka'yik?, ri in k'o jun k'ax tzij kinb'ij chawech. ⁷Jat e ja'b'ij chrech ri Jerob'o'am: "Jewa' kub'ij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el: Ri in xatinwa'lisaj chkixo'l ri winaq e xatinkojo at kinimal ri nusiwantinimit Isra'el. ⁸Ri in xinb'oq ri ajawib'al puq'ab' ri rachoch ri David e xinya' chawech. K'atek'ut, ri at man xatb'in taj jeri' jacha ri nupataninel

David che xuk'ol pa ranima' ri nupixab' e xinuterne'b'ej ruk' ronojel ranima', xub'ano chnuwach xuwi ri kqaj chunuwach; ⁹ri at are xab'an ri itzel che nim chi na chuwach ri itzel xkib'an konojel ri eq'axinaq chik chawach ri at, xatb'e che ub'anik ejujun taq e'esal uwach dyos chik, jujun taq wachb'al ruk' ch'ich' che ja'risam, arech kayak ri uq'aq'al woyowal, e xinak'yaq apanowq chawij. ¹⁰Rumal k'u weri' kinpetisaj k'ax ri' puwi' ri rachoch ri Jerob'o'am, ke'inkamisaj na ri' konojel ri achijab' che erachalaxik ri Jerob'o'am ek'o pa ri Isra'el, kne'b'a' ek'o puq'ab' jun chik winaq on man ek'o taj, kinmeson na ri' pa taq ujutz' ri rachoch ri Jerob'o'am jacha umesik ub'ik ri mes. ¹¹Ri erachalal ri Jerob'o'am che kekam pa ri tinimit, ketijik ub'i ri' kumal ri tz'i', e jachintaq kekam pa juyub' ketijik ub'i ri' kumal ri chikop ajuwokaj, rumal rech che are ri Yahweh xch'awik". ¹²K'atek'uri' ri at, chatwa'lijoq ub'ik e jat pa ri awachoch, aretaq chi' ri awaqan ta'k' ke'cho'q pa ri tinimit, kkam ri' ri ak'al. ¹³Konojel ri Isra'el koq'ej ri' e kkimuq ri'. Xuwi ri are' wa' chkixo'l ri erachalal ri Jerob'o'am che kmuqik pa jun muqub'al, rumal rech che pa ri rachoch ri Jerob'o'am xuwi ruk' ri are' xuriq jun utzil ri Yahweh, Udyos ri Isra'el. ¹⁴Ri Yahweh kukoj na jun ajawinel ri' puwi' ri Isra'el che kuk'is tzij ri' puwi' ri rachoch ri Jerob'o'am. Wa' weri' naqaj chik k'o wi. jK'o chi waral! ¹⁵Ri Yahweh kujich'ij na ri' ri Isra'el, jeri' jacha kb'irb'it ri aj pa ri ja', kub'oq ub'i ri' ri Isra'el pa we utzalaj ulew che xujach chkech ri e'unan e'utat e ke'ujub'uj ub'i ri' ch'aqap chrech ri Nimaja', rumal rech che xkib'an ri tak'ata'q taq chi nik'aj taq che' che xuyak ri uq'aq' royowal ri Yahweh. ¹⁶Kujach na ri' ri Isra'el rumal rech ri jetaq mak xub'an ri Jerob'o'am e are wa' ri xb'anowik che xemakun ri Isra'el». ¹⁷Ri rixoqil ri Jerob'o'am kwa'lij ub'ik e kb'e ub'ik. Kopan pa ri Tirsa e aretaq chi' kok ukoq pa ri rokb'al ri rachoch, kaminaq chik ri ak'al. ¹⁸Xkimuqu ri ak'al e konojel ri Isra'el koq'ej ri are', jeri' jacha ri utzij ri Yahweh xub'ij rumal ri utzij ri upataninel Aji'as ri q'axel utzij ri Dyos.

¹⁹Ri nik'aj taq utzijoxik chik ri xub'an ri Jerob'o'am, ri xub'ano che achi rech ch'o'j, ri rajawinik, wa' weri' tz'ib'atalik pa ri Wuj rech ri Kijunab'a'lil ri Ekajawinel ri Isra'el. ²⁰Ri Jerob'o'am xajawinik juwinaq keb' junab', k'atek'ut xekotz'ol kuk' ri e'unan e'utat. Xkanaj kanoq pa ri uk'exwach ri are', ri uk'ojol Nadab'.

Ri rajawinik ri Rob'o'am

(931-913)

²¹Ri Rob'o'am, uk'ojol ri Salomon xajawinik puwi' ri Juda; k'o kawinaq jun ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawinik e xajawinik wuqlajuj junab' pa ri Jerusalem, ri nimalaj tinimit che xucha' ri Yahweh chkixo'l ri jetaq tinimit kech ri kijuq'at ri Isra'el arech kukoj ri ub'i' chila'. Ri unan ub'i' Na'ama, ri are' ajammonita. ²²Ri Juda kub'an ri itzel che man kqaj ta chuwach ri Yahweh. Are nim chi na ri uq'aq'al ri rachixom ri Yahweh xkiyako chuwach ri uq'aq'al royowal xkiyako ri ekinan ekitat, ruk' ronojel ri jetaq makaj xkib'ano ri e'are' ri ekinan tat, ²³xoquje' ri e'are' che xkiyak' ri tak'alik taq k'olb'al chikaj, xkitz'aq ri jetaq ab'aj e xkityoxrisaj jetaq che' puwi' ronojel juyub' e chuxe' ronojel jub'jikalaj che'. ²⁴Xoquje' xetyoxrisaxik chi ixoqib' e chi achijab' ekech nim ch'uti'n pa ri jetaq tinimit. Xkesaj uwach konojel ri jetaq itzel kech ri siwan taq tinimit che ekik'ulja' ek'o naqaj chkech; ri siwan taq tinimit che xe'uk'yaq uloq ri Dyos chkiwach ri e'ajisra'el.

²⁵Aretaq chi' job' junab' chik kajiwinik, ri Rob'o'am, ri rajawinel ri Egipto, che are ri Sosak, kpe uloq chrij ri Jerusalem. ²⁶Xutoqij ri jetaq uq'inomal ri Nim Rachoch ri Yahweh e ri uq'inomal ri nim rachoch ri ajawinel e ronojel ri jetaq to'b'al ib' pa ri ch'o'j che xub'an ri Salomon ruk' q'an pwaq. ²⁷Pa uk'exwach, ri ajawinel Rob'o'am xub'an chi nik'aj tob'al taq ib' pa ri ch'o'j ruk' saq ch'ich' e kujacho chkech ri ekinimal ri achijab' erech ch'o'j, ri e'are'

che kkilaq'ab'ej ri rokib'al ri nim rachoch ri ajawinel. ²⁸Ronojel taq mul che kok ub'ik ri ajawinel pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri echajinel kkik'am ub'ik weri', k'atek'uri', kkitzaliisaj chi uloq pa ri ja jawi' kb'an wi ri laq'ab'anik.

²⁹Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Rob'o'am, ¿la man tz'ib'atalik ta kanoq pa ri Wuj rech Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ³⁰Amaq'el xb'antajik ri ch'o'j chkixo'l ri Rob'o'am e ri Jerob'o'am. ³¹Ri Rob'o'am xkotch'i' kuk' ri e'unan e'utat e xmuqik chkitzal ri e'are' pa ri Utinimit ri David. Are ri uk'ojol Ab'iyam xajawinik chi kan pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawinik ri Ab'iyam pa ri Juda

(913-911)

¹⁵Pa ri wajxaqlajuj junab' chik che tajin kajawinik ri ajawinel Jerob'o'am, ri uk'ojol ri Neb'at, xumajij ri rajawinik ri Ab'iyam puwi' ri Juda. ²Oxib' junab' xajawinik pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Ma'aka, umi'al ri Ab'salom. ³Ri Ab'iyam xuterne'b'ej ri jetaq makaj che are ri utat xb'anow nab'e chuwach ri are' e xaq keb' uk'u'x chrech ri Yahweh ri Udyos, man jeri' taj ri ranima' jacha ri ranima' ri umam David. ⁴K'atek'ut, rumal ri utoq'ob'isaxik uwach ri David, ri Yahweh xuya' jun uchajb'al ri Jerusalem chrech, xuya' chi kan pa uk'exwach ri are' ri uk'ojol e xajek'uri' xkownik che ukolik ri Jerusalem. ⁵Rumal rech che ri David xuk'aslemaj ri suk'il chuwach ri Yahweh, man k'o ta jun jas uwach mata xub'ano che xtaq chrech pa ri uk'aslemal kub'ano, xuwi ne' ri jun jas uwach xk'ulmatajik ruk' ri Uri'as ri ajhitita.

⁶Ri Rob'o'am xas amaq'el xch'ojinik ruk' ri Jerob'o'am. ⁷Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Ab'iyam ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? Ri Ab'iyam xch'o'jinik ruk' ri Jerob'o'am. ⁸K'atek'uri', ri Ab'iyam xko- tz'i' kuk' e'unan e'utat e kmuqik pa ri Utinimit ri David. Xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are' ri uk'ojol Asa.

Ri rajawinik ri Asa pa ri Juda

(911-870)

⁹Aretaq chi' juwinaq junab' ajawininaq chik ri Jerob'o'am, che are rajawinel ri Isra'el, xumajij ri rajawinem ri Asa pa ri Juda ¹⁰e xajawinik pa ri Jerusalem kawinaq junab'; ri rati't ub'i' Ma'aka, che umi'al ri Ab'salom. ¹¹Ri Asa xub'ano jachike ri kqaj chuwach ri Yahweh jacha xub'an ri umam David. ¹²Kiresaj ub'ik pa ri amaq' ri ixoqib' ekech nim ch'uti'n che etyoxrisam e ri achijab' ekech nim ch'uti'n e kuk'is tzij pakiwi' konojel ri e'esal uwach dyos che are ri ekitat xeb'anowik. ¹³Xoquje' xresaj chrech ri rati't, ri ub'i kojom Nimalaj Ixoq, rumal rech che xub'an jun nimalaj itzel chrech ri Ashera; ri Asa kutukij ub'ik ri jun Itzel e kuporoj ub'ik pa ri nimaja' Sedron. ¹⁴K'atek'uri' man xsach ta uwach ri tak'alik taq k'olb'al chikaj kne'b'a' ri ranima' ri Asa pa ronojel ri uk'aslemal rech ri Yahweh. ¹⁵Kuk'am ub'ik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh ri jetaq sipanik che xutyoxrisaj ri utat e ri jetaq sipanik xuya ri are', ri jastaq che saq pwaq e q'an pwaq e ri jetaq tem.

¹⁶Ri Asa, pa ronojel ri uk'aslemal xch'ojinik ruk' ri B'asa, rajawinel ri Isra'el. ¹⁷Ri B'asa, rajawinel ri Isra'el, kpaqi' ub'ik chrij ri Juda e xukoworisaj ri Rama, arech kuq'atej ri ub'e ri Asa rajawinel ri Juda. ¹⁸Ri Asa kresaj ub'ik ri saq pwaq e ri q'an pwaq che xkanaj na kanoq pa ri k'olb'al ri uq'inomal ri Nim Rachoch ri Yahweh, e pa ri uk'olb'al ri uq'inomal ri nim rachoch ri ajawinel, kuya' ub'ik weri' chkech ri e'upataninel e kutaq ub'ik chrech ri B'en-Haddad ri uk'ojol ri Tab'rimmon, uk'ojol ri Jesyon, ri rajawinel ri Aram che jeqel pa ri Damasko, rachi'l ub'ik we tzij ri': ¹⁹«Chk'oji' b'a' jun chapb'alq'ab' chqaxo'l ri uj jacha

xk'oji' chkixo'l ri atat at e ri nutat in! Ri in kintaq ub'ik jun sipanik chawech che saq pwaq e q'an pwaq. Are chat'oqopij ri chapb'alq'ab' ruk' ri B'asa rajawinel ri Isra'el, arech naj kb'e wi ri are' chwech ri in!». ²⁰Ri B'en-Hadad kutatab'ej ri ajawinel Asa e ke'utaq ub'ik ri ekinimal ri achijab' erech ch'o'j chkij ri jetaq utinimit ri Isra'el; ke'ok pa ri Iyyon; pa ri Dan; pa ri Ab'el-B'et-Ma'aka, pa ronojel ri Kinnerot e xoquje' pa ronojel ri ramaq' ri Neftali. ²¹Aretaq chi' ri B'asa xreta'maj weri', xutak'ab'a' ri chak tajin kub'an pa ri Rama e xtzalij pa ri Tirsas. ²²Ri ajawinel Asa ke'usik'ij konojel ri Juda, man k'o ta jun winaq mata kb'e pa ri sik'inik; k'atek'uri', xkik'am ub'ik ri jetaq ab'aj e ri jetaq che' che tajin kukoj B'asa arech kukoworisaj ri Rama, k'atek'uri', ruk' weri', ri ajawinel Asa xukoworisaj ri Gueb'a che rech ri B'enjamin e ri Mispa.

²³Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Asa, ronojel ri nimalaj taq xub'ano e ri uchuq'ab' e ri jetaq tinimit xuyako, Ɂla man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? Xuwi ne' che pa ri uri'job'ik xyawajik ri jetaq raqan. ²⁴Ri Asa xkotch'i' kuk' ri e'unan e'utat areta chi' ri'j chik e yawab' chrech ri raqan e xmuqik pa ri Utinimit ri David, ri umam. Are ri uk'ojol Josafat xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawinik ri Nadab' pa ri Isra'el

(910-909)

²⁵Ri Nadab', uk'ojol ri Jerob'o'am, xumajij ri rajawinik puwi' ri Isra'el pa ri ukab' junab' che tajin kajawinik chik ri Asa rajawinel ri Juda, e xajawinik keb' junab' puwi' ri Isra'el. ²⁶Kub'ano ri man kqaj ta chuwach ri Yahweh, are xuterne'b'ej ri ub'e ri utat e xub'an ri makaj e ruk' weri' xe'uk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj. ²⁷Ri B'asa uk'ojol ri Aji'as, che ajuparachoch ri Isakar, xuchomaj jun k'ax puwi' ri are' (Nadab') e xukamisaj pa ri Guib'b'eton, jun kitinimit ri e'ajfiliste'o, aretaq chi' xas waral, ri Nadab' e konojel ri Isra'el xech'o'jinik ruk' ri B'asa. ²⁸Ri B'asa kukamisaj ri Nadab' pa ri urox junab' che kajawinik chik ri Asa, rajawinel ri Juda e xkanajik kanoq pa uk'exwach ri are'. ²⁹Aretaq chi' ri B'asa ajawinel chik ke'ukamisaj konojel ri e'ajuparachoch ri Jerob'o'am e man k'o ta jun winaq kuto' kan chkech, chi k'ate' na ke'uk'is konojel, jeri' jacha xub'ij ri Yahweh rumal ri utzij ri upataninel Aji'as ri ajsilo, ³⁰rumal rech ronojel ri jetaq mak xub'ano e ruk' weri' xe'uk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj e xa jek'uri' xuyak ri uq'aq'al royowal ri Yahweh Udyos ri Isra'el.

³¹Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Nadab', ronojel ri nimalaj taq xub'ano Ɂla man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ³²Ri Asa kch'o'jinik ruk' ri B'asa rajawinel ri Isra'el chi pa ronojel ri xek'asi'k.

Ri rajawaremal ri B'asa pa ri Isra'el

(909-886)

³³Pa ri urox junab' che tajin kajawinik chik ri Asa rajawinel ri Juda, xumajij ri rajawaremal ri B'asa, uk'ojol ri Aji'as, puwi' ronojel ri Isra'el, pa ri Tirsas; kajawinik juwinaq kijeb' junab'. ³⁴Kub'an ri man kqaj taj chuwach ri Yahweh e are xuterne'b'ej ri ub'e ri Jerob'o'am e ruk' weri' xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

16¹Ri utzij ri Yahweh kpetik ruk' ri Jehu, uk'ojol ri Janani, chrij ri B'asa, jewa' kub'ij ri': ²«Ri in xatinsik'o chi pulew e xatinkojo kinimal pakiwi' ri nusiwantinimit Isra'el, k'atek'ut ri at are xaterne'b'ej ri ub'e ri Jerob'o'am e xe'akoj ri enuwinaq Isra'el pa ri makaj e xkiyak ri woyowal ruk' ri jetaq kimak. ³Rumal weri' ri in kinmesej na ub'ik ri' ri B'asa e ri e'ajuparachoch, e kinb'an na ri' chrech ri awachoch jacha ri xinb'an chrech ri rachoch ri

Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at. ⁴Ri erachalal ri B'asa che kikam na ri' pa ri tinimit, ketijik ri' kumal ri tz'i', e jachintaq kekam pa ri juyub' ketij ri' kumal ri chikop ajuwokaj». ⁵Ri nik'aj jastaq chik xub'ano ri B'asa, ronojel ri xub'ano e ri nimalaj taq chak xub'ano, ¿la man tz'ib'atalik ta weri' pa ri Kiwuj ri Ekajawinel ri Isra'el? ⁶Ri B'asa xkotch'i' kuk' ri e'unan e'utat e kmuqik pa ri Tirsas. Are ri uk'ojol Ela xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'.

⁷Xpe ri utzij ri Yahweh ruk' ri Jehu q'axel utzij ri Dyos, ri are' che uk'ojol ri Janani, petinaq ri utzij ri Yahweh chrij ri B'asa e chrij ri rachoch, nab'e rumal rech ronojel ri itzel xub'an chuwach ri Yahweh e xuyak ri uq'aq' royowal ri Are' rumal ronojel ri jetaq uchak, chi xjunamatajik ruk' ri jetaq chak xub'an ri rachoch ri Jerob'o'am, pa ri ukab', rumal rech che xuk'is tzij puwi' ri rachoch ri Jerob'o'am.

Rajawarem ri Ela pa ri Isra'el

(886-885)

⁸Pa ri juwinaq waqib' junab' che kajawinik chik ri Asa, ri are' che rajawinel ri Juda, xumajij ri rajawanik puwi' ri Isra'el pa ri Tirsas, ri Ela che uk'ojol ri B'asa, e keb' junab' xajawinik. ⁹Ri upataninel Simri, uk'amom kib'e panik'aj chkech ri ch'ich' che kuk'aj ri kej, ri are' xok che uchomaxik jas ub'anik kub'ano arech kub'an k'ax chrech ri Ela. Ri Ela k'o pa ri Tirsas, tajin kutij amaja' e tajin kqab'arik pa ri rachoch ri Arsa, che jun winaq nimalaj ri ub'antajik pa ri nim ja k'o pa ri Tirsas. ¹⁰Kok ub'ik ri Simri, kuch'ay ri Ela e kukamisaj ri are', pa ri juwinaq wuqub' junab' chik che kajawinik ri Asa rajawinel ri Juda, k'ateri'uri' ri Simri xajawinik kan pa uk'exwach ri are'. ¹¹Aretaq chi' xumajij ri rajawib'al, k'ateri'uri' k'o cho ri tem, xe'ukamisaj konojel ri e'ajuparachoch ri B'asa e man k'o ta jun achi kuto' kanoq, jun rachalal on jun rachi'l ne'. ¹²Ri Simri, xe'ukamisaj konojel ri e'ajuparachoch ri B'asa, jeri' jacha xub'ij ri Yahweh puwi' ri B'asa rumal ri upataninel Jehu q'axel utzij ri Dyos, ¹³xb'antajik weri' rumal ronojel ri xmakunik ri B'asa e ri xmakunik ri Ela, ri uk'ojol, e xa jek'uri' xkik'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj e xkiyak ri uq'aq'al royowal ri Yahweh, Udyos ri Isra'el, ruk' ri e'esal taq uwach dyos.

¹⁴Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Ela e ronojel ri nimalaj taq xub'ano ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el?

Ri rajawinem ri Simri pa ri Isra'el

(885)

¹⁵Pa ri juwinaq wuqub' junab' chik che tajin kajawinik ri Asa, rajawinel ri Juda, ri Simri xajawinik, wuqub' q'ij pa ri Tirsas. Ri siwantinimit jeqel chuwach ri Guib'b'eton kech ri e'ajfiliste'o. ¹⁶Ri jupuq taq achijab' che ek'o pa ri tz'um taq ja xkita utzijol we jetaq tzij ri': «¡Ri Simri xuchomaj ub'anik k'ax chrech ri ajawinel e xukamisaj kanoq!» e pa pwe jun q'ij ri', konojel ri Isra'el, pa ri tz'um taq ja, xkib'an ajawinel chrech ri Omri puwi' ri Isra'el, ri are' che kinimal ri achijab' erech ch'o'j. ¹⁷Ri Omri e konojel ri Isra'el erachi'l uloq ri are', kuya' kanoq ri ch'o'j pa ri Guib'b'eton e kepetik che utz'apixik ri b'e pa ri Tirsas. ¹⁸Aretaq chi' ri Simri krilo che tajin utz'apixik ri jetaq b'e e kb'an okem ri' pa ri tinimit, ri are' kutitz'a' rib' pa ri keq'te' che k'o pa ri nim rachoch, e kut'iq ri nim rachoch che q'aq' e xas kkamik ri are'. ¹⁹Jewa' xuk'ulmaj rumal che xmakunik ruk' ri itzel xub'an chuwach ri Yahweh, aretaq chi' xuterne'b'ej ri ub'e ri Jerob'o'am e xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

²⁰Ri nik'aj taq jastaq chik xub'an ri Simri e ri k'amb'al xuchomaj kuya pa ri ub'e ri Ela, ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el?

²¹K'atek'uri' ri siwantinimit rech ri Isra'el kkijach kiwach, keb' panik'aj xkib'ano: Panik'aj are xuya uwach ruk' ri Tib'ni, uk'ojol ri Guinat, arech kki'okisaj ajawinel ri are', e ri jun panik'aj chik are xuya uwach ruk' ri Omri. ²²K'atek'ut, ri xkiya kiwach ruk' ri Omri are ko xetak'i' pakiwi' ri xkiya kiwach ruk' ri Tib'ni, ri uk'ojol ri Guinat; ri Tib'ni kkamik e ri Omri are xok kanoq ajawinel.

Ri rajawarem ri Omri pa ri Isra'el

(885-874)

²³Pa ri juwinaq lajuj jun junab' chik che kajawinik ri Asa, rajawinel ri Juda, ri Omri xumajij ri rajawinik puwi' ri Isra'el e xajawinik kab'lajuj junab'. Xajawinik waqib' junab' pa ri Tirsa. ²⁴Xuloq' chrech ri Semer ri ujuyub'al ri Samari'a, keb' talentos saq pwaq ri rajil xutojo; kuyak jun tinimit pa ri juyu'b' ri' e rumal ri ub'i ri Semer che rajaw ri juyub ri', Samari'a ri ub'i ri jun tinimit xukojo. ²⁵Ri Omri kub'an ri itzel chuwach ri Yahweh e are nimalaj itzel chi na xub'ano chkiwach konojel ri xenab'ejik chuwach ri are'. ²⁶Kuterne'b'ej pa ronojel ri ub'e ri Jerob'o'am, che uk'ojol ri Neb'at e ri jetaq mak xub'ano, che rumal k'uwa' xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj, e ruk' ri e'esal uwach dyos xkiyak ri uq'aq'al royowal ri Yahweh ri Udyos ri Isra'el.

²⁷Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Omri, ronojel ri xub'ano e ri nim taq uchak xub'ano, Ꝁla man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ²⁸Ri Omri xkotz'i' kuk' ri e'utat e kmuqik pa ri Samari'a. Are ri uk'ojol Ajab' xajawinik kanoq pa uk'exwach.

Umajib'al ri rajawarem ri Ajab'

(874-853)

²⁹Ri Ajab' uk'ojol ri Omri, xumajij ri rajawinik puwi' ri Isra'el aretaq chi' juwinaq wajxaqlajuj junab' chik ajawininaq ri Asa, ri rajawinel ri Juda, e ri are' xajawinik juwinaq keb' junab' puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a. ³⁰Ri Ajab', uk'ojol ri Omri, xub'an itzel chuwach ri Yahweh, e nimalaj itzel chi na ri xub'ano chkiwach ri enab'e chuwach ri are'. ³¹Kuya na jub'iq' ri' che xuterne'b'ej ri ub'e ri mak xub'an ri Jerob'o'am, uk'ojol ri Neb'at, xane xoquje' xk'uli' ruk' ri Jesab'el, umi'al ri Ittob'a'al, kajawinel ri e'ajsidon, e ku'lupatanij ri B'a'al e kxuki' chuwach; ³²kuyak chrech ri are' jun tab'al toq'ob' pa ri Nim rachoch ri B'a'al che are ri are' xyakowik pa ri Samari'a. ³³Ri Ajab' xoquje' xukoj ri jun tyoxlaj che' e xunimarisaj chi na ri k'ax e ri uq'aq'al royowal ri Yahweh Udyos ri Isra'el chkiwach konojel ri ekajawinel ri Isra'el che enab'e chuwach ri are'. ³⁴Pa ri taq uq'ijil, ri Ji'el che ajb'etel kuyak chi jumul ri Jeriko; man xpax ta uk'u'x, are xukoj ri raji'l ri Ab'iram ri nab'e uk'ojol chrech taq ri uchakalb'al chuxe' uloq, e ruk' ri raji'l ri ch'i'p uk'ojol ri Segub', xukoj ri uchi'ja rech ri tinimit, jeri' jacha ri utzij ri Yahweh che xub'ij rumal ri upataninel Josu'e, uk'ojol ri Nun.

Ri ub'ixik che petinaq ri k'ax

17¹Ri Eli'as ri ajtish'ita rech ri Gala'ad ku'b'ij chrech ri Ajab': «ꝀK'aslik ri Yahweh ri Udyos ri Isra'el che kinpatanij ri in!, man kpe ta wa' pa taq we junab' ri' ri xaqk'aj e ri jab', kpe ri' xuwi we ktaqanik ri nuchi' chrech».

Pa ri nimaja' Kerit

²Ri utzij ri Dyos xpe ruk' ri Eli'as, jewa' kub'ij ri: ³«ꝀJat ub'ik!, jat ub'ik pa ri relb'alq'ij e ja'k'u awib' pa ri turnikja' Kerit, che k'o pa ri relb'alq'ij chrech ri Jordan. ⁴Kqumuj ajoron ri'

pa ri nimaja' e ri in kinwuqxa'nij ri' chkech ri ejoj arech katkitzuq chila'». ⁵Kb'e ub'ik e kub'ano jeri' jacha xub'ij ri Yahweh chrech, kjeqe'ik pa ri nimaja' Kerit che k'o pa ri relb'alq'ij chrech ri Jordan. ⁶Ri joj kkik'am uloq kaxlanwa chrech aq'ab' e ti'j b'enaq'ij e kutij ujoron pa ri nimaja'.

**Pa ri Sarepta. Ri ri mayib'al uwach
xb'antaji ruk' ri k'aj e ruk' ri ase'ite**

⁷Ok'owinaq chi ri jetaq q'ij e ri nimaja' xtzajik rumal rech che man k'o ta jab' pa ri amaq'. ⁸Kpe ri utzij ri Dyos ruk' ri Eli'as, jewa' kub'ij ri'. ⁹«Chatwa'lijoq ub'ik e jat ub'ik pa ri Sarepta pa ri rulew ri Sidon e chatkanaj kanoq chila'. Rumal rech che jela' xintaq jun malka'n chichu' arech katutzuqo». ¹⁰Kwa'lij ub'ik e kb'e ub'ik chi k'ate' ri Sarepta. Aretaq chi' tajin kok ub'ik pa ri rokb'al ri tinimit k'o chila' jun malka'n chichu' che tajin kumol usi'; ri Eli'as kusik'ij ri are' e kub'ij chrech: «;Chab'ana' jun toq'ob' chwech, chak'ama' uloq jub'ik nujoron pa jun q'eb'al arech ri in kinqumuj jub'iq' wech!». ¹¹Aretaq chi' ri chichu' b'enaq che uk'amik weri', kuraqej apan uchi' chrech: «;Chak'ama' uloq ch'aaqap nukaxlanwa pa ri aq'ab'!». ¹²Ri chichu' kub'ij: «;K'aslik ri Yahweh ri Adyos, ri in man k'o ta chaq' kaxlanwa wuk'; xuwi k'o jumuq k'aj wuk' pa jun q'eb'al e jub'iq' ase'ite pa jun xaru, kawil ne' che ri in tajin kinmol keb' oxib' nusi', kinsuk'umaj wa' weri' wech in e rech ri wal, kqatij na k'uri' e kujkam na k'uri'». ¹³K'atek'ut, ri Eli'as kub'ij chrech: «Maxib'ij awib', jeri' chab'ana' jacha ri kab'ij; nab'e chab'ana' ri wech in jun alaj lejelik kaxlanwa e kak'am uloq chwech; k'atek'uri' kab'an chi ri' ri awech at e ri rech ri awal. ¹⁴Rumal rech che jewa' kub'ij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el:

Ri k'aj pa ri q'eb'al man kk'is ta ri',
ri ase'ite pa ri xaru man kq'ob' ta ub'ik,
chi k'ate' na kutaq uloq ri jab' ri Yahweh
cho ri uwachulew».

¹⁵Ri are' kb'e ub'ik e kub'ana' uloq jeri' jacha ri xub'ij ri Eli'as chrech e kkitijo ri kaxlanwa, ri chichu', ri are' e ri ral ri chichu'. ¹⁶Pa ri q'eb'al man xk'is taj ri k'aj e pa ri xaru man xq'ob' ta ub'ik ri ase'ite, jeri' jacha ri xub'ij ri Yahweh rumal ri upataninel Eli'as.

**Ri ral ri malka'n chichu' xkamik
e xk'astajik uwach**

¹⁷Chuwach chi aq'anoq weri', ri ral ri chichu' rajaw ri ja, xyawajik e sib'alaj xnimatajik, xa jek'uri' man kposow ta chik. ¹⁸K'atek'uri', ri are' kub'ij chrech ri Eli'as: «;Jas wech in chawech ri at che at achi rech ri Dyos? ;La xa xatpe pa ri wachoch che una'tisaxik ri jetaq numak e arech kkam ri wal?». ¹⁹Ri Eli'as kub'ij chrech: «Chaya' b'a' chwech ri awal»; ri are' kuk'am ukoq ri ala cho ri uk'u'x ri unan, kuch'elej ub'ik e kupaqab'a' pa ri uk'olb'al ajsik jawi' k'o wi ri are' e kuq'oyob'a' ukoq cho ri uch'at. ²⁰K'atek'uri', kuk'is uk'u'x chuwach ri Yahweh e kub'ij: «Yahweh, at Nudyos, ;la xoquje' are kawaj kab'an k'ax chrech ri malka'n chichu' che xinuk'ulaj pa ri rachoch e ri at kakamisaj ub'ik ri ral?». ²¹Oxmul xujupab'a' rib' chrij ri ak'al e kusik'ij ri Yahweh: «;Yahweh, at Nudyos, ri in kinta' chawech, chatzalejisaj ri ruxlab'al we ak'al ri'!». ²²Ri Yahweh kutatab'ej ri kuk'omij ri Eli'as chrech, ri ruxlab'al ri ak'al xtzalij uloq e xk'asi' chi jumul. ²³Ri Eli'as kuk'am ub'ik ri ak'al, kuqasaj uloq ikim pa ri uk'olb'al e kujach chrech ri unan; k'atek'uri' ri Eli'as kub'ij: «K'o we awal ri', ri are' k'aslik».

²⁴Ri ixoq kub'ij chrech: «Chanim ri' xinweta'maj che ri at, at jun achi at rech ri Dyos e qastzij ri utzij ri Yahweh che kel uloq pa ri achi'!»

Xkiriqa' kib' ri Eli'as e ri Ob'adyahu

18¹Ok'owinaq chi sib'alaj q'ij e ri utzij ri Yahweh xpe ruk' ri Eli'as, chi pa ri urox junab', jewa' kub'ij chrech: «Jat, ja'k'utu' awib' chuwach ri Ajab', rumal rech che ri in kinpetisaj wa' ri jab' cho ri uwachulew». ²K'atek'uri', ri Eli'as kel ub'ik arech ku'k'utu' rib' chuwach ri Ajab'.

Ri wi'jal nimalaj k'ax ub'anom pa ri Samari'a, ³ri Ajab' kusik'ij ri Ob'adayahu ri are' che k'amalb'e pa ri nim rachoch –ri Ob'adyahu, sib'alaj kuna' rib' chuwach ri Yahweh. ⁴Aretaq chi' ri Jesab'el xe'ukamisaj ri eq'axel utzij ri Yahweh, ri Ob'adayahu xe'uk'am ub'ik o'k'al eq'axel utzij ri Dyos e pa taq kawinaq lajuj winaq, xe'uk'u' pa jun pek, e chila' xuk'am ub'ik kiwa e kuk'ya'. –⁵Ri Ajab' kub'ij chrech ri Ob'adyahu: «Jo', ju'je'tzalinoq pa ri amaq', pa ronojel taq ri b'ulb'u'x e pa ronojel ri nimaja', wene' ke'qariqa' na q'ayes arech kujkowinik che uto'ik ri kik'aslemal ri jetaq kej e ri jetaq b'urix e xa jek'uri' man keqakamisaj ta ri' ri jetaq chikop». ⁶Kkijach chkiwach ri amaq' che ri utzalexik: ri Ajab' utukel kb'e ub'ik pa jun b'e e ri Ob'adyahu utukel chik kb'e ub'ik pa jun b'e chik. ⁷Aretaq chi' ri Ob'dayahu b'enaq pa ri b'e kuriqa' ri Eli'as; ri are' xuch'ob' uwach e jupalik kqaj pulew chuwach ri are' e kub'ij chrech: «¿La at ri at Eli'as at k'o waral, Wajaw?». ⁸Kub'ij chrech: «In ri in k'o waral! Jat che ub'ixik chrech ri awajaw: K'o ri Eli'as jela'». ⁹K'atek'ut ri jun chik kub'ij: «Jas ri numak ri in xinb'ano che kaya' ri apataninel pa ri uq'ab' ri Ajab' ?ri are' kinukamisaj na k'uri'!» ¹⁰K'aslik ri Yahweh ri Adyos! Man k'o ta jun amaq' on jun ajawib'al jawi' mata xtaqan ri wajaw che atzukuxik ri at e aretaq chi' xkib'ij: «Ri Eli'as man k'o ta waral», xub'an chkech ri ajawib'al e ri tinimit che kkijikib'a' ub'ixik ri kitzij che man xatkiriq taj ri at. ¹¹K'atek'uri', kamik ri' ri at kab'ij: «Jat che ub'ixik chrech ri awajaw: waral k'o wi ri Eli'as», ¹²k'atek'ut, kk'ulmatajik ri' che aretaq chi' katinya' kanoq ri in, ri Ruxlab'xel ri Yahweh man weta'm taj jawi' katuk'am ub'i wi ri at, ri in kinopanik ri' che ub'ixik chrech ri Ajab', e man katuriq'a' ta ri' ri at, xa jek'uri' kinukamisaj nak'uri'! Kne'b'a', ri apataninel kuna' rib' chuwach ri Yahweh chi pa ri uk'ojolil uloq. ¹³¿La man k'o ta jun ub'im chrech ri wajaw ri xinb'ano aretaq chi' ri Jesab'el xe'ukamisaj ri eq'axel utzij ri Yahweh, che xe'ink'u' ok'al eq'axel utzij ri Dyos, pa taq kawinaq lajuj xinb'an chkech pa jun pek e xink'am uloq chkech ri kiwa e ri kuk'ya'. ¹⁴K'atek'uri' kamik ri at kinataqo: «Jat chab'ij chrech ri awajaw: Waral k'o wi ri Eli'as». ¿Kinukamisaj na k'uri'!». ¹⁵Ri Eli'as kub'ij chrech: «¿Qastzij k'aslik ri Yahweh Sab'a'ot ri kinpatanij ri in! chi kamik kink'ut na wib' chuwach ri are'».

Ri Eli'as e ri Ajab'

¹⁶Ri Ob'adyahu kb'e ub'ik e kuriqa' ri Ajab' e kuya ub'ixik chrech; e ri Ajab' kb'e ub'ik jawi' k'o wi ri Eli'as. ¹⁷Aretaq chi' ri Ajab' kril ri Eli'as, kub'ij chrech: «¿Waral b'a' at k'o wi ri at che at b'anal k'ax chrech ri Isra'el!». ¹⁸Ri Eli'as kub'ij: «¿Man in taj ri in b'anal k'ax chrech ri Isra'el, xane at e xoquje' ri e'awachalal, rumal rech che xiya' kan ri upixab' ri Yahweh e rumal che ri at xaterne'b'ej ri jetaq B'a'al. ¹⁹K'atek'ut, kamik ri', chattaqan b'a' arech ke'kinmulij kib' wuk' in ri Isra'el puwi' ri juyub' Karmelo, xoquje' ri juq'o' kawinaq lajuj (450) eq'axel utzij ri B'a'al, xoquje' ri juq'o' (400) eq'axel utzij ri Asera che kkitij kiwa cho ri umexa ri Jesab'el».

Ri tab'al toq'ob' pa ri juyub' Karmelo

²⁰Ri Ajab' ke'usik'ij konojel ri Isra'el e ke'umulij konojel ri eq'axel tzij puwi' ri juyub' Karmelo. ²¹Ri Eli'as kqib' kuk' konojel ri siwantinimit e kub'ij: «¿Chi k'ate' jampa' na che ri ix kipachq'ij na iwib' ruk' ri keb' iwaqan? We Dyos ri Yahweh, chiterene'b'ej b'a' ri are', we Dyos ri B'a'al chiterne'b'ej b'a' ri are'». K'atek'uri' ri siwantinimit man k'o ta xkib'ij chrech. ²²Ri Eli'as kub'ij: «Ri in, in q'axel utzij ri Yahweh nutukel xinkanaj kanoq, k'atek'uri' ri eq'axel utzij ri B'a'al ri e'are' ejuq'o' ok'al kawinaq lajuj. ²³Yo'q b'a' chqech keb' alaj taq ama' wakax; chkicha'a' b'a' jun kech ri e'are', chkib'ana' chqetaq chrech e chkikojo' b'a' cho ri si', k'atek'ut man kkuch taj ri q'aq' chuxe'. Ri in kinsuk'umaj ri' ri jun ama' wakax chik e kinkoj na ri' cho ri si', k'atek'ut man kinkoj ta ri' ri q'aq' chuxe'. ²⁴Ri ix kisik'ij na ri' ri ub'i' ri idyos e ri in kinsik'ij na ri' ri ub'i' ri Yahweh: e jachin chkech ri dyos ri ktatab'enik ri tzij e kuya ri q'aq', are qastzij Dyos ri'». Konojel ri siwantinimit kkib'ij: «Utz b'a' ri'». ²⁵Ri Eli'as kub'ij chkech ri eq'axel utzij ri dyos B'a'al: «Chicha'a' b'a' jun ama' wakax iwech ix e chichaple'j ix nab'e', rumal rech che are sib'alaj ix k'i ix. Chisik'ij b'a' ri ub'i' ri idyos, k'atek'ut mikoj q'aq' chuxe'». ²⁶Kkik'am ukoq ri ama' wakax xya' chkech, kkisuk'umaj e kkisik'ij ri ub'i' ri B'a'al, xkimajij chi aq'ab' e chi k'ate' tak'alq'ij, kkib'ij: «¿B'a'al chatzali b'a' uwach ri qatzij!». K'atek'ut, man k'o ta jun ch'ab'al on jun tzij xtatajik e xtzalix uwach; ri e'are' kexojowik e kexuki'k cho ri ab'aj rech tab'al toq'ob' xkib'ano; ²⁷Aretaq chi' xopan ri tak'alq'ij, ri Eli'as kretz'b'ej kiwach e kub'ij chkech: «¿Ko chi na chiraaqaj ichi', rumal rech che ri are' jun dyos; ri are' tajin kchomanik ri' on wene' k'o xuk'ulmaj, on wene' tajin kb'inik; wene' tajin kwarik e kk'astajik ri'!». ²⁸Ko chi na kkiraqaj kichi' e kkiq'at kib', jeri' jacha ri kub'ij ri kipixab', ruk' ri jetaq ch'ich' rech ch'o'j e ruk' ri k'yaqb'al ch'ich' chi k'ate' kq'eje' na ri kikik'el. ²⁹Ronojel ri jun b'enaq'ij k'i taq tzij xkib'ij chi k'ate' na xopanik ri kajb'al che kya ri sipanik, k'atek'ut, man k'o ta jun ch'ab'al, man k'o ta jun tzij man k'o ta jun xtowik ri tzij.

³⁰K'atek'uri', ri Eli'as kub'ij chkech konojel ri siwantinimit «Chixqib' uloq wuk' in»; e konojel ri siwantinimit keqib' ukoq ruk' ri are'. Kuyak chi jumul ri ab'aj tab'al toq'ob' rech ri Yahweh ri setem ub'ik. ³¹Ri Eli'as kuk'am ukoq kab'lajuj ab'aj, jeri' ejoropa' ri e'ujuq'at ri e'uk'ojol ri Jakob' ri are' che xch'ab'ex rumal ri Dyos e xub'ij chrech: «Isra'el ri' ri ab'i'», ³²kuyak jun tab'al toq'ob' rech ri ub'i' ri Yahweh. Setelik chrij ri ab'aj kuk'ot jun jul che kuq'i' juwinaq lajuj pajb'al rech jetaq ija'. ³³Kunuk' ri si', kub'an ch'qetaq chrech ri ama' wakax e kukoj cho ri si'. ³⁴K'atek'uri' kub'ij: «Chinojisaj kijeb' q'eb'al joron e chiq'eje' puwi' ri holokosto e puwi' ri si'»; jeri' xb'anik; kub'ij chik: «Chikamulij chi ub'anik», e ri e'are' kkikamulij ub'anik; kub'ij chik: «chiroxmulij», e xkiroxmulij ub'anik. ³⁵Ri ja' xb'elelik chrij ri tab'al toq'ob', xoquje' ri jun ub'e ri ja' che xk'otik xnoj chrech ri ja'. ³⁶Pa ri kajb'al che kchi'x ri sipanik, ri Eli'as q'axel utzij ri Dyos kqib' ukoq e kub'ij: «Yahweh, Udyos ri Ab'raham, Udyos ri Isa'ak e Udyos ri Isra'el, ch'ob'tajoq b'a' pa we jun q'ij ri' che at ri at Dyos pa ri Isra'el, che in inapataninel e che rumal xattaqan at, in xinb'an ronojel weri'. ³⁷Cha- tzalij b'a' uwach ri nutzij Yahweh, arech we siwantinimit ri', kreta'maj che qas at ri at Yahweh, at Dyos che kak'ex ri kanima'». ³⁸K'atek'uri', kqaj uloq ri uq'aq' ri Yahweh e kuporj ub'ik ri holokosto e ri si', kuporoj ub'ik ri jetaq ab'aj e ri ulew e xutzajsaj ub'ik ri joron k'o pa ri jun jul. ³⁹Konojel ri siwantinimit kkil weri'; jupalik keqaj ruk' ri kipalaj pulew e kkib'ij: «¿Dyos ri Yahweh, Dyos ri Yahweh!». ⁴⁰Ri Eli'as kub'ij chkech: «¿Chitzaqa' iq'ab' chkech ri eq'axel utzij ri B'a'al, man animaj jun chkech ri e'are'!», e kekichap ri e'are'. Ri Eli'as kub'ano arech kexuli' ub'ik chi pa ri nimaja' Kison, e chila' xuchoy ub'ik ri kiquil.

Xk'isik ri saq'ij

⁴¹Ri Eli'as kub'ij chrech ri Ajab': «Chatpaqaloq, chatwo'qoq e chatija' ajoron, rumal rech che ri in xinto che kjanin chi uloq ri jab'». ⁴²Ri Ajab' xpaqi'k che utijik uwa e ri ruk'ya', e ri Eli'as kapaqi' ub'ik puwi' ri Karmelo, kulukb'a' rib' cho ri ulew e kkanaj kan ri upalaj xo'l taq ri uche'k. ⁴³Kub'ij chrech ri upataninel: «Chatpaqaloq e chatka'y apanoq pa usuk' ri polow». Ri are' kapaqi'k, kka'yik apanoq e kub'ij: «Man k'o ta k'olik». Ri Eli'as kub'ij: «Man k'o taj». Ri Eli'as kub'ij: «Chattzalijoq», e jewa' xub'ano wuqub' mul. ⁴⁴Pa ri uwuq mul, ri pataninel kub'ij: «Ko jun alaj nitz' sutz', jeri' unimal jacha ri upuq'ab' jun achi, paqalnaq uloq pa ri polow». Ri Eli'as kub'ij chrech: «Ja'b'ij chrech ri Ajab': Chasuk'umaj ri ach'ich' ruk' ri akej, arech man katub'iy ta ri jab'». ⁴⁵Xaqb'i' xok q'equ'm pa ri kaj rumal ri sutz' e ri kyaqiq' e xpe tz'eqalaj jab'. Ri Ajab' kq'an puwi' ri jun uch'ich' ruk' ri ukej e kb'e ub'ik chi pa ri Yisre'el. ⁴⁶Ri uq'ab' ri Yahweh kpe puwi' ri Eli'as e ri are' kusuk'umaj uximik ri upam e kukoj anim nab'ejinaq chuwach ri Ajab' chi k'ate' ri rokb'al ri Yisre'el.

Ri Eli'as kanimaj ub'ik pa ri tz'inalik ulew e kuriqa' ri Dyos pa ri Horeb'

¹⁹Ri Ajab' kub'ij chrech ri Jesab'el ronojel ri xub'an ri Eli'as e jas xub'an chkikamisaxik konojel ri eq'axel utzij ri B'a'al ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j. ²Ri Jesab'el kutaq ub'ik jun taqo'ntzij chrech ri Eli'as ruk' we tzij ri': «;Ri jetaq dyos chkib'ana' b'a' chwech we itzel ri' e chkitz'aqatisaj chi na apanoq uwi', we jetaq wa' chweq' ri' man jeri' taj nub'anom chawech jacha xinb'an chkech ri e'are'!». ³Ri are', aretaq chi' xuta weri', xuxib'ij rib', kwa'lij ub'ik arech kuto' uwach ri uk'aslemal. Kpe pa ri B'ere'ab'a rech ri Juda e chila' kuya' kan wi ri upataninel. ⁴Ri are' kb'e ub'ik pa ri tz'inalik ulew, jun q'ij ub'e kub'ano, k'atek'uri' ktuyi' chuxe' jun uche'al mulul. Kurayij ri ukamik e kub'ij: «;Ruk' wa' weri', Yahweh! ;Chak'ama' ub'ik ri nuk'aslemal pa ri aq'ab' rumal rech che ri in man are ta in utz chkiwach ri enutat». ⁵Kkotz'i'k e kwar ub'ik chuxe' ri jun uche'al mulul. K'atek'ut, jun anjel kuchap ukoq ri are' e kub'ij chrech: «Chatwa'lijoq e chatwo'q». ⁶Kka'yik e krilo pa ri ujolom aq'anoq jun lejelik kaxlanwa che xchaq'ejisaxik cho jun xk'ub' e k'o jun tz'um k'olb'al ja'. Kwa'ik, kuqumuj ujoron e kkotz'i' chi jumul. ⁷Ri anjel rech ri Yahweh ktzalij chi uloq jumul, kuchap ukoq ri are' e kub'ij chrech: «Chatwa'lijoq e chatwo'q, rumal rech che naj ri b'e kab'ano». ⁸Kwa'lijik, kuqumuj ujoron, e ruk' ri uchuq'ab' xuya we wa ri', kb'inik kawinaq q'ij e kawinaq aq'ab', chi k'ate' ri ujuyub'al ri Dyos, ri juyub' Horeb'.

Ri riqoj ib' ruk' ri Dyos

⁹Chila', kok ub'ik pa ri pek e chila' kuq'axij jun aq'ab'. K'atek'uri', kpe ri utzij ri Dyos ruk' ri are', jewa' ri tzij ri': «;Jas kab'an waral ri Eli'as?». ¹⁰Kub'ij: «Ri in, achixom in k'olik rumal kintoq'ob'isaj uwach ri Yahweh Sab'a'ot, rumal rech che ri e'ajisra'el xkiya' kanoq ri chapb'alaq'ab', xkipuyij ub'ik ri taq ab'aj rech tab'al toq'ob' e xe'kikamisaj ri e'aq'axel utzij ri Dyos ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j. Xaq nutukel chi ri in, in k'o kanoq e kkaj kinkikamisaj». ¹¹Xub'ij chrech: «Chatel uloq e chatk'ol cho ri juyub' chuwach ri Yahweh». K'atek'uri', tajin kq'ax ri Dyos chila'. Kub'an jun nimalaj kyaqiq', rumal che nimalaj kjumumik che kuqasaj ri jetaq juyub' e kupaxij ri jetaq ab'aj chuwach ri Yahweh, k'atek'ut ri Yahweh man k'o ta pa ri nimalaj kyaqiq'; e chuwach chi aq'anoq ri nimalaj kyaqiq' xub'an jun kab'raqan, k'atek'ut ri Yahweh man k'o ta pa ri kab'raqan; ¹²chuwach chi aq'anoq ri kab'raqan xjanin jun q'aq', k'atek'ut ri Yahweh man k'o ta pa ri q'aq'; e chuwach chi aq'anoq ri q'aq' xpe jun

musmul alaj kyaqiq' che xa jub'iq' katatajik; ¹³Aretaq chi' ri Eli'as kuta' weri', kuch'uaq ri upalaj ruk' ri uqu'b'al, kel uloq e xtak'ik pa ri rokb'al ri pek. K'atek'uri' jun ch'ab'al kopan ruk' ri are' che kub'ij chrech: «¿Jas kab'an waral Eli'as?». ¹⁴Kub'ij are': «Ri in, in q'aq'inaq, achixom in k'olik rumal ri Yahweh Sab'a'ot, rumal rech che ri e'ajisra'el xkiya' kanoq ri chapb'al aq'ab', xkipuyij ub'ik ri taq ab'aj rech ri tab'al toq'ob' e xe'kikamisaj ri e'aq'axel utzij ri Dyos ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j. Xaq nutukel chi ri in, in k'o kanoq e tajin kinkitzukuj, are kkaj kinkikamisaj».

¹⁵Ri Yahweh kub'ij chrech: «Jat, chat-tzalij ub'ik pa ri ab'e, kasuk' ub'ik pa ri tz'inalik ulew rech ri Damasko. Jat e ja'ji'konsaj ri ole'o puwi' ri Hasa'el arech kokik rajawinel ri Aram. ¹⁶Kaji'onsaj ri' ri Jehu uk'ojol ri Nimshi arech kokik rajawinel ri Isra'el e kaji'osaj ri' ri Elise'o uk'ojol ri Safat, rech ri Ab'el-Mehola, kaji'onsaj arech kokik q'axel utzij ri Dyos pa ri ak'exwach ri at. ¹⁷Jachin kanimaj chuwach ri uch'ich' rech ch'o'j ri Hasa'el, kukamisaj na ri' ri Jehu, e jachin kanimaj chuwach ri uch'ich' rech ch'oj ri Jehu, kukamisaj na ri' ri Elise'o. ¹⁸K'atek'ut, ke'into' kan 7.000 ri' chkech ri Isra'el, konojel ri jetaq ch'e'k che man xixuki' ta chuwach ri B'a'al e konojel ri jetaq chi'aj che man xkitz'umaj ta ri are'.

Ri Eli'as kusik'ij ri Elise'o

¹⁹Kel ub'ik chila' e kuriqa' ri Elise'o uk'ojol ri Safat, aretaq chi' tajin kuchakuj kab'lajuj k'am ulew e ri are' tajin chik kuchakuj ri ukab'lajuj k'am. Ri Eli'as kq'ax ukoq chunaqaj ri are' e kuk'yaq ri uq'u' puwi'. ²⁰Ri Elise'o kuya' kan ri yuku, kutij anim kteri' chrij ri Eli'as e kub'ij: «Chaya' b'e chwech arech ke'intz'umaj na kanoq ri nutat e ri nunan, k'atek'uri' kinteri' wa' chawij». Ri Eli'as kub'ij chrech: «Jat b'a', chattzalijoq, ¿jas xinb'an in chawech?». ²¹Ri Elise'o kuya' kan ri Eli'as, kuk'am ukoq ri juk'ulaj e'ama' wakax e ke'uch'olo. Kukoq ri yuku arech kusa' ri ti'j e kujach chkech ri e'uwinaq e ri e'are' kkitijo. K'atek'uri', kwa'lij ub'ik e kuterne'b'ej ub'ik ri Eli'as e xokik pataninel chrech ri are'.

Kkisutij rij ri Samari'a

²⁰Ri B'en-Hadad, rajawinel ri Aram, ke'umulij konojel achijab' che erech ch'o'j –ek'o ruk' are' juwinaq kab'lajuj (32) e'ajawinel, ek'o ukej e jetaq uch'ich' kech ri kej– k'atek'uri', kb'e ub'ik arech kok pa ri Samari'a e kch'o'jin kuk' ri e'are'. ²Ke'utaq ub'ik enik'aj etaqo'ntzij pa ri tinimit ruk' ri Ajab', rajawinel ri Isra'el, ³arech kkib'ij chrech: «Jewa' kub'ij ri B'en-Hadad. Ri saq apwaq e ri q'an apwaq wech ri in ri', ri e'awixoqil e ri e'utzalaj taq e'awalk'uwa'l xoquje' ewech in». ⁴Ri rajawinel ri Isra'el kub'ij: «Ri in in k'o chuxe' ri kattaqan chech, wajaw ri ajawinel! ;ri in, in awech at e awech ronojel ri jastaq wech in».

⁵Ketzalej uloq ri etaqo'ntzij e kkib'ij: «Jewa' kub'ij ri B'en-Hadad: Ri in kintaq ub'ixik chawech: “Chaya' b'a' chwech ri saq apwaq e ri q'an apwaq, ri e'awixoqil e ri e'awalk'uwa'l”. ⁶Xa jek'uri', qastzij kinb'ij chawech, che jetaq wa' chweq' ri', ri in ke'intaq ub'ik ri' ri enupataninel e ketzukun ri' pa ri awachoch e pa ri kachoch ri e'apataninel e kkitzaq kiq'ab' ri' puwi' ronojel ri jastaq che utz kkilo e kkik'am uloq ri'».

⁷Ri rajawinel ri Isra'el ke'usik'ij konojel ri enim taq winaq rech ri uwachulew e kub'ij chkech: «;Chiweta'maj b'a' che ri are' qastzij kraj ri itzel chqech! Xoquje' keraj ri e'iwxoqil e ri e'iwalk'uwa'l, kne'b'a' ri in xinya ri saq nupwaq e ri q'an nupwaq chrech». ⁸Konojel ri enim taq winaq e konojel ri siwantinimit kkib'ij chrech: «;Manimaj ri utzij! ;Mab'ano ri kub'ij!». ⁹Kub'ij chkech ri etaqo'ntzij che e'utaqom uloq ri B'en-Hadad: «Chib'ij b'a' chrech ri wajaw ri ajawinel: Ronojel ri xataq uloq utayik chech ri apataninel ri nab'e mul, ri in

kinb'an wa' weri'; k'atek'ut we jun chik ri', man kinkowin taj kinb'ano». Ri etaqo'ntzij keb'e ub'ik e kuk'am ub'ik we tzij ri'.

¹⁰Xa jek'uri', ri B'en-Hadad kutaq ub'ixik we tzij ri': «Chkib'ana' b'a' ri edyoses we k'ax chwech ri', e chkiya' apan uwi' we k'o nimalaj poqlaj tzaqinaq uloq pa ri Samari'a kech konojel ri kiq'ab' ri siwantinimit che in kiterne'b'em ri in». ¹¹K'atek'ut, ri rajawinel ri Isra'el kutzalij uwach we tzij ri': «Chib'ij b'a': Munimarisaj rib' ri jun che kuxim ri upam chuwach ri jun che kukir ri upam». ¹²Aretaq chi' ri B'en-Hadad xreta'maj we tzij ri' –ri are' tajin kuqumuj amaja' kuk' ri e'ajawinel pa ri tz'um taq ja-, ke'utaq ri e'upataninel: «Chijujunal chixk'ol b'a' pa ri ik'olb'al rech ch'o'j»; k'atek'uri' xek'o'ji' pa ri kik'olb'al arech kech'o'jinik ruk' ri tinimit.

Kich'akan ri e'ajisra'el

¹³K'atek'uri', jun q'axel utzij ri Dyos kopan ruk' ri Ajab', rajawinel ri Isra'el e kub'ij chrech: «Jewa' kub'ij ri Yahweh: ¿La e'awilom chik we emulmikalaj winaq ri'? Ri in ke'injach na pa ri aq'ab' pa we jun q'ij ri', xa jek'uri' kaweta'maj che in, in Yahweh». ¹⁴Ri Ajab' kub'ij: «Jachin rumal kinweta'maj weri'?». Ri q'axel utzij ri Dyos kub'ij chik: «Jewa' kub'ij ri Yahweh: kumal ri alab'om erech ch'o'j ri ek'o chkixo'l ri ekinimal pa taq ri kik'olb'al». Ri Ajab' kub'ij chrech: «¿Jachin kuchaple'j na ri' ri ch'o'j?». Ri q'axel utzij ri Dyos kub'ij: «At ri'».

¹⁵Ri Ajab' kuq'axej kilik ri e'alab'om ek'o chkixo'l ri ekinimal pa taq ri kik'olb'al. Ri e'are' e ju'lajujk'al keb' (232). K'atek'uri' ke'utzalij chik konojel ri achijab' erech ch'o'j, kojonel ri e'ajisra'el e 7.000. ¹⁶Ke'el ub'ik pa ri tak'alq'ij, aretaq chi' ri B'en-Hadad tajin kutij amaja' pa ri tz'um taq ja kuk' ri juwinaq kab'lajuj (32) e'ajawinel che ek'o ruk'. ¹⁷Ri e'alab'om ek'o chkixo'l ri ekinimal pa taq ri kik'olb'al are ke'el ub'ik nab'e. Ktaq ub'ixik we tzij ri' chrech ri B'en-Hadad: «Xe'el ub'ik ejujun taq achijab' pa ri Samari'a». ¹⁸Kub'ij: «We xe'el uloq ruk' utzil, ik'aslik che'ichapa' uloq e we xe'el uloq chrech ub'anik ri ch'o'j, xoquje' ik'aslik che'ichapa uloq!». ¹⁹Xe'el uloq pa ri tinimit, ri e'alab'om chkixo'l ri ekinimal pa taq taq ri kik'olb'al e chkij epetinaq uloq konojel ri achijab' erech ch'o'j, ²⁰e chkijujunal xech'akan puwi' ri jun achi xch'o'jin kuk'. Ri Aram kanimaj ub'ik e ri Isra'el xroqataj; ri B'en-Hadad, rajawinel ri Aram, xkowinik ukejb'em ub'ik ri ukej xanimajik kuk' enik'aj achijab' chik che kikejb'em ri kikej. ²¹Ri rajawinel ri Isra'el kel ub'ik, kerechb'ej ri jetaq kej e ri taq ch'ich' kech kej e jun nimalaj k'ax xub'an chrech ri Aram ruk' weri'.

Jupaj utzij ri q'axel utzij ri Dyos

²²Ri q'axel utzij ri Dyos kqib' ruk' ri rajawinel ri Isra'el e kub'ij chrech: «jJo' b'a'! Mub'an keb' ak'u'x e qas utz rilik chab'ana' ri rajawaxik kab'ano, rumal rech che ri jun junab' petinaq, ri rajawinel ri Aram kpe chi jumul ri' chawij».

²³Ri e'upataninel ri rajawinel ri Aram kkib'ij chrech: «Ri kidyos, jun Dyos rech taq ri juyub'; rumal k'uri' xech'akan paqawi' ri uj. K'atek'ut, kujch'o'jin ri' kuk' pa ri taq'aj e qastzij ri', ri uj kujch'akan ri' pakiwi'. ²⁴Chab'ana' b'a' weri': Che'awesaj ri e'ajawinel pa ri kik'olb'al e che'akojo' enik'aj taq q'atb'altzij pa ri kik'olb'al. ²⁵K'atek'uri', ri at che'amulij enik'aj taq achijab' erech ch'o'j ejacha ri xatkiya' kanoq, xoquje' ri kej jacha ri xe'atzaqo e ri jetaq ch'ich' kech ri kej; e chujch'ojinoq kuk' pa ri taq'aj e qastzij nak'uri' kujch'akan ri' pakiwi' ri e'are'». Kutatab'ej ri tzij ri' e jeri' kub'ano.

Ri Afek kch'akanik

²⁶Aretaq chi' kuriqa' chi ri jun junab', ri B'en-Hadad ke'usik'ij ri e'ajaram e kapaqi' chi pa ri Afek arech kch'o'jink ruk' ri Isra'el. ²⁷Ri e'ajisra'el kkimulij kib' e qas k'o jastaq rajawaxik chkech, e keb'e che kiriqik ri e'are'. Ri e'ajisra'el xkijeqab'a' kib' chkiwach ri e'are' ejacha keb' jupuq k'isik, k'atek'uri' ri e'ajaram kinojisam ronojel ri uwachulew.

²⁸Ri achi rech ri Dyos kqib' ukoq ruk' ri rajawinel ri Isra'el e kub'ij: «Jewa' kub'ij ri Yahweh ri': Rumal rech che ri Aram xub'ij, che ri Yahweh jun Dyos rech ri jetaq juyub' e man jun Dyos taj rech ri taq'aj, kinjach na paq'ab' konojel we emulmikalaj winaq ri' e kaweta'maj ri' che in ri in Yahweh». ²⁹Kkijeqab'a' kib' wuqub' q'ij ri jun chuwach ri jun chik. E pa ri uwuq q'ij kkichaple'j ri ch'o'j. Ri e'ajisra'el ke'kikamisaj ri e'ajaram, pa jun q'ij e 100.000 achijab' che kib'in chakaqan. ³⁰Ri keto'taj kanoq ke'animaj ub'ik chi pa ri Afek, pa ri tinimit; k'atek'ut ri tapya xtzaq uloq pakiwi' ri 27.000 achijab' che xeto'taj kanoq.

Ri B'en-Hadad xanimaj ub'ik e k'atek'uri' xu'to'o' rib' pa ri tinimit e xu'k'uu' rib' pa jun ja che naj k'o wi. ³¹Ri e'upataninel kkib'ij chrech: «;Chawilampe'! Ri uj qatom utzijol che ri ekajawinel ri Isra'el, ri e'are' e'ajawinel che kkitoq'ob'isaj uwach jun winaq. Ri uj kqakoj na ri jetaq koxtar chqij e ri jetaq k'am cho ri qajolom e kqajacha' qib' chuwach ri rajawinel ri Isra'el; wene' katuk'asb'a' kanoq». ³²Xkikoj jetaq koxtar chkij e jetaq k'am cho ri kijolom e xeb'e chuwach ri rajawinel ri Isra'el e kkib'ij: «Jewa' kub'ij ri apataninel B'en-Hadad: ;Chaya' b'a' alaj chwech arech kink'asi' na!». Kub'ij ri are': «;La k'as na ri are'? ;Wachalal ri' ri are'!». ³³Ri achijab' utz xkita weri' e chi aninaq ke'kib'ij chrech: «Ri B'en Hadad ri are' awachalal ri at». Ri Ajab' kub'ij: «;Jix che uk'amik uloq ri are'!». Ri B'en Hadad kujacha' rib' chrech ri are' e ri are' ku'aq'anisaj ub'ik pa ri uch'ich' che ruk'am kej. ³⁴Ri B'en-Hadad kub'ij chrech: «Kintzalij ri jetaq tinimit che ri nutat xutoqij chrech ri atat; e ri at kakoj na ri' awech at nik'aj taq k'ayb'al pa ri Damasko, jeri' jacha xukoj ri nutat pa ri Samari'a». –«Ri in, kcha ri Ajab'–, ruk' weri' katink'asb'a' kanoq». Ri Ajab' kub'an jun tz'ib'anik ruk' ri are' e kuto' kan uwach.

Jun q'axel utzij ri Dyos kub'an ri q'atojtzij puwi' ri Ajab'

³⁵Jun chkech ri ekalk'uwa'l ri eq'axel utzij ri Dyos kub'ij chrech jun rachi'l: «Rumal che jeri' ktaqanik ri Yaheveh, ;chinach'aya' b'a'!» k'atek'ut ri achi man kraj taj kuch'ay ri are'. ³⁶Kub'ij chrech: «Rumal rech che ri at man xanimaj ta ri uch'ab'al ri Yahweh, aretaq chi' katb'e ub'ik, katukamisaj ri' ri koj»; naj xb'e ub'ik, kuriqa' ri koj e xukamisaj ri are'. ³⁷Ri q'axel utzij ri Dyos kuriqa' jun chik achi e kub'ij: «;Chinach'aya'!». Ri achi kuch'ay ri are' e kusoko. ³⁸Ri q'axel utzij ri Dyos kb'e ub'ik e kreye'j ri ajawinel chuchi' ri b'e. Xupo'ysaj rib' rumal che xutz'apij ri uwoq'och ruk' jun pas. ³⁹Aretaq chi' tajin kq'ax ri ajawinel chila', kuraqaqej uchi': «Ri apataninel xopanik pa ri ch'o'j, k'atek'uri' jun achi che xel uloq pa ri jetaq cholaj e xuk'am uloq jun achi chnuwach e xub'ij chwech: “;Chachajij we achi ri'! We kanimaj ub'ik ri are', are ri ak'aslemal ri' kkanaj kan pa uk'exwach on katoj ri' jun talento saq pwaq”. ⁴⁰K'atek'uri', ri apataninel tajin kchakunik waral ri' e jela', e ri jun achi xsach ub'ik». Ri rajawinel ri Isra'el kub'ij chrech: «Are wa' ri q'atojtzij paw!' Xas at wi xatb'inik». ⁴¹Chi aninaq kresaj ri pas cho ri uwoq'och e ri rajawinel ri Isra'el xuk'am uq'ab' che ri are' jun chkixo'l ri eq'axel utzij ri Dyos. ⁴²Kub'ij chrech ri ajawinel: «Jewa' kub'ij ri Yahweh. Rumal rech che ri at xaya' alaj kanimaj ub'ik ri jun achi che jachitajinaq chik chuwach ri anatema, pa uk'exwach, are ri ak'aslemal ktojowik e ri siwan atinimit kkanaj kan pa

uk'exwach ri utinimit are'». ⁴³K'atek'uri', ri rajawinel ri Isra'el kb'e ub'ik pa ri rachoch sib'alaj sachinaq uchomab'al e sib'alaj royowal, e xok ub'ik pa ri Samari'a.

**Ri Nab'ot man kraj taj kuk'ayij
ri ulew jawi' kutik wi ri uva**

21¹Chuwach chi aq'anoq we jastaq ri', xk'ulmatajik che ri Nab'ot che ajyisre'el k'o jun rulew tikb'al uva pa ri Yisre'el chunaqaj ri rachoch ri Ajab', rajawinel ri Samari'a, ²e ri Ajab jewa' kub'ij chrech ri Nab'ot: «Chaya'a' chwech ri awulew tikb'al uva, jun utzalaj ulew chwech in, rumal nak'ut che chunaqaj ri wachoch k'o wi; e ri in kinya pa ukexwach chawech jun utzalaj tikb'al uva che sib'alaj utz chi na chuwach we ulew ri', on we kawaj, kintoj ri rajil e kinya na k'uri' ri pwaq chawech». ³Ri Nab'ot kub'ij chech ri Ajab': «¡Chinuk'olo' b'a' ri Yahweh chuwach che kinya' chawech ri wechb'al kiya'om kan ri enutat chwech!»

Ri Ajab' e ri Jesab'el

⁴Ri Ajab' kb'e ub'ik pa ri rachoch, kmayowik e kquw uk'u'x rumal ri tzij xub'ij ri Nab'ot ajyisre'el chrech: «Man kinya' ta chawech ri wechb'al xkiya kan ri enutat chwech». Kkotch'i' cho ri uch'at, kujupb'a' rib' e man kraj taj kwa'ik. ⁵Ri rixoqil Jesab'el kpe ruk' e kub'ij chrech: «¡Jasche k'ax k'o ri ak'u'x e jas che man katij ta ri awa?»». ⁶Ri are' kub'ij chrech: «Ri in xintzizon ruk' ri Nab'ot ri ajyisre'el e xinb'ij chrech: “Chaya'a' chwech ri awulew tikb'al uva, we kawaj kinya jun chik ulew pa uk'exwach chawech on kintoj ri rajil chawech”. K'atek'ut xub'ij chwech: “Ri in man kinya' ta ri' chawech ri wulew tikb'al uva”». ⁷Ri rixoqil Jesab'el kub'ij chrech: «¡Qastzij nak'ut, che at je'likalaj ajawinel puwi' ri Isra'el! Chatwa'lijoq e chatwo'qoq e chki'kotoq ri awanima', ri in kinya' wa' chawech ri ulew tikb'al uva rech ri Nab'ot ri ajyisre'el».

Ri ukamisaxik ri Nab'ot

⁸Xok che utzib'axik nik'aj taq wuj pa ri ub'i' ri Ajab' e kut'iq ruk' ri t'iqb'al rech ri ajawinel, e kutaq chkech ri eri'jab' e chkech ri winaq che nim kib'antajik pa ri utinimit ri Nab'ot. ⁹Pa ri jetaq wuj, jewa' ri xutz'ib'aj: «Chixtaqan b'a' chrech jun mewajik e chit'uyb'a' ri Nab'ot chkiwach ri siwantinimit. ¹⁰Chit'uyb'a' chuwach ri are' ekeb' e'itzel taq winaq che kkiya ub'ixik we jun q'atojtzij ri', puwi' ri are': “¡Ri at ab'im itzel taq tzij puwi' ri Dyos e xayoy' ri ajawinel!” k'atek'uri' kiwesaj ub'ik e kik'yaq cha'b'aj arech kkam ub'ik!».

¹¹Ri achijab' ek'o pa ri utinimit ri Nab'ot, ri eri'jab' winaq e ri winaq nim kib'antajik che ejeqel pa ri tinimit, jeri' kkib'ano jacha ri xtaqan ri Jesab'el chkech, jacha ri xutz'ib'aj pa ri jetaq wuj xutaq chkech. ¹²Xkiya ub'ixik che kab'an ri mewajik e xkit'uyb'a' ri Nab'ot chkiwach ri siwantinimit. ¹³Ke'opanik ri ekeb' e'itzel taq winaq, ket'uyi' chuwach ri are', e we e'itzel taq winaq ri' kkib'an q'atojtzij puwi' ri Nab'ot chkiwach ri winaq e kkib'ij: «Ri Nab'ot ub'im itzel taq tzij puwi' ri Dyos e puwi' ri ajawinel». Kesaj uloq pa ri tinimit, kkik'yaq ri are' cha'b'aj e kkamik. ¹⁴K'atek'uri', kkitaq ub'ixik chrech ri Jesab'el: «Ri Nab'ot xk'yaqtajik ch'ab'aj e xkamik». ¹⁵Aretaq chi' ri Jesab'el reta'm chik che xkk'yaqtajik cha'b'aj e kaminaq chik, kub'ij chrech ri Ajab': «Chatwa'lijoq e chab'ana' awech chrech ri ulew tikb'al uva rech ri Nab'ot ri ajyisre'el, ri are' che man xraj taj xuk'ayij chawech, rumal rech che ri are' man k'as ta chik, xkamik». ¹⁶Aretaq chi' ri Ajab' xreta'maj che kaminaq chik ri

Nab'ot, xwa'lijik, xxuli' ub'ik pa ri ulew tikb'al uva rech ri Nab'ot ri ajjisre'el e xub'an rech chrech.

**Ri Eli'as kub'ij ri k'ax utzij
ri Dyos chrech ri Ajab'**

¹⁷K'atek'uri' ri utzij ri Yahweh xpe ruk' ri Eli'as ri ajtisb'ita, jewa' xb'ix chrech: ¹⁸«Chatwa'lijoq e chatxuli' ub'ik e ja'riqa' ri Ajab', rajawinel ri Isra'el pa ri Samari'a. Ri are' k'o pa ri ulew tikb'al uva rech ri Nab'ot, xxuli' ub'ik chila' arech kub'an rech chrech. ¹⁹Kach'ab'ej e kab'ij chrech: Jewa' kub'ij ri Yahweh: «Ri at, at jun kamisanel, k'atek'uri' xoquje' at jun elaq'om! Kab'ij chi na ri' chrech: Rumal k'uwa' weri', jewa' kub'ij ri Yahweh: Pa ri jun k'olb'al jawi' xkiriq' wi ri tz'i' ri ukik'el ri Nab'ot, xoquje' chila' ri' kkiriq' wi ri akik'el ri at». ²⁰Ri Ajab' kub'ij chrech ri Eli'as: «At nuk'ulel, xinariq chi jumul!». Ri Eli'as kub'ij: «Je' nak'ut, xatinriq chi jumul, rumal rech che itzel ri xab'ano e man kqaj ta chuwach ri Yahweh, ²¹kamik ri', ri in kinpetisaj ri k'ax paw'i: kinmesej ub'ik ri awija'al, ke'inkamisaj ri' konojel ri achijab' che erachalaxik ri Ajab', kne'b'a' ximitalik on man ximitalik taj chuxe' ri ukowinem jun winaq che k'o pa ri Isra'el. ²²Jeri' kinb'an chrech ri awachoch jacha ri rachoch ri Jerob'o'am ri uk'ojol ri Neb'at e jeri' jacha ri rachoch ri B'asa uk'ojol ri Aji'as, rumal rech che xayak ri uq'aq'al ri woyowal e rumal che at xatb'anowik arech kmakun ri Isra'el. ²³Puwi' ri Jesab'el jewa' xub'ij ri Yahweh: «Ri tz'i' kkitij na ri' ri Jesab'el pa ri rulew ri ajjisre'el». ²⁴Ri erachalal ri Ajab' che kekam na pa ri tinimit, ketij ri' kumal ri tz'i', e ri kekam na pa ri juyub', ketij ri' kumal ri chikop ajuwokaj».

²⁵Man k'o ta jun winaq jeri' jacha ri Ajab' che kuk'ayij rib' chuwach ri man utz taj e che ub'anik ri itzel chuwach ri Yahweh, rumal rech che are ri rixoqil Jesab'el xkojow uk'u'x. ²⁶Itzelalaj ri xub'ano, xuya uwach kuk' ri e'esal uwach dyos, xub'ano jacha ri xkib'an ri e'ajamorre'o, ri e'are' che xe'uk'yaq ub'ik ri Yahweh chkiwach ri e'ajisra'el.

Ri Ajab' kq'atut uk'ux e kuk'ex rib'

²⁷Aretaq chi' ri Ajab' xutatab'ej we tzij ri', xurachq'ij ri ratz'yaq, xukoj jun koxtar ratz'yaq, xmewajik, ukojom ri koxtar kkotz'i'k e kmachq'ayik kb'inik. ²⁸Ri utzij ri Yahweh xpe ruk' ri Eli'as ri ajtesb'ita, jewa' ri tzij ri': ²⁹«La xawilo ri at che ri Ajab' xumoch'och'ej rib' chnuwach?, rumal weri', man kinpetisaj ta ri' ri k'ax pa taq ri ujunab' ri are'; kinpetisaj ri' ri k'ax puwi' ri rachoch pa taq ri ujunab' ri uk'ojol».

**Ri Ajab' kuchomaj ri ch'o'j ruk'
ri Ramot rech ri Gala'ad**

²²¹Oxib' junab' xuq'i'o che man k'o ta ch'o'j chkixo'l ri Aram e ri Isra'el. ²Pa ri urox junab', xqaj uloq ri Josafat rajawinel ri Juda e ruk' ri rajawinel ri Isra'el. ³E ri rajawinel ri Isra'el kub'ij chkech ri e'upataninel: «Ri ix iweta'm che ri Ramot rech ri Gala'ad qech uj, k'atek'uri' ri uj xaq ja'e' chqech, man k'o ta kqab'ano arech kqesaj paq'ab' ri rajawinel ri Aram!». ⁴Kub'ij chrech ri Josafat: «La kawaj katb'e wuk' arech kujech'o'jinoq ruk' ri Ramot rech ri Gala'ad?». Ri Josafat kub'ij chrech ri rajawinel ri Isra'el: «Ri in kinb'ano ri kab'an at, ri siwan nutimit kkib'ano ri' ri kkib'ano ri siwan atinimit at, ri enukej kkib'an ri' ri kkib'ano ri akej at».

**Ri man tzij taj eq'axel utzij
ri Dyos kkinab'isaj ub'ixik ri ch'akanik**

⁵Ri Josafat kub'ij chrech ri rajawinel ri Isra'el: «Kinta' jun toq'ob' chawech, nab'e chata b'a' ri utzij ri Yahweh». ⁶Ri rajawinel ri Isra'el ke'umulij ri eq'axal utzij ri Dyos, e juq'o' (400) achijab' e kuta' chkech: «¿La loq' che kinch'o'jinik ruk' ri Ramot rech ri Gala'ad, on man loq' taj?». Kkib'ij: «Chatpaqal ub'ik, rumal rech che ri Yahweh kujach ri' puq'ab' ri ajawinel». ⁷Ri Josafat kub'ij: «¿La man k'o ta chi jun q'axel utzij ri Dyos waral che kuya'o kqata' chik chrech ri are'». ⁸Ri rajawinel ri Isra'el kub'ij chrech ri Josafat: «K'o chi na jun achi che kuya'o kqata' ruk' ri are' ri utzij ri Yahweh chrech, k'atek'ut, ri in itzel kin wil wi ri are', rumal rech che man k'o ta jun utz tzij kub'ij chwech, xane xuwi ri itzel kub'ij panuwi', are ri Mike'as uk'ojol ri Yimla». Ri Josafat kub'ij: «¡Mub'ij jeri' ri ajawinel!». ⁹Ri rajawinel ri Isra'el kusik'ij jun mencho'r achi e kub'ij chrech: «Chi aninaq chab'ana' arech kpe uloq ri Mike'as, uk'ojol ri Yimla».

¹⁰Ri rajawinel ri Isra'el e ri Josafat rajawinel ri Juda chkijujunal et'uyt'uj cho ri kitem, kikojom je'likalaj taq atz'yaq, pa ri jun k'olb'al che k'o pa ri rokb'al ri Samari'a, arechi konojel ri eq'axel utzij ri Dyos, tajin eb'enaq pa jayam chkiwach ri e'are'. ¹¹Ri Sedesi'as, uk'ojol ri Kena'ana ub'anon nik'aj taq ruk'a' wakax che ch'ich' e kub'ij: «Jewa' kub'ij ri Yahweh. Ruk' we jetaq ruk'a' wakax ri', ri at ke'atoq' na ri e'ajaram chi k'ate' na kak'is tzij pakiwi'». ¹²Xoquje' konojel ri eq'axel utzij ri Dyos jewa' kkib'ij: «¡Chatpaqal ub'ik pa ri Ramot rech ri Gala'ad! Katch'akan ri'. Ri Yahweh kujach ri' pa ri uq'ab' ri ajawinel».

**Ri Mike'as, q'axel utzij
ri Dyos kunab'isaj ub'ixik ri k'ax**

¹³Ri ajtaqo'ntzij che b'enaq che uk'amik ri Mike'as, jewa' kub'ij chrech: «Ri eq'axel utzij ri Dyos konojel junam ub'ixik kkib'ij ri utz tzij puwi' ri ajawinel. Chakojo' b'a' achuq'ab' at che ub'ixik jun utz tzij jacha ri kitzij ri e'are' e chanab'isaj ub'ixik ri ch'akoj». ¹⁴Ri Mike'as kub'ij: «¡K'aslik ri Yahweh! Ri kuya' ub'ixik ri Yahweh chwech are na k'uri' ri kinya ub'ixik». ¹⁵Kopanik ruk' ri ajawinel e ri ajawinel kub'ij chrech: «Mike'as ¿la utz che ri uj kujb'e che ub'anik ri ch'o'j ruk' ri Ramot rech ri Gala'ad on man utz taj?». Kub'ij: «¡Chatpaqal ub'ik! Ri at katch'akan ri'. Ri Yahweh kujach ri' pa uq'ab' ri ajawinel». ¹⁶K'atek'ut ri ajawinel kub'ij chrech: «Joropa' mul rajawaxik kinb'ij chawech che xuwi ri saqalaj tzij kab'ij chwech pa ri ub'i' ri Yahweh?». ¹⁷K'atek'uri', ri are' kub'ij: «Ri in xinwil konojel ri Isra'el kijub'um

kib' pa taq ri juyub'
ejacha jupuq chij che
man k'o ta kajyuq'.

Ri Yahweh jew'a kub'ij:
¡man k'o ta chi ri kajaw
pa ri utzil, chkijujunal chetzalijoq
pa ri kachoch!»

¹⁸Ri ajawinel rech ri Isra'el kub'ij chrech ri Josafat: «¿La man nub'im ta chawech che ri utzij ri q'axel utzij ri Dyos man k'o ta utz kuya' ub'ixik chwech, xuwi kuya' ub'ixik ri itzel chwech!». ¹⁹Ri Mike'as kub'ij: «Chatatab'ej b'a' ri utzij ri Yahweh. Ri in xinwil ri Yahweh t'uyul puwi' ri utem; konojel ri e'ajch'o'j rech ri kaj ek'o chuwach, pa ri rikyaq'ab' e pa ri umox. ²⁰Ri Yahweh xuk'ot chi'aj: “¿Jachin ksub'uw na ri Ajab' arech kpaqi'k pa ri Ramot rech ri Gala'ad arech ke'kamoq?” Ri jun, junwi ri kub'ij e junwi kub'ij ri jun chik.

²¹K'atek'uri', ri Uxlab'axel knab'ejik e ke'tak'al chuwach ri Yahweh e kub'ij: "In ri kinsub'uw na ri are". Ri Yahweh kuk'ot uchi': "¿Jas ub'anik kab'ano?". ²²Kub'ij: "Ri in kinb'e ri' e in ruxlab'al ri man saq tzij taj pa kichi' konojel ri eq'axel utzij ri Dyos". Ri Yahweh kub'ij: "Ri at katkowin ri' che usub'ik ri are', katch'akan ri'. Jat e jeri' chab'ana". ²³Xa jek'uri', ri Yahweh xukoj jun ruxlab'al ri man saq tzij taj pa ri kichi' konojel ri eq'axel atzij ek'o waral ri', rumal rech che ri Yahweh xunab'ejisaj ub'ixik ri k'ax paw' ri at».

²⁴K'atek'uri', ri Sedesi'as uk'ojol ri Kena'ana kqib' ruk' ri Mike'as e kuwaq'alaj jun q'ab' puchi' ri are' e kub'ij chrech: «¿Jawi' xel ub'ik chwech ri in ri ruxlab'al ri Yahweh arech katuch'ab'ej ri at?». ²⁵Ri Mike'as kub'ij: «Ri at kawil na ri' pa ri jun q'ij aretaq chi' katanimajik e xaq kak'u' chi awib' pa jun k'olb'al che naj k'o wi e xaq jeri' pa jun chik k'olb'al». ²⁶Ri rajawinel ri Isra'el kub'ij: «Chapoq we Mike'as e chk'am ub'ik chrech ri Amon, ri q'ataltzij pa ri tinimit e chrech ri Yo'as, uk'ojol ri ajawinel. ²⁷Kab'ij na ri' chkech: Jewa kub'ij ri ajawinel. Chitz'apij pa che' we jun achi ri' e chik'ama' rij ri uwa e ri ujoron kiya'o chi k'ate' aretaq chi' in k'aslik e utz nuwach kintzaliq uloq ri in». ²⁸Ri Mike'as kub'ij: «We ri at, at k'aslik e utz awach katzaliq uloq, ri Yahweh man xch'aw taj rumal ri nuchi' in. K'atek'uri', kub'ij: Chitatab'ej iwonojel ri ix, ix siwantinimit».

Ri Ajab' kkam pa ri Ramot rech ri Gala'ad

²⁹Ri rajawinel ri Isra'el e ri Josafat rajawinel ri Juda ke'paqi' uloq pa ri Ramot rech ri Gala'ad. ³⁰Ri rajawinel ri Isra'el kub'ij chrech ri Josafat: «¿Ri in kinpo'ysaj na wib' arech kinb'e pa ri ch'o'j, k'atek'ut, ri at are ri awatz'yaq chakojo'!». Ri rajawinel ri Isra'el kupo'ysaj rib' e kb'e pa ri ch'o'j. ³¹Ri rajawinel ri Aram xe'utaq ri ejuwinaq kab'alajuj (32) ekinimal winaq che kuk'am ri jetaq ch'ich' kuk' ri kej: «Ri ix man k'o ta kixch'o'jinik kuk' ri eko'lik e kuk' ri enima'q, xuwi kixch'o'jinik ruk' ri rajawinel ri Isra'el». ³²Ri ekinimal ri winaq che kuk'am ri jetaq ch'ich' ruk' ri kej, aretaq chi' kkil ri Josafat, kkib'ij: «Ri are', are wa' ri rajawinel ri Isra'el», e xkisutij rij arech kech'o'jinik ruk'; k'atek'ut, ri Josafat xuraqaqej uchi' chrech umajik ri ch'o'j. ³³E aretaq chi' ri ekinimal winaq kuk'am ri jetaq ch'ich' ruk' ri kej kkilo che man are ta ri rajawinel ri Isra'el, keqit apan chrech ri are'.

³⁴K'atek'uri', jun achi xaq xuk'yaq apan ri uch'ab' e man k'o ta jun kusuk'ub'a' apan chrech e xuriq panik'aj chrech ri uch'ich' to'b'al rech ri ajawinel. Ri are' kub'ij chrech ri achi' ri kub'insaj ri uch'ich' ruk' ri ukej: «Chasutij awib' e chinawesaj ub'ik pa we k'olb'al ri', rumal rech che xinsoktajik». ³⁵Nimalaj ch'o'j xb'antajik pa we jun q'ij ri', xa jek'uri' tak'alik xtoq'exik ri ajawinel pa ri uch'ich' ruk' ri ukej chkiwach ri e'ajaram e b'enaq'ij xkamik; ri kik' jawi' ri xsoktajik wi kb'elelik ikim chupam ri uchich' che ruk'am ri ukej. ³⁶Aretaq chi' xqaj ri q'ij, ruk' jun raqoj chi'aj xya ub'ixik pa ri tz'um taq ja: «Chjunal oj ub'ik pa ri utinimit, oj ub'ik pa rulew!». ³⁷Xkamik ri ajawinel; keb'e ub'i pa ri Samari'a e chila' kmuq wi ri ajawinel. ³⁸Kch'ajik ri uch'ich' ruk' sib'alaj ja' pa ri jun cho k'o pa ri Samari'a, k'atek'uri' ri tz'i' kkiriq'ej ri kik' e ri ixoqib' ekech nim ch'uti'n xe'atin pa ri cho ri', jeri' jacha xub'ij ri utzij ri Yahweh.

Ri uk'isb'al ri rajawib'al ri Ajab'

³⁹Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Ajab', ronojel ri xub'ano, ri marfil rachoch che xuyako, ronojel ri jetaq tinimit che xuyak tapya chkech, ¿la man tz'ib'atalik ta weri' pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ⁴⁰Ri Ajab' xkotz'i' kuk' ri e'unan e'utat e are ri uk'ojol Okosi'as xajawinik kanoq pa uk'exwach.

Ri rajawinem ri Josafat pa ri Juda

(870-848)

⁴¹Ri Josafat uk'ojol ri Asa, xokik ajawinel puwi' ri Juda pa ri ukaj junab' che kajawinik chik ri Ajab puwi' ri Isra'el. ⁴²Ri Josafat k'o juwinaq ju'lajuj ujunab' arechi' xumajij ri rajawinem e ri xajawinik juwinaq job' junab' pa ri Jerusalem. Ri unan ub'i' Asub'a, umi'al ri Silji. ⁴³Pa ronojel are kuterne'b'ej ri ub'e ri utat Asa e man xujal ta ri ub'e, kub'ano jachike suk' chuwach ri Yahweh. ⁴⁴K'atek'ut, ri jetaq k'olb'al naj kb'e wi chikaj, man xsach ta kiwach; ri siwantinimit xutaqej na uya'ik ri tab'al toq'ob' e xutaqej na uporixik ri k'ok' q'ol puwi' ri jetaq k'olb'al naj b'enaq chikaj. ⁴⁵Ri Josafat xk'oji' pa utzil ruk' ri rajawinel ri Isra'el.

⁴⁶Ri nik'aj taq jastaq chik xub'ano ri Josafat, ri nimalaj uchuq'ab' xuk'utu pa taq ri ch'o'j xub'ano, Ɂla man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ⁴⁷Xe'umes ub'ik konojel ri ixoqib' ekech nim ch'uti'n ri xeto'taj na kanoq pa ri tinimit che erech kanoq ri ujunab'alil ri utat Asa. ⁴⁸Pa taq we junab' ri', man ek'o ta e'ajawinel pa kiwi' ri Edom, xuwi k'o jun q'atb'altzij che ajawinel kub'ano. ⁴⁹Ri Josafat kub'an enik'aj taq jukub' rech ri Tarsis arech keb'e che uk'amik q'an pwaq pa ri Ofir, k'atek'ut man xkowin taj xb'ek rumal rech che ri jetaq jukub' xeq'ajik pa ri Esyon-Gueb'er. ⁵⁰K'atek'uri', ri Okosi'as uk'ojol ri Ajab', kub'ij chrech ri Josafat: «Ri enupataninel keb'e la' kuk' ri e'apataninel at pa ri jetaq ajukub' at»; k'atek'ut, ri Josafat man xraj taj. ⁵¹Ri Josafat kkotz'i'k kuk' ri e'unan e'utat e xmuqik kuk' ri e'are' pa ri utinimit ri David, ri umam; e xajawinik pa ri uk'exwach ri uk'ojol Joram.

Ri ajawinel Okosi'as che ajisra'el e ri Eli'as che q'axel utzij ri Dyos

(853-852)

⁵²Ri Okosi'as, uk'ojol ri Ajab', xajawinik puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a pa ri wuqlajuj junab' che kajawinik chik ri Josafat, rajawinel ri Juda, e xajawinik keb' junab' puwi' ri Isra'el. ⁵³Xub'ano jachike ri itzel chuwach ri Yahweh e are xuterene'b'ej ri ub'e ri utat e ri ub'e ri unan, ri ub'e ri Jerob'o'am che uk'ojol ri Neb'at ri xe'uk'am ub'ik ri Isra'el pa ri mak. ⁵⁴Xuq'ijilaj ri B'a'al e xxuki' chuwach ri are' e xuyak ri uq'aq'al royowal ri Yahweh Udyos ri Isra'el, jeri' jacha xub'an ri utat.

RI UKAB' KIWUJ E'AJAWINEL

Ri Okosi'as e ri Eli'as

¹Chuwach chi aq'anoq ri ukamikal ri Ajab', ri Mo'ab' xwa'laj chrij ri Isra'el. ²Ri Okosi'as xtzaq uloq chi ajsik uloq chrech ri uwarib'al pa ri Samari'a, xsoktajik e ke'utaq e'utaqo'ntzij che ub'ixik we tzij ri': «Jix ji'ta' chrech ri B'a'al Seb'ub' ri udyos ri Ekron, arech kinweta'maj we kinutzir na chrech we jun k'ax xink'ulmaj ri'». ³K'atek'ut, ri anjel rech ri Yahweh kub'ij chrech ri Eli'as ri ajtesb'ita: «Chatwa'lijoq, chatpaqal ub'ik arech ke'ariqa' ri e'utaqo'ntzij ri rajawinel ri Samari'a e ja'b'ij chkech weri': ¿La xa man k'o ta jun Dyos pa ri Isra'el, che ri ix kixb'e chutayik chrech ri B'a'al Seb'ub', ri kidyos ri Ekron? ⁴Rumal weri', jewa' kub'ij ri Yahweh: Ri ch'at xataq'an chuwach, ri at man katqaj ta chi uloq ri', rumal rech che qastzij ri' katkamik». K'atek'uri', ri Eli'as kb'e ub'ik.

⁵Ri etaqo'ntzij ketzalij ruk' ri Okosi'as e ri are' kub'ij chkech: «¿Jasche xixtzalij uloq?». ⁶Ri e'are' kkib'ij chrech: «Xujuri'aaq' jun achi e xub'ij chqech: “Jix, chixtzalij ruk' ri ajawinel che xixutaq uloq e ji'b'ij chrech: Jewa' kub'ij ri Yahweh. ¿La xa man k'o ta Dyos pa ri Isra'el che ri at kattaqan uloq arech ke'to'q jun tzij chrech ri B'a'al Seb'ub', dyos kech ri Ekron? ¿Rumal weri', ri ch'at xataq'an chuwach, man katqaj ta chi uloq ri', rumal rech che qastzij ri' katkamik!”». ⁷Kuk'ot kichi': «Jas kka'y ri jun achi che xixuriqa' e xub'ij we tzij chiwech ri'?»». ⁸Ri e'are' kkib'ij: «Ri are' ukojom jun uq'u'b'al che b'anom ruk' uwi' chikop e ukojom jun tz'um upas». Kub'ij: «¿Are ri Eli'as ri ajtesb'ita!».

⁹Kutaq ub'ik ruk' are' jun k'amalb'e e kawinaq lajuj (50) uwinaq, arech kepaqi'k ruk' are' —ri Eli'as t'uyl ajsik chrech ri juyub' e kub'ij chrech: «¿Achi rech ri Dyos! ri ajawinel ktaqanik arech katxuli' ub'ik!»». ¹⁰Ri Eli'as kutzalij uwach ri utzij e kub'ij chrech ri k'amal b'e chkech kawinaq lajuj (50) winaq: «We in jun achi in rech ri Dyos, chqaj b'a' uloq jun q'aq' pa ri kaj e chatuporoj ub'ik ri at e ri ekawinaq lajuj awinaq», k'atek'uri' xqaj uloq jun q'aq' pa ri kaj e kuporoj ub'ik ri are' e ri kawinaq lajuj uwinaq. ¹¹Ri ajawinel kutaq chi uloq jun k'amalb'e chik ruk' kawinaq lajuj (50) winaq chik e jewa' kub'ij chrech ri': «Achi rech ri Dyos! jewa' xtaqan uloq ri Ajawinel chrech: Chi chanim chatxulun ub'ik!»». ¹²Ri Eli'as jewa' kub'ij ri': «We in jun achi in rech ri Dyos, chqaj b'a' uloq jun q'aq' pa ri kaj uloq e chatuporoj ub'ik ri at e ri kawinaq lajuj (50) awinaq», k'atek'ut jun q'aq' kqaj uloq chikaj e ke'uporoj ub'ik ri are' e ri kawinaq lajuj winaq. ¹³Ri ajawinel kutaq chi uloq pa urox mul chik jun k'amalb'e ruk' kawinaq lajuj winaq. Ri urox k'amalb'e e ri kawinaq lajuj (50) winaq chik, kepeqi'k, e ri are' kxuki' chuwach ri Eli'as e kuta' chrech: «¿Achi rech ri Dyos: kinta chawech che nimalaj b'a' chawila' wi ri nuk'aslemal in e ri kik'aslemal ri ekawinaq lajuj (50) pataninel ek'o waral ri'! ¹⁴Qajinaq chi uloq pa kaj jun q'aq' e xe'uporoj ub'ik ri keb' nab'e ek'amalb'e ruk' ri kawinaq lajuj (50) winaq ek'o kuk'!»». ¹⁵Ri anjel rech ri Yahweh kub'ij chech ri Eli'as: «Chatxulun ub'ik ruk' ri are', maxib'ij awib' chuwach». Kwa'lajik e kxuli' uloq ruk' e kopan ruk' ri ajawinel, ¹⁶k'atek'uri', kub'ij chrech: «Jewa' kub'ij ri Yahweh. Rumal rech che xe'ataq ub'ik enik'aj etaqo'ntzij che utayik ri tzij chuwach ri B'a'al Seb'ub', dyos kech ri Ekron —¿la xa man k'o ta jun Dyos pa ri Isra'el arech

kita' ri tzij chrech?– utz b'a' ri', man katqaj ta uloq ri' cho ri ch'at che xatpaqi' chuwach, qastzij wa' katkamik».

¹⁷Xkamik jacha ri utzij ri Yahweh che xuya ub'ixik ri Eli'as e xajawinik pa uk'exwach ri are' ri rachalal Joram, pa ri ukab' junab' che tajin kajawinik chik ri Joram uk'ojol ri Josafat rajawinel ri Juda; rumal rech che ri are' man ek'o ta e'uk'ojol. ¹⁸Ri nik'aj jastaq chik che xub'an ri Okosi'as, ri jastaq xub'ano, ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab' ri Ekajawinel ri Isra'el?

Kk'am ub'ik ri Eli'as

e ri Elise'o kok pa ri uchak upatan

²Are wa' ri xk'ulmatajik aretaq chi' ri Yahweh pa jun sutk'um xuk'am ub'ik ri Eli'as pa kaj: Ri Eli'as e ri Elise'o ke'el ub'ik pa ri Guilgal. ²Ri Eli'as kub'ij chrech ri Elise'o: «Chatkanaj kan at waral rumal rech che ri Dyos kinutaq ub'ik in chi pa ri B'etel»; k'atek'ut, ri Elise'o kub'ij: «¿Qastzij k'aslik ri Yahweh, ri in man katinya' ta kanoq!». e kexuli' ub'ik chi pa ri B'etel. ³Ri e'achalaxik eq'axel utzij ri Dyos, che ek'o pa ri B'etel, ke'el uloq kekik'ulu' ri Elise'o e kkib'ij chrech: «¿La man aweta'm taj che pa we q'ij kamik ri', ri Yahweh kuk'am ub'ik ri' ri awajaw paw'i ri at?». Kub'ij: «Je' nak'ut, xoquje' weta'm ri in; ¿mixch'aw chi b'a'!». ⁴Ri Eli'as kub'ij chrech: «¿Elise'o! Chatkanaj kan waral, rumal rech che ri Yahweh kinutaq ub'ik in chi pa ri Jeriko ub'ik»; k'atek'ut kub'ij: «Qastzij nak'ut che k'aslik ri Yahweh e at k'aslik ri at, ri in man katinya' ta kanoq!» e xkitaqej ub'ik ri b'e che kusuk' ub'ik pa ri Jeriko. ⁵Ri e'achalaxik che eq'axel utzij ri Dyos ek'o pa ri Jeriko keqib' ukoq ruk' ri Elise'o e kkib'ij chrech: «¿La aweta'm at che pa we q'ij kamik ri', ri Yahweh kuk'am ub'i ri awajaw paw'i ri at?». Kub'ij: «Je' nak'ut, xoquje' weta'm in, ¿mixch'aw chi b'a'!». ⁶Ri Eli'as kub'ij chrech: «Chatkanaj kanoq waral ri', rumal rech che ri Yahweh kinutaq ub'ik pa ri Jordan»; kub'ij: «Qastzij k'aslik ri Yahweh e at k'aslik ri at, ri in man katinya' ta kanoq!» e keb'e ub'ik chi ekeb'.

⁷Ekawinaq lajuj e'achalaxik chkech ri eq'axel utzij ri Dyos kepe uloq e naj kekanaj apanoq chkiwach; chi ekeb' e'are' xekanaj chuchi' ri Jordan. ⁸Ri Eli'as, kuk'am ukoq ri uq'u'b'al, kub'oto e kuch'ay ukoq ri ja' e ri ja' xujach rib' panik'aj, keb' xub'ano, xutas rib' e chi ekeb' chkaqan keb'inik pa ri chaqi'j. ⁹Aretaq chi' xeq'axtajik ch'aqap, ri Eli'as kub'ij chrech ri Elise'o: «Chata b'a' chwech ri kawaj at aretaq chi' maja' kintoqix ub'ik awuk' at». Ri Elise'o kub'ij: «¿Ri in kwaj kk'o'ji' keb' uch'aqapil ri awuxlab'al wuk'!». ¹⁰Ri Eli'as kub'ij: «Ri at jun k'ax ub'anik ri kata'o; we kinawilo aretaq chi' kintoqix ub'ik awuk', kya'taj ri' weri' chawech, we man kinawilo, man kya'taj ta ri' chawech». ¹¹Tajin keb'inik e tajin ketzijonik, aretaq chi' jun ch'ich' rech q'aq' e jujun taq kej rech q'aq' kek'o'ji' panik'aj chkech e'are', k'atek'uri' ri Eli'as kpaqi' ub'ik chikaj pa sutk'um. ¹²Ri Elise'o kril weri' e kuraqagej uchi': «¿Nutat! ¿Nutat! ¿Uch'ich' e e'ukej ri Isra'el!» k'atek'uri' man xril ta chik. Kuk'am ukoq ri ratz'yaq e kurachq'ij e keb' ch'aqap kub'an chrech. ¹³Kuk'am ukoq ri uq'u'b'al ri Eli'as che xtzaq kanoq e ktzali' chuchi' ri Jordan.

¹⁴Kuk'am ukoq ri uq'u'b'al ri Eli'as che xtzaq kanoq e kuch'ay koq ri ja' e kub'ij: «¿Jawi' k'o wi ri Yahweh, ri Udyos ri Eli'as?». Kuch'ay ukoq ri ja' e ri ja' xujach rib' panik'aj, keb' xub'ano e ri Elise'o kq'ax ub'ik ch'aqap. ¹⁵Ri achalaxik eq'axel utzij ri Dyos ri e'ajjeriko, naj ek'o wi uloq e xkilo ri xb'antajik e kkib'ij: «¿Ri ruxlab'al ri Eli'as xkanaj kan ruk' ri Elise'o!»; kkik'ulu' ri are' e kkixulb'a' kib' pulew chuwach ri are'. ¹⁶Kkib'ij chrech: «Waral, chkixo'l ri e'apatanel, ek'o kawinaq lajuj (50) achijab' che k'o kichuq'ab'. Chaya' b'a' alaj arech keb'e ruk' ri awajaw; wene' ri Ruxlab'axel ri Yahweh xk'amtaj ub'ik rumal e xuk'yaq kanoq

puwi' jun juyub' on cho jun taq'aj»; k'atek'ut, ri are' kub'ij: «Man k'o ta jun winaq kitaq ub'ik». ¹⁷Rumal rech che xkiq'itisaj ruk' ri kitzij, kub'ij: «¡Utz b'a' ri', chitaqa' b'a' ub'ik!» kekitaq ub'ik ekawinaq lajuj (50) achijab' che utzukupik ri are', oxib' q'ij xkiya chrech ri utzukupik e man xkiriq taj. ¹⁸Ketzalij uloq ruk' ri Elise'o, ri are' xkanaj kanoq pa ri Jeriko e kub'ij chkech: «¿La man xinb'ij ta chiwech che man kixb'e taj?».

Ri ukowinem ri Elise'o

¹⁹Ri achijab' che e'ajtinimit kkib'ij chrech ri Elise'o: «Utz ri tinimit, jeri' jacha kkowin ri wajaw chrilik, xuwi ri' che ri ja' man utz taj e ri ulew man k'o ta uwach kuya'o». ²⁰Kub'ij: «Chik'ama' uloq chwech jun k'ak' b'o'j e chikojo' atz'am chupam». e kk'am uloq ri jun b'o'j chrech. ²¹Kb'e ub'ik jawi' kk'iy uloq ri ja' e kuk'yaq ri atz'am chupam e kub'ij: «Jewa' kub'ij ri Yahweh: Kinkunaj na we ja' ri', man kub'an ta chi tza wa' e man kk'o'ji' ta chi ri' kamikal pa ri jetaq ja'». ²²K'atek'uri' ri jetaq ja' xkunatajik chi pa ri jun q'ij uloq e je' na chi pa we kamik ri', jacha ri tzij xub'ij ri Elise'o.

²³Chi waral ub'ik, kpaqi' ub'ik pa ri B'etel. Tajin paqalnaq ub'ik pa ri b'e, e enik'aj taq ak'alab' xe'el uloq pa ri tinimit, kketzelaj uwach e kkib'ij: «Chatpaqal ub'ik tz'antz'oj ujolom, chatpaqal ub'ik tz'antz'oj ujolom!». ²⁴Kusutuj apan rib' are', keril apanoq e ke'ukyaqsaqarisaj pa ri ub'i' ri Yahweh. K'atek'ut, ke'el uloq keb' ati't oso pa ri k'ache'laj e xuk'is tzij pakiwi' kawinaq keb' (42) ak'alab'. ²⁵Kb'e ub'ik pa ri juyub' Karmelo, k'atek'uri' ktzalij pa ri Samari'a.

Ri rajawaremal ri Joram pa ri Isra'el

(852-841)

³Ri Joram, uk'ojol ri Ajab', kumajij ri rajawaremal puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a, aretaq chi' wajxaqlajuj junab' chik tajin kajawinik ri Josafat, rajawinel ri Juda e xajawinik kab'alajuj junab'. ²Kub'an ri itzel chuwach ri Yahweh; k'atek'ut, ri itzel kub'ano man jeri' taj jacha ri xkib'an ri utat e ri unan, ri are' xresaj ub'ik ri jun ab'aj rech ri B'a'al che ub'anom kanoq ri utat. ³Xuwi ne' che xujunamtisaj rib' pa ri makaj ruk' ri Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at e xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj e xas man xuya' ta kanoq.

Ri Isra'el e ri Juda kech'o'jin ruk' ri amaq' Mo'ab'

⁴Ri Mesa, rajawinel ri Mo'ab', ajyuq', ek'o jupuq taq uchikop e kutoj alka'al chrech ri rajawinel ri Isra'el, 100.000 alaj taq chij e 100.000 mo'ch rachi'l ri kismal; ⁵k'atek'ut, aretaq chi' kkam ub'ik ri Ajab', ri rajawinel ri Mo'ab' kch'o'jinik ruk' ri rajawinel ri Isra'el.

⁶Pa we taq q'ij ri', ri ajawinel Joram kel ub'ik pa ri Samari'a e ke'utzalij konojel ri Isra'el. ⁷K'atek'uri', kutaq ub'ixik we tzij ri' chrech ri Josafat, rajawinel ri Juda: «Ri rajawinel ri Mo'ab' kch'o'jinik wuk' in. ¿La kawaj katb'e wuk' che ub'anik ri ch'o'j ruk' ri Mo'ab'?».

Kub'ij ri are': «¡Kinb'ek! ri in kinb'ano ri kab'am at; ri nusiwantinimit kkib'an ri' jacha kkib'an ri siwan atinimit at, ri enuk'ej kkib'an ri' ri kkib'an ri akej at!». ⁸K'atek'uri' kuto: «¿Jachinchike b'e kqak'am ub'ik kujpaqi'k?» ri jun chik kub'ij: «Pa ri ub'e ri tz'inalik ulew rech ri Edom».

⁹Ri rajawinel ri Isra'el, ri rajawinel ri Juda e ri rajawinel ri Edom ke'el ub'ik. Keb'e pa jun b'e, xeb'inik wuqub' q'ij e xk'is ri kijoron ri achijab' e ri echikop che kuk'am ri eqan' eteren chkij ri e'are'. ¹⁰Ri rajawinel ri Isra'el kuraqej uchi' e kub'ij: «¡Ayum, k'ax wa' che ri

Yahweh xujusik'ij ri uj, uj oxib' ajawinel arech kujujach pa kiqu'ab' ri Mo'ab'!». ¹¹K'atek'ut, ri rajawinel ri Juda kub'ij: «¿La man k'o ta jun q'axel utzij ri Yahweh waral arech kqata' ri utzij ri Yahweh chrech ri are'?»». Jun chkech ri e'upataninel ri rajawinel ri Isra'el kub'ij: «K'o ri Elise'o waral, uk'ojol ri Safat, ri are' che xuq'ejeje ri ja' puq'ab' ri Eli'as». ¹²Ri Josafat kub'ij: «Ri utzij ri Yahweh k'o ruk' ri are'». Kexuli' ub'ik ruk' ri are', ri rajawinel ri Isra'el, ri Josafat, e ri rajawinel ri Isra'el. ¹³Ri Elise'o kub'ij chrech ri rajawinel ri Isra'el: «¿Jas wech in chawech? ¡Jat kuk' ri eq'axel utzij ri Dyos kech ri anan atat!». Ri rajawinel ri Isra'el kub'ij: «¡Jai'! xane rumal che ri Yahweh xe'usik'ij we e'oxib' ajawinel ri' arech ke'ujach puq'ab' ri Mo'ab'!». ¹⁴Ri Elise'o kub'ij: «K'aslik ri Yahweh Sab'a'ot, ri are' che kinpatanij in, weta mata k'o chnuwach ri Josafat, rajawinel ri Juda, ri in man k'o ta wech ri' chawech, xoquje' man k'o ta katinwil ri'. ¹⁵Chik'ama' b'a' uloq chwech jun ajq'ojom». K'atek'uri', xk'ulmatajik, aretaq chi' ri ajq'ojom tajin kq'ojomanik, xpe puwi' ri are' ri uq'ab' ri Yahweh ¹⁶e kub'ij: «Jewa' kub'ij ri Yahweh: "Chik'ototej nik'aj taq jul e nik'aj taq jul chik pa we jun taq'aj ri", ¹⁷rumal rech, jewa' kub'ij ri Yahweh: "Man k'o ta jab' ri' kiwilo e man k'o ta kyaqiq' ri' kiwilo pa we jun taq'aj ri', k'atek'uri' we jun taq'aj ri' knoj wa' chech joron e kiquumuj na ijoron ri', ri ix, ri ijuq'at e ri chikop erech eqa'n". ¹⁸K'atek'uri', xa jub'iq wa' weri' chuwach ri Yahweh, rumal rech che kujach na ri' ri Mo'ab' pa ri iq'ab'. ¹⁹Kisok na ri' konojel ri kowlaj taq tinimit, kijikaj na ri' ronojel ri jetaq che' che je'likalaj taq uwach, kitz'apij ri' ronojel jetaq b'ulb'ux e kichupsaj uwach ri' ronojel ri utzalaj taq ulew ruk' jetaq ab'aj». ²⁰Aq'ab'il, pa ri kajb'al kokisaxik ri sipanik, xpe uloq ri ja' chi pa ri Edom uloq e ri ulew xnoj chrech ri ja'.

²¹Ri e'ajmo'ab' xkita utzijol che ri e'ajawinel epaqalnaq uloq che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri e'are', ke'kisik'ij konojel ri achijab' che kekowin chik che uchapik ri ch'ich' rech ch'o'j e xe'kilaq'ab'ej pa ri retal ulew. ²²Aretaq chi' xewa'lajik aq'ab'il e ri q'ij kch'ub'lin puwi' ri jetaq ja', ri e'ajmo'ab', chi naj apanoq, kyaq kkilo ri joron, jacha kik'el chkiwach. ²³Kkib'ij chb'il kib': «¡Wa' weri' kik'! Qastzij wa' che ri e'ajawinel xkikamisaj kib', xkisok chb'il kib' ri'. ¡Kamik ri', chatelaq'an b'a' Mo'ab'!».

²⁴Aretaq chi' ke'opanik pa ri tz'um taq kachoch ri e'ajisra'el, xewa'laj uloq ri e'ajisra'el e xe'kiquajb'ej ri e'ajmo'ab' e we e'are' ri' ke'animaj ub'ik chkiwach; ri e'ajisra'el xeteri' chkij e xech'akan pakiwi' ri Mo'ab'. ²⁵Xkik'is tzi puwi' ri jetaq tinimit, konojel xkisetej ab'aj pa taq ri utz taq ulew e xkinojisaj kanoq chrech ab'aj, xkich'uq kanoq ronojel ri jetaq b'ulb'ux e xkijikaj kanoq ronojel ri jetaq che' che je'lik taq uwach. Pa ri uk'isb'al kanoq xuwi xkanaj kan ri jetaq ab'aj k'o pa ri Kir-Hareset, k'atek'uri', ri e'ajk'aqel ikyaq xkisutij rij ri Mo'ab' e kkik'ajisaj uwach. ²⁶Aretaq chi' ri rajawinel ri Mo'ab' krilo che man kkwowin taj kkanaj pa ri ch'o'j, ke'uk'am ub'ik ruk' are' ejuq'o' olajuj k'al (700) achijab' che kuk'am ri kich'ich' rech ch'o'j arech kkipak ri b'e chi k'ate' ruk' ri rajawinel ri Edom. K'atek'ut man xekowin taj. ²⁷Kuk'am ub'ik ri nab'e'al uk'ojol, ri kkanaj kanoq pa uk'exwach ri are' e kuchi'j pa jun holokosto cho ri tapya. Xyakitajik jun nimalaj oyowal pakiwi' ri e'ajisra'el, ri e'are' xeb'e ub'ik naj chrech we k'olb'al ri' e xetzalij pa ri kulew.

Ri ole'o rech ri malka'n ixoq

⁴Jun ixoq pa ri kimon ri eq'axel utzij ri Dyos, kuk'is uk'u'x chuwach ri Elise'o ruk' we jetaq tzi ri': «Ri apataninel at, che wachajil ri in, xkamik; ri at aweta'm che ri apataninel xuna' rib' chuwach ri Yahweh. Katek'uri', ri jun ajqajal pwaq, xpe che kik'amik ri ekebe' wal arech kub'an upataninel chkech ri e'are'». ²Ri Elise'o kub'ij chrech: «¿Jas kinkowin in kinb'ano? Chab'ij chwech, ¿jas ri k'o awuk' pa ri awachoch?»». Kub'ij ri are': «Ri amokom, xuwi k'o

ruk' pa ri rachoch, jun pajb'al ole'». ³Kub'ij chrech: «¡Jat, ja'ta' chkech konojel ri e'uk'ulja, nik'aj taq q'eb'al che jamal upam, xaq masach ak'u'x! ⁴Aninaq chatok ub'ik, chatz'apij ri uchi'ja e chanojisaj ronojel ri jetaq q'eb'al chrech ri ole'o e katas apanoq jachike taq ri nojinaq chik». ⁵Kb'e ub'ik ri are' e kutz'apij ri uchi' rachoch, ri e'are' kqib'isaj ukoq ri jetaq q'eb'al chrech e ri are' kunojisaj. ⁶Aretaq chi' xnojisatajik ri jetaq q'eb'al, kub'ij ri are' chrech ri ral: «Chak'am uloq chwech jun q'eb'al chik»; ri are' kub'ij: «Man k'o ta chi jun q'eb'al»; ri ole'o man xq'eje ta chi uloq. ⁷Kb'e ub'ik ri are' che ub'ixik chrech ri achi rech ri Dyos, ri achi kub'ij: «Jat che uk'ayixik ri ole'o, e chatojo' ri ak'as ruk' ri ajqajomanel, e ruk' ri pwaq che kto'taj kanoq, ri at e ri e'awalk'uwa'l kixka'asi' na k'uri'».

Ri Elise'o, ri ixoq ajsunamita e ri ral

⁸Pa jun q'ij chik, ri Elise'o kq'ax pa ri Sunem; jun utz ixoq che k'o chila' xusik'ij chrech uwa cho ri umexa. Ronojel mul che kq'ax chila', chila' ke'wo'q wi. ⁹Kub'ij ri are' chrech ri rachajil: «¡Chawilampe'! Ri in qastzij kinch'ob'o' che ri jun achi rech ri Dyos che amqa'el kpe pa ri qachoch. ¹⁰Chqayaka' b'a' jun alaj uk'olb'al ajsik e kqaya' chila' jun uch'at, jun umexa, jun utem e jun uchajb'al e aretaq chi' kpetik pa ri qachoch, chila' kqaya wi apanoq». ¹¹Ri are' pa jun q'ij chik xpetik, xk'o'ji' pa ri uk'olb'al ajsik e chila' xkotz'i' wi. ¹²Kub'ij chrech ri Guejasi ri upataninel: «Chasik'ij ri jun ajsunamita». –Kusik'ij e ri are' xtak'i' chuwach ri are'– ¹³Ri Elise'o kub'ij chrech ri upataninel: «Chab'ij chrech: ri at xach'ujarisaj awib' rumal qech uj. ¿Jas ri loq' kqab'an paw' at? ¿La rajawaxik kujch'aw paw' ruk' ri ajawinel on ruk' ri kinimal ri achijab' erech ch'o'j?». K'atek'ut ri ixoq kub'ij: «Ri in injeqel chkixo'l ri enuwinan». ¹⁴Kub'ij ri are': «Utz b'a' ri', jas kujkowinik kqab'an chrech ri are'?» Ri Guejasi kub'ij: «Ri are' man k'o ta ral e ri rachajil ri'j winaq chik». ¹⁵Ri Elise'o kub'ij: «Chasik'ij b'a' ri are'». Ri ajpatanel kusik'ij ri ixoq e ri are' xtak'i' pa ri okib'al ub'ik. ¹⁶–«Jetaq wa' junab' ri', pa taq we q'ij ri', ri at kaq'aluj jun awal ri' paq'ab'» –kcha ri are' chrech. Kub'ij ri ixoq: «¡Jayi'! At wajaw, at achi rech ri Dyos, xaq mab'ij tzij chrech ri amokom!». ¹⁷Ri ixoq yawab' ixoq chik e xa'lax jun ral pa taq ri jun junab' chik, jeri' jacha xub'ij ri Elise'o chrech.

¹⁸Ri ak'al xk'iyik. E pa jun q'ij, junam keb'e ub'ik ruk' ri utat kuk' ri e'ajmakow triko. ¹⁹E kub'ij chrech ri utat: «¡Ri nujolom! ¡Ri nujolom!» e ri utat ktaqan chrech jun ajpataninel arech kuk'am uloq ruk' ri unan. ²⁰Ri are' kuk'am uloq ri ak'al e ku'jacha' chrech ri unan; chi k'ate' tak'al q'ij, ri ak'al xkanaj kanoq cho taq raqan ri unan, katek'uri' xkamik. ²¹Kpaqi' ub'ik e kukotz'b'a' cho ri uch'at ri achi rech ri Dyos, kutz'apij kanoq ri uchi'ja e kel uloq. ²²Kusik'ij ri rachajil e kub'ij chrech: «Chataqa' uloq chwech ruk' jun chkech ri e'ajpataninel jun ati't b'urix. Ri in kinkoj anim w'a' kinb'e' ruk' ri jun achi rech ri Dyos e kintzaliq uloq wa'». ²³Kub'ij ri are': «¿Jasche katb'e at ruk' ri are' pa we q'ij ri'? Man k'ak' ik' taj xoquje' man sab'ado taj», k'atek'ut ri are' kub'ij: «Chatkanaj b'a' pa utzil». ²⁴Ktaqanik arech ksuk'umaxik ri ati't b'urix e kub'ij chrech ri rajpataninel: «¡Chak'ama' ub'ik ri nub'e! Mattak'i'k pa ri b'e we man k'o ta kinb'ij in chawech kattaki'k»; ²⁵ri are' xel ub'ik e kopanik jawi' k'o wi ri achi rech ri Dyos, pa ri juyub' Karmelo. Aretaq chi' ri achi rech ri Dyos kril apan ri are' aretaq chi' naj na k'o wi uloq, kub'ij chrech ri upataninel Guejasi: «petinaq uloq ri ixoq ri ajsunamita. ²⁶Chakojo' anim chuk'ulik ri are' e ja'ta' chech: ¿La utz awach? ¿La utz uwach ri awachajil? ¿La utza uwach ri awal?». Ri are' kub'ij «Utz maltyoq». ²⁷Kopan ruk' ri achi rech ri Dyos cho ri juyub' e xuq'aluj ri jetaq raqan. Ri Guejasi kqib' ukoq arech kuch'ikmij ub'ik ri are', k'atek'ut ri achi rech ri Dyos kub'ij: «Chaya' kanoq, xane rumal che nimalaj k'ax k'o ri uk'u'x ranima'; ri Yahweh xuk'u' weri' chnuwach, man

k'o ta xub'ij chwech». ²⁸Ri are' kub'ij: «¿La xinta' puch jun wal chrech ri wajaw? ¿La man xinb'ij ta chawech che man xaq ta kab'an tzij chwech?».

²⁹Ri Elise'o kub'ij chrech ri Guejasi: «¿Chaxima' ri apam, chak'am ub'ik ri nuch'imi'y paq'ab' e jat ub'ik! We k'o jun winaq kariqo, man k'o ta kach'ab'ej che uya'ik jun rutzil uwach e we k'o jun winaq katuch'ab'ej che uya'ik jun rutzil awach, mach'ab'ej. Ja'ya'a' b'a' ri nuch'imi'y puwi' ri ak'al». ³⁰K'atek'ut, ri unan ri ak'al kub'ij: «¿Qastzij che k'aslik ri Yahweh e xoquje' at k'aslik ri at, ri in man katinya ta kanoq ri in!».

Kwa'lijik ub'ik e kuterne'b'ej ub'ik ri are'. ³¹Ri Guejasi xnab'ejik uloq e uya'om chik ri ch'imi'y puwi' ri ak'al, k'atek'ut man kch'aw taj e man k'o ta ksilob'ik. Ktzalij ub'ik ruk' ri Elise'o e kub'ij chrech: «Ri ak'al man xk'astaj taj». ³²Ri Elise'o kpetik e kopan cho ja; ri ak'al che kaminaq, tutz'ul cho ri uch'at. ³³Kok ub'ik e kutz'apij ri uchi'ja chkiwach chi ekeb' e kch'aw ruk' ri Yahweh. ³⁴K'atek'uri', kkotz'i' chrij ri ak'al, kuriq rib' ri uchi' ruk' ri uchi' ri ak'al, ri uwoq'och ruk' ri uwoq'och, ri uq'ab' ruk' ri uq'ab', kuq'eb'a' ukoq rib' chutzal ri ak'al e ri ub'aqil ri ak'al xmiq'ik. ³⁵Kb'inkatik pa ri ja, k'atek'uri' kpaqi' chi ub'i jumul e kuq'eb'a' chi ukoq rib' chutzal ri ak'al, ri ak'al xtixna'b'ik wuqub' mul e kujaq ri uwoq'och. ³⁶Kusik'ij ri Guejasi e kub'ij chrech: «Chasik'ij ri ixoq ri ajsunamita». Kusik'ij e ri are' xopanik. E ri Elise'o kub'ij chrech: «Chak'ama' ukoq ri awal». ³⁷Kok ub'ik ri are', kqaj cho ri raqan, kumej rib' pulew, k'atek'uri', kuk'am ub'ik ri ral e kb'e ub'ik.

Ri t'u'y che xk'yaq itzel ichaj chupam

³⁸Ri Elise'o ktzalijik pa ri Guilgal aretaq chi' k'o ri wi'jal pa ri amaq'. Ri e'achalal eq'axel utzij ri Dyos et'uytuj chuwach ri are', e ri are' kub'ij chrech ri rajpataninel: «Chakojo' ri nim t'u'y cho ri q'aq' e chatzaka' jun kalto chkech ri e'achalaxik eq'axel utzij ri Dyos». ³⁹Jun chkech ri e'are' xb'e pa ri juyub' che umolik jetaq ichaj ktijowik, xuriqa' jun uche'al uva rech juyub' e xuriqa' uloq nik'aj taq q'oq' e xunojisaj uloq ri ratz'yaq chrech. Ktzalij uloq, kumuchu e kuk'yaq pa ri t'u'y rech ri kalto, xane man keta'm taj jas weri'. ⁴⁰Kkijach chkiwach ri achijab' arech kewa'ik. K'atek'ut, aretaq chi' xkitijo, kkiraqaqej kichi' e kkib'ij: «Achi rech ri Dyos, k'o ri kamikal pa ri t'u'y!» e man xewa' ta chik. ⁴¹Ri Elise'o kub'ij: «Utz b'a' ri, chik'ama' uloq jub'iq' k'aj chwech». Kuk'yaq ri k'aj pa ri t'u'y e kub'ij: «Chijacha' weri' chkech ri winaq». Xewa'ik e man k'o ta chi ri itzel q'oq' pa ri t'u'y.

Xub'an k'i ri jetaq kaxlanwa

⁴²Jun achi, petinaq uloq pa ri B'a'al-Salisa e xuk'am ub'ik chrech ri achi rech ri Dyos ri nab'e taq kaxlanwa, xuk'am ub'ik juwinaq kaxlanwa che b'anom ruk' salwa't e ruk' k'ak' uwach triko. Ri Elise'o xub'ij chrech: «Chachi'j weri' chkech ri winaq arech kewa'ik», ⁴³k'atek'ut ri upataninel kub'ij: «¿Jas ujachik kinb'an in weri' chkech e'ok'al winaq». Kub'ij: «Chachi'j chkech ri winaq arech kewa'ik, rumal rech che jewa' kub'ij ri Yahweh: "Kewa' ri' e kto'taj na nik'aj kaxlanwa ri"».

⁴⁴Kujach chkech ri winaq, kewa'ik e kto'taj na nik'aj kaxlanwa, jeri' jacha xub'ij ri Yahweh.

Xkuntajik ri Na'aman

⁵¹Ri Na'aman, kinimal ri achijab' erech ch'o'j erech ri rajawinel ri Aram, ri are', jun achi che nim ub'antajik chuwach ri rajaw e che kutoq'ob'isaj uwach, rumal rech, che rumal ri are' ri Yahweh xub'ano arech kech'akanik ri e'ajaram. We achi ri' k'o sib'alaj uchuq'ab',

k'atek'ut, tajin kq'iy ri ub'aqil. ²Nik'aj chkech ri e'ajaram, ri e'are' che xe'el ub'ik chrech ilaq', xkik'am uloq pa ri rulew ri Isra'el jun alaj ali che xok kan che upatanaxik ri rixoqil ri Na'aman. ³Ri are' kub'ij chrech ri ixoq rajaw: «Weta ri wajaw ku'k'utu' rib' chuwach ri q'axel utzij ri Dyos ri ajsamari'a, kukunaj na k'uwa' che tajin kq'iy ri ub'aqil». ⁴Ri Na'aman, kb'ek e kub'ij chrech ri rajaw: «Are wa' weri', ub'im ri alaj ali ri ajisra'elita». ⁵Ri rajawinel ri Aram kub'ij: «Jat ub'ik, ri in kintz'ib'aj ub'ik jun wuj ri' chech ri rajawinel ri Isra'el». Ri Na'aman kb'e ub'ik, kruk'aj ub'ik lajuj talentos saq pwaq, 6.000 siklos q'an pwaq e lajuj k'ak' taq atz'yaq rech nimaq'ij. ⁶Kuk'ut chuwach ri rajawinel ri Isra'el ri wuj xtz'ib'ax uloq e jewa' kub'ij ri: «Ruk' we wuj ri', kintaq ub'ik chawech ri nupataninel Na'aman, arech kakunaj ri are' chrech ri yab'il che tajin kq'iy ri ub'aqil». ⁷Aretaq chi' kusik'ij ri wuj ri', ri rajawinel ri Isra'el xurachq'ij ri ratz'yaq e kub'ij: «¿La in jun dyos puch che kinkowinik kinya ri kamikal e ri k'aslemal, rumal rech che ri are' tajin kuta' chwech arech ri in kinkunaj jun winaq che tajin kq'ij ri ub'aqil? ;Qastzij nak'ut e chiwilampe' che ri are' tajin kraj k'ax chwij ri in!».

⁸K'atek'ut, aretaq chi' ri Elise'o, achi rech ri Dyos xuta utzijol che ri rajawinel ri Isra'el xurachq'ij ri jetaq ratz'yaq, kutaq ub'ixik jun tzij chrech ri ajawinel: «¿Jasche che ri at xarachq'ij ri awatz'yaq? Chpeta wuk' ri in e ri are' kreta'maj ri' che k'o jun q'axel utzij ri Dyos pa ri Isra'el». ⁹Ri Na'aman kopanik, ruk'am ub'ik ri jetaq ukej, ri uch'ich' e ktak'i' cho ri uchi' ri rachoch ri Elise'o; ¹⁰ri Elise'o kutaq jun ajtaq'ontzij ruk' arech kub'ij chrech: «;Jat e ja'tatinoq wuqub' mul pa ri Jordan e ri ati'ojal ch'ajch'oj la' kkanaj kanoq». ¹¹Ri Na'aman xyakataj uq'aq'al royowal, kb'e ub'ik e tajin kub'ij: «K'atek'uri', ri in xinchomaj: ;Qastzij wa' che kel uloq chnuwach, kusik'ij ri' ri ub'i' ri Yahweh Udyos, kub'aqb'a' ri' ri uq'ab' puwi' jawi' k'o wi ri yab'il chwech e kinkunataj ri' che tajin kq'iy ri nub'aqil! ¹²Ri jetaq nimaja' k'o pa ri Damasko, ri Ab'ana e ri Parpar, ¿la man are ta utzalaj taq ja' k'olik chuwach ronojel ri jetaq ja' k'o pa ri Isra'el? ¿La man kinkowin ta puch kinatin pa ri jetaq ja' ri' arech ch'ajch'oj kinkanajik kanoq?» kusutuj ub'ik rib' e royowal kb'e ub'ik. ¹³Katek'ut, ri e'upataninel keqib' ukoq ruk' e kkib'ij chrech: «;Nutat! Weta ri q'axel utzij ri Dyos xatutaq chub'anik jun k'axalaj jastaq, ¿la man kab'an ta k'uri'? Xane xuwi xub'ij chawech: "Ja'tatinoq e ch'ajch'oj ri' katkanaj kanoq"». ¹⁴Kxuli' ub'ik e wuqub' mul kunim rib' pa ri Jordan, jeri' jachaxub'ij ri achi rech ri Dyos: ri uti'ojal xkanajik jacha uti'ojal jun alaj ak'al e ch'ajch'oj xkanajik.

¹⁵Ktzalijik pa ri rachoch ri achi rech ri Dyos, erachi'l ub'ik konojel ri e'uwinaq, kok ub'ik, xuk'ut rib' chuwach ri are' e kub'ij: «;Je' nak'ut, kamik ri' weta'm che man k'o ta pa ronojel ri uwachulew jun chik Dyos, xuwi ri k'olik pa ri Isra'el! Xa jek'uri', ri in kinta chawech, chak'ama' b'a' we jun sipanik kuya ri apataninel chawech». ¹⁶Ri Elise'o kub'ij chrech: «Qastzij nak'ut k'aslik ri Yahweh ri kinpatanij ri in, ri in man k'o ta jun jastaq kink'amo». Ri Na'aman kk'alo'pik arech kuk'amo, k'atek'ut ri are' man kraj taj. ¹⁷Ri Na'aman kub'ij: «Rumal rech che man kak'am taj, chaya' b'a' alaj arech kya kan chrech ri apataninel pa we ulew ri', ri keqa'n ekeb' b'urix, rumal rech che ri apataninel, man kuchi'j ta chi wi nik'aj taq holokosto on nik'aj tab'al toq'ob' chkiwach enik'aj taq dyos chik, kuchi'j ri' xuwi chuwach ri Yahweh. ¹⁸Chusacha' b'a' umak ri upataninel ri Yahweh, rumal rech che ri awajaw kb'e ri' pa ri nim rachoch ri Rimmon arech ke'q'ijila'nik chila', ri are' kutoq'aj ri' ri nuq'ab' e ri in kinxuki' pa ri nim rachoch ri Rimmon. Chawaj, Yahweh aretaq chi' ri in kinsuk' ub'ik pa ri nim rachoch ri Rimmon chusacha' b'a' weri' chrech ri upataninel!». ¹⁹Ri Elise'o kub'ij chrech: «;Jat b'a' pa u'tzil», e ri Na'aman kb'e apanoq naj chrech.

²⁰Ri Guejasi, ri upataninel ri Elise'o, ri achi che rech ri Dyos, kuchomaj: «Ri wajaw, utzil xub'an chrech ri Na'aman, ri are' che jun ajaram, aretaq chi' man xraj taj xuk'am ri jun

sipanik xraj xuya chrech are'. Qastzij che k'aslik ri Yahweh, ri in kinkoj na anim kinb'e chrij ri are' e k'o jun jas uwach ri' kink'am na chrech». ²¹Ri Guejasi kukoj anim kb'e chrij ri Na'aman. Aretaq chi' ri Na'aman krilo che ri are' tajin kukoj anim teren chrij, kxak'apanik uloq pa ri uch'ich' arech ku'k'ulu' ri are' e kuta' chrech: «¿La ronojel utz b'enaq?». ²²Kub'ij chrech: «Utz. Ri wajaw xinutaq uloq che ub'ixik chawech: K'atekuri' xepe uloq wuk' in ekeb' alab'om che epetinaq uloq pa ri juyub' rech ri Efra'im, ri e'are' e'achalaxik chkixo'l ri eq'axel utzij ri Dyos. Ri in kinta chawech, chaya b'a' ub'ik chkech ri e'are' jun talento saq pwaq e keb' atz'yaq che rech nimaq'ij». ²³Ri Na'aman kub'ij: «Chak'ama' b'a' keb' talentos e keb' atz'yaq che rech nimaq'ij», e ri Na'aman sib'alaj kraj che kuk'am ub'ik ri are' weri'; kuyut' ri keb' talentos saq pwaq e kunim pa keb' koxtar e ri keb' atz'yaq che rech nimaq'ij e kujach chkech ri ekeb' ajpataninel, ri e'are' kuk'aj ub'ik enab'ejinaq chuwach ri Guejasi. ²⁴Aretaq chi' kopan pa ri Ofel, kuk'am kanoq weri' pa kiq'ab' ri e'are' e kukoj ub'ik pa ri rachoch; k'atek'uri' ke'uch'ab'ej ub'ik ri achijab' e ri e'are' xeb'e ub'ik.

²⁵Aretaq chi' kopan chuwach ri rajaw. Ri Elise'o kub'ij chrech: «¿Jawi' atpetinaq wi Guejasi?». Kub'ij: «Ri apataninel man k'o ta xb'e wi». ²⁶Ri Elise'o kub'ij chrech: «¿La man b'enaq ta ri wanima' awuk' aretaq chi' jun achi xxak'apanik uloq pa ri uch'ich' arech katuk'ulu'? Chanim ri', ri at k'o saq pwaq awuk', rumal k'uri' katkowin ri' kaloq'o utzalaj taq ulew, tikb'al taq olivo e tikb'al taq uva, e'alaj e echom taq chikop, e'apataninel e emokom ixoqib'. ²⁷K'atek'ut, ri uyab'il ri Na'aman che kq'iy ri ub'aqil, pa junalik ri' koqanik chawech at e chkech ri awija'al». K'atek'uri' ri Guejasi kel ub'ik chuwach ri are', saq chik ri ub'aqil rumal rech che q'inaq chik ri ub'aqil, jeri' chik jacha ri saqtew.

Ri jun ikaj che xsachik e xriqitajik

⁶Ri e'achalaxik eq'axel utzij ri Dyos kkib'ij chrech ri Elise'o: «Chawilampe', ri k'olb'al jawi' uj k'o wi awuk', latz' chqech. ²Jo' b'a' pa ri Jordan; chqajujnal kqak'am ri' jun che' chila' e kqab'an ri' jun qachoch». Kub'ij: «Jix b'a'». ³Jun chkech ri e'are' kub'ij: «Chatpet b'a' ri at quk', ri uj che uj apataninel», k'atek'uri', kub'ij are': «Kinb'e wa'»; ⁴kb'e ub'ik kuk' ri e'are'. E aretaq chi' ke'opan pa ri Jordan ke'ok che uchoyik ri jetaq che'. ⁵Jun chkech ri e'are', aretaq chi' tajin kuchoy ri jun che', xtzaq ub'ik ri rikaj pa ri ja' e kuraqaqej uchi': «¿Ayuum! ¿k'ax wa', wajaw! xane xa nuqajom uloq!». ⁶Ri achi rech ri Dyos kub'ij chrech: «¿Jawi' xtzaq ub'ik?» e ri jun kuk'ut chuwach ri k'olb'al jawi' xtzaq ub'ik ri jun ikaj. K'atek'uri', ri are' kupaq' jun ch'aqap che', kuk'yaq pa ri ja' e kresaj uloq ri jun ikaj pa ri ja', kle'w uloq. ⁷Kub'ij: «Chak'ama' ukoq ri ikaj», ri jun achi kulik' ri uq'ab' e kuk'am ukoq ri jun ikaj.

Ri Elise'o xe'utz'apij konojel juq'at winaq e'ajaram

⁸Ri rajawinel ri Aram tajin kch'o'jinik kuk' ri Isra'el. Ke'umulij ri e'ajawab' e kub'ij chkech: «Pa we k'olb'al ri' e pa we jun chik ri' k'o tz'um taq wachoch». ⁹K'atek'ut, ri achi rech ri Dyos kutaq ub'ixik chrech ri rajawinel ri Isra'el: «Chana'a' awib', matb'e pa we jun k'olb'al ri', rumal rech che ri e'ajaram kexuli' ri' chrech ri ch'o'j jela'», ¹⁰e ri rajawinel ri Isra'el ke'utaq ub'ik nik'aj achijab' pa ri jun k'olb'al ri xub'ij ri achi rech ri Dyos chrech. Kya' ub'ixik ri jastaq chrech e ri ajawinel kuk'ol rib' e jewa' xb'antajik k'i taq mul, man xa ta jumul on kamul.

¹¹Ri ranima' ri rajawinel ri Aram, kmayow rumal weri', xa jek'uri' ke'usik'ij ri achijab' ek'amalb'e chkech ri e'ajch'ojab' e kuta' chkech: «¿La man kib'ij ta chwech jachin ri jun

winaq k'o chqaxo'l che uya'om uwach ruk' ri rajawinel ri Isra'el?». ¹²Jun chkech ri e'kam'amalb'e kub'ij: «Man jeta ri', ajawinel ri wajaw; are' ri Elise'o ri q'axel utzij ri Dyos k'o pa ri Isra'el xuya ub'ixik chrech ri rajawinel ri Isra'el ri jetaq tzij che xab'ij pa ri awarib'al». ¹³Kub'ij: «Jix, ji'wila' jawi' k'o wi ri are' e kintaq uchapik uloq ri'». Kya ub'ixik chrech: «Ri are' k'o pa ri Dotan». ¹⁴Ri ajawinel, kutaq ub'ik jela' enik'aj taq kej, enik'aj taq ch'ich' ruk' kej e juq'at achijab' erech ch'o'j che k'o sib'alaj kichuq'ab', ri e'are' xe'opan chaq'ab' e xkisutij rij ri tinimit.

¹⁵Ri upataninel ri achi rech ri Dyos, kwa'lij aq'ab'il arech kel ub'ik. K'atek'uri' ri achijab' erech ch'o'j kisutim rij ri tinimit ruk' ri jetaq kej e ruk' ri jetaq ch'ich' ruk' kej. Ri upataninel kub'ij chrech: «¡Ayuum wajaw! ¿Jas kqab'an wa'?»». ¹⁶K'atek'uri', kub'ij: «Maxib'ij b'a' awib', rumal rech che are ek'i ek'o quk' uj chkiwach ri e'are'». ¹⁷Ri Elise'o, kch'aw ruk' ri Dyos e kub'ij: «¡Yahweh, chajaqa' b'a ri uwoq'och arech kka'yik!». Ri Yahweh kujaq ri uwoq'och ri ajpataninel e krilo che ri juyub' nojinaq che kej e che jetaq ch'ich' ruk' q'aq', kisutum rij ri Elise'o.

¹⁸Ri e'ajaram xexuli' uloq ruk' ri are' e xa jek'uri' ri Elise'o kch'aw ruk' ri Dyos, jewa' kub'ij: «Chayupb'a' ri kiwoq'och we winaq ri'», e jeri' xb'antajik, xyuptajik ri kiwoq'och, jacha xub'ij ri Elise'o. ¹⁹Ri Elise'o kub'ij chkech: «¿La man are ta wa' ri b'e e la man are ta wa' ri tinimit? Chiniterne'b'ej uloq, k'atek'uri', ri in kinxink'am ub'ik ruk' ri jun achi che kitzukuj ri ix». E ke'uk'am ub'ik pa ri Samari'a. ²⁰Aretaq chi' xe'ok ub'ik pa ri Samari'a, ri Elise'o kub'ij: «Yahweh chajaqa' ri kiwoq'och we winaq ri' arech keka'yik». Ri Yahweh kujaq ri kiwoq'och e kkilo che ri e'are' ek'o pa ri Samari'a.

²¹Aretaq chi' ri rajawinel ri Isra'el xerilo, kub'ij chrech ri Elise'o: «¿La keqakamisaj nutat?». ²²Ri are' kub'ij: «Me'akamisaj. ¿La ke'akamisaj puch ri ke'achap ub'ik ruk' ri ach'ich' rech ch'o'j e ruk' ri ach'ab'? Chachi'j b'a' ri kaxlanwa e ri kuk'ya' chkech arech kkitijo e ketzalij ub'ik ruk' ri kajaw». ²³Ri ajawinel ke'ula'aj ub'ik e aretaq chi' xewa'tajik, ke'uch'ab'ej ub'ik e keb'e ub'ik ruk' ri kajaw. E ri juq'at rech ri Aram man k'o ta chi xetzalij pa ri rulew ri Isra'el.

Ri numik pa ri Samari'a che sutim rij

²⁴Aretaq chi' k'ulmatajinaq chi weri', ri B'en-Hadad, rajawinel ri Aram, ke'umulij konojel ri achijab' erech ch'o'j e kpe chrech ri ch'o'j ruk' ri Samari'a. ²⁵K'atek'uri', xpe wi'jal pa ri Samari'a e nimalaj k'ax ri xk'ulmatajik e rumal na k'uri' jun b'urix xuriqa' rajil jumuch' siklos saq pwaq e juk'ulaj sib'oy petinaq pa juyub', job' siklos saq pwaq rajil.

²⁶Ri rajawinel ri Isra'el tajin kq'ax ukoq pa ri tapya, ka'tek'uri' jun ixoq kuraqaqej uchi' e kub'ij: «¡Chinakolo' b'a', wajaw, ajawinel!». ²⁷Kub'ij ri are': «We ri Yahweh man katukol taj, jas ruk' kinkowin in chakolik? ¿Ruk' ri tikb'al ri triko on ruk' ri tikb'al ri amaja'?»». ²⁸Ri ajawinel kub'ij chrech: «¿Jas ri xariqo?». Kub'ij ri ixoq: «We jun ixoq ri' xub'ij chwech: “Chak'ama' uloq ri awal chwech e kujok che utijik kamik e ri wal in kqatij chwe'q”. ²⁹Xqatzak ri wal e xqatijo, pa ri jun chik q'ij, ri in xinb'ij chrech ri are': “Chaka'ma' uloq ri awal e kqatij ri' ri are'”, k'atek'ut, ri are' xuk'u' ri ral». ³⁰Aretaq chi' ri ajawinel xuta' ri utzij ri ixoq ri', kurach'qij ri ratz'yaq; rumal rech che ri ajawinel tajin kq'ax pa ri tapya, ri siwantinimit xkilo ukojom ri koxtar cho ri ub'aqil. ³¹Kub'ij: «¡Chub'ana' b'a' weri' ri Dyos chwech e chutz'aqatisaj uwi', we pa we jun q'ij ri' kkanaj na ri ujolom ri Elise'o uk'ojol ri Safat, cho ri uteleb'!»

Ri Elise'o kuya ub'ixik ri k'isb'al taq k'ax

³²Ri Elise'o t'uyul pa ri rachoch e ri enim taq winaq et'uyt'uj ruk' ri are' e ri ajawinel kutaq ub'ik ruk' ri are' jun ajtaqo'ntzij. K'atek'ut, aretaq chi' maja' kopan ruk', ri Elise'o kub'ij chkech ri enim taq winaq: «¿La xiwilo che we jun uk'ojol kamisanel ri' xtaqanik arech kqupix ri nujolom? Chiwilampe', aretaq chi' kopanik ri ajtaqo'ntzij, chitz'apij ri uchi'ja chuwach e chik'yaqa' ri uchi'ja chrij. ¿La man ktatajik ta ri rajaw chrij ri ub'inb'al ri raqan?». ³³Tajin na kub'ij weri' aretaq chi' ri ajawinel xulun chi uloq pa ri rachoch e kub'ij: «¿Ronojel we k'ax ri', petinaq uloq ruk' ri Yahweh! ¿La kinkub'a' na kuri' ri nuk'u'x chrij ri Yahweh?».

⁷¹Ri Elise'o kub'ij: «Chitatb'ej b'a' ri utzij ri Yahweh: Jewa' kub'ij ri Yahweh: Jetaq wa' chwe'q ri' kloq'tajik wa' jun selemin semola ruk' jun siklo e kloq'tajik wa' keb' selemin salwa't ruk' jun siklo, pa ri rokb'al ri Samari'a». ²Ri achi' to'l rech ri ajawinel, che pa ri uq'ab' utoq'em rib' ri are' kub'ij chrech ri achi rech ri Dyos: «Weta ri Yahweh kutor nik'aj taq wantana pa ri kaj, ¿la kk'ulmatjik k'uri' weri'?».

Ri Elise'o kub'ij: «Kawil na k'uri' ruk' ri awoq'och, k'atek'ut man katij ta ri'».

Kriqitajik ri tz'um taq ja kech ri e'ajaram che tolon chi kanoq

³K'atek'uri', ekijeb' achijab' ek'o chuchi' ri tinimit –rumal rech che k'o ri yab'il chkech che tajin kq'iy ri kib'aqil- e kkib'ij chb'il kib': «¿Jasche kujkanaj kanoq waral chi k'ate' na kujkamik? ⁴We kqab'ij che kujok ub'ik pa ri tinimit rumal rech che k'o ri wi'jal e xajek'uri' chi kujkam wi ri' chila'; e we kujkanaj kan waral, chi' kujkam wi ri', xa junam wa' kub'ana' chqech. ¿Chqaya' kan we k'olb'al ri' e jo' chi pa ri tz'um taq kachoch ri e'ajaram: we kujkik'asb'a' kanoq kujk'asi' ri', k'atek'uri', we kujkikamisaj, utz na k'uri', kujkam na k'uri'!». ⁵Aretaq chi' kok aq'ab', kewa'alij ub'ik arech keb'e chi pa ri tz'um taq kachoch ri e'ajaram; ke'opan tza'n taq ja chrech ri tz'um taq ja e man k'o ta jun winaq k'o chila', ⁶rumal rech che ri Yahweh xub'ano arech ktatajik pa ri tz'um taq kachoch ri e'ajaram jun ch'ab'al rech ch'o'j e xkib'ij chb'il taq kib': «Ri rajawinel ri Isra'el xe'uloq' ri kajawinel ri e'ajhitita e ri kajawinel ri Egipto, arech kepe uloq chqij ri uj». ⁷Xewa'lij ub'ik e xe'animajik aretaq chi' xok aq'ab', xkiwonb'a' kan ri tz'um taq kachoch, ri jetaq kikej, ri jetaq kib'urix, ri tz'um taq kachoch jachah ri ub'anom kanoq e ke'animajik ub'ik arech kkito' kib'. ⁸Ri achijab' che tajin kq'iy ri kitz'umal, ke'opanik tz'a'n taq ja chrech ri tz'um taq ja e ke'ok pa jun chkech ri tz'um taq ja; kewa'ik, kkitij ri kuk'ya' e kkik'am ub'ik nik'aj saq pwaq, q'an pwaq e nik'aj taq atz'yaq e ke'kik'u' weri'. Xetzalij chi uloq e ke'ok chi pa jun tz'um ja chik e ri xkik'am ub'ik chila' xe'kik'uu'.

Kk'is ri k'ax e ri wi'jal

⁹K'atek'uri', kkib'ij chb'il kib': «Ri uj tajin kqab'an jun jas uwach che man suk' taj. ¿We jun q'ij kamik ri', rech utzalaj tzij, k'atek'uri' we ri uj kqamemerisaj qib' chi k'ate' na chwe'q, kujmakun na k'uwa'. Xa jek'uri', je'qaya'a' b'a' ub'ixik ri tzij chkech ri nim rachoch ri ajawinel». ¹⁰Kepetik, ke'kisik'ij ri achijab' che tajin kkichajij ri rokib'al ri tinimit e kkib'ij chkech: «Ri uj xujb'e pa ri tz'um taq kachoch ri e'ajaram en man k'o ta jun winaq k'olik, man k'o ta jun uch'ab'al winaq k'olik, xuwi ri kej e ri eb'urix eximitalik kanoq, e ri jetaq

tz'uma taq kachoch k'o kanoq ruk' ronojel ri jastaq kech». ¹¹Ri achijab' echajinel chrech ri rokib'al ri tinimit, xkiraqaqej kichi' e kkiya' ub'ixik ri tzij pa ri nim rachoch ri ajawinel.

¹²Ri ajawinel xwa'lijik chaq'ab' e kub'ij chkech ri ekamal taq b'e erech ch'o'j: «Kinb'ij na ri' chiwech ri xkib'an ri e'ajaram chqech. Ri e'are' keta'm che wi'jal uj k'olik uj, xe'el ub'ik e xkiya' kan ri tz'um taq ja arech xkik'u' kib' pa ri juyub' e xkichomaj ri': ri e'are' ke'el uloq ri' pa ri tinimit e ek'aslik ri' keqachapo e kujok ub'i ri' pa ri tinimit». ¹³Jun chkech ri k'amalb'e' kub'ij: «Cheqak'ama' b'a' ukoq ejob' kej ri ek'o na kanoq -ri e'are' xoquje' ri' kekam chech numik jacha xkiriq konojel ri winaq e'ajisra'el-, e keqataq ub'ik che rilik ri jastaq». ¹⁴Kekik'am keb' cholaj ch'ich' ekech kej e ri ajawinel ku'taq ub'ik chkij ri e'ajaram ruk' we tzij ri': «Jix che rilik ri jastaq». ¹⁵Kekiterne'b'ej ri e'are' chi k'ate' na pa ri Jordan; ri b'e nojinaq kan chrech sib'alaj taq atz'yaq e chrech nik'aj jastaq che ri e'ajaram xkisetej kanoq rumal rech ri xib'rikil; ri etaq'ontzij ketzalijik che ub'ixik weri' chrech ri ajawinel.

¹⁶Ri siwantinimit ke'el uloq e ke'kelaq'aj ri jastaq pa ri tz'um taq kachoch ri e'ajaram: ri jun pajb'al k'aj rajil jun siklo e ri keb' pajb'al salwa't rajil jun siklo, jeri' jacha ri utzij ri Yahweh. ¹⁷Ri ajawinel xukoj che chajinel chuchi' ri tinimit ri jun achi che qas utoq'b'al ub'anom chrech; k'atek'uri' ri siwantinimit xkixaq'alb'ej chuchi' ri tinimit e xkamik jeri' jacha xub'ij ri achi rech ri Dyos, aretaq chi' ri ajawinel xxuli' ub'ik pa ri rachoch ri are'. ¹⁸Jeri' xuk'ulmaj ri ajawinel jacha ri xub'ij ri achi rech ri Dyos chrech: «Chwe'q, rajil keb' siklos ri keb' pajb'al salwa't e jun siklo rajil ri pajb'al k'aj chuchi' ri tinimit Samari'a». ¹⁹Ri jun achi to'l rech ri ajawinel kub'ij chrech ri achi rech ri Dyos: «Weta ri Yahweh kujaq nik'aj taq wantana pa ri kaj, ¿la qatzij k'uri' kpe weri'?». Ri Elise'o kub'ij: «Ri at kawil na ri' weri' ruk' awoq'och, k'atek'ut man loq' ta ri' katijoj». ²⁰Jeri' xb'antajik: ri siwantinimit xkixaq'alb'ej ri are' chuchi' ri tinimit e xkamik.

Ri k'isb'al tzij puwi' ri ixoq ajsunamita

¹Ri Elise'o kub'ij chrech ri ixoq che xutzalejisaj ri uk'aslemal ri ral: «Chatwa'lijoq, jat ub'ik kuk' ri e'awachalal e chixkanaj kanoq jawi' kixkowinik kixkanajik, rumal rech che ri Yahweh xusik'ij ri wi'jal e petinaq chi uloq e kuq'i' wuqub' junab' ri'». ²Ri ixoq kwa'lijik ub'ik e jeri' kub'ano jacha ri xub'ij ri achi rech ri Dyos chrech. Kb'e ub'ik kuk' ri erachalal e ku'jeqab'a' rib' wuqub' junab' pa ri kulew ri e'ajfiliste'o. ³Aretaq chi' xok'ow ri wuqub' junab', ri ixoq xel ub'ik pa ri kulew ri e'ajfiliste'o xtzalijik e xopan che utayik chuwach ri ajawinel ri rachoch e ri rulew. ⁴Ri ajawinel tajin kch'aw ruk' ri Guejasi, upataninel ri achi rech ri Dyos, tajin kub'ij chrech: «Chatzijoq chwech -kcha chrech- ronojel ri nimalaj taq jastaq xub'an ri Elise'o». ⁵Tajin kutzijoq chrech ri ajawinel jas ri uk'asuxik chi jumul xub'an ri ak'al che kaminaq chik, aretaq chi' ri jun ixoq, che ri Elise'o xuya chi jumul ri uk'aslemal ri ral, xok ub'ik che utayik chuwach ri ajawinel ri rachoch e ri rulew, e ri Guejasi kub'ij: «Wajawinel, wajaw, are wa' ri ixoq ri' e are wa' ri ral che ri Elise'o xuk'asb'a' chi na jumul». ⁶Ri ajawinel kuta' chrech ri ixoq e ri are' kub'ij chrech ri xk'ulmatajik. K'atek'uri', ri ajawinel kutaq ub'i ruk' ri ixoq jun mencho'r achi e ktaqan ub'i chrech weri' chech: «Chtzalix chrech ronojel ri jastaq rech e ronojel ri xch'ak chrij ri rulew chi pa ri jun q'ij che xuya' kan ri ulew, chi k'ate' na we kamik ri'».

Ri Elise'o e ri Hasa'el ri ajdamasko

⁷Ri Elise' o kopan pa ri Damasko. Ri rajawinel ri Aram, ri B'en-Hadad, yawab' k'olik e kya ub'ixik chrech: «Ri achi rech ri Dyos xopan waral». ⁸Ri ajawinel kub'ij chrech ri Hasa'el: «Chak'ama' ub'ik jun sipanik e ja'k'ulu' ri achi rech ri Dyos e chata' chrech ri Yahweh ruk' ri are' ¿la kinutzir na chrech we yab'il ri'?».

⁹Ri Hasa'el ku'k'ulu' ri Elise' o e ruk'am ub'ik jun sipanik puq'ab', ruk'am ub'ik ronojel jachike ri utzalaj taq jastaq k'o pa ri Damasko, che keqam ekawinaq kameyos. Kok ub'ik e ktak'i' chuwach ri are' e kub'ij chrech: «Ri ak'ojol B'en-Hadad, rajawinel ri Aram, xinutaq uloq ri in arech kulinta' chawech: ¿La kinutzir na chrech we yab'il ri'?».

¹⁰Ri Elise' o kub'ij chrech: «Jat ub'ik e ja'b'ij chrech: “Ri at katutzir na”, k'atek'ut, ri Yahweh xuk'ut chnuwach che chi kkam wi ri are'». ¹¹Junwi xub'an ri upalej e koq'ik ri achi rech ri Dyos. ¹²Ri Hasa'el kub'ij: «¿Jasche koq'ik ri wajaw?».

Ri Elise' o kub'ij: «Rumal rech che ri in weta'm ri itzel kab'an na at chkech ri e'ajisra'el: kat'iq q'aq' ri' chrech ri kowlaj taq kik'olb'al kib'anom, ke'akamisaj ri' ruk' ch'ich' rech ch'o'j ri utzalaj taq achijab' erech ch'o'j, ke'apuch' na ri' ri e'alaj taq ak'alab' e kawor kipam ri' ri eyawab' taq ixoqib'». ¹³Ri Hasa'el kub'ij: «¿Jas k'u ub'antajik ri apataninel? ¿la xa jun tz'i' che kukoch' ub'anik we nimalaj k'ax ri'». Ri Elise' o kub'ij: «Pa jun wichik', ri Yahweh xub'ano che katinwilo at rajawinel ri Aram».

¹⁴Ri Hasa'el xuya' kan ri Elise' o e kb'e ub'ik pa ri rachoch ri rajaw e ri are' kuta' chrech: «¿Jas xub'ij ri Elise' o chawech?».

Kub'ij: «Xub'ij chwech che katutzirik». ¹⁵Pa ri jun q'ij chik, aretaq chi' ksaqar uwachulew, kuk'am ukoq jun k'ul, kumuma' pa ja' e kulik' cho ri upalaj. Ri B'en-Hadad xkamik e xajawinik ri Hasa'el pa ri uk'exwach.

Ri rajawarem ri Joram pa ri Juda

(848-841)

¹⁶Pa ri uro' junab' che kajawinik chik ri Joram uk'ojol ri Ajab', rajawinel ri Isra'el –ri Josafat are rajawinel ri Juda– ri Joram uk'oyo ri Josafat, xumajij ri rajawarem pa ri Juda. ¹⁷Aretaq chi' xumajij ri rajawarem, k'o juwinaq kab'lajuj ujunab' e xajawinik wajxaqib' junab' pa ri Jerusalem. ¹⁸Xuterne'b'ej ri kib'e ri ekajawinel ri Isra'el, jeri' jacha xkib'an ri rachoch ri Ajab', rumal rech che ri are', xk'uli' ruk' jun umi'al ri Ajab' e itzel xub'ano chuwach ri Yahweh. ¹⁹K'atek'ut, ri Yahweh man xraj taj kuk'is tzij puwi' ri Juda, rumal ri upataninel David, che chrech ri are' xuya ub'ixik che pa junalik kuya' na jun chajb'al chrech are' e chkech ri e'uk'ojol.

²⁰Pa ri taq ujunab' ri are', ri Edom xw'alaj chrij ri ukowinem ri Juda e xkikoq jun kajawinel. ²¹Ri Joram kb'e pa ri Sa'ir ruk' ronojel ri jetaq uch'ich' rech kej. Kwa'lij chaq'ab' e xe'uqajb'ej ri e'ajedom, ri e'are' che kisutim rij ri are' e kisutim kij ri eka'amal taq b'e e ri ch'ich' kech kej; k'atek'uri' ri siwantinimit xe'animaj ub'ik pa taq ri tz'um kachoch. ²²Jeri' uwa'lisaxik rib' xub'an ri Edom puq'ab' ri ukowinem ri Juda, chi k'ate' na pa we q'ij kamik ri'; xoquje' ri Lib'na xuwa'lajisaj rib' pa taq we junab' ri'.

²³Ri nik'aj taq jastaq chik xub'an ri Joram, ronojel ri xub'ano, ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech Kijunab' ri Ekajawinel ri Juda? ²⁴Ri Joram xkotz'i' kuk' ri e'utat e xmuqik kuk' ri e'are' pa ri Utinimit ri David. Xajawinik pa uk'exwach ri are' ri uk'ojol Okosi'as.

Ri rajaware'amal ri Okosi'as pa ri Juda

(841)

²⁵Pa ri kab'lajuj junab' che kajawinik chik ri Joram, uk'ojol ri Ajab, rajawinel ri Isra'el, ri Okosi'as, uk'ojol ri Joram, xumajij ri rajawaremal puwi' ri Juda. ²⁶Ri Okosi'as k'o chi juwinaq keb' ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawanik jun junab' pa ri Jerusalem. Ri unan ub'i Atali'a, umi'al ri Omri, che rajawinel ri Isra'el. ²⁷Xuterne'b'ej ri ub'e ri rachoch ri Ajab' e kub'an itzel chuwach ri Yahweh, jeri' jacha xkib'an ri rachoch ri Ajab', rumal rech che xuya uwach ruk' are'.

²⁸Kb'e ub'ik ruk' ri Joram uk'ojol ri Ajab' che ub'anik ri ch'o'j ruk' ri Hasa'el, rajawinel ri Aram pa ri Ramot rech ri Gala'ad. E ri e'ajaram xkisok ri Joram. ²⁹Ri ajawinel Joram xtzalij uloq pa ri Yisre'el che ukunaxik rib' rumal rech che xsoktajik kumal ri e'ajaram pa ri Ramot, aretaq chi' tajin kch'o'jinik ruk' ri Hasa'el rajawinel ri Aram; ri Okosi'as uk'ojol ri Joram, rajawinel ri Juda kxuli' uloq pa ri Yisre'el che usolixik ri Joram uk'ojol ri Ajab', rumal rech che yawab' k'olik ri are'.

Jun utijoxel ri Elise'o kuji'konsaj ajawinel ri Jehu

⁹Ri q'axel utzij ri Dyos Elise'o kusik'ij jun chkech ri ekik'ojol ri eq'axel utzij ri Dyos e kub'ij chrech: «Utz uximik apam chab'ana' e chak'ama' ub'ik we jun pajb'al ole'o ri' e jat pa ri Ramot rech ri Gala'ad. ²Aretaq chi' katopan jela', katzukuj ri Jehu uk'ojol ri Yehosafat uk'ojol ri Nimsi. Aretaq chi' kariqa' ri are', kab'ano che ri are' kwa'lij ub'ik chkixo'l ri erachi'l e kak'am ub'ik pa jun awatalik k'olb'al. ³Kak'am ukoq ri' ri jun pajb'al ole'o e kaq'ejej ri' puwi' ri ujolom ruk' we tzij ri': «Jewa' kub'ij ri Yahweh. Ri in xatinji'konsaj, at rajawinel ri Isra'el», k'atek'uri', kajaq ri uchi'ja e aninaq kato' awib' katanimajik».

⁴Ri ala, q'axel utzij ri Dyos, kb'e ub'ik pa ri Ramot rech ri Gala'ad. ⁵Aretaq chi' kopanik, ri ek'amal taq b'e erech ch'o'j junam et'uyt'uj; e kub'ij: «Ri in, k'o jun tzij kinb'ij chawech ri at, at k'amalb'e». Ri Jehu xuta chrech: «¿Jachin chrech chqaxo'l ri uj?». Kub'ij ri are': «Chawech ri at, at k'amalb'e». ⁶Kwa'lij ub'ik ri Jehu e kok ub'ik pa ja. Ri ala kuq'ejej ri ole'o puwi' ri ujolom e kub'ij chrech: «Jewa' kub'ij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el. Ri in xikojo ri ole'o paw'i arech katuxik at ajawinel puwi' ri siwan utinimit ri Yahweh, puwi' ri Isra'el. ⁷Kasok na ri' ri rachoch ri Ajab', ri awajaw e ri in kinb'an ri' kkitoj uk'axel ri' ri kikik'el ri enupataninel eq'axel utzij ri Dyos e konojel ri e'upataninel ri Yahweh, puq'ab' ri Jesab'el, ⁸e konojel ri rachoh ri Ajab' kkam ri' e kinchup kiwach ri' ri achijab' erech ri rachoch ri Ajab', kne'b'a' ek'olik on man ek'o taj chuxe' ri ukowinem jun winaq chik, pa ri Isra'el. ⁹Jeri' kinb'an kan chrech ri rachoch ri Ajab' jacha xinb'an chrech ri rachoch ri Jerob'o'am, uk'ojol ri Neb'at e jeri' jacha xinb'an chrech ri rachoch ri B'asa uk'ojol ri Aji'as. ¹⁰E ri Jesab'el, ke'kitij ri' ri tz'i' pa taq ri ujuyub'al ri Yisre'el; man kmuq ta ri'». Kutor ub'ik ri uchi'ja e xb'e ub'ik.

Ri Jehu kokisaxik ajawinel

¹¹Ri Jehu kb'e ub'ik jawi' ek'o wi ri ek'amal taq b'e erech ri rajaw. Kkita' chrech: «¿La utz k'olik ronojel? ¿Jasche xpe awuk' le jun ch'u'j winaq le'?». Kub'ij ri are': «¿Ri ix iweta'm uwach ri jun achi ri' e iweta'm ri utzij!». ¹²K'atek'ut, kkib'ij chrech: «Weri' man tzij taj! ¿Chab'ij b'a' ri jastaq chqech!». Ri are' kub'ij: «Are wa' we tzij xub'ij chwech ri' e we nik'aj taq tzij chik ri': Jewa' kub'ij ri Yahweh: Ri in xatinuxisaj at ajawinel chrech ri Isra'el».

¹³Aninaq, konojel kkik'am ri kiqu'ub'al e xkilik' chuxe' ri are' chuwach ri kmukal; kch'awisaj ri ruk'a' wakax e kkiraqaqej kichi': «¡Ajawinel ri Jehu!»

Ri Jehu kusuk'umaj relaqa'axik ri kowinem

¹⁴Ri Jehu uk'ojol ri Yehosafat che uk'ojol ri Nimsi, kusuk'umaj ub'anik jun k'amb'al chech ri Joram –kuk' konojel ri e'ajisra'el– ri Joram, tajin kulaq'b'ej ri Ramot rech ri Gala'ad chuwach ri Hasa'el rajawinel ri Aram. ¹⁵K'atek'ut, ri ajawinel Joram rajawaxik xtzalij pa ri Yisre'el arech kukunaj rib' rumal rech che xsoktajik kumal ri e'ajaram pa ri ch'o'j che xub'an puwi' ri Hasa'el rajawinel ri Aram —Ri Jehu kub'ij: «¡We utz kiwilo miya' alaj che kel ub'ik jun winaq pa ri tinimit che kuk'am ub'ik ri tzij chrech ri Yisre'el!».

¹⁶Ri Jehu kaq'an ub'ik pa ri ch'ich' ruk' ri kej e kb'e ub'ik pa ri Yisre'el; chila' k'o ri Joram q'oyol cho jun ch'at e ri Okosi'as rajawinel ri juda, xpe uloq che usolixik ri are'.

¹⁷Ri achi laq'b'anel che k'o uloq pa ri ukeq'te' ri Yisre'el, kril ri jupuq uwinaq ri Jehu che epetinaq uloq e kub'ij: «¡Ri in tajin ke'inwil jupuq winaq». Ri Joram kub'ij: «Chk'amoq b'a' jun achi che kukejb'ej kej e chtaqa b'a' ub'ik che ke'uk'ulu' we winaq ri' e kuta' chkech: ¿La k'o utzil awuk?».

¹⁸Ri ukejb'em ub'ik ri kej ku'riqa' ri Jehu e kuta' chrech: «Jew'a kub'ij ri ajawinel: ¿La k'o utzil awuk?».

–«¿Jas awech at chrech ri utzil? kcha ri Jehu chrech. Chatk'ol uloq chwij». Ri achi che laq'b'anel uloq, kub'ij: «Ri achi che ukejb'em ub'ik ri kej xopan kuk' e man xtzalij ta chi uloq».

¹⁹Ri ajawinel kutaq chi ub'ik jun achi che k'o ub'ik chrij ri kej, ri are' kopan kuk' e kub'ij: «Jewa' kub'ij ri ajawinel: ¿La k'o utzil awuk?».

–«¿Jas awech at chrech ri utzil? –kcha ri Jehu chrech–. Chatk'ol uloq chwij».

²⁰Ri achi che laq'b'anel uloq kub'ij: «¡Ri achi che ukejb'em ub'ik ri kej xopan kuk' e man xtzalij ta chi uloq. Ri ub'inb'al ri achi che ruk'am uloq ri kej jacha ri ub'inb'al ri Jehu uk'ojol ri Nimsi; kb'nik jacha jun ch'u'jalaj winaq!».

²¹Ri Joram kub'ij: «¡Chisuk'umaj ri jetaq kej ruk' ri nuch'ich'!» e xsuk'umaxik ri uch'ich' ruk' ri jetaq kej. Ri Joram rajawinel ri Isra'el e ri Okosi'as, rajawinel ri juda, keb'e ub'ik kkik'ulu' ri Jehu, chkijunal keb'e ub'ik pa ri kich'ich' kuk' ri jetaq kej. Kkirirqa' ri are' pa ri rulew ri Nab'ot rech ri Yisre'el.

Ri ukamisaxik ri Joram

²²Aretaq chi' ri Joram kril ri Jehu, kuta chrech: «¿La k'o utzil awuk', Jehu?».

Ri are' kub'ij: «¿Jas ri utzil kato, aretaq chi' ri anan Jesab'el tajin na chrech che erech nim ch'uti'n e ri jetaq retzelal tajin kub'ano?».

²³Ri Joram kusutij rib' e arechi' tajin kanimaj ub'ik kub'ij chrech ri Okosi'as: «¡Jun k'amb'al xb'anik Okosi'as!».

²⁴Ri Jehu, xutanej ri uch'ab' e xusok ri Joram cho ri uteleb' e ri ch'ab' xuq'axej ri ranima' ri ajawinel e xtzaq uloq cho ri uch'ich'.

²⁵Ri Jehu kub'ij chrech ri B'idkar ri to'l rech: «Ja'sika' ri are' e chak'yaqa' ub'ik pa taq ri rulew ri Nab'ot rech ri Yisre'el. Chna'taj b'a' chaweche, che aretaq chi' ri in e ri at tajin ujb'enaq chrij utat Ajab, ri Yahweh xub'ij puwi' ri are' we q'ataltzij ri: ²⁶«¡Qastzij kinjikib'a' ri nutzij! ¿La man xinwil ta in iwir ri ukik'el ri Nab'ot e ri kikik'el ri e'uk'ojol?, utzij ri Yahweh. Ri in kintzalij na ri' uk'axel weri' chaweche pa we ulew ri', utzij ri Yahweh». Xa jek'uri', chak'ama' ub'ik ri are' e ja'k'yaqa' kanoq pa ri juyub' jacha ri xub'ij ri Yahweh».

Ri ukamisaxik ri Okosi'as

²⁷Aretaq chi' ri Okosi'as, rajawinel ri juda, xril weri', kanimaj ub'ik pa ri ub'e ri B'et-Hagan; ri Jehu xroqataj e kuraqaqej uchi' kub'ij: «Xoquje' chikamisaj ri are'». Kkisok ri are' pa

ri uch'ich' ruk' kej pa ri jun paqalik rech ri Gur, chunaqaj ri Yib'le'am, ri are' kuto' rib' pa ri Meguido e chila' kkam wi. ²⁸Ri e'upataninel kkik'am ub'ik ri are' pa ri Jerusalem pa ri uch'ich' ruk' ri jetaq ukej e kkimuqik kuk' ri e'utat pa ri utinimit ri David. ²⁹Ri Okosi'as xumajij ri rajawaremal pa ri Juda aretaq chi' ju'lajuj junab' chik kajawinik ri Joram, uk'ojol ri Ajab'.

Ri ukamisaxik ri Jesab'el

³⁰Ri Jehu kok ub'ik pa ri Yisre'el e ri Jesab'el xuta utzijol weri'. Ri are' kukoj utzalaj taq kunab'al cho taq ri uwoq'och, kuwiq ri ujolom e kka'y uloq pa ri wantana ³¹e aretaq chi' ri Jehu kok ub'ik pa ri uchi'ja, kub'ij ri ixoq: «¿La k'o utzil awuk'? ri at Simri, che xakamisaj ri awajaw?».

³²Ri Jehu kka'y apan pa ri wantana e kub'ij: «¿Jachin ri k'o wuk', jachinoq?» k'atek'uri', keka'yla' uloq ekeb' on e'oxib' emencho'r taq achijab'.

³³Kub'ij chkech: «Chik'yaqa' ub'ik ri are' ikim». Kkik'yaq uloq ri are' ikim e ri ukik'el xchikin cho taq ri tapye e xe'utz'aj ri jetaq kej e ri Jehu kuxaq'alb'ej ri ub'aqil. ³⁴Kok ub'ik, kwa'ik e kutij ri ruk'ya', k'atek'uri' ktaqan chrech weri': «Chiwila' ri kib'an chrech we jun itzelalaj ixoq ri', chimuqu', rumal rech che ri are' umi'al jun ajawinel».

³⁵Keb'e che umuqik ri are', k'atek'ut aretaq chi' xkitzujukuj, xuwi ri ujolom, ri raqan e ri upa'uq'ab' xkiriqo. ³⁶Ketzalij che ub'ixik chrech ri Jehu e ri are' kub'ij: «Are wa' ri utzij ri Yahweh xub'ij pa ri uchi' ri upataninel ri Eli'as ri ajtesb'ita: "Pa ri rulew ri Yisre'el, ri tz'i' kkitij na ri' ri uti'ojal ri Jesab'el.

³⁷Ri ub'aqil ri Jesab'el jacha mes ri' kjachik pa ri juyub', xa jek'uri' man loq' ta ri' kb'ixik: «Are wa' ri Jesab'el!"»

Kekamisaxik ri e'ajuparachoch ri rajawinel ri Isra'el

¹⁰¹Ri Ajab' ek'o oxk'al lajuj e'uk'ojol pa ri Samari'a. Ri Jehu xutz'ib'aj nik'aj taq wuj e xutaq ub'ik pa ri Samari'a chkech ri ekinimal ri tinimit, chkech enim taq winaq e chkech ri k'o kikowinem pakiwi' ri e'uk'ojol ri Ajab'. Jewa' kub'ij: ²«Aretaq chi' kopan we jun wuj iwuk', ri ix che ek'o iwuk' ri e'uk'ojol ri iwajaw, k'atek'uri', k'o ich'ich' che kech kej, ek'o kej iwuk', k'o jun kowlaj itinimit e k'o ri jetaq ch'ich' rech ch'o'j iwuk'. ³Chiwila' b'a' chkixo'l ri e'uk'ojol ri iwajaw jachin ri utz chkech e jachin ri suk', chikojo' ri are' cho ri utem ri utat e chisuk'umaj iwib' che uto'ik ri rachoch ri iwajaw». ⁴K'atek'ut, ri e'are' sib'alaj xkixib'ij kib' e xkib'ij: «Ri ekeb' ajawinel man xekowin taj xkito' kib' chuwach ri are', ¿la kujkowin k'u uj ri' kqato' qib' chuwach ri are'?».

⁵Ri marto'm pa ri nim rachoch ri ajawinel, ri k'amalb'e pa ri tinimit, ri enim taq winaq e ri ke'kik'iysaj ri ak'alab' kkitaq ub'ixik pa jun wuj chrech ri Jehu: «Ri uj, uj pataninel awech at, kqab'an ri' ronojel ri kujataq chrech, man k'o ta jun ajawinel kqakojo, chab'ana' b'a' jachike ri utz chawach ri at».

⁶Ri Jehu kutz'ib'aj chi chkech jun chik wuj jawi' kub'ij chkech: «We iya'om iwach wuk' in e we kiwaj kitatab'ej ri nutzij, che'ik'ama' uloq ri achijab' che ek'amalb'e pa ri rachoch ri iwajaw e jetaq wa' chwe'q ri' kinik'ulu' pa ri Yisre'el». Ri e'oxk'al lajuj e'uk'ojol ri ajawinel ek'o pa ri kachoch ri winaq nim kib'antajik pa ri tinimit, ri e'are' che tajin ke'kik'iysaj ri ak'alab'. ⁷Aretaq chi' kopan ri wuj kuk', kekik'am ri e'uk'ojol ri ajawinel, kkiq'at chkiqul chi e'oxk'al lajuj, kkiya ub'ik ri kijolom pa taq chikach e kkitaq ub'ik pa ri Yisre'el.

⁸Ri ajtaqo'neltzij kub'ij chrech ri Jehu: «Xkik'am uloq ri kijolom ri e'uk'ojol ri ajawinel». Kub'ij: «Chikojo' chuchi' ri tinimit, keb' mulmik kib'an chrech, kkanaj kan chila' chi k'ate' na ksaqarik». ⁹Aq'ab' kel uloq ri Jehu, katak'i'k e kub'ij chkech konojel ri siwantinimit: «Ix suk' taq winaq b'a' kib'ano! Ri in xinkoj jun k'amb'al chrech ri wajaw e xinkamisaj ri are', k'atek'ut, konojel we winaq ri' zjachin xe'ukamisaj? ¹⁰Chiweta'maj b'a' che man k'o ta jun utzij ri Yahweh che xub'ij pakiwi' ri e'ajuparachoch ri Ajab', che ktzaq ub'ik pulew. Ri Yahweh xub'ano ri xub'ij rumal ri uchi' ri Eli'as, ri rajpataninel». ¹¹K'atek'uri', ri Jehu ke'ukamisaj konojel ri e'ajuparachoch ri Ajab' che eto'tajinaq na kanoq pa ri Yisre'el, konojel ri enim taq winaq, ri erachalal, ri echuchajawab', man k'o ta jun kuto' kanoq.

Ri kikamisaxik ri winaq che nim kib'antajik pa ri Juda

¹²Ri Jehu kel ub'ik e kb'e ub'i pa ri Samari'a. E aretaq chi' b'enaq pa ri B'et-Eked kech ri ajuuq'ab', ¹³ke'uriq ri erachalal ri Okosi'as, rajawinel ri Juda e kuta' chkech: «Ix jachin ri ix?». Kkib'ij ri e'are': «Uj rachalal ri Okosi'as e tajin kujxuli' ub'ik arech kqaya'a' jun rutzil kiwach ri e'uk'ojol ri ajawinel e kqaya' jun rutzil kiwach ri eral ixoq ajawinel». ¹⁴Kub'ij: «Ek'aslik che'ichapa' ri e'are'». Ek'aslik kekichap ri e'are' e kkiq'at ri kiqu' pa ri k'uwa' k'o pa ri B'et-Eked, ekawinaq keb', man k'o ta jun kuto' kanoq.

Ri Jehu e ri Yonadab'

¹⁵Kel chi ub'ik pa we k'olb'al ri', kuriq ri Yonadab' ri uk'ojol ri Rekab', ri are' che xel uloq che uk'ulik; ri Jehu kuya' jun rutzil uwach e kub'ij chrech: «zLa qastzij utz ri awanima' wuk' in, jacha ri wanima' in, che utz ruk' ri awanima ri at?». Ri Yonadab kub'ij: «Utz an k'ut». –«We qastzij, chaya' b'a ri aq'ab' chwech». Ri Yonadab kuya' ri uq'ab' chrech e ri Jehu ku'aq'anisaj ub'ik ruk' pa ri uch'ich' rech kej. ¹⁶Kub'ij chrech: «Chatpet uloq wuk' e kawil ri' ri achixom kinna'o rumal ri Yahweh»; k'atek'uri', kuk'am ub'ik pa ri uch'ich' rech ch'o'j. ¹⁷Kok pa ri Samari'a e ke'ukamisaj konojel ri erachalal ri Ajab' che eto'tajinaq na kanoq pa ri Samari'a, kuchup kiwach, jacha xub'ij ri Yahweh rumal ri utzij ri Eli'as.

Ri kikamisaxik ri e'uwinaq ri B'a'al e ri uwilixik ri nim rachoch

¹⁸Ri Jehu ke'umulij konojel ri siwantinimit e kub'ij chkech: «Ri Ajab xuya jub'iq' uq'ijil ri B'a'al, ri Jehu nimalaj uq'ijil na ri' kuya na ri are'. ¹⁹Xa jek'uri', chanim ri' che'isik'ij b'a' konojel ri eq'axel utzij ri B'a'al, konojel ri e'uwinaq e konojel ri e'uchuchqajawab', man k'o ta jun che mata kpetik, rumal rech che ri in kinchi'j na jun nimalaj tab'al toq'ob' chrech ri B'a'al. Jachin man kopan ta jela' kkam ri'». –Ri Jehu sib'alaj kna'wik che ukojik ri k'amb'al, arech kuchup kiwach ri e'uwinaq ri B'a'al.– ²⁰Ktaqanik ri Jehu: «Chesik'ixoq ri winaq chech jun tyoxlaj mulin ib' chuwach ri B'a'al» e ri e'are' xe'kisik'ij ri winaq. ²¹Ri Jehu ke'utaq nik'aj etaqo'ntzij pa ronojel ri Isra'el e konojel ri e'uwinaq ri B'a'al kepe uloq, man k'o ta jun che mata kpetik. Keb'e pa ri Nim Rachoch ri B'a'al, e sib'alaj xnojik. ²²Ri Jehu kub'ij chrech ri jun che k'olol rech ri jetaq atz'yaq: «Chak'ama' uloq ri jetaq atz'yaq chkech konojel ri e'uwinaq ri B'a'al», k'atek'uri', kk'am uloq ri jetaq atz'yaq chkech. ²³Ri Jehu kpe uloq ruk' ri Yonadab' uk'ojol ri Rekab' pa ri nim rachoch ri B'a'al e kub'ij chkech ri e'uwinaq ri B'a'al: «Qas chiwila' we man ek'o ta enik'aj e'upataninel ri Yahweh chixo'l,

rajawaxik che xuwi e'uwinaq ri B'a'al ek'olik», ²⁴k'atek'uri', kok ub'i che uchi'xik ri jetaq tab'al toq'ob' e ri jetaq holokosto.

K'atek'uri', ri Jehu e'ukojom kanoq jumuch' (80) achijab' che man xe'ok ta ub'ik e xub'ij kan chkech: «We k'o jun chixo'l ix kuya' alaj arech kanimajik ub'ik jun chkech we achijab' ri' che ke'ijach na pa ri iq'ab', kutoj uk'axel ri' ruk' ri uk'aslemal». ²⁵Aretaq chi' ri Jehu kuk'is ub'anik ri holokosto, ke'utaq ri elaq'b'anel e chkech ri kikejb'em ri kej: «iChixok ub'ik e che'ikamisaj ri winaq ri'! jMak'o jun chkech kel ub'ik!». Ri elaq'ab'anel e ri kikejb'em ri jetaq kej ke'ok ub'ik e ke'kikamisaj ri winaq ruk' ri kich'ich' rech ch'o'j e chi ke'opanik pa ri tyoxlaj uk'olb'al ri nim rachoch ri B'a'al. ²⁶Kkik'yaq pulew ri tab'al toq'ob' k'o pa ri nim rachoch ri B'a'al e kkiporoj kanoq. ²⁷Kk'is tzij puwi' ri ab'aj rech ri B'a'al, xoquje' kk'is tzij puwi' ri nim rachoch ri B'a'al e uk'olb'al mes xkib'an kan chech chi k'ate' na we q'ij kamik ri'.

Ri rajawaremal ri Jehu pa ri Isra'el

(841-814)

²⁸Jewa' usachik ri B'a'al pa ri Isra'el xub'an ri Jehu. ²⁹K'atek'ut, ri Jehu man xuya' ta kan ri jetaq makaj xub'an ri Jerob'o'am ri uk'ojol ri Neb'at, xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj, rumal rech che xkiterne'b'ej na ri alaj taq ama' wakax b'anom ruk' q'an pwaq, che rech ri B'etel e ri Dan. ³⁰Ri Yahweh kub'ij chrech ri Jehu: «Rumal rech che ri at, utz xab'an chnuwach in, e xab'an ronojel ri jastaq che k'o pa ri wanima' in, puwi' ri rachoch ri Ajab', ri e'ak'ojol ket'uyi' ri' cho ri utem ri Isra'el chi pa ri ukaj ija'al chawech». ³¹K'atek'ut, ri Jehu man qastzij taj xuterne'b'ej ruk' ronojel ranima' ri upixab' ri Yahweh, Udyos ri Isra'el, man xutas ta apan rib' chuwach ri jetaq mak xub'an ri Jerob'o'am, che xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

³²Pa taq we junab' ri', ri Yahweh kujik' uwach ri rulew ri Isra'el e ri Hasa'el xch'akan pakiwi' ri e'ajisra'el pa ronojel ri kulew ³³chi pa ri Jordan ub'ik e kopan pa ri relb'alq'ij, ronojel ri kulew ri Gala'ad, ri kulew ri Ga'aditas, ri kech ri Rub'enitas che kech ri Manasses, chi pa ri Aro'er ub'ik, puwi' ri nimaja' Arnon, ri Gala'ad e ri B'asan.

³⁴Ri nik'aj jastaq chik che xub'an ri Jehu, ronojel ri nimalaj taq chak xub'ano, ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ³⁵Ri Jehu xkotz'i' kuk' ri e'utat e kmuqik pa ri Samari'a; ri uk'ojol Jo'akas xajawinik pa uk'exwach ri are'. ³⁶Ri Jehu xajawinik pa ri Samari'a pakiwi' ri Isra'el juwinaq wajxaqib' junab'.

Ri ucholexik uk'aslemal ri Atali'a

(841-835)

¹¹¹Aretaq chi' ri Atali'a, ri unan ri Okosi'as, xreta'maj che xkam ri ral, kuchaple'j kikamisaxik konojel ri erija'al ri ajawinel. ²K'atek'ut, ri Yehoseb'a, umi'al ri ajawinel Joram e ranab' ri Okosi'as, pa awatalik kresaj ub'ik ri Jo'as, uk'ojol ri Okosi'as chkixo'l ri e'uk'ojol ri ajawinel che tajin kekamisaxik e kukoj ri are' e ri ixoq che tajin kuk'iysaj pa ri warb'al; xa jek'uri' xuk'u' chuwach ri Atali'a e man xkamisax ta ri are'. ³Waqib' junab' xuk'u' rib' ruk' ri are' pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, aretaq chi' ri Atali'a kajawinik puwi' ri amaq'.

⁴Pa ri uwuq junab', ri Yehoyada ke'usik'ij ri ek'amalb'e chkech ri ok'al winaq chkech ri e'ajkari'o e ri ek'amalb'e' chkech ri elaq'ab'anel, xe'usik'ij arech kepetik ruk' are' pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. Xuya ri utzij kuk' ri e'are' e xub'ano arech kkijikib'a' ri kitzij pa ri Nim Rachoch ri Yahweh e kuk'ut chkiwach ri uk'ojol ri ajawinel. ⁵K'atek'uri', ke'utaq chrech weri': Jewa' kib'ano ri': Jun jt'ub' chiwech ri oxib' jt'ub' che kuk'is ri uchak pa ri sab'ado,

kkila'qab'ej ri nim rachoch ri ajawinel; ⁶jun jt'ub' chik klaq'ab'enik pa ri uchi'ja k'o pa ri urox uxkut kaj e jun jt'ub' chik pa ri uchi'ja chkij ri elaq'b'anel, xaq kiterene'b'ej ub'ik iwib' kixb'e'ub'ik che ub'anik ri ichak ipatan pa ri Nim Ja. ⁷E ri ekeb' jt'ub' che k'o ri kichak kipatan pa ri q'ij sab'ado, qas kiwilij ri ichak pa ri Nim Rachoch ri Yahweh chunaqaj ri ajawinel. ⁸Kisutij rij ri' ri ajawinel, iwonojel kiwuk'aj pa ri iq'ab' ri ich'ich' rech ch'o'j e jachin kraj kok ub'ik pa ri cholaj, kikamisaj ri'. Ix k'o ri' ruk' ri ajawinel aretaq chi' kb'ek e aretaq chi' kpetik».

⁹Ri ek'amal taq b'e chkech ri e'ok'al xkib'ano ronojel ri xe'utaq ri chuchqajaw Yehoyada chrech. Chkijujnal xe'kik'am ub'ik ri achijab' ek'o k'uk', ri kkik'is kan ri kichak kipatan pa ri Sab'ado e xoquje' ri kkichaple'j kan ri kichak pa ri Sab'ado. Ke'opan ruk' ri chuchqajaw Yehoyada. ¹⁰Ri chuchqajaw kuya' chkech ri ek'amalb'e chkech ri ok'al winaq, ri jetaq k'eqb'al ch'ich' e ri jetaq ch'ich' to'b'al ib' rech ri ajawinel David ri k'o pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. ¹¹Ri echajinel chrech ri k'olb'al xkitak'ab'a' kib' chkijujunal pa ri kik'olb'al, kuk'am pa kiq'ab' ri kich'ich' rech ch'o'j, kkimajij ub'ik ri tak'alem pa ri ukaj ri utzal ri Nim Ja, e kkik'isa' pa ri umox arech kkisutij rij ri ajawinel. ¹²K'atek'uri', ri Yehoyada kresaj uloq ri uk'ojol ri ajawinel, kukoj chrech ri ab'aj wiqib'al ujolom e kuya' ri wuj rech ri chapb'alq'ab' chech; kuxik ajawinel e kji'onsaxik ri are'. Kkipaq'apa' upakiq'ab' e kkiraqaqej kichi': «Chk'o'ji' b'a' uk'aslemal ri ajawinel!».

¹³Ri Atali'a xuta' ri raqoj chi'aj tajin kkib'ano ri achijab' erech ch'o'j e ri siwantinimit che ek'o pa ri Nim rachoch ri Yahweh, xb'e che rilik. ¹⁴Aretaq chi' kril ri ajawinel tak'al ukoq chunaqaj ri tem, jeri' jacha ri naq'atalik e xoquje' etak'atoj ri ek'amal taq b'e e ri ruk'a' taq wakax chunaqaj ri ajawinel e konojel ri siwantinimit che ki'kotemal ek'olik e tajin kch'awisaj ri jetaq ruka' wakax, ri Atali'a xurachq'ij ri jetaq ratz'yaq e kuraqaqej uchi': «Wa' weri' jun k'amb'al xokisax chwech! jjun k'amb'al xokisax chwech!». ¹⁵K'atek'uri', ri chuchqajaw Yehoyada ktaqan chkech ri ek'amalb'e chkech ri o'k'al achijab': «El uloq panik'aj chkech ri kicholem kib', e we k'o jun winaq kuterne'b'ej ub'ik ri are', chikamisaj ri are' ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j», rumal rech che ri chuchqajaw xuchomaj: «Rajawaxik che man kkamisax taj pa ri Nim Rachoch ri Yahweh». ¹⁶Xkikoj kiq'ab' puwi' ri are' e aretaq chi' kopan pa ri nim rachoch ri ajawinel pa ri jun Kik'olb'al ri Kej, xkikamisaj ri are'.

¹⁷Ri Yehoyada kub'an jun chapb'alq'ab' chkixo'l ri Yahweh, ri ajawinel e ri siwantinimit arech ke'uxik siwan utinimit ri Yahweh. ¹⁸K'atek'uri', konojel ri siwantinimit keb'e ub'ik pa ri nim rachoch ri B'a'al e xkiwilij ri are'; utz uwilixik xkib'an chrech ri jetaq ab'aj rech ri tab'al toq'ob' e ri jetaq tz'aq e xkikamisaj kanoq ri Mattan, ri chuchqajaw chrech ri B'a'al chuwach ri jetaq tab'al toq'ob'.

Ri chuchqajaw xukoj nik'aj taq laq'ab'anel arech kkichajij ri Nim Rachoch ri Yahweh, ¹⁹k'atek'uri', ke'uk'am ub'ik enik'aj chkech ri ek'amalb'e chkech ri o'k'al (100) achijab', chkech ri Kari'os e chkeh ri achijab' erech ch'o'j e konojel ri siwantini'it ek'o chuwachulew. Kkiqasaj uloq ri ajawinel chi pa ri Nim Rachoch ri Yahweh uloq e ke'ok ub'ik pa ri nim rachoch ri ajawinel pa ri kib'e ri elaq'b'anel. Ri Jo'as kt'uyi' cho ri kitem ri e'ajawinel. ²⁰Konojel ri siwantinimit ki'kotemal xek'o'ji'k e ja'maril xkanajik ri tinimit. Katek'uri' ri Atali'a xkamisaxik ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j pa ri nim rachoch ri ajawinel.

Ri rajawaremal ri Jo'as pa ri Juda

(835-796)

12¹Wuqub' ujunab' ri Jo'as aretaq chi' xumajij ri rajawaremal. ²Wuqub' junab' chik kajawinik ri Jehu, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Jo'as e xajawinik kawinaq (40) junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Sib'ya, e ri are' ajb'erseb'a. ³Pa ronojel ri uk'aslemal, ri Jo'as utz xub'an chuwach ri Yahweh, rumal rech che are ri chuchqajaw Yehoyada xtijon rech. ⁴Xuwi ne' che ri jetaq k'olb'al k'o chikaj man xsach ta uwach e ri siwantinimit xkitaqej na uchi'xik ri jetaq tab'al toq'ob' e ri k'ok' q'ol cho ri jetaq k'olb'al chikaj ri'.

⁵Ri Jo'as kub'ij chkech ri echuchqajawib': «Ronojel ri tyoxlaj taq pwaq, alka'bal ya'om pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri pwaq che chkijujunal winaq kkiya'o e ronojel ri pwaq che ruk' ronojel kanima' kkichi'j chrech ri Nim Rachoch ri Yahweh, ⁶are ri echuchqajawib' ri' kek'amow ub'ik, chkijujunal kkik'am pa kiq'ab' chkech konojel ri ekiwinaq che keta'm kiwach e'are', katek'uri' kkikoj ri' chrech ri chak che rajawaxik pa ri Nim Ja». ⁷K'atek'uri', pa ri juwinaq oxib' (23) junab' che rajawaremal ri ajawinel Jo'as, ri echuchqajawib' man xkib'an ta ri chak che rajawaxik pa Nim Ja; ⁸xa jek'uri', ri ajawinel Jo'as xusik'ij ri chuchqajaw Yehoyada e konojel ri echuchqajawib' e kub'ij chkech: «¿Jasche man kib'an taj ri chak rajawaxik kb'anik pa Nim Ja? Chi kamik ub'ik ri' man ix ta chik kik'am ri pwaq chkech ri winaq che kich'ob' kiwach, kiya' kan ri' rech ri chak rajawaxik kb'an pa ri Nim Ja». ⁹Ri echuchqajawib' xenimanik che man kkik'am ta chik ri e'are' ri pwaq chkech ri winaq e man k'o ta chi jun chak kkib'ano che rajawaxik kb'anik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh.

¹⁰Ri chuchqajaw Yehoyada xuk'am ukoq jun kaxa e kuwor jun jul puwi' ri tz'apib'al rech e kuya ukoq putzal ri jun ab'aj rech tab'al toq'ob', pa ri rikyaq'ab' ri rokib'al ri Nim Rachoch ri Yahweh e ri echuchqajawib' che kkichajij ri uchi'ja okib'al pa jun chik uchi'ja, kkiya chupam ronojel ri pwaq che kya' kanoq rech ri Nim Rachoch ri Yahweh. ¹¹Aretaq chi' kkilo che k'o nimalaj pwaq chik pa ri kaxa, ri rajtz'ib' ri ajawinel e ri nim chuchqajaw ke'paqi' uloq che uk'amik, kkesaj e kajilaj ri pwaq k'o pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. ¹²Kkijach ri pwaq pa kiq'ab' ri ajchakib' ri keb'anow ri chak pa ri Nim Rachoch ri Yahweh; ri e'are' kkisach we pwaq ri' pa ri chak kkib'an ri e'ajanel e ri e'ajtz'aqal taq ri ab'aj, ri kechakun pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ¹³pa ri chak kkib'an ri e'ajyakal ja e ri e'ajpaq'al taq ab'aj, arech kkib'an ri chak pa ri Nim Rachoch ri Yahweh e ronojel ri chak rajawaxik kb'anik pa ri Nim Ja. ¹⁴K'atek'ut, man k'o ta jun saq pwaq k'olb'al joron on jun kuchilo on jun pak'b'al joron arech kchikij ri ja' on jun ruk'a' wakax on jun jas uwach chik che q'an pwaq on saq pwaq ri kkib'ano ri sipanik kya kanoq, ¹⁵xane kya' chkech ri e'ajchakib' arech xkib'an ri chak rajawaxik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. ¹⁶Man xkita ta chkech ri ajchakib' ri kjach ri pwaq pa kiq'ab' la k'o pwaq kraj na on xto'tajik nak'ut, rumal rech che ri e'are' esuk' taq winaq. ¹⁷Ri pwaq kya kanoq rech sachb'al makaj on rech jun makaj, man kya' ta chrech ri Nim Rachoch ri Yahweh, xane are kech ri echuchqajawib'.

¹⁸Xa jek'uri', ri Hasa'el rajawinel ri Aram, kpaqi' ub'ik che ub'anik ri ch'o'j chrij ri tinimit Gat, krechb'ej ri tinimit, k'atek'uri' xusuk'umaj kpaqi' pa ri Jerusalem. ¹⁹Ri Jo'as rajawinel ri Juda, xuk'am ub'ik ronojel ri tyoxlaj taq jastaq che kityoxrisam ri ekajawinel ri Juda, ri e'utat, ri Josafat, ri Joram e ri Okosi'as, ronojel ri jastaq chi are are' xutyoxrisaj e ronojel ri q'an pwaq che rech uq'inomal ri Nim Rachoch ri Yahweh e xriqitaj ub'ik pa ri nim rachoch ri ajawinel; e xutaq ub'ik ronojel weri' chrech ri Hasa'el rajawinel ri Aram e ri are' naj xb'e ub'ik chrech ri Jerusalem. ²⁰Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Jo'as e ronojel ri xub'ano, ¿la man tz'ib'atalik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ²¹Ri erajpataninel xkiwa'lisaj kib' chrij e xkichomaj jun k'amb'al chrij; xkikamisaj ri Jo'as pa ri B'et-Miyo pa ri jun xulanik rech ri Sil-la. ²²Are ri Yosakar uk'o'jol ri Simat e ri Yehosab'od uk'o'jol ri Somer

xekamisan rech ri are'. Kmuqik kuk' ri e'utat pa ri utinimit ri David e xajawinik pa uk'exwach ri are' ri uk'ojol Amasi'as.

Ri rajawaremal ri Jo'akas pa ri Isra'el

(814-198)

13¹Pa ri juwinaq oxib' (23) junab' che kajawinik chik ri Jo'as, uk'ojol ri Okosi'as, rajawinel ri Juda, xumajij ri rajawaremal ri Jo'akas, uk'ojol ri Jehu, pa ri Samari'a, puwi' ri Isra'el. Xajawinik wuqlajuj (17) junab'. ²Kub'an itzel chuwach ri Yahweh, xuterne'b'ej ri mak xub'an ri Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at, xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

³K'atek'uri', xyakataj ri uq'aq'al royowal ri Yahweh pakiwi' ri e'ajisra'el e pa junalik xe'ujach pa uq'ab' ri Hasa'el rajawinel ri Aram e pa uq'ab' ri B'en-Hadad, uk'ojol ri Hasa'el. ⁴Ri Jo'akas kuqasaj ri royowal ri Yahweh e ri Yahweh xutatab'ej ri are' rumal rech che rilom ri k'ax kub'an ri rajawinel ri Aram chech ri Isra'el. ⁵Ri Yahweh kuya' chrech ri Isra'el jun to'l rech; xuto' kiwach pa uq'ab' ri ukowinem ri Aram e ri e'ajisra'el loq' xejeqi' pa taq ri tz'um kachoch jacha ri ojer kanoq. ⁶K'atek'ut, ri e'ajisra'el man xkiya' ta kan ri jetaq makaj jawi' ri xe'uk'am ub'ik ri Jerob'o'am; ri e'are' xkiterne'b'ej weri' e ri jun tyoxlaj che' xkanaj na kanoq pa ri Samari'a. ⁷Ri e'achijab' erech ch'o'j ke'uya kan ri Yahweh chech ri Jo'akas, xuwi ekawinaq lajuj (50) achijab' kkikejb'ej ri kej, lajuj (10) ch'ich' che kuk'aj ri kej e chuy lajuj k'al (10.000) achijab' keb'in chkaqan; rumal rech che ri rajawinel ri Aram xuk'is tzij pakiwi' ri e'are' e upoqlajil ulew xub'an chuxe' kaqan. ⁸Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Jo'akas, ronojel ri xub'ano e ri nim jastaq xub'ano, Ɂla man tz'ib'talik taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ⁹Ri Jo'akas kkotz'i' kuk' ri e'utat, kmuqik pa ri Samari'a e are ri uk'ojol Jo'ab' xkanaj kan pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawaremal ri Jo'as pa ri Isra'el

(798-783)

¹⁰Pa ri juwinaq wuqlajuj (37) junab' che kajawinik chik ri Jo'as, rajawinel ri Juda, ri Jo'as che uk'ojol ri Jo'akas, xumajij ri rajawaremal puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a. Xajawinik waqlajuj (16) junab'. ¹¹Kub'an itzel chuwach ri Yahweh, man xutas ta apan rib' chuwach ri jetaq umak ri Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at, che xe'uk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj, xane are xuterne'b'ej ri are'.

¹²Ri nik'aj taq jastaq chik che xub'an ri Jo'as, ronojel ri xub'ano e ronojel ri nim taq jastaq xub'ano, ri ukowilal, ri ch'o'j xub'an ruk' ri Amasi'as rajawinel ri Juda, Ɂla man tz'ib'atalik taj pa Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ¹³Ri Jo'as kkotz'i' kuk' ri e'utat e are ri Jerob'o'am xt'uyi' cho ri utem. Kmuqik ri Jo'as pa ri Samari'a kuk' ri erajawinel ri Isra'el.

Ri ukamikal ri Elise'o

¹⁴Aretaq chi' ri Elise'o xyawajik chrech ri yab'il che xukamb'ej ub'ik, ri Jo'as rajawinel ri Isra'el xxuli' ub'ik ruk' ri are', xoq'ik chrech e kub'ij: «ɁNutat! ɁNutat! Uch'ich' e ukej ri Isra'el!». ¹⁵Ri Elise'o kub'ij chrech: «Jat, jak'ama' jun ch'ab' e nik'aj taq k'yaqb'al», e ri are' ku'k'ama' jun ch'ab' e nik'aj taq k'yaqb'al. ¹⁶Ri Elise'o kub'ij chrech ri rajawinel ri Isra'el: «Chasuk'umaj b'a' ri ch'ab'», e ri are' kusus'umaj. K'atek'uri', ri Elise'o kukoj ri uq'ab' cho ri uq'ab' ri ajawinel ¹⁷e kub'ij: «Chajaqa' ri wantana chuwach apan ri relb'alq'ij», e ri are' xujaq ub'ik. Ri Elise'o kub'ij: «Chak'yaqa' b'a'», e ri are' xuk'yaqo. Ri Elise'o kub'ij:

«¡K'yaqb'al rech uch'akoj ri Yahweh! ¡k'yaqb'al rech ch'akoj puwi' ri Aram! Kqajb'ej na ri' ri Aram pa ri Afek chi k'ate' na kak'is tzij puwi'».

¹⁸Ri Elise'o kutz'aqatisaj ub'ixik: «Chak'ama' ukoq ri jetaq k'yaqb'al»; ri are' kuk'am ukoq. Ri Elise'o kub'ij chrech ri rajawinel ri Isra'el: «Chasoko' ri ulew», ri are' xusok oxmul e xutanab'a'. ¹⁹Ri achi rech ri Dyos xyakataj royowal chrij ri are' e xub'ij chrech: «¡Rajawaxik che kasok job' mul on waqib' mul e xa jek'uri' katch'akan ri' puwi' ri Aram chi k'ate' na kak'is tzij puwi'; k'atek'ut, kamik ri' xuwi kasok oxmul ri'!». ²⁰Xkamik ri Elise'o e kmuqik. Ejujun chkech ri ekijuq'at ri e'ajmo'ab' ke'ok pa ri jetaq ulew ronojel taq junab'. ²¹Ek'o nik'aj winaq tajin kkimuq jun kaminaq aretaq chi' ke'el uloq ri e'ajmo'ab'; k'atek'uri' kkik'yaq kan ri kaminaq achi pa ri ujul ri Elise'o e keb'e ub'ik. Ri kaminaq kuriqa' ri jetaq ub'aq ri Elise'o e ri jun achi ri' xk'astajik uwach, kwa'lijik e xtak'ik.

Ri ch'akanik pakiwi' ri e'ajaram

²²Ri Hasa'el rajawinel ri Aram, xub'an k'ax chkech ri e'ajisra'el chi pa ronojel ri uk'aslemal ri Jo'akas. ²³K'atek'ut, ri Yahweh xutoq'ob'isaj kiwach e xpax uk'u'x chkech. Kka'y uloq chkech rumal ri chapb'alq'ab' xub'an kuk' ri Ab'raham, ri Isa'ak e ri Jakob'; man xraj taj kusach kiwach e man xe'uk'yaq ta ub'ik chuwach. ²⁴Ri Hasa'el rajawinel ri Aram xkamik e are ri uk'ojol B'en-Hadad xajawinik kanoq pa ri uk'exwach ri are'. ²⁵K'atek'uri', ri Jo'as, uk'ojol ri Jo'akas, xuk'am chi pa uq'ab' ri B'en-Hadad, uk'ojol ri Hasa'el, ri jetaq tinimit che ri Jasa'el xutoqij pa uq'ab' ri Jo'akas ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j. Ri Jo'as xuqajb'ej oxmul ri are' e xrechb'ej chi na ri jetaq utinimit ri Isra'el.

Ri rajawaremal ri Amasi'as pa ri Juda

(796-781)

14¹Aretaq chi' ajawinaq chi keb' (2) junab' ri Jo'as uk'ojol ri Jo'akas, rajawinel ri Isra'el, xumajij ri rajawaremal ri Amasi'as, uk'ojol ri Jo'as, rajawinel ri Juda. ²K'o juwinaq job' (25) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawanik juwinaq b'elejeb' (29) junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Yeho'addan e ri are' ajjerusalem. ³Utz xub'an chuwach ri Yahweh, k'atek'ut, man je ta ri' jacha ri umam David; ronojel xub'ano jacha xub'an ri utat Jo'as. ⁴Xuwi ne' che man xsach ta kiwach ri jetaq k'olb'al ek'o chikaj e ri siwantinimit xkichi'j na ri jetaq tab'al toq'ob' e ri k'ok q'ol pa ri jetaq k'olb'al ri'. ⁵Aretaq chi' ko xk'o'ji' ri kowinem pa ri uq'ab', xe'ukamisaj ri e'ajpataninel che xkikamisaj ri utat che ajawinel. ⁶K'atek'ut, man xe'ukamisaj taj ri ekik'ojol kanoq ri ekamisanel, jeri' jacha tz'ib'atalik pa ri uwujil ri upixab' ri Mo'ises, jawi' xtaqan wi ri Yahweh chrech weri': Man kekamisax ta ri e'alk'uwa'lxel kumal ri etatxel e man kikamix ta ri etatxel kumal ri ek'ojolxel, chkijujunal ri' kekamik rumal ri itzel xkib'ano.

⁷Are ri are' xe'uqajb'ej ri e'ajedom pa ri taq'aj rech ri Atz'am, echuy lajuz k'al (10.000) achijab' e xch'akan puwi' ri Ab'aj ruk' sib'alaj ch'o'j, Yokte'el ri ub'i' xukojo chi k'ate' na pa we q'ij kamik ri'.

⁸K'atek'uri', ri Amasi'as ke'utaq enik'aj e'ajtaqo'ntzij ruk' ri Jo'as, uk'ojol ri Jo'akas, uk'ojol ri Jehu, rajawinel ri Isra'el, arech kub'ix chech: «¡Chatpetoq e kqil ri' jachin kkowinik!». ⁹Ri Jo'as, rajawinel ri Isra'el, kutaq ub'ixik we tzij ri' chrech ri Amasi'as, rajawinel ri Juda: «Ri uk'ixal ri Lib'ano xutaq ub'ixik chrech ri tak'ar pa ri Lib'ano: "Chaya' ri ami'al chwech arech kokik rixoqil ri nuk'ojol", k'atek'ut, ri jetaq awaj ek'o pa ri rulew ri Lib'ano, xeq'ax chila' e xkixaq'alb'ej ri k'ix. ¹⁰Qastzij nak'ut che xatch'akan puwi' ri Edom e

ri at awa'lisam ri ajolom! Nimalaj aq'ijil b'a chab'ana', k'atek'ut, are chatkanaj b'a' pa ri awachoch. ¿Jasche are kaya awib' pa ri k'ax e kattzaq na ri' e xoquje' ktzaq ri' ri Juda awuk' ri at?».

¹¹K'atek'ut, ri Amasi'as man xuta' ta we tzij ri'; ri Jo'as, rajawinel ri Isra'el, kb'ek e kch'o'jinik. Xkilo jachin ri kkowinik, ri are' e ri Amasi'as rajawinel ri Juda pa B'et-Semes rech ri Juda. ¹²Ri Juda xch'aktajik rumal ri Isra'el e chkijujunal xe'animaj ub'ik pa ri tz'um taq kachoch. ¹³Ri Jo'as rajawinel ri Juda, xuchap ub'ik pa ri B'et-Semes ri rajawinel ri Juda ri Amasi'as, uk'ojol ri Jo'as, uk'ojol ri Okosi'as, ri rajawinel ri Isra'el, e kuk'am ub'ik pa ri Jerusalem. Kutor ub'ik jun jul pa ri tapya rech ri Jerusalem che unimal juq'o' (400) xk'ab', chi pa ri uchi'ja rech ri Efra'im e kopan pa ri uchi'ja rech ri Jutz'. ¹⁴Xuk'am ub'ik ronojel ri q'an pwaq e ri saq pwaq e ronojel ri jastaq k'olik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri jetaq uq'inomal ri nim rachoch ri ajawinel, xoquje' eximitalik enik'aj winaq xe'uk'am ub'ik e xtzalij pa ri Samari'a.

¹⁵Ri nik'aj jastaq chik che ri xub'an ri Jo'as, ronojel ri xub'ano e ri nim jastaq xub'ano, ri ch'o'j xub'an ruk' ri Amasi'as rajawinel ri Juda ¿la man tz'ib'atal taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ¹⁶Ri Jo'as xkotch'i' kuk' ri e'utat e xmuqik pa ri Samari'a chkinaqaj ri e'kajawinel ri Isra'el. Are ri uk'ojol Jerob'o'am xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'. ¹⁷Ri Amasi'as, uk'ojol ri Jo'as, rajawinel ri Juda, xka'si' na kanoq jo'lajuj (15) junab' aretaq chi' kaminaq chi ri Jo'as, uk'ojol ri Jo'akas, rajawinel ri Isra'el.

¹⁸Ri nik'aj jastaq chik che xub'an ri Amasi'as, ¿la man tz'ib'atal taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ¹⁹Xchomax jun k'amb'al chrij ri are' pa ri Jerusalem e ri are' xanimaj ub'ik pa ri Lakis, k'atek'ut, xetaq ub'ik nik'aj winaq che roqataxik pa ri Lakis e chila' xkamisaxik wi ri are'. ²⁰Xk'am uloq chrij kej e xmuqik pa ri Jerusalem chkinaqaj ri e'utat pa ri Utinimit ri David. ²¹Konojel ri siwantinimit rech ri Juda xucha' ri Osi'as, ri are' che k'o waqlajuj (16) ujunab' e xokisaxik ajawinel pa uk'exwach ri utat Amasi'as. ²²Are are' xuyak chi jumul ri tinimit Elat e xutzalijisaj chrech ri Juda, aretaq chi' ri ajawinel muqutalik chik kuk' ri e'utat.

Ri rajawaremal ri ukab' Jerob'o'am pa ri Isra'el

(783-743)

²³Jo'lajuj junab' chik ajawinaq ri Amasi'as, uk'ojol ri Jo'as, rajawinel ri Juda, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Jerob'o'am uk'ojol ri Jo'as, rajawinel ri Isra'el, pa ri Samari'a. Xajawinik kawinaq jun (41) junab'. ²⁴Xub'an itzel chuwach ri Yahweh, e man xuya' ta kan ri jetaq mak che xub'an ri Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at e rumal k'u weri' xe'uk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

²⁵Rumal ri are' xtz'aaqat chi jumul ri retal rulew ri Isra'el, kmajtaj ub'ik pa ri rokb'al ri Hamat e kopan pa ri polow rech ri Arab'a, jacha ri utzij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el che xub'ij rumal ri uchi' ri Jonas upataninel q'axel utzij ri Dyos, uk'ojol ri Amitay, ri are' che ajgat-hefer. ²⁶Rumal rech che ri Yahweh xril ri sib'alaj k'achaqijchi' kuriq ri Isra'el; man k'o ta jun winaq k'o chuxe' ukowinem jun chik, on che mata ximitalik e man k'o ta jun winaq kuto' uwach ri Isra'el. ²⁷Ri Yahweh mam uchoman taj kusach ub'ik uwach ri ub'i' ri Isra'el chuxe' ri kaj e xuto' uwach rumal ri uq'ab' ri Jerob'o'am uk'ojol ri Jo'as.

²⁸Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Jerob'o'am, ronojel ri xub'ano e ri nim taq jastaq xub'ano, ri jetaq ch'akanik xub'an pa ri ch'o'j, ri xub'an che utzalejixik ri Damasko e ri Hamat chrech ri Juda e chrech ri Isra'el, ¿la man tz'ib'atal ta weri' pa ri Wuj rech ri

Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ²⁹Ri Jerob'o'am xkotch'i' kuk' ri e'utat e xmuqik pa ri Samari'a kuk' ri ekajawinel ri Isra'el. Xajawi'ik pa uk'exwach ri are' ri uk'ojol Sakari'as.

Ri rajawaremal ri Osi'as pa ri Juda

(781-740)

¹⁵Juwinaq wuqub' (27) junab' chik tajin kajawinik ri Jerob'o'am, rajawinel ri Isra'el, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Osi'as uk'ojol ri Amasi'as, rajawinel ri Juda. ²Waq'lajuj (16) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawinik kawinaq kab'lajuj (52) junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Yekoli'a e ri are' ajjerusalem. ³Tz'aqat ri utzil xub'an chuwach ri Yahweh jacha xub'an ri utat Amasi'as. ⁴Xuwi ne' che man xchuptaj ta uwach ri jetaq k'olb'al chikaj e ri esiwantinimit xkitaqej na ub'anik ri tab'al toq'ob' e uya'ik ri k'ok' q'ol cho ri jetaq k'olb'al chikaj. ⁵Ri Yahweh xuk'yaq jun yab'il chrij ri ajawinel e xq'iy ri uyab'il e xas jeri' xkanajik chi k'ate' na ri jun q'ij che xkamik. Xjeqi' pa jun ja che utukel apanoq k'o wi; e are ri uk'ojol Yotam xtaqanik pa ri nim rachoch ri ajawinel e are ri are' xb'anow q'atojtzij pakiwi' ri siwantinimit.

⁶Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Osi'as e ronojel ri xub'ano zla man tz'ib'atal taj weri' pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ⁷Ri Osi'as xkotch'i' kuk' ri e'utat e xmuq kuk' ri e'utat pa ri Utinimit ri David e are ri uk'ojol Jotam xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawaremal ri Sakari'as pa ri Isra'el

(743)

⁸Juwinaq wajxaqlajuj junab' chik ajawininaq ri Osi'as rajawinel ri Juda, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Sakari'as uk'ojol ri Jerob'o'am, puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a; waqib' ik' xajawinik. ⁹Xub'an itzel chuwach ri Yahweh jacha xkib'an ri e'utat, man xutas ta apan rib' chuwach ri jetaq makaj xub'an ri Jerob'o'am, uk'ojol ri Neb'at e ruk' ri jetaq makaj ri' xe'uk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

¹⁰Ri Sal-lum uk'ojol ri Yab'es, xuchomaj ub'anik jun k'amb'al chrech ri are', xusoko e xukamisaj chkiwach ri siwantinimit e are ri are' xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'. ¹¹Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Sakari'as tz'ib'atalik pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el. ¹²Are wa' ri xub'ij ri Yahweh chrech ri Jehu: «Ri e'ak'ojol xas ket'uyi' ri' cho ri utem ri Isra'el chi pa ri ukaj mayilq'ijisaq»; e jeri' xb'antajik.

Ri rajawaremal ri Sal-lum pa ri Isra'el

(743)

¹³Ri Sal-lum, uk'ojol ri Yab'es, xumajij ri rajawaremal puwi' ri Isra'el aretaq chi' juwinaq b'elejlajuj junab' chik kajawinik ri Osi'as, rajawinel ri Juda, e ri are' xajawinik jun ik' pa ri Samari'a.

¹⁴Ri Menajem uk'ojol ri Gadi, xpaqi' pa ri Tirsu uloq, kok pa ri Samari'a e xusok ri Sal-lum uk'ojol ri Yab'es, xukamisaj e are ri are' xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'.

¹⁵Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Sal-lum e ri k'amb'al che xuchomaj ub'anik, tz'ib'atalik pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el. ¹⁶K'atek'uri', ri Menajem kuk'ajisaj uwach ri Tipsa e ke'ukamisaj konojel ri ek'o chila' e k'ax xub'an chech ri ulew, xumajij ub'ik pa ri Tirsu rumal rech che man xjaq ta ri jetaq uchi' ri tinimit chuwach; konojel ri iyawab' taq ixoqib' xupoch' ri kipam.

Ri rajawaremal ri Menajem pa ri Isra'el

(743-738)

¹⁷Aretaq chi' juwinaq b'elejlajuj (39) junab' ajawininaq chi ri Osi'as, rajawinel ri Juda, xumajij ri rajawaremal ri Menajem uk'ojol ri Gadi, puwi' ri Isra'el; xajawinik lajuj junab' pa ri Samari'a. ¹⁸Xub'an itzel chuwach ri Yahweh, man xutas ta apan rib' chuwach ri jetaq mak xub'an ri Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at, e che rumal we jetaq makaj ri' xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

¹⁹Ri Pul rajawinel ri Asiri'a xpe uloq chrech ri ch'o'j ruk' ronojel ri amaq'. Ri Menajem xuya' chrech ri Pul kaq'o' lajujk'al (1.000) talentos saq pwaq arech kuto' are' e arech kk'oji' uchuq'ab' ri ukowinem ri rajawib'al pa uq'ab'. ²⁰Ri Menajem xutoq'ij ri pwaq ri' chkech ri Isra'el, chkech konojel ri winaq nim kib'antajik, rajawaxik chkijujunal kkiya chrech ri rajawinel ri Asiri'a kawinaq lajuj siklos saq pwaq. Xa jek'uri', ri rajawinel ri Asiri'a xtzalijik e man xkkanaj ta kan chila' pa ri amaq'. ²¹Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Menajem e ronojel ri xub'ano, ¿la man tz'ib'atal taj pa ri wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el? ²²Ri Menajem xkotz'i' kuk' ri e'utat e are ri uk'ojol Pekaji'as xajawinik kan pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawaremal ri Pekaji'as pa ri Isra'el

(738-737)

²³Kawinaq lajuj (50) junab' chik kajawinik ri Osi'as, rajawinel ri Juda, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Pekaji'as uk'ojol ri Menajem, puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a. Xajawinik keb' junab'. ²⁴Xub'an ri itzel chuwach ri Yahweh, man xutas ta apan rib' chuwach ri jetaq makaj xub'an ri Jerob'o'am ri uk'ojol ri Neb'at e rumal we jetaq mak ri' xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

²⁵Ri achi to'l rech ri Pekaj, uk'ojol ri Remali'as xuchomaj ub'anik jun k'amb'al chrech ri are' e xusoko pa ri Samari'a, pa ri keq'te' k'o pa ri nim rachoch ri ajawinel, xoquje' xukamisaj ri Argob' e ri Aryeh. Ek'o ub'ik ruk' ri are' kawinaq lajuj (50) achijab' e'ajgala'ad. Xukamisaj ri ajawinel e xkanaj kanoq pa uk'exwach ri are'.

²⁶Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Pekaji'as e ronojel ri jastaq xub'ano, tz'ib'atalik pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el.

Ri rajawaremal ri Pekaj pa ri Isra'el

(737-732)

²⁷Kawinaq kab'alajuj (52) junab' chik ajawaninaq ri Osi'as, rajawinel ri Juda, aretaq chi' ri Pekaj uk'ojol ri Remali'as xumajij ri rajawaremal puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a; xajawinik juwinaq junab'. ²⁸Xub'an itzel chuwach ri Yahweh, man xutas ta apan rib' chuwach ri jetaq mak xub'an ri Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at e che rumal we mak ri' xuk'am ub'ik ri Isra'el pa ri makaj.

²⁹Pa ri ujunab'alil ri Pekaj, rajawinel ri Isra'el, ri Teglat-Falasar rajawinel ri Asiri'a, kpetik e kokik pa ri Iyyon, pa ri Ab'el-B'et-Ma'aka, pa ri Yano'aj, pa ri Kedes, pa ri Hasor, pa ri Gala'ad, pa ri Galile'a, pa ronojel ri rulew ri Neftali e ke'ukam ub'ik konojel ri siwantinimit pa ri Asiri'a. ³⁰Ri Ose'as uk'ojol ri Ela, xuchomaj ub'anik jun k'amb'al chrech ri Pekaj uk'ojol ri Remali'as, xusoko ri are' e xukamisaj e xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are' pa ri juwinaq (20) junab' rech ri Yotam uk'ojol ri Osi'as.

³¹Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Pekaj e ronojel ri xub'ano, tz'ib'atalik pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Isra'el.

Ri rajawaremal ri Jotam pa ri Juda

(740-736)

³²Keb' junab' chik ajawaninaq ri Pekaj uk'ojol ri Remali'as, rajawinel ri Isra'el, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Jotam uk'ojol ri Osi'as, rajawinel ri Juda. ³³Juwinaq job' (25) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawanik waqlajuj junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Yerusa, umi'al ri Sadok. ³⁴Utz xub'an chuwach ri Yahweh, ronojel jeri' xub'ano jacha xub'an ri utat Osi'as. ³⁵Xuwi ne' che man xchuptaj ta uwach ri jetaq k'olb'al chikaj e ri siwantinimit xkitaqej na uchi'xik ri tab'al toq'ob' e ri k'ok' q'ol cho ri jetaq k'olb'al k'o chikaj ri'. Are ri are' xyakow ri uchi'ja chikaj rech ri Nim Rachoch ri Yahweh.

³⁶Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Jotam e ronojel ri xub'ano, Ɂla man tz'ib'atal taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'ala'il ri Ekajawinel ri Juda? ³⁷Pa taq we q'ij ri', ri Yahweh xuchapale'j utaqik uloq ri Rason puwi' ri Juda, rajawinel ri Aram, e ri Pekaj uk'ojol ri Remali'as. ³⁸Ri Jotam xkotz'i' kuk' ri e'utat, xmuqik pa ri Utinimit ri David che are umam; are ri uk'ojol Akaz xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawaremal ri Akas pa ri Juda

(736-716)

¹⁶Wuqlajuj (17) junab' chik ajawaninaq ri Pekaj, uk'ojol ri Remali'as, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Akaz, uk'ojol ri Jotam, rajawinel ri Juda. ²Ri Akas juwinaq ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawanik waqlajuj junab' pa ri Jerusalem. Man utz taj xub'an chuwach ri Yahweh ri Udyos, jacha xub'an ri umam David. ³Are xuterne'b'ej ri kib'e ri ekajawinel ri Isra'el, xuq'axej ne' ri uk'ojol pa ri q'aq' jeri' jacha ri itzel taq b'anoj ne' kkib'an ri siwan taq tinimit che xe'resaj ub'ik ri Yahweh chkiwach ri e'ajisra'el. ⁴Xuchi'j ri tab'al taq toq'ob' e ri k'ok' q'ol cho ri jetaq k'olb'al k'o chikaj, cho ri alaj taq juyub' e chuxe' ronojel raxroj che'.

⁵K'atek'uri', keb'e ub'ik ri Rason, rajawinel ri Aram e ri Pekaj uk'ojol ri Remali'as rajawinel ri Isra'el, che ub'anik ri ch'o'j ruk' ri Jerusalem, kkisutij rij ri Akas k'atek'ut man xekowin taj xech'akan puwi'. ⁶Pa taq we q'ij ri'; ri Rason, rajawinel ri Aram, xkowin chi na che uch'akik ri Elat arech kok chi na jumul rech ri Edom; ke'resaj ub'ik pa ri Elat ri e'ajjuda; ri e'ajedom xe'ok pa ri Elat e xejeqi' chila' chi pa we q'ij na kamik ri'. ⁷Ri Akas xe'utaq ub'ik enik'aj etaqo'ntzij ruk' ri Teglat-Falasar, rajawinel ri Asiri'a, arech ke'kib'ij chrech: «Ri in, inapataninel e inak'ojol! Chatpet b'a' che nuto'ik pa uq'ab' ri rajawinel ri Aram e puq'ab' ri rajawinel ri Isra'el rumal rech che ri e'are' xewa'laj uloq chwij in». ⁸Ri Akas xuk'am ub'ik ri saq pwaq e ri q'an pwaq k'o pa ri Nim Rachoch ri Yahweh e ri k'o pa ri uq'inomab'al ri nim rachoch ri ajawinel e jacha jun sipanik kutaq ub'ik ronojel chrech ri rajawinel Asiri'a. ⁹Ri rajawinel ri Asiri'a xutatab'ej weri' e xpaqi' chrij ri Damasko, xokik pa ri tinimit; ke'uk'am ub'ik ri siwantinimit pa ri Kir e xukamisaj kanoq ri Rason.

¹⁰Ri ajawinel Akas kb'e pa ri Damasko che uk'ulik ri Teglat-Falasar, rajawinel ri Asiri'a e aretaq chi' kril ri ab'aj tab'al toq'ob' k'o pa ri Damasko kutaq ub'ik chech ri chuchqajaw Uri'as ri jun ab'aj ri' e ri umolte jeri' jacha ub'anik. ¹¹Ri chuchqajaw Uri'as xuyak jun tab'al toq'ob'; ronojel ri jastaq xtaqan ri ajawinel Akas chrech chi pa ri Damasko uloq, ri chuchqajaw Uri'as xub'ano chi aretaq chi' ri ajawinel Akas maja' ktzalij uloq pa ri Damasko. ¹²Aretaq chi' ri ajawinel Akas ktzalij ub'ik pa ri Damasko xril ri ab'aj rech tab'al toq'ob', kqib' ukoq ruk' e kaq'an puwi'. ¹³Kuporoj cho ri tab'al utoq'ob' ri uholokosto e ri

jetaq usipanik, xuq'ejej ri ja' usipanik puwi', xoquje' xuq'ejej ri kik'el rech ri tab'al toq'ob' rech riqoj ib'. ¹⁴K'atek'uri', ri saq ch'ich' tab'al toq'ob' k'o ukoq chuwach ri Yahweh, kuk'am ukoq chuwach ri Nim Rachoch ri Yahweh e kukoq ukoq chunaqaj ri k'ak' tab'al toq'ob' pa ri urox uxkut kaj. ¹⁵Ri ajawinel Akas kutaq ri chuchqajaw Uri'as chech weri': «Cho ri nimalaj tab'al toq'ob', ri at kaporoj na ri' ri holokosto rech aq'ab'il e ri sipanik rech b'enaq'ij, ri holokosto rech ri ajawinel e ri usipanik, ri holokosto, ri sipanik e ri taq ja' kech konojel ri siwantinimit; kaq'ejej ri' chuwach ronojel ri kik' rech ri jetaq holokosto, e ri kik'el rech ri tab'al toq'ob'. E ri jun tab'al toq'ob' che saq ch'ich' b'ronse, kinwil in ri' jas kinb'an chrech». ¹⁶Ri chuchqajaw Uri'as xub'ano ronojel ri xutaq ri ajawinel Akas chrech.

¹⁷Ri ajawinel Akas xuwilij ri jetaq setesisk uxe', xresaj ri ch'ajb'al k'o puwi'; xuqasaj ri saq ch'ich' polow che kitelem ri ama' taq wakax e xukoj puwi' jun jeli'kalaj ab'aj. ¹⁸Rumal rech che xuta ri rajawinel Asiri'a chrech, xuk'exo pa ri Nim Rachoch ri Yahweh ri uchi'ja jawi' kb'an ub'ik okem pa ri sab'ado e ri jun rokb'al ri ajawinel chrij uloq.

¹⁹Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Akas e ronojel ri xub'ano, ¿la man tz'ib'atal taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ²⁰Ri Akas xkotz'i' kuk' ri e'utat, xmuqik pa ri Utinimit ri David e are ri uk'ojol Eseki'as xajawinik kanoq pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawaremal ri Ose'as pa ri Isra'el

(732-724)

¹⁷¹Kab'lajuj junab' chik ajawaninaq chi ri Akaz, rajawinel ri Juda, aretaq chi' xumajij ri rajawanik ri Ose'as uk'ojol ri Ela puwi' ri Isra'el pa ri Samari'a. Xajawanik b'elejeb' junab'. ²Itzel xub'an chuwach ri Yahweh, kne'b'a' man jeri' taj jacha xkib'an ri ekajawinel ri Isra'el che enab'e chuwach ri are'.

³Ri Salmanasar, rajawinel ri Asiri'a, xpaqi' che ub'anik ch'o'j chrech ri Ose'as. Ri Ose'as xuya' rib' pa uq'ab' ri ukowinem e xutoj ri alka'ab'al chrech. ⁴K'atek'ut, ri rajawinel ri Asiri'a xuch'ob'o che ri Ose'as keb' uwach chrech ri are', xane xe'utaq ub'ik enik'aj etaqo'ntzij ruk' ri So, rajawinel ri Egipto e man xutoj ta ri alka'ab'al chrech ri rajawinel ri Asiri'a, jacha ub'anom uloq ronojel taq junab'. Ri rajawinel ri Asiri'a xuchapo e xutz'apij ri are' pa che' e ximitalik ruk' k'i taq ch'ich'.

Ke'ok pa ri Samari'a

(721)

⁵Ri rajawinel ri Asiri'a kok pa ronojel ri jetaq tinimit e kopan pa ri Samari'a e oxib' junab' xusutij rij we tinimit ri'. ⁶B'elej junab' chik ajawaninaq chik ri Ose'as, aretaq chi' ri rajawinel ri Asiri'a xokik pa ri Samari'a e xe'uk'am ub'ik ri e'ajisra'el pa ri Asiri'a. Xe'uqegeb'a' pa ri Jalaj, pa ri Jab'or che jun nimaja' rech ri Gosan e pa taq ri kitinimit ri e'ajmedos.

Mayoj uwach ri k'ax xuriq ri rajawib'al ri Isra'el

⁷Xk'ulmataj weri' rumal rech che ri e'ajisra'el xemakun chuwach ri Yahweh ri Kidyos, ri are' che xeresaj e xe'upaqb'a' pa ri rulew ri Egipto uloq, xuto' uloq kiwach chuxe' ri ukowinem ri Fara'on, rajawinel ri Egipto. E xekiq'ijilaj enik'aj e'esal uwach dyos chik, ⁸xkiterne'b'ej ri kib'antajik ri jetaq tinimit che ri Yahweh xe'uk'yaq ub'ik chkiwach ri e'are'. ⁹Ri e'ajisra'el xkichomaj itzel taq jastaq che uk'ule'laxik ri Yahweh. Xkiyak ri jetaq

k'olb'al chikaj pa ronojel tinimit jawi' xejeqi' wi e'are', chi pa ri taq keq'te' jawi' kelaq'b'anik wi e pa ri kowlaj taq tinimit. ¹⁰Xkitz'aq nik'aj taq ab'aj e tyoxlaj taq che' puwi' ronojel alaj taq juyub' e chuxe' ronojel raxroj taq che'. ¹¹E xkib'an ri tab'al toq'ob' puwi' ronojel ri jetaq k'olb'al chikaj jacha kkib'ano ri jetaq tinimit che ri Yahweh xe'ukyaq ub'ik chkiwach ri e'are' e xkib'an itzel taq jastaq che xuyak uq'aq'al royowal ri Yahweh. ¹²Xe'kiq'ijilaj ri e'esal taq uwach dyos, ri xe'uq'il ri Yahweh che man kekiq'ijilaj taj aretaq chi' xub'ij chkech: «Man kib'an ta weri'».

¹³Ri Yahweh kuya' ub'ixik chkech ri Isra'el e ri Juda rumal ri kichak kipatan konojel ri eq'axel utzij ri Dyos e konojel ri esaq wachom winaq: «Chik'exa' b'a' ri ik'ux chuwach ri itzel taq ib'e imajom e chik'olo' b'a' ri nupixab' e ri nutzij pa ri iwanima', jeri' jacha xinb'ij chkech ri itat e ri xe'intaq che ub'anik rumal ri kichak kipatan ri enupataninel ri eq'axel utzij ri Dyos». ¹⁴K'atek'ut, ri e'are' man xkinimaj taj e xkikoworisaj ri kijolom jeri' jacha xkib'an ri kitat, che man kkijikib'a ta ri kik'ux chrij ri Yahweh ri Kidyos. ¹⁵Kketzelay uwach ri upixab', xoquje' ri chapb'alq'ab' che xub'an kuk' ri ekitat e ri jetaq taqanik xuya chkech; are ne xkiterne'b'ej ri man utz taj, are xeteri' chkij ri jetaq tinimit ek'o naqaj chkech, ri tinimit che xub'ij ri Yahweh chkech: man kib'an taj jacha kkib'an ri e'are'. ¹⁶Xkiwonb'a' kanoq ronojel ri jetaq upixab' ri Dyos e kkitz'aq e'esal uwach taq dyos ruk' ja'risamtaq ch'ich', ri keb' alaj taq ama' wakax; xkib'an jun tyoxlaj kiche' e xkimej kich'e'k chkiwach konojel ri ch'umil ek'o chikaj e xkiq'ijilaj ri B'a'al. ¹⁷Xekiq'axej ri ekik'ojol e ri ekimi'al pa ri q'aq', xkib'an ri ch'ob'nik e ri saqwachaj, xkik'ayij kib' che ub'anik ri itzel chuwach ri Yahweh e xkiyak ri uq'aq'al royowal. ¹⁸K'atek'uri' ri Yahweh sib'alaj k'ax ranima' rumal ri Isra'el e man xraj ta chik kril kiwach. Xuwi xkanaj kanoq ri ujuq'at ri Juda.

¹⁹Xoquje' ri Juda man xrilij taj ri upixab' ri Yahweh ri Udyos, xoquje' xuterne'b'ej ri jetaq pixab' xkiterne'b'ej ri Isra'el. ²⁰K'atek'uri', ri Yahweh xuk'yaq ub'ik konojel ri erija'al ri Isra'el, xresaj kik'ixb'al e xe'ujach pakiq'ab' e'elaq'omab', chi k'ate' na naj xe'ukyaq ub'ik e man xril ta chi kiwach. ²¹Rumal rech che ri Isra'el xresaj ub'ik rib' pa ri rachoch ri David e rumal che xki'okisaj kajawinel ri Jerob'o'am ri uk'ojol ri Neb'at; ri Jerob'o'am xresaj ub'ik ri siwantinimit chuwach ri Yahweh e xe'uk'am ub'ik pa jun nimalaj mak. ²²Ri e'ajisra'el xkib'ano ronojel ri jetaq mak xub'an ri Jerob'o'am e man xkitas ta apan kib' chuwach; ²³chi k'ate' na che pa uk'isb'al ri Yahweh man xraj ta chik kril uwach ri Isra'el, jacha xub'ij rumal ri kichak kipatan ri e'upataninel eq'axel utzij ri Dyos; xe'uk'am ub'ik ri e'ajisra'el naj che ri kulew, xe'uk'am ub'ik pa ri Asiri'a, jawi' ek'o na wi chi pa we q'ij kamik ri'.

Ri ekaxlan taq winaq ke'ok pa ri Samari'a

²⁴Ri rajawinel ri Asiri'a xe'uk'am uloq enik'aj winaq pa ri B'ab'iloni'a, pa ri Kuta, pa ri Arva, pa ri Hamat e pa ri Sefarvayim e xe'ukoj pa ri jetaq utinimit ri Samari'a pa kik'exwach ri e'ajisra'el; kkib'an kech chrech ri Samari'a e kejeqi' pa ri jetaq utinimit.

²⁵Xk'ulmatajik che aretaq chi' xe'ok pa ri ulew ri', man k'o ta na'tal ri' chkech che man keniman ta chrech Yahweh e ri Yahweh xu'taq jetaq koj chkij e xe'kikamisaj ek'i chkech ri e'are'. ²⁶Xa jek'uri' xkib'ij chrech ri rajawinel Asiri'a: «Ri winaq che xe'ak'am uloq pa ri jetaq utinimit ri Samari'a man keta'm taj kq'ijilaj ri Rajaw we ulew ri', k'atek'uri' xu'taq uloq jetaq koj chkij arech ke'kikamisaj rumal rech che man keta'm taj kq'ijilaj ri Rajaw we ulew ri'». ²⁷Ri rajawinel Asiri'a xtaqan chrech weri': «Chitzalijisaj b'a' jela' jun chkech ri echuchqajawib' che ri in xink'am uloq jela', chjeqel b'a' chila' e chuk'utu' b'a' chila' ri q'ijlanik kb'an chuwach ri Rajaw ri ulew ri'». ²⁸Xpe k'ut jun chkech ri echuchqajawib' che

xk'am ub'ik pa ri Samari'a e xjeqi' pa ri B'etel e xuk'ut chkiwach ri rajawaxik kkib'ano che uq'ijilaxik ri Yahweh.

²⁹Chjujunal chkech ri jetaq amaq' xkib'an ri jetaq kidyos e xkikoj pa ri nim taq ja pa ri k'olb'al chikaj jawi' ri ejeqel wi pa ri Samari'a. ³⁰Ri e'ajb'ab'iloni'a xkib'an jun Sukkot-B'enot, ri e'ajkuta xkib'an jun Nergal, ri e'ajhamat xkib'an jun Asima, ³¹ri e'ajavvita xkib'an jun Nib'jaz e jun Tartak, e ri e'ajsefarvayim xe'kiporoj ri kalk'uwa'l pa ri q'aq' rech uq'ijilaxik ri Adrammelek e ri Anammelek, che are kidyos ri e'ajsefarvayim. ³²Xoquje' nim kkil wi ri Yahweh e xe'ki'uxisaj enik'aj echuchqajawib' chkixo'l ri jetaq kiwinaq arech kkiq'ijilaj ri Yahweh pa taq ri k'olb'al k'o chikaj. ³³Nim kkil wi ri Yahweh e xoquje' kkipatanij ri ekidyos e'are', jeri' jacha ri q'ijlanik kkib'an ri jetaq amaq' jawi' ri epetinaq wi uloq. ³⁴Chi pa we q'ij na kamik ri' are kkiterne'b'ej ri ojer taq q'ijlanik.

Ri e'ajisra'el che ek'o na kanoq pa ri Samari'a, man nim taj kil wi ri Yahweh e man xkiterne'b'ej ta ri jetaq upixab' e ri naq'atalik, ri tzij rajawaxik kb'anik e ri jetaq pixab' che xtaqan ri Yahweh chkech ri eralk'uwa'l ri Jakob', ri e'are' che xukoj kib'i' Isra'el. ³⁵Ri Yahweh xub'an jun chapb'alq'ab' kuk' e'are' e xe'utaq chrech weri': «Man nim taj ke'iwil wi ri ekaxlan taq dyos, man kixxuki' ta chkiwach, man ke'iq'ijilaj taj e man kichi'j ta jun taq tab'al toq'ob' chkiwach. ³⁶Xuwi kib'an weri' chuwach ri Yahweh, ri are' che xixresaj uloq e xixupaqab'a' chi pa ri Egipto uloq ruk' ri ukowinem e ruk' che xulik'ej ri uq'ab', chrech ri are' kixq'ijlanik, chuwach ri are' kixxuki'k, e chuwach are' kichi'j ri tab'al taq toq'ob'. ³⁷Kik'ol ri' pa ri iwanma' ri jetaq pixab' e ri jetaq q'ijlanik, ri tzij rajawaxik kb'anik e ri tz'ib'atalik pixab' xuya' chiwech, pa junalik kiterene'b'ej weri' e man k'o ta kixxuki' ri' chkiwach ekaxlan taq e'esal uwach dyos. ³⁸Misacho ri chapb'alq'ab' xinb'an iwuk' ix e mixxuki' chkiwach ekaxlan taq e'esal uwach dyos, ³⁹xuwi ri Yahweh ri Idyos nim kiwil wi e ri are' kuto' iwach ri' pa kiq'ab' konojel ri e'ik'ulel». ⁴⁰K'atek'ut, ri e'are' man xkinimaj ta ri utzij ri are' e kkitaqej na ub'anik ri ojer kiq'ijlanik.

⁴¹Xa jek'uri', we siwan taq tinimit ri' nim kkil wi ri Yahweh e xoquje' ke'kiq'ijilaj ri e'esal uwach taq kidyos; ri ekalk'uwa'l ri ekalk'uwa'l ri e'are' kkib'an na jewa' pa we q'ij kamik ri' jacha ri xkib'an ri ekitat.

Jaqeb'al tzij puwi'

ri rajawaremal ri Eseki'as

18¹Oxib' junab' chik ajawininaq ri Ose'as uk'ojol ri Ela, rajawinel ri Isra'el, aretaq chi' xumajij ri rajawaremal ri Eseki'as uk'ojol ri Ajaz, rajawinel ri Juda. ²Juwinaq job' ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawinik juwinaq b'elejeb' junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Ab'i, umi'al ri Sakari'as. ³Utz xub'an chuwach ri Yahweh, kub'ano ronojel jacha ri xub'ano ri umam David. ⁴Are are' xusach uwach ri jetaq k'olb'al chikaj; xuwaq'ij ri jetaq ab'aj, xuqupj ri tyoxlaj che' e xuk'is tzij puwi' ri jun saq ch'ich' kumatx xub'an ri Mo'ises. Chi pa taq we q'ij ri', ri e'ajisra'el kkichi'j ri jetaq tab'al toq'ob' chuwach, xkikoj ub'i' Nejustan.

⁵Xujijkib'a' uk'u'x chrij ri Yahweh, ri Udyos ri Isra'el. Chuwach chi apan ri are', man xk'oji' ta chi jun rajawinel ri Juda jacha ri are' e xoquje' man xk'oji' ta jun nab'e chuwach, jeri' jacha ri are'. ⁶Xas xqib' ruk' ri Yahweh e man xutzooqopij ta kan ri are', xuk'ol pa ri ranima' ri jetaq pixab' xtaqan ri Yahweh chrech ri Mo'ises. ⁷Ri Yahweh xk'oji' ruk' ri are' e xajek'uri' utz xelik pa ronojel ri xub'ano. Xwa'lajik chrij ri rajawinel ri Asiri'a e man xk'oji' ta chi jumul chuxe' ri ukowinem. ⁸Ri are' xe'uqajb'ej ri e'ajfiliste'o chi pa ri Gasa, e

xrechb'ej ri amaq' chi pa ri retal ulew ub'ik, kmajtaj ub'ik jawi' k'o wi ri keq'te' rech laq'ab'anik e kopanik chi pa ri kowlaj taq tinimit.

Ri xuk'isb'ej wi ri Samari'a

⁹Pa ri ukaj junab', aretaq chi kajawinik chik ri Eseki'as, pa ri uwuq junab' chik ajawaninaq ri Ose'as uk'ojol ri Ela, rajawinel ri Isra'el, xpaqi' uloq che ub'anik ri ch'o'j ruk' ri Samari'a, ri Salmanasar, rajawinel ri Asiri'a e xusutij rij. ¹⁰Kokik pa ri Samari'a aretaq chi' oxib' junab' chik ri ch'o'j. Pa ri uwaq junab' che kajawinik chik ri Eseki'as, che ub'elej junab' chik kajawinik ri Ose'as, rajawinel ri Isra'el, xch'aktajik ri Samari'a. ¹¹Ri rajawinel ri Asiri'a ke'uk'am ub'ik ri e'ajisra'el pa ri Asiri'a e xe'ujeqeb'a' pa Jalaj, puwi' aq'anoq ri Jab'or, ri nimaja' Gosan e pa ri kitinimit ri e'ajmedos ¹²rumal rech che man xkinimaj ta ri utzij ri Yahweh ri Kidyos e xkib'an k'ax chrech ri uchapb'alq'ab', chrech ronojel ri jastaq xtaqan ri Mo'ises chech, che upataninel ri Yahweh. Man xetan taj e man xkib'an taj pa ri kik'aslemal.

Ri okem ruk' choq'ab' pa ri Senakerib'

¹³Kajlajuj junab' chik ajawaninaq ri Eseki'as, aretaq chi' xpaqi' uloq ri Senakerib, rajawinel ri Asiri'a, chkij konojel ri kowlaj taq itinimit ri Juda e xe'rechb'ej ri jetaq tinimit ri'. ¹⁴Ri Eseki'as, rajawinel ri Juda kutaq ub'ixik we tzij ri' chrech ri rajawinel ri Asiri'a, pa ri Lakis: «¡Ri in xinmakunik! Chattanalok chrech ri ch'o'j kab'an chwech e kinb'an ri' ronojel ri kab'ij chwech!». Ri rajawinel ri Asiri'a xutaq utayik chrech ri Eseki'as, rajawinel ri Juda, jo'lajujk'al talentos saq pwaq e juwinaq lajuj talentos q'an pwaq; ¹⁵ri Eseki'as xujach ronojel ri saq pwaq che xriqitajik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh e pa ri q'inomalaj kaxa k'o pa ri nim rachoch ri ajawinel. ¹⁶Aretaq chi' weri', ri Eseki'as xujoq'opij ronojel ri jetaq ch'ich' k'o cho ri uchi' taq ja pa ri Nim Rachoch ri Yahweh e xtaqanik kk'oqopaxik ri utak'ab'alil che b'anom ruk' q'an pwaq, che xas are ri rajawinel ri Juda xtz'ajow chrij e xujach chrech ri rajawinel ri Asiri'a.

Ri uchak upatan ri nimalaj ajpajnel amaja'

¹⁷Ri rajawinel ri Asiri'a, chi pa ri Lakis ub'ik, kutaq ub'ik ruk' ri ajawinel Eseki'as pa ri Jerusalem ri nimalaj ajpajnel amaja', ri kinimal ri emencho'r taq achijab' e ri kik'amalb'e e ek'i achijab' erech ch'o'j. Kapaqi' ub'ik pa ri Jerusalem. Aretaq chi' ke'opanik, kek'o'ji' ukoq chunaqaj ri chemelikajal ja' k'o ajsik, ri k'o pa ri ub'e ri rulew ri Ch'ajonb'al. ¹⁸Ke'kisik'ij ri ajawinel, ri k'amalb'e pa ri nim rachoch ri ajawinel, ri Elyakim uk'ojol ri Jilki'as, ri ajtz'ib' Seb'na e ri ajtij Yo'aj, uk'ojol ri Asaf, ke'el uloq arech ke'kik'ulu' ri e'are'. ¹⁹Ri nimalaj ajpajnel amaja' kub'ij chkech: «Chib'ij b'a' we jun taqkil ri' chrech ri Eseki'as: Jewa' kub'ij ri nimalaj ajawinel, ri rajawinel ri Asiri'a ¿Jas ri kakub'a' ak'ux chrij? ²⁰¿La kachomaj che ri tzij k'o upatan chuwach ri etamanik e che kuya'o kkanaj kan pa uk'exwach ri ch'o'j? ¿Jachin kakub'a' ak'u'x chrij che xatwa'laj chwij in? ²¹Ri at xakub'a' ak'u'x chrij ri jun q'ajinaq aj, che are ri Egipto, arech katwa'aljik uloq chwij in? ²²K'atek'ut, kib'ij wa' chwech: ri uj qakub'a'm qak'u'x chrij ri Qadyos' ¿la man are ta k'ut ri are', Eseki'as, ri xusach uwach ri jetaq k'olb'al k'o chikaj e ri jetaq tab'al toq'ob' e xub'ij chkech ri esiwantinimit Juda e ri Jerusalem: “¡Kimej iwib' wa' chuwach we jun tab'al toq'ob' ri' pa ri Jerusalem!” ²³¿Utz b'a' ri! Ko chixb'e b'a' ruk' ri Wajaw ri rajawinel ri Asiri'a: ri in kinya' ri' chawech joq'o'

(2.000) kej we ke'ariq ri achijab' kkikejb'ej! ²⁴¿Jas k'u kab'an ri' arech ktzalejik xa jun chkech ri enitz' chkixo'l ri e'upataninel ri Wajaw? Ri at kajikib'a ak'ux chrij ri Egipto arech kk'oji' nik'aj taq ach'ich' kech ri kej e achijab' kkikejb'ej ri kej! ²⁵K'atek'uri', ¿la kachomaj ri at che xinpaqi' uloq ri in pa we jun k'olb'al ri' che uk'isik tzij puwi' e man k'o ta ri Yahweh wuk'? Are ri Yahweh xb'in chwech: ¿Chatpaqal ub'ik che uk'isik tzij puwi' ri jun ulew ri'!».

²⁶Ri Elyakim, uk'ojol ri Jilki'as, ri Seb'na e ri Yo'aj kkib'ij chrech ri nimalaj ajpajnel amaja': «Kinta' jun toq'ob' chawech, chujach'ab'ej ri uj che ujabatanel, pa ri tzij arame'o, rumal rech che ri uj qeta'm we tzij ri', mujach'ab'ej pa ri tzij juda chkixikin ri siwantinimit che ek'o cho ri tapya». ²⁷Ri nimalaj ajpajnel amaja' kub'ij chkech: «¿La xinutaq uloq ri wajaw che ub'ixik weri' chrech ri awajaw on chawech at, e man chkech ta ri achijab' che et'uyul puwi' ri tapya, che rajawaxik kkitij ri kikis e kkiqumuj ri kichul iwuk' ix?».

²⁸Xtaki' ri nimalaj ajpajnel amaja' e ko kuraqaqej uchi' pa ri kich'ab'al ri e'ajjuda e kub'ij we tzij ri': «Chitatab'ej ri utzij ri nim ajawinel, ri rajawinel ri Asiri'a. ²⁹Jewa' kub'ij ri ajawinel: Mixusub' b'a' ri Eseki'as, rumal rech che man kkwon taj kixuto' pa nuq'ab' in. ³⁰Mukub'a' ik'u'x ri Eseki'as ruk' ri Yahweh aretaq chi' kub'ij chiwech: "Qastzij na k'ut che kujuto' ri' ri Yahweh e we tinimit ri' man kjachitaj ta ri' puq'ab' ri rajawinel ri Asiri'a". ³¹Mitatab'ej ri utzij ri Eseki'as, rumal rech che jewa' kub'ij ri rajawinel ri Asiri'a: Chixkanaj utzil wuk' in, chiya'a' b'a' iwib' chwech in e iwonojel ri' kitij na ri' ri uwach ri tikb'al i'uva e ri uwach ri iwikox, kiquumuj na ri' ri ijoron pa ri ik'uwa', ³²k'atek'uri', kinpe na ri' chik'amik e kixinya'a na ri' pa jun tinimit che jeri' jacha we iwulew ri', rulew triko, rulew uva, rulew kaxlanwa e rulew tikb'al uva, rulew ase'ite e rulew uwa'lche', e kixk'asi' ri' e man kixkam ta ri'. K'atek'ut, mitatab'ej ri Eseki'as rumal rech che ri are' tajin kixusub'u aretaq chi' kub'ij chiwech: "Ri Yahweh kuto' qawach ri'". ³³Ri ekidyos ri jetaq amaq' ¿la qastzij puch chkijujunal xkito' uwach ri kulew puq'ab' ri rajawinel ri Asiri'a? ³⁴¿Jawi' ek'o wi ri e'udyos ri Jamat e ri Arpad, jawi' ek'o wi ri e'udyos ri Sefarvayim, ri Heva e ri Ivva? ¿La xkito' puch kiwach ri Samari'a pa ri nuq'ab'? ³⁵¿Jachin chkech chkixo'l konojel ri ekidyos ri jetaq amaq' xuto' iwach chuwach ri nukowinem in arech kuto' uwach ri Yahweh ri Jerusalem pa ri nuq'ab' in?».

³⁶Ri siwantinimit man k'o ta xich'awik e man k'o ta jun tzij xkitzalij uwach chrech ri are', rumal rech che ri ajawinel xtaqan chrech weri': «Mitzalij uwach ri utzij». Ri Elyakim uk'ojol ri Jilki'as, k'amalb'e pa ri nim rachoch ri ajawinel, ri ajtz'ib' Seb'na e ri ajtaqo'ntzij Yo'aj, uk'ojol ri Asaf, kirach'qim ub'ik ri katz'yaq keb'e ruk' ri Eseki'as e kkib'ij chrech ri utzij ri nimalaj ajpajnel amaja'.

Ri Isa'i'as q'axel utzij ri Dyos

¹⁹¹Aretaq chi' ri ajawinel Eseki'as xuta we tzij ri', xurach'q'ij ri ratz'yaq, kukoj jun koxtar e kb'e pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. ²Ke'utaq ub'ik, pa ri nim rachoch ri Yahweh ri k'amalb'e Elyakim, ri ajtz'ib' Seb'na e ri enim taq winaq chik chkixo'l ri echuchqajawib', kikojom ub'ik ri koxtar, ruk' ri Isa'i'as q'axel utzij ri Dyos, uk'ojol ri Amos. ³Ri e'are' kkib'ij chrech: «Jewa' kub'ij ri Eseki'as: We jun q'ij ri', jun q'ij rech k'ax, rech k'ajisab'al wachaj e rech k'ixb'al. Ri alk'uwa'lxel xopan ri kiq'ij ke'alaxik e man k'o ta chuq'ab' arech ke'alaxik. ⁴¿La man xuta ta ri' ri Yahweh, ri Adyos, ronojel ri jetaq utzij ri nimalaj ajpajnel amaja' che xutaq uloq ri rajawinel ri Asiri'a ri rajaw, arech ke'retzelaj uwach ri k'aslik Dyos? ¿La man kuk'ajisaj ta uwach wa' we tzij ri' che xuta ri Yahweh ri Adyos? Chab'ana' b'a' jun ch'awem ruk' ri Dyos pakiwi' ri eto'tajinaq na kanoq».

⁵Aretaq chi' ri enim taq e'uwinaq ri ajawinel Eseki'as xe'opan ruk' ri Isa'i'as, ⁶ri are' kub'ij chkech: «Jewa' kib'ij chrech ri iwajaw: Are wa' ri kub'ij ri Yahweh. Maxib'ij awib' rumal ri jetaq tzij xato», ri k'ax taq tzij yoq'b'al wech xkib'an ri e'upataninel ri rajawinel ri Asiri'a. ⁷Ri in kinkoj na ruk' ri are' jun uxlab'al, kuta jun tzij ri' e ktzalij ub'ik ri' pa ri rulew e pa ri rulew, ri in kinb'an ri' arech ri are' kqaj chuxe' ri ch'ich' rech ch'o'j.

Ri relik ub'ik ri nimalaj ajpajnel amaja'

⁸Ri nim ajpajnel amaja' ktzalij ub'ik e xuriqa' ri rajawinel ri Asiri'a che tajin kch'o'jinik ruk' ri Lib'na. Ri nimalaj ajpajnel amaja' xuta'o che ri ajawinel xel ub'ik pa ri Lakis, ⁹rumal rech che xuta' utzijol jun tzij puwi' ri Tiraka, rajawinel ri Kus: «Ri are' xel ub'ik che ub'anik ch'o'j awuk' ri at».

Ri uwuj ri Senakerib' xutz'ib'aj chrech ri Eseki'as

Jumul chik, ri Senakerib', ke'utaq chi ub'ik enik'aj etaqo'najtzij ruk' ri Eseki'as arech kkib'ij chrech: ¹⁰«Jewa' kib'ij na chrech ri Eseki'as rajawinel ri Juda: Matusub' b'a' ri Adyos aretaq chi' ri at kajikib'a ak'ux chrij ri are' ruk' we tzij ri': «;Ri Jerusalem man kjachitaj ta ri' pa ri uq'ab' ri rajawinel ri Asiri'a!» ¹¹Ri at atom utzijol ri jastaq che kib'anom ri ekajawinel ri Asiri'a chkech konojel ri jetaq amaq', xekijach chuwach ri Anatema, je ri at katto'taj kan ri! ¹²Ri kidyos ri jetaq amaq' zla xkito' kiwach ri winaq che ri enutat xkik'is tzij pakiwi', ri Gosan, ri Jaran, ri Resef, e ri e'ajedenita ri ek'o pa ri Telesar? ¹³Jawi' k'o wi ri rajawinel ri Hamat, ri rajawinel ri Arpad, ri rajawinel ri La'ir, ri rajawinel ri Sefarvayim, ri rajawinel ri Hena e ri Ivva?»

¹⁴Ri Eseki'as kuk'am ri wuj chi pa kiq'ab' ri etaqo'ntzij e kusik'ij. Katek'uri' kpaqi' pa ri Nim rachoch ri Yahweh e xulik'ej ri wuj chuwach ri Yahweh. ¹⁵Ri Eseki'as xub'an we jun ch'awem ri' chuwach ri Yahweh: «At Yahweh, at Udyos ri Isra'el, che at remelik pa axuq'arem, ri at che at xuwi chi Dyos pa konojel ri jetaq ajawib'al k'olik chuwachulew, che at ri xatb'anowik ri kaj e ri uwachulew. ¹⁶Chatak'ab'a' ri axikin Yahweh e chatatab'ej b'a': chajaqa' ri awoq'och, Yahweh e chatka'yoq! Chata' b'a' ri k'ax taq utzij ri Sennakerib, ri xutaq uloq ub'ixik yoq'b'al rech ri k'aslik Dyos. ¹⁷Qastzij nak'ut Yahweh, che ri ekajawinel ri Asiri'a ekik'isom tzij pakiwi' ri jetaq amaq', ¹⁸e xekik'yaq ub'ik ri jetaq kidyos pa ri q'aq', rumal rech che ri e'are' man edyos taj, xane kichak kiq'ab' achijab', xa eche' e xa e'ab'aj, e rumal neri' xk'is tzij pakiwi'. ¹⁹Kamik k'ut ri', ri in kink'omij chawech Yahweh, che at Qadyos uj, chato'o b'a' qawach puq'ab', e xa jek'uri' konojel ri jetaq ajawib'al ek'o chuwachulew keta'maj ri' che xuwi ri at, at Yahweh at Dyos!»

Ri utzij ri Isa'i'as

²⁰Ri Isa'i'as, uk'ojol ri Amos, kutaq ub'ixik chrech ri Eseki'as: «Jewa' kub'ij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el. Ri in xintatab'ej ri ach'awem wuk' ri in puwi' ri Senakerib', rajawinel ri Asiri'a. ²¹Are wa' ri tzij kub'ij ri Yahweh puwi' ri are'.

Ri are' kretzelaj awach,
ri are' kutze'j awach,
ri ali, ri q'apoj ali, umi'al ri Si'on.
Kutota' ujolom chawij,

- ri ali, ri ral ri Jerusalem.
- ²²¿Jachin xawetzelaj uwach ri at,
jachin xayoq' ruk' itzel taq tzij?
¿Jachin xayak ri ach'ab'al chrech
e xayak ri awoq'och chuwach?
¡Are ri Tyoxlaj Ub'antajik rech ri Isra'el!
- ²³Kumal ri e'ataqo'ntzij,
ri at xawetzelaj uwach ri Ajawxel.
E ri at xab'ij:
"Ruk' ri sib'alaj taq nuch'ich' e ri nukej,
ri in xinpaqi' ajsik ri jetaq juyub',
xinpaqi' pa taq uk'isb'al ri juyub' Lib'ano.
Xinchoy uloq ri upurnum ri jetaq ták'ar
e ri jetaq ukotz'ijal ri k'asis.
Ri in xinopan pa ri k'isb'al uk'olb'al,
pa ri je'likalaj uk'ache'laj.
- ²⁴Ri in nuk'otom k'uwa' e nuqumum
kaxlan taq joron.
Kinchajiqisaj na ri' chuxe' ri waqan
ronojel ri jetaq nimaja' pa ri Egipto".
- ²⁵¿La utz utayik kab'an weri'? Chi ojer tzij
ri in nusuk'umam weri';
ojer kanoq ri in nuchomam weri'.
Kamik ri' kinb'an weri'.
Jumulaj poqlaj ri',
k'isinaq tzij ri' puwi' ri achak
ri kowlaj taq ab'aj tinimit.
- ²⁶Ri esiwantinimit, che tuqa'r kiq'ab',
keb'irb'itik e k'ixb'al ek'olik,
ejacha taq q'ayes ek'o cho ri ulew,
uraxroj q'ayes,
uq'ayes ri jetaq xot e yawab'
triko che maja' kk'iyik.
- ²⁷We kattak'i'k on katt'uyi'k
we katel ub'ik on katok ub'ik,
ri in, in k'olik e weta'm weri'.
xoquje' weta'am we kyakataj
uq'aq'al awoyowal chwij in.
- ²⁸Ri at xyakataj uq'aq'al awoyowal chwij:
ri k'ax taq atzij xopan cho taq nuxikin,
ri in kinkoj na ri'
ri numulq'ab' cho ri atza'm
e pa chi' kinkoj na ri'
ri nuch'ich' che katuq'ilo,
e katintzalejisaj na ri' pa b'e
jawi atpetinaq uloq.
- ²⁹Ri k'utb'al chawech, are weri':

We jun junab' ri' are ktij na ri'
 ri tzaqinaq kanoq
 e pa ri jun junab'
 chik are ktijik ri ija'
 che kk'iy uloq utukel pulew.

Pa ri urox junab',
 chixtikonijoj e kimak ri uwach,
 chitika' uwach ri tikb'al uva
 e chitija' ri uwach.

³⁰Ri keto'taj kanoq pa ri rachoch ri Juda, kb'e urab' ri' ikim e kuya uwach ri' ajsik.

³¹Rumal rech che ke'el uloq ri'
 pa ri Jerusalem ri keto'taj kanoq
 e enik'aj chik che xe'animaj kanoq
 pa ri juyub' Si'on.
 ;Ri achixom loq'oq'eb'al uk'ux
 ri Yahweh kb'anow wa' weri'!

³²Rumal k'uwa', jewa' kub'ij ri Yahweh
 chrech ri rajawinel ri Asiri'a:
 Man kok ta ri' pa we tinimit ri',
 man kuk'yaq ta ri'
 ri jetaq ch'ab' pa ri are',
 man kulik' ta ri' ri ch'ich' to'l
 rech chuwach ri are',
 man kumulij ta ri' ulew arech
 kpaqi' ub'ik puwi' ri are'.

³³Ktzalij ub'ik ri' pa ri ub'e ruk'am uloq,
 man kok ta pa we tinimit ri',
 utzij ri Yahweh.

³⁴Ri in kinto' uwach wa' we tinimit ri'
 e kinkol na wa' ri are', arech kinto' nuwach in e arech kinto'
 uwach ri nupataninel David».

Ri k'ax xuriqo e ri ukamikal ri Senakerib'

³⁵We jun chaq'ab' ri', ri Anjel rech ri Yahweh kel ub'ik e ke'uch'aya' k'alab' oxch'uy
 kaq'o' lajij k'al (185.000) achijab'. Aq'ab'il, aretaq chi' xsaqarik, xuwi ek'olik ekaminaqib'.

³⁶Ri Senakerib' rajawinel ri Asiri'a, kwa'lij ub'ik pa ri uk'olb'al e keb'e ub'ik. Ktzalij ub'ik
 e kkanaj kanoq pa ri Ninive. ³⁷K'atek'uri', xk'ulmatajik, che pa jun q'ij, aretaq chi' ri are'
 xukul pa ri nim rachoch ri udyos Nisrok, ri e'uk'ojol Adrammelek e ri Sareser, kkikamisaj
 ri are' ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j e ke'animaj ub'ik pa ri rulew ri Ararat. Ri uk'ojol
 Asarjaddon xajawinik kanoq pa'uk'exwach.

Ri Eseki'as xyawajik e xkunatajik

²⁰¹Pa we taq q'ij ri', ri Eseki'as xyawajik chi rech kkamik. Ri Isa'i'as, q'axel utzij ri Dyos,
 uk'ojol ri Amos, kpetik kulub'ij chrech: «Jewa' kub'ij ri Yahweh. Ri Yahweh ktaqanik,
 ch'ab'ana kan utz chrech ri awachoch rumal rech che ri at chi katkam wi, man katk'asi'

taj». ²Ri Eseki'as kka'y apanoq cho ri xan e kch'aw ruk' ri Yahweh, jewa' kub'ij chrech: ³«Je nak'ut Yahweh! Qas chna'taj b'a' chawech, che ri in inb'ininaq chawach e man nuk'exom ta ri nutzij e ruk' jun suk'alaj wanima', ri in jikom nub'anom chawach». E ri Eseki'as sib'alaj xuk'is uk'u'x ruk' nimalaj oq'ej.

⁴Aretaq chi' maja' kel ub'ik ri Isa'i'as cho ri jun uk'u'x uwaja, kpe jun utzij ri Yahweh ruk': ⁵«Chattzalijoj che ub'ixik chrech ri Eseki'as, k'amal b'e chkech ri siwanutinimit: Jewa' kub'ij ri Yahweh, Udyos ri amam David: Xinta' ri ach'awem e xinwil ri uwa'l awach. Ri in katinkunaj wa': Pa oxib' q'ij katpaqi' ri' pa ri Nim Rachoch ri Dyos. ⁶Kinya chi na jo'lajuj junab' ak'aslemal, katinto' ri' ri at e we jun tinimit ri' puq'ab' ri rajawinel ri Asiri'a, kink'ol na wa' we jun tinimit ri' che rumal wech In e rumal ri loq'oq'eb'al nuk'u'x chrech ri nupataninel David».

⁷Ri Isa'i'as kub'ij: «Chik'ama' jub'iq' uq'or wikox»; kkik'am ri q'or e kkikoj puwi' ri ch'a'k e ri ajawinel xkunatajik.

⁸Ri Eseki'as kub'ij chrech ri Isa'i'as: «¿Jachinchike ri' ri k'utb'al arech ri in kinweta'maj che kinukunaj ri Yahweh e che pa oxib' q'ij kinpaqi' pa ri Nim Rachoch ri Yahweh?». ⁹Ri Isa'i'as kub'ij: «Arewa' ri k'utb'al chawech che ri Yahweh kub'ano ri xub'ij: ¿La kawaj che ri umuj ri kmukal knab'ejik lajuj etab'al on are kawaj ktzalij lajuj etab'al?». ¹⁰Ri Eseki'as kub'ij: «Man k'ax ta ri' che knab'ejik lajuj etab'al ri muj. Are utz ri' che ktzalij lajuj etab'al ri muj!». ¹¹Ri q'axel utzij ri Dyos kusik'ij ri Yahweh e ri Yahweh xutzalejisaj lajuj etab'al chrech ri ub'inb'al ri mu'j pa ri uwarib'al ri Ajas.

Ri e'utaqo'ntzij ri Merodak-B'aladan

¹²Pa we taq q'ij ri', ri Merodak-B'aladan, uk'ojol ri B'aladan, rajawinel ri B'ab'iloni'a, kutaq ub'ik nik'aj taq wuj e jun sipanik chrech ri Eseki'as, rumal rech che xuta utzijoj che xyab'inik ri are'. ¹³Ri Eseki'as sib'alaj xki'ot ri ranima' rumal weri', e xa jek'uri', xuk'ut chkiwach ri etaqo'ntzij ri uk'olb'al ri uq'inomal, ri saq pwaq, ri q'an pwaq, ri k'ok'alaj taq kunab'al, ri je'likalja taq ase'ite, ronojel ri jetaq uchukb'al kukoj pa ch'o'j, e ronojel ri k'o pa ri k'olb'al uq'inomal. Man k'o ta jun jas uwach che mata xuk'ut ri Eseki'as chkiwach, ri k'o pa ri rachoch e pa ri rulew.

¹⁴Ri Isa'i'as, ri q'axel utzij ri Dyos, kopan ruk' ri ajawinel Eseki'as e kuta' chrech: «¿Jas xkib'ij we winaq chawech ri' e jawi' epetinaq wi?». Ri Eseki'as kub'ij: «Epetinaq uloj chi pa jun najalaj ulew, epetinaq pa ri B'ab'iloni'a». ¹⁵Ri Isa'i'as kub'ij: «¿Jas ri xkil pa ri nim awachoch?». Ri Eseki'as kub'ij: «Xkil ronojel ri jastaq che k'o pa ri nim wachoch; man k'o ta jun jas uwach che k'olik mata xink'ut chkiwach».

¹⁶Kub'ij ri Isa'i'as chrech ri Eseki'as: «Chatatab'ej b'a' ri' utzij ri Yahweh: ¹⁷Kpe na nik'aj taq q'ij che ronojel ri jastaq k'o pa ri nim awachoch, ronojel ri jastaq xkimulij ri atat chi k'ate' pa we jun q'ij kamik ri', kk'am ub'ik ri' pa ri B'ab'iloni'a, man k'o ta jun jas uwach ri' kkanaj kanoq, kcha ri Yahweh. ¹⁸Kecha' ri' chkixo'l ri e'ak'ojol, ri xe'el uloj pa uk'u'x apam ri at, ri xe'awalk'uwa'laj, arech ke'uxik emencho'r pa ri nim rachoch ri rajawinel ri B'ab'iloni'a». ¹⁹Ri Eseki'as kub'ij chrech ri Isa'i'as: «Utz ri Utzij ri Yahweh kab'ij chwech». Ri kinchomaj: «¿Jas wech in chrech we k'o nimalaj utzil e ja'maril pa ri nuk'aslemal?»

Ri uk'isb'al ri rajawaremal ri Eseki'as

²⁰Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Eseki'as, ronojel ri nim taq uchak xub'ano, ri uyakik ri k'otom ja' xub'ano e ri uk'amik uloj xub'an ri ja' arech kokik pa ri tinimit, ¿la man tz'ib'atal

ta pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ²¹Ri Eseki'as xkotz'i' kuk' ri e'utat e are ri uk'ojol Manasses xajawinik kan pa uk'exwach ri are'.

Ri rajawaremal ri Manasses pa ri Juda

(687-642)

21¹Ri Manasses k'o kab'lajuj ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawanik kawinaq jo'lajuj (55) junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Jefsib'a. ²Xub'an itzel chuwach ri Yahweh, xub'ano jacha ri jetaq ketzelal ri jetaq tinimit che xe'uk'yaq ub'ik ri Yahweh chkiwach ri e'ajisra'el. ³Xuyak chi jumul ri jetaq k'olb'al chikaj che xuchup kanoq uwach ri utat Eseki'as, xuyak tab'al toq'ob' chuwach ri B'a'al e xub'an jun tyoxlaj che' jeri' jacha ri jun xub'an ri Ajab', rajawinel ri Isra'el; xxuki' chkiwach konojel ri ch'umil ek'o chikaj e xe'uq'ijilaj. ⁴Xuyak jetaq tab'al toq'ob' pa ri Nim Ja che ri Yahweh xub'ij puwi': «Pa ri Jerusalem kinkoj na ri nub'i'».

⁵Xuyak tab'al taq toq'ob' chkech konojel ri ch'umil ek'o chikaj pa ri keb' uwaja rech ri Nim Rachoch ri Yahweh. ⁶Xuq'axej ri uk'ojol pa ri q'aq'. Xub'an ri jetaq ch'ob'nik rech chwe'q kab'ij e ri jetaq ch'ob'oj, xe'uk'am uloq enik'aj winaq che kech'aw kuk' ri kaminaqib' e ejujun esaq wachom, kub'an sib'alaj ri taq chak che ri Yahweh itzel krilo, e jeri' k'i taq k'ax xub'an chuwach ri Yahweh e xuyak ri uq'aq'al royowal. ⁷Xukoj ri esal uwach dyos Asera, che are' are xb'anowik, pa ri Nim Ja, che xub'ij ri Yahweh puwi' chrech ri David e chrech ri uk'ojol Salomon: «Pa we Nim Ja ri' e pa ri Jerusalem, ri tinimit che xinch'a'o chkixo'l konojel ri e'ujuq'at ri Isra'el, kinkoj na pa junalik ri Nub'i'. ⁸Man ke'imb'inisaj ta chik ri e'ajisra'el naj chrech ri ulew che xinya' in chkech ri ekinan ekitat, we ri e'are' ke'ok il che ub'anik ronojel ri xe'intaq chrech, e we kkib'an ronojel ri Pixab' che xe'intaq chrech rumal ri nupataninel Mo'ises». ⁹K'atek'ut, man xeniman taj, ri Manasses xusach kib'e arech nim chi na ri itzel kkib'an chkiwach ri jetaq tinimit che ri Yahweh xuchup kiwach chkiwach ri e'ajisra'el.

¹⁰K'atek'uri', ri Yahweh xch'awik rumal ri kichak kipatan ri e'upataninel eq'axel utzij ri Dyos, jewa' kub'ij: ¹¹«Rumal rech che ri Manasses, rajawinel ri Juda, xub'an we itzel taq b'anoj ri', xub'an ri itzel che nim chi na chuwach ri xkib'an nab'e ri e'ajamorre'os chuwach are' e che xe'uk'am ub'ik ri Juda pa ri mak kuk' ri e'esal uwach taq dyos, ¹²rumal k'uwa' weri' jewa' kub'ij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el: Ri in kinpetisaj na puwi' ri Jerusalem e puwi' ri Juda jun itzel, che konojel ri jachintaq kkita utzijol weri', kq'oxow ri' ri kixikin. ¹³Kinrab'ab'ej ri' puwi' ri Jerusalem ri jun uk'amb'al ri Samari'a, e ri uk'amb'al ri rachoch ri Ajab' e kinsu'ej ri' ri Jerusalem jeri' jacha usu'ik jun laq che kjupab'a'xik aretaq chi' xsu'tajik. ¹⁴Ke'ink'yaq ub'ik ri' ri xeto'taj kanoq chrech ri wechb'al e ke'injach ri' pa kiq'ab' ri ekik'ulel: kechaptajik ri' e ekich'akoj ri' ri ekik'ulel, ¹⁵rumal rech che xkib'an ri itzel chnuwach in e xkiyak ri uq'aq'al ri woyowal chi pa ri q'ij uloq aretaq chi' xe'el uloq ri kitat pa ri Egipto chi k'ate' na pa we jun q'ij kamik ri'».

¹⁶Ri Manasses, xoquje' xuq'ejej sib'alaj suk' kik'el e xcheme'ik pa ronojel ri Jerusalem, e xutz'aqatisaj ruk' ri mak che xe'utiq'ij ri Juda che ub'anik, e xub'an ri itzel chuwach ri Yahweh.

¹⁷Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Manasses e ronojel ri xub'ano, ri jetaq makaj xub'ano, Ɂla man tz'ib'atal taj pa ri Wuj rech Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ¹⁸Ri Manasses xkotz'i' kuk' ri e'utat e kmuqik pa ri je'ilikalaj ulew k'o pa ri nim rachoch, pa ri ulew Uzza; e are ri uk'ojol Amon xajawinik kanoq pa ri uk'exwach ri are'.

Ri rajawaremal ri Amon pa ri Juda

(642-640)

¹⁹Ri Amon k'o juwinaq keb' (22) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawinik keb' junab' pa ri Jerusalem. Ri unan ub'i' Mesullemet, umi'al ri Jarus che ajyotb'a. ²⁰Xub'an itzel chuwach ri Yahweh jeri' jacha xub'an ri utat Manasses. ²¹Are xuterne'b'ej ronojel ri b'e che xruk'aj ri utat, xq'ijilanik chkiwach ri e'esal uwach dyos che xe'upatanij ri utat e xxuki' chkiwach e'are'. ²²Xuk'yaq kanoq ri Yahweh, Kidyos ri eratit umam e man xuterne'b'ej ta ri ub'e ri Yahweh.

²³Ri e'upataninel ri Amon xkichomaj ub'anik jun k'amb'al puwi' ri are' e xkikamisaj ri ajawinel pa ri nim rachoch. ²⁴Ri esiwantinimit, xe'kikamisaj konojel ri jachintaq xkichomaj ub'anik ri jun k'amb'al puwi' ri ajawinel Amon e xokisaxik pa ri uk'exwach ri uk'ojol Josi'as.

²⁵Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Amon e ronojel ri xub'ano ɿla man tz'ib'atal taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ²⁶Xmuqik pa ri muqub'al k'o pa ri je'likalaj ulew Uzza e are ri uk'ojol Josi'as xajawinik kanoq pa ri uk'exwach.

Ujaqeb'al ri rajawaremal ri Josi'as

(640-609)

22¹Ri Josi'as wajxaqib' (8) ujunab' k'olik aretaq chi' xumajij ri rajawanik e xajawanik juwinaq ju'lajuj (31) junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Yedida, umi'al ri Adaya che ri are' ajb'oskat. ²Xub'an ri utz chuwach ri Yahweh e xb'in pa ronojel ri b'e xruk'aj ri umam David e man xtzali' ta pa rikyaq'ab' on pa ri umox.

Xriqitajik ri uwuj ri Pixab'

³Wajxaqlajuj (18) junab' chik ajawininaq ri ajawinel Josi'as ri ajawinel kutaq ub'ik ri ajtz'ib' ruk' ri Safan, uk'ojol ri Asali'as, uk'ojol ri Mesullam, pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, jewa' kub'ij chrech: ⁴«Chatpaqal ub'ik pa ri uk'olb'al ri nimalaj chuchqajaw Jilki'as arech krajilaj ri pwaq che xk'am ub'ik pa ri Nim rachoch ri Yahweh e ri pwaq kimolom ri elaq'b'anel chkech ri siwantinimit pa ri okb'al. ⁵Yo'q we pwaq ri' chkech ri etak'al chuwach ri chak kb'an pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri e'are' che tajin kkilo jachike ri chak rajawaxik kb'an pa nim Rachoch ri Yahweh, ⁶yo'q chkech ri e'ajajanel, ri ajchakib' chrech ri ja e ri e'ajpaq'al ab'aj, arech kloq'ik ri che' e ri ab'aj rech ri chak pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. ⁷K'atek'ut, man k'o ta kta chkech jawi' ksach wi ri pwaq kya' chkech, rumal rech che ri e'are' esuk' taq winaq».

⁸Ri nim chuchqajaw Jilki'as kub'ij chrech ri ajtz'ib' Safan: «Ri in xinriq ri uwuj ri Pixab' pa ri Nim Rachoch ri Yahweh». Ri Jilki'as xujach ri wuj chrech ri Safan e ri are' xusik'ij ri wuj. ⁹Ri ajtz'ib' Safan kopanik jawi' k'o wi ri ajawinel e kub'ij weri' chrech: «Ri e'apataninel -kcha chrech-, xkejelaj ri pwaq ri k'o pa ri Nim Rachoch ri Yahweh e xkijach chkech ri etak'al chuwach ri chak, e chkech ri tajin kechakun pa ri Nim Ja». ¹⁰K'atek'uri', ri ajtz'ib' Safan kub'ij chrech ri ajawinel: «Ri chuchqajaw Jilki'as xujach chwech we wuj ri'», e ri Safan xusik'ij chuwach ri ajawinel.

Keb'e chrech ri ch'ob'nik ruk' ri ixoq Julda, q'axel utzij ri Dyos

¹¹Aretaq chi' ri ajawinel kuta' ri utzij ri uwuj ri Pixab', kurachq'ij ri jetaq ratz'yaq. ¹²Ktaqan chrech ri chuchqajaw Jilki'as, chrech ri Ajikam uk'ojol ri Safan, chrech ri Akb'or uk'ojol ri Mike'as, chrech ri ajtz'ib' Safan e chrech ri Asayas achi nim ub'antajik pa ri rachoch ri ajawinel, kub'ij chkech: ¹³«Jix, ji'ta chrech ri Yahweh pa nuwi' in, pakiwi' ri siwantinimit e puwi' ri Juda, ji'ch'ob'o' ri tzij kub'ij we wuj ri' che xriqitajik. Wene' nimalaj ri uq'aq'al royowal ri Yahweh paqawi' uj, rumal rech che ri eqatat man xkinimaj ta ri utzij we wuj ri', man xkib'an taj ronojel ri tz'ib'atalik pa we uj ri'».

¹⁴Ri chuchqajaw Jilki'as, ri Ajkam, ri Akb'or, ri Safan e ri Asayas ke'opan ruk' ri ixoq Julda q'axel utzij ri Dyos, rixoqil ri Sallum, uk'ojol ri Tikva, uk'ojol ri Jarjas, che are uchak krilij ri jetaq atz'yaq; ri are' jeqel pa ri Jerusalem, pa ri k'ak' tinimit. Ri e'are' kech'aw ruk' ¹⁵e ri are' kub'ij chkech: «Jewa' kub'ij ri Yahweh, Udyos ri Isra'el: Chib'ij chrech ri achi che xixutaq uloq wuk' in: ¹⁶«Jewa' kub'ij ri Yahweh. Ri in kink'am na uloq ri k'ax puwi' we k'olb'al ri' e pakiwi' ri esiwantinimit, jeri' jacha kub'ij ri wuj che xusik'ij ri rajawinel ri Juda, ¹⁷rumal rech che xinkiya' kanoq ri in e xkib'an tab'al taq toq'ob' chkiwach enik'aj taq dyoses chik, e xkiyak ri uq'aq'al woyowal rumal ri kichak xkib'ano. Ri uq'aq'al woyowal xyakataj puwi' we k'olb'al ri' e man kqaj ta uwach ri'». ¹⁸E kib'ij ri' chrech ri rajawinel ri Juda ri xixtaqow uloq che utayik chrech ri Yahweh: «Jewa' kub'ij ri Yahweh Udyos ri Isra'el: Ri tzij che xato, ¹⁹rumal rech che k'ax xuna' ri awanima' e xamek' awib' chuwach ri Yahweh aretaq chi' xata' ri tzij xinb'ij in puwi' we k'olb'al ri' e pakiwi' ri esiwantinimit, che k'isb'al k'u'x wa' kekanaj kanoq e rech yoq'b'al tzij; e rumal rech che xarachq'ij ri jetaq awatz'yaq e xatoq' chnuwach, xoquje' ri in xinta weri', utzij ri Yahweh. ²⁰Rumal k'uwa' weri', ri in katinkoj ri' kuk' ri e'atat e katkik'ulaj ri' pa nimalaj utzil pa ri amuqub'al e ri awoq'och man kil ta ri' ronojel ri k'ax kink'an nan uloq in puwi' we k'olb'al ri'». Ri e'are' k'kik'am ub'ik ri tzij chrech ri ajawinel.

Nimalaj usik'ixik ri Pixab' chkiwach ri nimalaj mulin ib'

²³¹Ri ajawinel ke'usik'ij ruk' ri are' konojel ri enim taq winaq ek'o pa ri Juda e pa ri Jerusalem, ²e ri ajawinel kpaqi' ub'ik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh kuk' konojel ri achijab' rech ri Juda e konojel ri esiwantinimit rech ri Jerusalem; ri echuchqajawib', ri eq'axel utzij ri Dyos, e konojel ri siwantinimit chi e'alaj e chi enima'q. Kusik'ij chkiwach ri siwantinimit ronojel ri wuj rech ri chapb'alq'ab' che xriqitaj pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. ³Ri ajawinel tak'al ukoq chutzal ri raqan ja e kub'an ri chapb'alq'ab' chuwach ri Yahweh che kuterne'b'ej ri Yahweh e kuk'ol pa ri ranima' ri taq utzij e ri taq upixab', e xujikib'a' ub'ixik weri' ruk' ronojel ri ruxlab'al arech qastzij kub'an we jeta tzij rech ri chapb'alq'ab' tz'ib'atalik pa ri wuj ri'. Konojel ri siwantinimit xk'amowaj ri chapb'alq'ab'.

Ri k'ak' q'ijlanik pa ri Juda

⁴Ri ajawinel kutaq ri Jilki'as, ri ukab' chkech ri echuchqajawib', e ri elaq'b'anel chrech ri q'axeb'al jun chik uchi'ja arech kesaj uloq ri pa Tyoxlaj uk'olb'al ri Yahweh ronojel ri jastaq kokisaxik pa ri q'ijlanik chuwach ri B'a'al, chuwach ri Asera e chkiwach konojel ri ch'umil ek'o chikaj; xuporoj ronojel weri' chrij apanoq ri Jerusalem, pa ri rulew ri Sedron e xuk'am

ub'ik ri uchajil pa ri B'etel. ⁵Xeresaj ri e'esal wach chuchqajawib' xe'kikoj ri ekajawinel ri Juda e che kkib'an tab'al taq toq'ob' pa ri jetaq k'olb'al k'o chikaj, pa ri jetaq utinimit ri Juda e chuxkut ri Jerusalem, e jachintaq kkib'an ri tab'al toq'ob' chuwach ri B'a'al, chuwach ri q'ij, ri ik', chkiwach konojel ri ch'umil k'o chikaj. ⁶Kresaj ub'ik pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri tyoxlaj che', kuk'am ub'ik chrij apan ri Jerusalem pa ri nimaja' Sedron, e chila' xuporoj wi pa ri Sedron; xuchajarisaj e xuk'yaq ub'ik ri uchajil pa ri kimuqub'al ri ekalk'uwa'l ri siwantinimit. ⁷Xuwilij ri kachoch ri ixoqib' che kityoxrisam kib' che ekech nim ch'uti'n ek'o pa ri Nim rachoch ri Yahweh, e xoquje' jawi' ri ixoqib' xkikem ri jetaq payu' rech ri Asera.

⁸Xub'ano arech kepe uloq pa ronojel ri jetaq utinimit ri Juda konojel ri echuchqajawib' e xretzelaj ri jetaq k'olb'al chikaj jawi' ri echuchqajawib' xkib'an tab'al taq toq'ob', kamajtaj ub'ik pa ri Gueb'a e kopanik pa ri B'erseb'a. Xuwilij ri jetaq k'olb'al k'o chikaj k'o pa ri rokb'al ri Josu'e, q'ataltzij pa ri tinimit, k'o pa ri umox aretaq chi' jun winaq kq'ax ub'ik chuchi' ri tinimit. ⁹K'atek'ut, ri echuchqajawib' erech ri k'olb'al k'o chikaj man loq' taj kepaqi' pa ri tab'al toq'ob' rech ri Yahweh pa ri Jerusalem, kne'b'a' kkitij ri kaxlanwa che man k'o ta uch'amilal chkixo'l ri ekachalal. ¹⁰Kretzelaj uwach ri Tofet k'o pa ri nimaja' B'en-Hinom, arech man k'o ta jun chik winaq kuporoj ri uk'ojol on ri umi'al pa ri q'ijlanik chuwach ri Molek. ¹¹Kuchup kiwach ri kej, che ri ekajawinel ri Juda, rech ri q'ij xkiya'o pa ri rokb'al ri Nim Rachoch ri Yahweh, chunaqaj ri uwarib'al ri jun mencho'r achi Netan-Melek, pa ri jetaq ja che ek'o ukoq naqaj e xuporoj pa ri q'aq' ri jun ch'ich' rech ri q'ij. ¹²Ri jetaq tab'al toq'ob' k'o ajsik chrech ri uwarib'al Ajas ri xkiyak ri ekajawinel ri Juda e tab'al taq toq'ob' xuyak ri Manasses pa ri keb' uwaja rech ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri ajawinel xuwilij ub'ik, xujaqi'j ub'ik weri' e xuk'yaq ub'ik ri uchajil pa ri taq'aj Sedron. ¹³Ri ajawinel xretzelaj ri jetaq k'olb'al chikaj ri ek'o apan chuwach ri Jerusalem, pa ri ukaj uxkut ulew chrech ri juyub' Olivo, che ri Salomon, rajawinel ri Isra'el xuyak chrech ri Astarte, ri itzelalaj esal uwach kidyos ri e'ajmo'ab', e ri xuyak chrech ri Milkom ri jun itzelalaj kech chik ri e'ajammon. ¹⁴Xupaq'ij ri jetaq tz'aq, xuchoy ri jetaq tyoxlaj che' e xunojisaj we kik'olb'al ri ruk' kib'aq winaq.

Ri k'ak' q'ijlanik pa ri ojer rajawib'al ri Samari'a

¹⁵Ri tab'al toq'ob' k'o pa ri B'etel, ri k'olb'al k'o chikaj che xuyak ri Jerob'o'am uk'ojol ri Neb'at, ri xk'amow ub'ik ri Isra'el pa ri mak, xoquje' xuwilij we tab'al toq'ob' ri' e we k'olb'al k'o chikaj ri', xupaq'ij ri jetaq ab'aj, xub'an poqlaj chrech pa ulew e xuporoj ri jun tyoxlaj che'.

¹⁶Xusutij rib' ri Josi'as e kril ri jetaq muqub'al k'o chila' cho ri juyub'; xtaqan che uk'amik ri kib'aqil ri kaminaqib' pa ri jetaq muqub'al ri' e xuporoj puwi' ri tab'al toq'ob'. Xretzelaj uwach weri' e xa jek'uri' qastzij xb'antajik ri utzij ri Yahweh che xub'ij chech ri jun achi rech ri Dyos aretaq chi' ri Jerob'o'am tak'al chuxkut ri tab'al toq'ob' pa ri nimaq'ij ¹⁷e kub'ij: «¿Jaswa' we tz'aq kinwilo ri'»?». Ri achijab' kkib'ij chrech: «Are wa' ri jawi' muqtal wi ri achi rech ri Dyos che xpe pa ri Juda e ri xb'inik we jastaq xab'an chrech ri tab'al toq'ob' pa ri B'etel». –¹⁸«Chiya' kan ri are' pa utzil, kcha ri ajawinel, man k'o ta jun kuchap ri ub'aqil». K'atek'uri', xkitas kan ri taq ub'aq ruk' ri ub'aqil ri q'axel utzij ri Dyos, ri are' che xpe uloq pa ri Samari'a.

¹⁹Xoquje', ri Josi'as xuchup kiwach ronojel ri nim taq ja kech ri k'olb'al k'o chikaj pa ri jetaq utinimit ri Samari'a, che xkiyak ri ekajawinel ri Isra'el e rumal weri' xkiyak uq'aq'al

royowal ri Yahweh e jeri' xub'an chkech jacha xub'an pa ri B'etel. ²⁰Konojel ri echuchqajawib' kepatanajik pa we taq k'olb'al chikaj, xe'ukamisaj cho ri tab'al taq toq'ob' e pakiwi' xuporoj kib'aqil winaq. E xtzalij ub'ik pa ri Jerusalem.

Kok'owisaxik ri Q'axeb'al (Pasku'a)

²¹Ri ajawinel xtaqan chrech weri' chkech konojel ri siwantinimit: «Chik'owisaj ri Q'axe'b'al (Pasku'a) rech nimalaj uq'ijil ri Yahweh ri Idyos, jeri jacha tz'ib'atalik pa we wuj che rech ri chapb'alq'ab'». ²²Man k'o ta ok'owisam jun Q'axeb'al jacha weri' chi pa ri kiq'ij ri eq'atb'altzij che xkib'an ri q'atozij puwi' ri Isra'el pa ronojel ri jetaq kijunab'alil konojel ri ekajawinel ri Isra'el e ri ekajawinel ri Juda. ²³Xuwi pa ri wajxaqlajuj junab' chik che kajawinik ri ajawinel Josi'as jeri' ok'owisaxik ri Q'axeb'al xb'anik rech uq'ijil ri Yahweh pa ri Jerusalem.

K'isb'al tzij puwi' ri k'ak' q'ijlanik

²⁴Ri Josi'as, xoquje' xuchup tzij pakiwi' ri e'ajch'awel kuk' ri ekamina'ib' e ri e'ajch'ob'nelab', ri e'esal uwach dyos ek'o pa taq ja k'olb'al e ri jetaq e'esal uwach dyos e konojel ri kiwachb'al itzel ke'ilitaj pa ri rulew ri Juda e ri Jerusalem, arech qastzij kb'anik ri uzij ri Pixab' tz'ib'atalik pa ri wuj che xuriq ri chuchqajaw Jilki'as pa ri Nim Rachoch ri Yahweh. ²⁵Man k'o ta jun ajawinel nab'e chuwach che qastzij kka'y apan chrech ri Yahweh jacha ri are', ruk' ronojel ri ranima', ruk' ronojel ri ruxlab'al e ruk' ronojel ri uchuq'ab', ruk' jacha kub'ij ri Upixab' ri Mo'ises, xoquje', chuwach chi apanoq ri are' man k'o ta chi jun winaq xwa'alajik jeri' jacha ri are'.

²⁶K'atek'ut, ri Yahweh man kka'y ta uloq ruk' ri nimalaj uq'aq'al royowal, ri royowal che xyakataj puwi' ri Juda rumal ri jetaq k'ax xub'an ri Manasses chuwach ri Are'. ²⁷Ri Yahweh xuchomaj ne': «Xoquje' ri Juda, naj kink'yaq ub'ik chnuwach, jeri' jacha uk'yaqik ub'ik xinb'an ri Isra'el, e kinxutuj kan wa' we jun tinimit ri' che xincha' in, kinxutuj kan wa' ri Jerusalem e ri Nim Ja che ri xinb'ij in puwi': ;Ri nub'i' kk'oji' ri' chila'!»

Ri xuk'isb'ej ri rajawaremal ri Josi'as

²⁸Ri nik'aj jastaq chik xub'an ri Josi'as e ronojel ri xub'ano, ¿la man tz'ib'atal taj pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda?

²⁹Pa taq ri junab' ri', ri Fara'on Neko, rajawinel ri Egipto, kpaqi' uloq ruk' ri kajawinel ri Asiri'a, puwi' ri nimaja' E'ufrates. Ri ajawinel Josi'as kb'ek kuk'ulu' ri are', k'atek'ut ri Neko xukamisaj pa ri Meguiddo chi aretaq chi' xril uwach. ³⁰Ri e'upataninel kkik'am ub'ik ri kaminaq ub'aqil pa jun ch'ich' ruk' ri jetaq kej chi pa ri Meguiddo ub'ik, arech ktzalijisaj pa ri Jerusalem e kmuqik pa ri uk'olb'al muqub'al rech. Ri siwantinimit rech ri ulew ri' xkik'ama' ri Jo'akas uk'ojol ri Josi'as; kkiji'konsaj e kuxik kanoq ajawinel pa uk'exwach ri utat.

Ri rajawaremal ri Jo'akas pa ri Juda

(609)

³¹Ri Jo'akas k'o juwinaq oxib' (23) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawinik oxib' ik' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Hamital, umi'al ri Yirmeyahu ri ajlib'na. ³²Xub'an ri itzel chuwach ri Yahweh, jeri' jacha xkib'an ri e'utat.

³³Ri Fara'on Neko xujat'ij ruk' jetaq ch'ich' pa ri Rib'la, pa ri ramaq' ri Jamat, arech man kajawinik ta chik pa ri Jerusalem e kukoq ri alkab'al puwi' ri amaq', ok'al (100) talentos saq pwaq e lajuj talentos q'an pwaq. ³⁴Ri Fara'on Neko are kukojo ajawinel ri Elyakim uk'ojol ri Josi'as, pa uk'exwach ri utat e kuk'ex ri ub'i', kukoq Yoyakim chrech. K'atek'uri', kuk'am ub'ik ri Jo'akas pa ri Egipto e chila' xkam wi.

³⁵Ri Joyakim ku'ajach ri saq pwaq e ri q'an pwaq chrech ri Fara'on, k'atek'ut, arech ktojik ri alkab'al xtaqan ri Fara'on chrech, xukoq jun alkab'al chkech konojel ri amaq', chkijujunal kkiya'o jeri' jacha ri kiq'inomal k'olik; k'ax xutzaq pakiwi' ri siwantinimit rumal ri saq pwaq e ri q'an pwaq che rajawaxik kjach chrech ri Fara'on Neko.

Ri rajawaremal ri Joyakim pa ri Juda

(609-598)

³⁶Ri Joyakim k'o juwinaq job' (25) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawinik ju'lajuj junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Seb'ida, umi'al ri Pedaya che ajruma. ³⁷Xub'an itzel chuwach ri Yahweh jeri' jacha xkib'an ri e'utat.

²⁴¹Pa ri taq junab' ri', ri Nab'ukodonosor, rajawinel ri B'ab'iloni'a, xel ub'ik che ub'anik ri ch'o'j, e ri Joyakim oxib' junab' xkanaj chuxe' ri ukowinem ri are', xok'ow ri oxib' junab' e xwa'lajik chrij ri are'. ²Ri Yahweh kutaq ub'ik puwi' ri Yoyakim ejuq'at taq ajkalde'os, ejuq'at taq e'ajaram, e'ajmo'ab', e'ajammon, kutaq ub'ik puwi' ri Juda arech kchup kiwach, jeri' jacha ri tzij xub'ij ri Yahweh rumal ri kichak kipatan ri e'upataninel ri eq'axel utzij ri Dyos. ³Xpe weri' puwi' ri Juda xuwi rumal che xtaqan ri Yahweh chrech, arech kresaj ub'ik chuwach, rumal rech ri umak ri Manasses, rumal ronojel ri xub'ano ⁴e xoquje' rumal ri suk' kik'el xuq'eje, rumal che xunojinsaj ri Jerusalem chrech suk'alaj kik'el. Ri Yahweh man xraj taj xusach ri makaj.

⁵Ri nik'aj jastaq chik che xub'an ri Joyakim e ronojel ri xub'ano, ¿la man tz'ib'atal ta weri' pa ri Wuj rech ri Kijunab'alil ri Ekajawinel ri Juda? ⁶Ri Joyakim xkotz'i' kuk' ri e'utat e ri uk'ojol Jo'akin xkanaj kanoq pa uk'exwach.

⁷Ri rajawinel ri Egipto man k'o ta chi xel ub'ik pa ri rulew, rumal rech che ri rajawinel ri B'ab'iloni'a, xkowinik chrechb'axik, chi pa ri Nimaja' ub'ik rech ri Egipto e kopan pa ri nimaja' E'ufrates, ronojel ri rech ri rajawinel ri Egipto.

Ujaqib'al ri rajawaremal ri Jo'akin

(598)

⁸Ri Jo'akin k'o wajxaqlajuj (18) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawinik oxib' ik' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Nejusa, umi'al ri Elnatan ri ajjerusalem. ⁹Kub'an itzel chuwach ri Yahweh jacha xub'an ri utat.

Ri nab'e taq winaq che kek'am ub'ik pa jun chik tinimit

¹⁰Pa we taq q'ij ri', ri ek'amal taq b'e erech ri Nab'ukodonosor, rajawinel B'ab'iloni'a keb'e chrech ri ch'o'j ruk' ri Jerusalem e xkisutij rij ri tinimit. ¹¹Ri Nab'ukodonosor, kpe

uloq chrech ri ch'o'j ruk' ri tinimit aretaq chi' ri e'uwinaq kisutim rij ri tinimit. ¹²Ri Jo'akin, rajawinel ri Juda, xujach rib' puq'ab' ri rajawinel ri B'ab'iloni'a, ri are', ri unan, ri e'uwinaq ek'amalb'e', ri e'upataninel e ri emencho'r taq achijab'; ri rajawinel ri B'ab'iloni'a xe'utz'apij ri e'are' pache'; weri' xb'antajik aretaq chi' wajxaqib' (8) junab' chik ajawininaq ri Nab'ukodonosor.

¹³Ri Nab'ukodonosor xuk'am ub'ik ronojel ri uq'inomal ri Nim Rachoch ri Yahweh e ri uq'inomal ri nim rachoch ri ajawinel, xuwaq'ij ronojel ri chukb'al q'an taq pwaq xub'an ri Salomon, rajawinel ri Isra'el, rech ri tyoxlaj uk'olb'al ri Yahweh, jeri' jacha xub'ij ri Yahweh. ¹⁴Ke'uk'am ub'ik konojel ri siwantinimit Jerusalem, konojel ri ek'amal taq b'e e ri winaq nim kib'antajik, echuy lajuj k'al (10.000) winaq ke'uk'am ub'ik pa jun chik ulew e konojel ri e'ajch'ayilch'ich' ri e'ajlawib'al; xuwi xe'uya kanoq ri emeb'a'ib' pa ri amaq'. ¹⁵Xuk'am ub'ik ri Jo'akin pa ri B'ab'iloni'a, xoquje' ri unan ri rajawinel, ri erixoqil, ri emencho'r taq achijab', ri winaq nim kib'antajik pa ri amaq', xe'uk'am ub'ik pa ri B'ab'iloni'a. ¹⁶Konojel ri winaq nim kib'antajik, ewuqlajuj q'o' lajuj k'al (7.000), ri e'ajch'iyil ch'ich' e ri e'ajlawib'al ekaq'o' lajujk'al (1.000), konojel ri achijab' che keta'm kech'o'jinik, ri rajawinel ri B'ab'iloni'a ke'uk'am ub'ik pa ri B'ab'iloni'a.

¹⁷Ri rajawinel ri B'ab'iloni'a kukoj ajawinel pa uk'exwach ri Jo'akin, ri rikan Mattani'as e kuk'ex ri ub'i', kukoj Sedesi'as chrech.

Ri rajawaremal ri Sedesi'as pa ri Juda

(598-587)

¹⁸Ri Sedesi'as juwinaq (20) ujunab' aretaq chi' xumajij ri rajawaremal e xajawinik ju'lajuj (11) junab' pa ri Jerusalem; ri unan ub'i' Jamital, umi'al ri Yirmeyahu, ri ajlib'na. ¹⁹Kub'an itzel chuwach ri Yahweh, jeri' jacha xub'an ri Jo'akim. ²⁰Jewa' ri xk'ulmatajik pa ri Jerusalem e pa ri Juda rumal ri royowal ri Yahweh, e chi k'ate' na xe'usetej ub'ik chuwach ri are'.

Ksutix rij ri Jerusalem

Ri Sedesi'as xwa'lijik chrij ri rajawinel ri B'ab'iloni'a.

²⁵¹Pa ri b'elejlajuj junab' che kajawinik chik ri Sedesi'as, pa ri lajuj q'ij che ri ulajuj ik', ri Nab'ukodonosor, rajawinel ri B'ab'iloni'a, kpetik erachi'l ri e'uwinaq erech ch'o'j che ub'anik ch'o'j ruk' ri Jerusalem, kujeqeb'a' rib' chuwach ri tinimit e kusutij rij ruk' jun tapy. ²Ri tinimit chi sutul rij chi k'ate' na xopan ri ju'lajuj junab' che kajawinik ri Sedesi'as. ³Pa ri ukaj ik', b'elejeb' q'ij chrech ri ik', aretaq chi' xnimatjik ri wi'jal pa ri tinimit e man k'o ta chi jun wa ktijowik, ⁴ri winaq xkiwor jun jul cho ri utapya'il ri tinimit. K'atek'uri', konojel ri achijab' erech ch'o'j xe'animaj ub'ik chaq'ab' pa ri uchi' ri tinimit, panik'aj chrech ri keb' tapy, che k'o chuwach ri jelikalaj rulew ri ajawinel –aretaq chi' ri e'ajkalde'o kisutim rij ri tinimit– e xkisuk' ub'ik pa ri ub'e ri Arab'a. ⁵Ri achijab' ajkalde'os erech ch'o'j, xkoqataj ri ajawinel e kkiriqa' cho ri jun taq'aj rech ri Jeriko, k'atek'uri' konojel ri e'uwinaq erech ch'o'j xkijub'uj ub'ik kib'. ⁶Ri e'ajkalde'o xkichap ri ajawinel e xkik'am ub'ik pa ri Rib'la ruk' ri rajawinel ri B'ab'iloni'a; e ri are' kub'an q'atoltzij puwi'. ⁷Ri e'uk'ojol ri Sedesi'as, xq'at ri kiquil chi chuwach ri are', k'atek'uri' ri Nab'ukodonosor kuk'itij ri uwoq'och ri Sedesi'as, xujat'ij ruk' jetaq ch'ich' e xuk'am ub'ik pa ri B'ab'iloni'a.

Ri elaq' pa ri Jerusalem e ri ukamul chi kik'amik ub'ik

⁸Pa ri uro' ik', pa ri wuqub' q'ij che ri ik', pa ri b'elejlajuj junab' kajawinik chik ri Nab'ukodonosor, rajawinel ri B'ab'iloni'a, ri Neb'usaradan k'amalb'e chkech ri winaq erech ch'o'j, upataninel ri rajawinel ri B'ab'iloni'a, xpetik pa ri Jerusalem. ⁹Xuporoj ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri nim rachoch ri ajawinel e ronojel ri jetaq ja k'o pa ri Jerusalem e ronojel ri kachoch ri winaq nim kib'antajik. ¹⁰Konojel ri e'ajkalde'o che e'achijab' erech ch'o'j che erachi'l ri k'amalb'e chkech ri echajinel, xkiwilijisaj ri tapya che usutim rij ri Jerusalem. ¹¹Ri Neb'usaradan, k'amalb'e chkech ri echajinel, ke'uk'am ub'ik wi winaq che ekanajinaq kanoq pa ri tinimit, ke'uk'am ub'ik ri xkiya kiwach ruk' ri rajawinel ri B'ab'iloni'a e ri winaq che ek'o na kanoq. ¹²Ri k'amalb'e chkech ri echajinel, xe'uya kanoq enik'aj e'ajtikil uva, enik'aj e'ajchakib' chkixo'l ri emeb'a taq winaq.

¹³Ri e'ajkalde'o kkipaq'ij ri raqan taj ja b'anom ruk' saq ch'ich' pa ri Nim Rachoch ri Yahweh, ri setesik taq raqan ri Polow b'anom ruk' saq ch'ich' pa ri Nim Rachoch ri Yahweh e xkik'am ub'ik ri saq ch'ich' pa ri B'ab'iloni'a. ¹⁴Xoquje' kkik'am ub'ik ri jetaq yab'al chaj, ri chikib'al ja', ri taq kuchilo, ri jetaq pak'b'al e ronojel ri taq chukb'al b'anom ruk' saq ch'ich' ri kokisaxik pa ri q'ijlanik. ¹⁵Ri k'amalb'e chkech ri echajinel kuk'am ub'ik ri porob'al k'ok' q'ol e ri taq chikib'al ja', ronojel ri jastaq b'anom ruk' q'an pwaq on saq pwaq. ¹⁶K'atek'uri', ri keb' raqan ja, utukel ri Polow e ri setesik taq raqan, che are ri Salomon xb'anowik rech ri Nim Rachoch ri Yahweh man xb'an ta kowinen che upajik ri ra'lal ri saq ch'ich' rech ronojel we jastaq ri'. ¹⁷Ri unimal jun raqan ja wajxaqlajuj xk'ab', e puwi' k'o jun saq ch'ich' wiqib'al rech e ri unimal ri jun wiqib'al oxib' xk'ab' kretaj; k'o jun k'am pach'ub'al rech granadas sutul chrij ri jun wiqib'al, ronojel weri' b'anom ruk' saq ch'ich'. Xoquje' jeri' ri jun ukab' raqanja chik. ¹⁸Ri k'amal b'e chkech ri echajinel ximitalik kuk'am ub'ik ri Sera'i'as nab'e chuchqajaw e ri Serafani'as ukab' chuchqajaw e ri e'oxib' echajinel chuchi' ri okb'al. ¹⁹Kuk'am ub'ik jun chkech ri emencho'r achijab' pa ri tinimit che tak'al chkij ri achijab' erech ch'o'j, ejob' chkech ri ke'kipatanij ri erajpataninel ri ajawinel che xekiriq ub'ik pa ri tinimit, ri rajtz'ib' ri k'amalb'e chkech ri achijab' erech ch'o'j, che are uchak kutz'ib'aj kib'i ri winaq pa ri tinimit e oxk'al achijab' e'ajtinimit, che xeriqitaj ub'ik pa ri tinimit. ²⁰Ri Neb'usaradan k'amalb'e chkech ri echajinel, xe'uchapo e xe'uk'am ub'ik pa ri Rib'la ruk' ri rajawinel ri B'ab'iloni'a, ²¹e ri rajawinel ri B'ab'iloni'a, xe'ukamisaj pa ri Rib'la, pa ri ramaq' ri Jamat. Jeri' uk'amik ub'ik ri Juda naj chrech ri rulew.

Ri Godoli'as ajq'atb'altzij pa ri Juda

²²Pakiwi' ri siwantinimit che xekanaj na kanoq pa ri rulew ri Juda, ri xe'uya' kanoq chila' ri Nab'ukodonosor, rajawinel ri B'ab'iloni'a, ri q'atb'altzij xukoj pakiwi' are ri Godoli'as uk'ojol ri Ajikam, uk'ojol ri Safan. ²³Konojel ri ek'amalb'e chkech ri achijab' erech ch'o'j e ri ekiwinaq xkita' utzijol che ri rajawinel ri B'ab'iloni'a xukoj ri Godoli'as arech q'atb'altzij e keb'e ub'ik ruk' pa ri Mispa: ri Isma'el uk'ojol ri Netani'as, ri Yojanan uk'ojol ri Kare'aj, ri Sera'i'as uk'ojol ri Tanjumet ri ajnetofatite, ri Ya'asani'as ri ajma'aka, ri e'are' e ri ekiwinaq. ²⁴Ri Godoli'as kujikib'a jun tzij chkech: «Mixib'ij iwib' kixokik ix ajkipataninel ri e'ajkalde'o, chixkanajoq pa ri amaq', chipatanij ri rajawinel ri B'ab'iloni'a e utz wa' kiriqo».

²⁵K'atek'ut, pa ri uwuq ik', ri Isma'el uk'ojol ri Netani'as uk'ojol ri Elisama, che kija'al ri e'ajawinel, xpetik erachi'l uloq lajuj achijab' e xe'kikamisaj ri Godoli'as, xoquje' xe'kikamisaj ri e'ajjuda e ri e'ajkalde'os ek'o ruk' ri are' pa ri Mispa. ²⁶K'atek'uri', konojel ri

siwantinimt, chi eko'lik e chi enima'q e ri ek'amalb'e chkech ri achijab' erech ch'o'j, kewa'lajik ub'ik e keb'e ub'ik pa ri Egipto, rumal rech che xkixib'ij kib' chkech ri ajkalde'o.

Ri utzil xb'antajik chrech ri ajawinel Jo'akin

²⁷Juwinaq wuqlajuj junab' chik che k'amom ub'ik ri Jo'akin, rajawinel ri Juda, pa ri kab'lajuj ik', pa ri q'ij juwinaq wuqub' chrech ri ik', ri Evil-Merodak, rajawinel ri B'ab'iloni'a, pa ri junab' che xumajij ri rajawaremal, xuya' utzil chrech ri Jo'akin, rajawinel ri Juda e kresaj ub'ik pache'. ²⁸Utz uch'ab'exik xub'ano e xuya' jun tem chrech, che nim chi na reqlen chkiwach enik'aj e'ajawinel chik che ek'o ruk' ri are' pa ri B'ab'iloni'a. ²⁹Ri Jo'akin kresaj kanoq ri jetaq ratz'yaq che ukojom uloq pache' e pa junalik kwa' ruk' ri ajawinel cho ri umexa. ³⁰Ronojel ri rajawaxik chrech ri are', pa junalik xuya ri ajawinel chrech pa ri uk'aslemal.